

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Р. В. КОРНИЛЮК,
І. Б. ІВАСІВ, О. М. ДИБА

ІНОЗЕМНІ БАНКИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

Монографія

УДК 336.711 (100)
ББК 65.052.24
К 67

Рецензенти

З. О. Луцишин, д-р екон. наук, проф.
(Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка)
Б. Л. Луців, д-р екон. наук, проф.
(Тернопільський національний економічний університет)
О. М. Мозговий, д-р екон. наук, проф.
(Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»)

*Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
Протокол № 3 від 23.11.2011*

Корнилюк Р. В.

К 67 Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання : монографія / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Диба. — К. : КНЕУ, 2012. — 234, [2] с.
ISBN 978-966-483-587-6

У монографії розглянуто концептуальні засади діяльності іноземних банків, визначено їх сутність, причини і наслідки експансії на території приймаючих країн. Розроблено та застосовано комплексну методику аналізу впливу іноземних банків на розвиток банківської системи України. Міститься комплекс рекомендацій щодо вдосконалення регулювання діяльності іноземних банків в Україні

Монографія призначена для наукових працівників, викладачів, аспірантів, фахівців у сфері банківської справи, а також усіх, хто цікавиться проблематикою діяльності іноземних банків у банківській системі України.

УДК 336.711 (100)
ББК 65.052.24

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ISBN 978-966-483-587-6

© Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів,
© О. М. Диба, 2012
© КНЕУ, 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Іноземні банки в банківській системі.....	8
1.1. Сутнісна характеристика іноземних банків.....	8
1.2. Мотиви та стимули інтернаціоналізації банківської діяльності.....	17
1.3. Класифікація іноземних банків.....	26
1.4. Потенційні наслідки діяльності іноземних банків.....	32
 РОЗДІЛ 2. Вплив іноземних банків на банківську систему України.....	 54
2.1. Ретроспективний аналіз розвитку іноземних банків в Україні.....	54
2.2. Операційна діяльність іноземних банків в Україні.....	81
2.3. Вплив іноземних банків на розвиток транспарентності та корпоративного управління.....	90
2.4. Консолідований підхід до оцінювання впливу іноземних банків.....	103
 РОЗДІЛ 3. Напрями регулювання діяльності іноземних банків в Україні.....	 117
3.1. Інструментарій регулювання діяльності іноземних банків.....	117
3.2. Економіко-правовий аналіз регулювання іноземних банків в Україні.....	128
3.3. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків.....	141
3.4. Напрями вдосконалення національної системи регулювання діяльності іноземних банків в Україні.....	148
 ЛІТЕРАТУРА.....	 159
ДОДАТКИ.....	176

Експансія іноземних банків — складний та багатогранний процес, який у першому десятилітті ХХІ ст. став суттєвим чинником трансформації банківської системи України. Іноземні банки відіграють роль провідників фінансової глобалізації і, на думку багатьох учених, сприяють підвищенню міжбанківської конкуренції на міжнародному рівні, використанню нових фінансових інструментів, розширенню переліку банківських послуг, інтенсифікації притоку зарубіжного капіталу в різноманітні сфери економіки України. З іншого боку, ряд фахівців вважають, що зростання частки іноземного капіталу в банківській системі України (БСУ) зумовлює підвищення її нестабільності, а також загострення нових системних ризиків унаслідок високої вразливості БСУ до впливу дестабілізуючих зовнішніх факторів. Наукова дискусія, яка при цьому ведеться між фахівцями, має не тільки теоретичний характер, але й практичне значення, оскільки її результати здійснюють безпосередній вплив на розвиток банківського сектора та систему банківського регулювання в Україні.

Під час загострення кризових процесів у країнах — донорах банківського капіталу в 2008—2011 роках особливої актуальності набули питання щодо оцінки ризику відтоку іноземного капіталу, рівня фінансової стійкості транснаціональних банків та істинних мотивів їх експансії в банківський сектор України. Сучасний період цікавий для нас ще й тому, що разом з переходом нашої держави до етапу циклічного спаду світової економіки та наступного посткризового відновлення з'явився довгостроковий часовий горизонт для емпіричних досліджень, який включає всі фази розвитку банківської системи, чого завжди бракувало для адекватного аналізу часових рядів в Україні.

Дослідження різноманітних аспектів функціонування іноземних банків привертають увагу багатьох зарубіжних та вітчизняних фахівців. Необхідно виокремити роботи таких зарубіжних учених, як Т. Альтман, А. Бітзеніс, Дж. Бонін, К. Буч, Н. ван Хорен, О. Гаврилчик, А. Галіндо, Л. Голдберг, А. Грицкевич, Г. Дегріс, М. Джанетті, Х. Донг, С. Клаассенс, Г. Кларке, П. Кругман, Р. Ла Порта, Р. Левайн, М. Лехнер, М. Мауер, А. Мікко, Р. Морено, С. Онгенья, М. Періа, Дж. Пік, Т. Погосян, Р. Сенгупта, М. Фріч, Р. де Хаас, Н. Цетореллі, Д. Шмаузе та Х. Шульц. Діяльність іноземних інвесторів на ринку банківських послуг України вивчали вітчизняні дослідники І. О. Барановський,

З. М. Васильченко, В. М. Вербенська, У. В. Владичин, О. В. Дзюблюк, М. І. Дибя, І. Б. Івасів, Р. В. Корнилюк, В. М. Левківський, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, Р. М. Набок, С. В. Науменкова, Є. С. Осадчий, Л. О. Примостка, О. К. Прімерова, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко, О. А. Сугоняко, О. О. Чуб, В. С. Шапран, І. О. Школьник, Ф. І. Шпиг та ін.

Вивчення існуючих у сучасній економічній науці теоретико-методичних підходів стосовно проблематики іноземного банківського капіталу дозволило авторам дійти висновку, що на сьогодні не сформовано єдиного комплексного підходу щодо визначення впливу іноземних банків на банківську систему України та його регулювання. При цьому недостатньо враховуються відмінності банків, що належать іноземним інвесторам (мається на увазі різниця в країнах походження капіталу, формах присутності, способах проникнення), особливості корпоративного управління в транснаціональних банках та наслідки впливу світової фінансової кризи на діяльність іноземних банків в Україні. Відсутні емпіричні дослідження, що ґрунтуються на аналізі консолідованої фінансової звітності банківських груп, до яких належать іноземні банки, які діють на території України. Має місце дефіцит наукових розробок щодо аналізу іноземних банків, які використовували б довгі часові ряди даних та індивідуальний підхід до суб'єктів банківського ринку. У вітчизняних дослідженнях діяльності іноземних банків залишається обмеженим застосовування нових інституціональних підходів, методів вартісно-орієнтованого менеджменту, а також досягнень галузей знань, суміжних з економікою (соціології, політології, геополітики, психології тощо).

Актуальність питань, пов'язаних з розвитком банківської системи України в умовах надходження іноземного капіталу, і необхідність глибшої розробки відповідного теоретико-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення зумовили вибір теми, мети та структури монографії.

Основною метою пропонованої монографії є дослідження впливу іноземних банків на розвиток банківської системи України та розробка рекомендацій економічного, нормативно-правового, інформаційного та організаційного характеру щодо регулювання діяльності іноземних банків з урахуванням національних економічних інтересів і викликів глобалізації.

Для досягнення поставленої мети в науковій праці послідовно розглянуто комплекс проблем, викладених у трьох пов'язаних між собою розділах.

Перший розділ «Іноземні банки в банківській системі» присвячено теоретичним аспектам і світовому досвіду функціонування іноземних банків у банківській системі.

Доведено, що в період поглиблення процесів фінансової глобалізації суттєво зростає вплив і значення іноземних банків для економік країн, що розвиваються. З метою оптимізації теоретичних підходів до вивчення впливу іноземного капіталу вдосконалено визначення терміна «іноземний банк»; здійснено систематизацію стимулів експансії іноземних банків; виявлено й проаналізовано значну кількість мотивів відпливу банківського капіталу; здійснено класифікацію основних видів іноземних банків за різними критеріями. Результати проведеного дослідження засвідчили, що однозначної відповіді на питання про позитивний чи негативний характер діяльності іноземних банків не існує. Виявлено також численні прямі та опосередковані наслідки експансії іноземного капіталу, що залежать від низки факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру.

У другому розділі «Вплив іноземних банків на банківську систему України» запропоновано індексну модель впливу транснаціональних банків на банківську систему України та здійснено комплексний аналіз трансформації БСУ внаслідок притоку іноземного капіталу.

Аналіз антикризових стратегій іноземних банків в Україні під час економічного спаду продемонстрував, що вони розширили свою присутність і відіграли стабілізуючу роль з огляду на доступ до внутрішньогрупового фінансування та ефективну антикризову політику. У ході дослідження ми дійшли висновку, що дослідження фінансової стійкості банків, обмежені рамками України, є недостатніми, оскільки показники дочірніх банків не враховують фактор зовнішньої підтримки, що генерується поза межами національної економіки і може швидко змінювати профіль дочірніх банків (підвищувати ліквідність, достатність капіталу, рівень проблемної заборгованості тощо). Для глибшої оцінки та прогнозування впливу іноземних банків на БСУ було розроблено індексну модель, що включає комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають силу впливу фінансові ризики кожного іноземного банку, представленого в Україні.

Третій розділ «Напрями регулювання діяльності іноземних банків в Україні» стосується перспектив розвитку іноземного капіталу в банківській системі України, аналізу особливостей національного законодавства у сфері іноземного банківництва,

обґрунтування можливих стратегічних підходів та оптимальних тактичних інструментів регулювання діяльності іноземних банків.

З'ясовано, що серед національних органів регулювання поширені два стратегічні підходи щодо приходу банківського капіталу з-за кордону або ж їх поєднання: ліберальний підхід розглядає експансію іноземних банків як нову можливість, яку доцільно використати для стимулювання внутрішнього економічного розвитку; протекціоністський підхід передбачає, що приплив іноземного капіталу — це загроза економічній незалежності країни, унаслідок розходження цілей транснаціональних корпорацій з державними цілями. Третій, змішаний шлях передбачає поетапний розвиток внутрішнього кредитно-фінансового ринку і розуміння ризикованості відкриття слабкої банківської системи для припливу іноземного капіталу. З огляду на зовнішньоекономічний курс України та потреби БСУ в зовнішніх банківських ресурсах і технологіях найоптимальнішим нам видається третій стратегічний підхід до регулювання іноземних банків, який дозволяє мінімізувати загрози й максимізувати переваги припливу іноземного капіталу.

Загалом результати здійсненого дослідження підтвердили необхідність диференційованого підходу до регулювання діяльності різних груп банків за комбінацією фінансового ризику та потенціалу впливу. Уважаємо за доцільне глибше вивчати індивідуальні набори фінансових ризиків і потенціалів кредитних установ замість розгляду іноземних банків у цілому. Регулятивні ініціативи, які не враховують різноманітності групи іноземних банків, менш ефективні в утриманні балансу між економічним суверенітетом БСУ та її фінансовою стабільністю. За таких умов результати пропонованого монографічного дослідження можуть стати теоретико-методичною базою для розбудови ефективної системи консолідованого нагляду за діяльністю транснаціональних банків в Україні.

ІНОЗЕМНІ БАНКИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

1.1. Сутнісна характеристика іноземних банків

XXI століття ознаменувалося подальшим поглибленням процесів фінансової глобалізації, важливою рушійною силою якої, безперечно, є діяльність транснаціональних банків. Банківський капітал стає дедалі рухомішим, концентрованішим та інтернаціональнішим, перебуваючи в перманентному пошуку нових географічних та продуктових напрямів для вкладень з метою створення додаткової вартості для інвесторів. Таке підвищення мобільності міжнародного банківського капіталу збільшує не тільки шанси країн, що розвиваються, на отримання інвестиційних вливань, але й ризики відтоку капіталу в найбільш несприятливий для економіки момент. Саме тому вплив іноземних банків на банківську систему України став предметом нашого дослідження. Реальні та потенційні наслідки діяльності іноземних банків на ринках приймаючих країн нерозривно пов'язані з мотивами та стимулами їх виходу за національні межі та є лише поверхневим «симптоматичним» відображенням глибинних причин, які приводять у рух зростаючі обсяги міжнародного капіталу. Отже, виявлення сутності іноземних банків, мотивів їх транскордонної експансії стає ключем для розуміння основ ефективного нагляду та регулювання наслідками експансії іноземних банків.

Сутність і цілі виходу банківського капіталу за національні межі доцільно вивчати, починаючи з короткого історичного екскурсу діяльності іноземних банків та еволюції економічної думки щодо цього явища. Згодом перейдемо до визначення сутності іноземного банку, що є головним суб'єктом, через який здійснюється зовнішня експансія банківського капіталу, а також детальніше розглянемо особливості стимулів і мотивів його проникнення й присутності на національному ринку.

Банкам від зародження був притаманний інтернаціональний характер, що проявлявся в активних транскордонних операціях та мультинаціональній структурі власників. Більшість трапезитів («міняйл» від грецької назви «стіл, лава») часів Стародавньої Греції, про яких згадують у своїх промовах Ізократ та Демосфен, були звільненими іноземними рабами. Платон у книзі «Про закони» вимагає встановлення суворих санкцій для громадян, що займаються торгівлею та лихварством. На думку філософа, подібна робота повинна надаватися виключно чужоземцям [93, кн. 11]. Інтернаціональний характер раннього античного банківництва, починаючи з I тис. до н. е., формувався на базі розвинутої середземноморської торгівлі, до якої були залучені фінікійські та грецькі поліси, а також міста Єгипту та Близького Сходу. Трапезити отримували прибутки переважно за рахунок здійснення валютнообмінних операцій, а також зберігання та перевезення коштів.

У Римській імперії, на відміну від Еллади, до банківської справи були залучені вищі прошарки суспільства, що володіли значними сумами вільних капіталів, отриманих у підкорених провінціях. Асоціації капіталістів античного Риму надавали позики народам Азії, Африки та Галлії для повоєнної відбудови та виплати контрибуцій, накладених римською владою. Таким чином, використовуючи власну військову могутність, римляни зуміли надати борговому капіталу космополітичний рух. Римські банки мали мережу іноземних відділень, управління якими доручалось обраним рабам. Занепад Римської імперії призвів до зростання випадків грабежів на старих торгових шляхах та ліквідації єдиного ринку імперії, а отже, згортання міжнародної торгівлі. Кредитно-фінансова інфраструктура античного світу виявилася зайвою у період спаду товарообороту, краху реального сектора економіки та зародження замкнутих натуральних економічних систем феодалізму.

Середньовічне відродження транскордонного банківництва почалося в XII ст. разом із хрестовими походами. Релігійний орден Тамплієрів залучав великі суми коштів від європейських монархів і муніципалітетів, а також здійснював кредитування, торгівлю нерухомістю та контроль за товарними потоками на Близькому Сході, успішно використавши власне монополіне становище та привілеї.

Високий рівень розвитку транскордонного банківництва продемонстрували банки італійських міст-республік у XV ст., що володіли розвиненою мережею філій на території всієї Європи. Вища конкурентоспроможність іноземних банків з Генуї, Венеції чи Флоренції, порівняно з лихварями європейських монархій, зумовлена саме транснаціональним характером їхньої діяльності:

- італійські банки мали більші можливості для залучення ресурсної бази на міжнародних ринках капіталу з огляду на свою репутацію та співробітництво з Ватиканом у зборі папських податків;

- банки були краще інформованими завдяки розвиненій мережі агентів;

- географічна диверсифікація діяльності зменшувала операційні ризики;

- банки вирізнялися високою гнучкістю маневрування товарами та фінансовими потоками [5, т. 3, с. 143—144].

Протягом XVII ст. міжнародним фінансовим центром став Амстердам. У 1609 році створено Амстердамський банк, що сприяв вирішенню проблеми різнорідних карбованих монет, використання яких в оптовій торгівлі стало неможливим унаслідок постійної зміни їх вартості урядами держав. Купці отримали змогу здійснювати розрахунки єдиною банківською монетою. Схожу історію має Гамбурзький банк, створений 1619 року. Водночас загострювалася конкуренція між голландськими та британськими фінансовими інституціями. Британські банки, які спочатку фінансували англійську промислову революцію, згодом перетворилися на канал відтоку національного капіталу за кордон. Варто зауважити, що, починаючи з XVII ст., розвиток банків залежав від успішності проведення протекціоністської політики урядів держав.

Згідно з оцінками Шмуклера [229, с. 2] у XIX ст. мобільність капіталу іноземних банків та обсяги капітальних потоків, що ними забезпечувалися, співвідносні із сьогодинішніми. Проте в ті часи лише кілька країн та секторів економіки були активно включені в процес фінансової глобалізації, а іноземний банківський капітал зазвичай направлявся у сферу міжнародної торгівлі.

Після Першої світової війни інтернаціональна діяльність банків широко обмежувалася поширенням протекціонізму в більшості держав світу. Тоталітарні режими будували замкнуті економіч-

ні системи з жорстким державним управлінням грошово-кредитної сфери.

Сучасна хвиля фінансової глобалізації та експансії банківського капіталу за національні межі почалася після закінчення Другої світової війни й набрала сили впродовж другої половини XX ст. Можна погодитися з В. М. Левківським, який виокремлює такі етапи інтеграції банківського капіталу [75, с. 67]:

1) 1960-ті роки — поява перших транснаціональних банків (ТНБ), вихід американських банків за національні межі насамперед для підтримки зовнішньої торгівлі та виробничих інвестицій за кордоном;

1) 1970-ті роки — нафтова криза спричинила зростання зовнішнього боргу країн — імпортерів нафти й появу ринку синдікованих єврокредитів. Відбувся вихід європейських, японських та канадських банків на міжнародну арену;

3) 1980-ті роки — боргова криза в національних економіках, розвиток фінансових інновацій (сек'юритизація активів, казначейські папери США, *NIFs*, *RUFs*, *CPs*), які просувалися великими глобальними банківськими холдингами. Період завершився прийняттям Базельських угод 1988 року;

4) 1990-ті роки — створення міжнародних банківських союзів, оформлення єдиного фінансового євrorинку, розвиток приватного банківництва, подальша концентрація банківського капіталу шляхом злиття та поглинання і кредитної експансії.

Цю періодизацію, на нашу думку, слід доповнити двома етапами, один з яких уже завершився і тривав у період економічного росту між азійською та глобальною фінансовою кризою, а другий тільки розпочався і характеризується невизначеністю подальшого розвитку. Отже:

5) 1999—2008 роки — етап зростання частки капіталу універсальних банків, діяльність яких набула глобального масштабу, побудова ними глобальної фінансової піраміди шляхом сек'юритизації низькоякісних іпотечних кредитів у дорогі фінансові інструменти з високими рейтингами, вихід на глобальний ринок банків із провідних країн, що розвиваються, а також посилення ролі фондів національного розвитку. Відбулася хвиля агресивної експансії іноземних банків на ринки СНД і остаточне утвердження позицій у ЦСЄ;

6) 2008 рік — до сьогодні — період глобальної фінансової кризи й виходу з неї, суттєвого падіння вартості акцій, банкрутства глобальних універсальних банків, масової рекапіталізації системних банків за рахунок державних коштів, перерозподілу власності й подальшої концентрації банківського капіталу, звуження темпів експансії іноземного банківського капіталу, скорочення кількості філій, масової реструктуризації, початку утвердження під егідою G20 нових основ монетарної політики та вимог банківського нагляду «Базель III».

Здійснений нами огляд історії розвитку іноземних банків засвідчив, що банківський капітал від початку свого існування прагнув до інтернаціоналізації. Адже максимізація банківських доходів у всі часи здійснювалася за рахунок ефективного зняття міжнаціональних бар'єрів шляхом фінансового посередництва банків.

По-друге, розвиток транснаціонального банківництва до середини XX ст. був тісно пов'язаний з рівнем міжнародної торгівлі, яка стала передумовою зростання обсягів міждержавного товарно-грошового обороту. Мінімізація витрат і ризиків контрагентів під час проведення імпортно-експортних операцій досягається шляхом посередництва банку, що має відділення за кордоном.

По-третє, діяльність іноземних банків протягом другої половини XX ст. віддаляється від прив'язки до обслуговування торговельних потоків, концентруючись на борговому фінансуванні урядів, підприємств, домогосподарств різних держав за допомогою новітніх фінансових інструментів, а також наданні позабалансових банківських послуг.

По-четверте, розвиток іноземних банків залежить від характеру взаємодії з органами влади, які отримували від транснаціональних банків кредитні ресурси, а також використовували їхні широкі можливості як фінансових агентів.

Вивченням аспектів діяльності іноземних банків займаються вчені з різних країн світу. Здійснений аналіз продемонстрував, що проблематика досліджень стосується переважно сутності, переваг та ризиків експансії іноземного банківського капіталу, а також побудови моделей ефективного державного регулювання діяльністю іноземних банків. Результати вивчення праць попередників у вигляді матриці представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

МАТРИЦЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ *

Напрями досліджень Масштаб дослідження	Сутність, переваги та ризики експансії іноземного банківського капіталу	Аналіз ефективності різних форм присутності та способів проникнення іноземних банків	Аналіз корпоративної взаємодії материнських банків з відділеннями в країнах-реципієнтах	Державне регулювання діяльністю іноземних банків
Світ у цілому	Ш. Класенс [164], Р. Левін [212]	А. Цоегль [243]	А. Бергер [145],	Дж. Стігліц [116]
Розвинуті країни	Б. Вільямс [250], В. Ачарія [136], К. Рогофф [226]	Р. де Янг [175], Д. Фоцареллі [187]	К. Буш [155], А. Ліппонер [155], Л. Голдберг [194]	Д. Кемпбел [157], Ф. Пастоурас [221], П. Кругман [74]
Країни, що розвиваються	Ш. Класенс [189], М. Джанетті [193], Р. Морено [219]	Г. Деріс [188], А. Юнте [246]	Д. Шмаузе [228], Н. Яморі [252], Л. Вейл [249]	К. Уше [244], Х. Донг [177], І. Сонг
Латинська Америка	Дж. Крістал [167], А. Галіндо [192]	Т. Бек [144]	Р. Кул [168]	М. Мартінез Перія [215], А. Мікко [217]
Центрально-Східна Європа	Р. де Хаас [169], Е. Міклатшевська [218], В. Вербенська [8], Ф. Шпиг [134] та ін.	Д. Венкаппа [248], М. Фріц [191], О. Гаврилчик [200]	Д. Кемпбел [157], П. Сорса [235]	К. Алтман [137], Е. Крафт [208]
СНД	К. Сонін [234], Дж. Бонін [150]	Т. Погосян [225]	—	І. Цагельник [242]
Україна	У. Владичин [10], О. Чуб [125], М. Савлук [111], О. Барановський [2]	І. Б. Івасів [35]	—	Т. Смовженко [81], А. Мороз [79], О. Дзюблук [16—17], О. Сугоняко [117], М. Діба [18]

* Складено авторами

В Україні простежується дефіцит комплексних емпіричних досліджень щодо ефективності різних форм присутності і способів проникнення іноземних банків та взаємодії материнських банків з іноземними відділеннями.

Банківський капітал може переливатися за національні межі не лише на пайовій, але й на борговій основі. Варто зауважити, що наша праця стосується виключно першого варіанта руху банківського капіталу. Кредитна діяльність (рух боргового банківського капіталу) може здійснюватися нерезидентами й без присутності на території країни, а це виходить за межі запропонованого дослідження. Під поняттям «експансія іноземного банківського капіталу» ми розуміємо придбання іноземними банками національних, а також створення власних дочірніх структур і філій на території приймаючої країни.

Важливим аспектом, на якому ґрунтується монографічне дослідження, є визначення таких ключових понять, як «іноземний банк», «банк з іноземним капіталом», «транснаціональний банк» тощо.

Однозначне трактування терміна «іноземний банк» («foreign bank») є досить проблематичним. У наукових дослідженнях і нормативно-правових документах існує багато визначень цього поняття.

Зокрема, на думку К. Уше, іноземний банк — це «банк, центральний офіс якого розміщується за кордоном» [244, с. 30]. А. Мікко зараховує до групи іноземних банки, що контролюються інституціями, центральні офіси, яких розташовані виключно в розвинутих країнах [253, с. 12]. Розбіжності між визначеннями решти науковців стосуються розміру мінімальної частки статутного капіталу, якою повинні володіти іноземні інвестори, щоб банк уважався іноземним. Ці цифри в різних авторів складають і 10 % [175], і 51 % [188; 200], і 100 % [138, с. 25]. Проте більшість фахівців з МВФ, Світового банку, ЄБРР та *CEPR* у дослідженнях, присвячених тематиці міжнародної експансії банківського капіталу, до іноземних зараховують банки, 50 % і більше капіталу яких належить прямим іноземним інвесторам [189; 193; 217; 248].

Розходження думок щодо рівнів участі іноземного капіталу в структурі власності банку можна пояснити відмінностями в законодавстві. В одних юрисдикціях контрольним пакетом акцій вважається 50 %, в інших — 51 % тощо. Відрізняються і права іноземних міноритарних акціонерів у різних державах світу. Для ефективного банківського регулювання та нагляду існує потреба в контролі за походженням не лише мажоритарних інвесторів, але й власників істотної участі банку. Так, у регуляторній практиці України банком з іноземним капіталом визнається банк, у якому

частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % [23, ст. 1]. Слід зауважити, що визначення «іноземний банк» в Україні законодавчо не закріплене.

Варто наголосити, що зарубіжні дослідники зазвичай не включають до категорії іноземних банки з офшорними власниками, припускаючи, що за офшорними компаніями стоять резиденти, які прагнуть оптимізувати оподаткування. Таке припущення було виправдане глобальними масштабами вибірок, отже, виявлення кінцевих інвесторів не було ціллю таких досліджень. Однак офшорні компанії можуть належати не тільки вітчизняним, але й зарубіжним власникам. Цей факт ми врахували в нашій методиці, яка ґрунтується на визначенні опосередкованих власників та виявленні місцезнаходження кінцевих центрів прийняття банківських рішень. Банки, прямими власниками яких є компанії-нерезиденти, що у свою чергу належать вітчизняним інвесторам, пропонуємо називати «**псевдоіноземними банками**».

Банки з міноритарною участю іноземних інвесторів також не варто однозначно зараховувати до іноземних, оскільки їхні власники можуть бути усунуті від стратегічного контролю за управлінням компанією. Такі фінансові інституції доцільно виокремити в особливу групу «перспективних» або «**квазііноземних банків**», оскільки незначна частка акцій у зарубіжних власників може свідчити про наміри подальшого розширення власної участі.

На нашу думку, головною ознакою іноземного банку є розташування фактичного центру прийняття стратегічних рішень за кордоном, а також мажоритарний контроль іноземних власників.

Отже, надалі під терміном «**іноземний банк**» розумітимемо: банк, який перебуває під контролем іноземних інвесторів, а фактичні центри прийняття стратегічних рішень щодо його діяльності розміщені за кордоном. Розташування центрів стратегічного контролю за банком перш за все зумовлюється юридичним місцезнаходженням кінцевого власника, що володіє контрольним пакетом акцій банку. Згідно із Законом України «Про акціонерні товариства», контрольним вважається пакет акцій, що складається з 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства [22, ст. 2].

Для характеристики материнських банків, що розташовані за кордоном і є ініціаторами експансії на зовнішні ринки, пропонуємо використовувати такі терміни, як «**закордонний банк**» чи «**зарубіжний банк**», що за змістом ближчі до визначень іноземного банку в нормативно-правових актах інших країн світу.

Наприклад, згідно зі ст. 2 «Банківського акта» Канади, іноземним банком вважається «юридична особа, зареєстрована або засно-

вана за законами інших держав, ніж Канада, яка: а) є банком згідно із законодавством будь-якої країни, у якій провадить діяльність; б) здійснює діяльність, що повністю або значною мірою повинна бути банківською в усіх країнах присутності; в) залучена, прямо чи опосередковано, до фінансової діяльності, яку ідентифікує словами «bank», «banque», «banking» чи «bancaire», або їх поєднаннями з іншими словами; г) провадить кредитну діяльність та залучає кошти; д) контролює інший іноземний банк або д) є іноземною інституцією, відмінною від іноземного банку в межах значень будь-якого пункту а — г, однак контролює банк, зареєстрований чи заснований у Канаді згідно з цим Законом [158, ст. 2]. Таким чином, іноземним банком у Канаді називають зарубіжний материнський банк, який контролює місцевий дочірній банк. У Польщі до іноземних банків належать банки із центральним офісом, зареєстрованим за межами Республіки Польща в країні, що не є членом Європейського Союзу [240, ст. 4.1]. У Російській Федерації іноземним вважають банк, визнаний таким за законодавством іноземної держави, на території якої він зареєстрований [121, ст. 1].

Ширшим поняттям є **«транснаціональний банк»**, що, окреслюючи весь комплекс багатонаціональної організаційної структури (головний офіс, дочірні банки, філії, представництва і т. д.), часто виходить навіть за межі сутності самої банківської діяльності, оскільки може включати внутрішні підрозділи чи дочірні компанії, які надають деякі небанківські фінансові послуги (страхові, інвестиційні тощо).

Транснаціональні банки (ТНБ) — банки, які, спираючись на економіку країн базування, сповна використовують переваги глобальної організації своїх операцій і є головною організаційною формою діяльності транснаціонального банківського капіталу — сукупності грошових капіталів, залучених банками для кредитно-розрахункових та інших операцій у різних країнах світу з метою отримання найбільшого прибутку [78, с. 347].

Критеріями визначення міжнародного статусу банку є питома вага доходів від операцій, здійснених за межами країни базування, розміри закордонних активів та їх частка в загальних активах [75, с. 328].

Транснаціональні банки зазвичай характеризуються національним за власністю ядром та глобальною операційною стратегією. Проте глобалізація та фінансова інтеграція зумовлюють розмивання національного капіталу в ТНБ шляхом участі інвесторів з різних держав. Саме тому вчені виокремлюють поняття **«багатонаціональні банки»** («multinational banks») — міжнародні банки, капітал яких розподілений серед власників з різних держав.

1.2. Мотиви та стимули інтернаціоналізації банківської діяльності

Існує значна кількість наукових досліджень, пов'язаних із причинами, цілями та драйверами виходу іноземного банківського капіталу за кордон. На нашу думку, існує необхідність класифікації таких причин, виявлення пріоритетних і другорядних. Розуміння потенційних стимулів і виявлення реальних мотивів приходу іноземних інвесторів на національний ринок дасть можливість регулятору адекватно оцінити ризики й корисність цього процесу, розробити систему превентивних, поточних та антикризових заходів, здатних мінімізувати негативні наслідки експансії іноземного банківського капіталу.

На нашу думку, вихід іноземного банківського капіталу за національні межі на сучасному етапі розвитку зумовлений низкою **стимулів** — факторів об'єктивного характеру, які нами умовно поділені на три групи за джерелами походження (рис. 1.1): внутрішні, пов'язані з особливостями іноземної фінансової інституції та країни походження капіталу; зовнішні, пов'язані зі специфікою приймаючих країн; глобальні, які генеруються на міжнародному рівні.

Рис. 1.1. Стимули виходу іноземного банківського капіталу за національні межі (складено авторами)

До **внутрішніх стимулів** виходу іноземного капіталу за національні межі пропонуємо зарахувати такі:

1. **Висока конкурентоспроможність іноземних банків**, що полягає в наявності дешевшої ресурсної бази, вищих кредитних рейтингів, більшої капіталізації, кращих фінансових показників, прогресивних технологій, ширшого асортименту продуктів, сильніших систем банківського регулювання тощо.

2. **Висока концентрація внутрішніх ринків у країнах походження банківського капіталу**. Зазвичай ринки країн — донорів банківського капіталу є перенасиченими, що виявляється у вищих показниках індексу Герфіндаля — Гіршмана (додаток А). Капітал банків експортується, оскільки граничні витрати на підвищення частки на внутрішньому ринку дуже високі й не завжди себе виправдовують в умовах жорсткої конкуренції. Так, насиченість внутрішнього ринку й надлишок вільного банківського капіталу зумовили вихід на міжнародну арену фінансових груп *Fortis* (Бенілюкс) та *Nordea* (Швеція).

3. **Жорстке регулювання банківської системи**. Більшість центральних офісів транснаціональних банків розміщуються в розвинутих державах із сильними системами регулювання та банківського нагляду, у яких впроваджується Базель III, встановлені високі податки на прибуток та відбувається постійний фінансовий моніторинг за коштами. Для оптимізації оподаткування й розширення можливостей для бізнесу банківські капітали мігрують у юрисдикції зі сприятливішими режимами регулювання. Подібні стимули зумовили експансію іноземного капіталу в країни Центрально-Східної Європи протягом 1990-х років після розпаду Варшавського блоку.

4. **Зниження дохідності на внутрішньому ринку**. Дуже часто нарощення дохідності банків полягає в нижчих рівнях відсоткових ставок у країнах — донорах капіталу. Відсоткові ставки в приймаючих країнах бувають настільки високими, що банківський капітал виходить за національні межі, незважаючи на макроекономічні ризики. Тим паче, що географічна диверсифікація допомагає знизити ризикованість загального портфеля іноземних інвестицій. Так, за нашими розрахунками чиста процентна маржа в Україні станом на 01.01.2010 складала 7,4 %, що в п'ять разів вище, ніж у ЄС (1,4 %) [179, с. 84].

До зовнішніх стимулів експорту банківського капіталу варто зарахувати:

1. **Економічне зростання в приймаючій державі.** Зростання макроекономічних показників зазвичай притягує іноземний банківський капітал, оскільки збільшує ємкість ринку, розширює економічні ніші і, таким чином, зменшує конкурентний тиск. Пряма залежність між темпами росту ВВП та рівнем експансії іноземного банківського капіталу підтверджена емпіричними дослідженнями [187]. Також було виявлено схильність іноземних банків входити на ринки менш розвинутих, проте більших за обсягом ВВП країн [155; 156]. Саме такі економіки надають кращі можливості для економії на масштабах та впевненість у подальшому зростанні.

2. **Економічна криза.** Як не парадоксально, але спад циклу ділової активності в приймаючій країні також може стимулювати прихід іноземного капіталу. Вплив кризи на інвестиційну привабливість банківських ринків може генеруватись як власне ринками — через зниження конкуренції та надмірне зниження цін на місцеві фінансові інституції, так і державними органами — через упровадження вигідних програм участі іноземних інвесторів у рекапіталізації банківської системи. Досвід Мексики, Аргентини та Бразилії свідчить про каталізуючу роль економічних криз в експансії іноземного банківського капіталу [219; 223; 243].

3. **Лібералізація економічних систем,** а також пов'язані з нею процеси дерегулювання та приватизації здатні суттєво підвищити інвестиційну привабливість раніше закритих і жорстко регульованих банківських систем [156; 187]. Так, ліберальні реформи в Центральній-Східній Європі (ЦСЄ) та Китаї сприяли приходу іноземних інвесторів. Уряди приймаючих держав, що взяли курс на дерегуляцію, знімали регулятивні бар'єри для припливу банківського капіталу з-за кордону з метою залучення нових інвестиційних ресурсів та реструктуризації національних банківських систем. Очікуваним результатом таких реформ є ефект переливу (spillover effect), що полягає в поширенні провідних методів ведення банківської діяльності на вітчизняні банки, а також ефект зростання конкуренції, яка підвищує ефективність банківської системи в цілому. Зауважимо, що дерегуляція банківської системи може бути вимушеною з огляду на потреби інших секторів економіки. Так, в

Україні більшість ліберальних реформ у банківській сфері було здійснено в рамках вступу до СОТ.

4. Історико-культурні зв'язки, а також географічна близькість, спільність кордонів, мов чи колоніального минулого суттєво впливають на розподіл сфер впливу між транснаціональними банками [156; 189; 192]. Наприклад, найбільша частка іноземних активів в Україні контролюється інвесторами з колишніх метрополій — Росії та Австрії (додаток Б). Найбільша частка операцій банків Швеції сконцентрована в балтійських державах; Греції — у Балканських країнах; Іспанії та США — у Латинській Америці; Великобританії — у країнах Британської Співдружності; Росії — у державах СНД тощо. Наведені приклади свідчать, що економічна, географічна та культурна подібність суттєво впливає на структуру розподілу сфер впливу між транснаціональними банками з країн — донорів капіталу.

Серед **глобальних стимулів** іноземної експансії слід виокремити такі:

1. Розвиток міжнародної торгівлі та інвестування. Посилення глобалізації, основним показником якої стала тенденція до експоненціального зростання обсягів міжнародної торгівлі та капіталопотоків, безумовно, сприяло відпливу іноземного банківського капіталу за національні межі. Банки-агенти проникали в країни, де перебували торгові чи інвестиційні партнери їхніх клієнтів, для мінімізації ризиків довіри, здешевлення кореспондентських розрахунків та надання якісних інформаційних послуг. Учені довели, що обсяг прямих іноземних інвестицій у банківську сферу прямо корелює з рівнем взаємної торгівлі та прямими інвестиціями в реальну сферу економіки, а отже, банківська експансія тісно пов'язана з інтернаціоналізацією нефінансових підприємств [29—32]. На мотиві зростання обсягів міждержавної торгівлі та інвестицій ґрунтується гіпотеза відпливу банківського капіталу через «прямування за клієнтами» («follow-the-client strategy») [152; 198; 250; 252].

2. Фінансова інтеграція — стадія глобалізації, яка проявилась у концентрації світового фінансового капіталу в рамках транснаціональних фінансових холдингових структур, а також поширенні стратегії універсального глобального банківництва. Великі транснаціональні банки набули рис універсальних банків — фінансових інституцій, котрі поєднують роздрібний

та (або) корпоративний бізнес з інвестиційним банкінгом, а також здійснюють діяльність у сфері страхування [34, с. 52]. Менші за розміром банки також продовжували стратегію транскордонних злиттів і поглинань, що дозволяло нарощувати обсяги активів швидше, ніж шляхом природного розширення діяльності. Така структурна реорганізація світової банківської галузі призвела до появи універсальних банківських холдингів, що склалися з комерційних та інвестиційних банків, страхових компаній, взаємних фондів, хедж-фондів тощо.

3. Технологічний прогрес — глобальний процес, що виявився в небувалому розвитку телекомунікацій та інформаційних технологій. Сучасна технічна оснащеність і наявність мережі Інтернет дала змогу великим банкам швидко й з найменшими в історії трансакційними витратами управляти глобальними банківськими холдингами, здійснювати міждержавні розрахунки, проводити транскордонні злиття і поглинання чи створювати філії за кордоном.

4. Геополітична боротьба між країнами походження капіталу — система методів і дій економічного, політичного та культурного характеру в процесі формування багатополюсного світу. Експансія іноземних банків часто зумовлена не прямими економічними, а політико-економічними інтересами держав чи великих транснаціональних корпорацій. Особливо це стосується банків, що перебувають під прямим чи опосередкованим контролем державної влади або ж світової промислово-фінансової еліти. Сучасний стан розвитку глобального банківництва характеризується перебудовою однополюсної фінансової архітектури, що ґрунтується на домінуванні США, у бік багатополлярного світу з новими, часто конкуруючими між собою фінансово-політичними центрами — ЄС, Японією, Китаєм, Росією тощо.

Окрім наведеного комплексу стимулів, що об'єктивно зумовлюють міжнародний рух банківського капіталу, варто розглянути мотиви банківської експансії на закордонні ринки. **Мотиви експансії**, на відміну від стимулів, мають суб'єктивніший характер і тісно пов'язані з майбутніми перевагами, які планує отримати кожен конкретний банк, виходячи за національні межі.

Здійснивши аналіз наукової літератури, а також огляд подій у банківському секторі, було проведено власну класифікацію мотивів експансії (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Мотиви експансії іноземних банків
(складено авторами)

1. **Прямуювання за клієнтами** (*follow-the-client strategy*) — обслуговування на ринках приймаючих держав переважно (або виключно) власних корпоративних клієнтів із країни походження банківського капіталу. Прямуючи за своїми міжнародними клієнтами з метою надання інформаційних фінансових послуг, банки використовують власні інформаційні переваги, отримані за роки довготривалих відносин із клієнтами. Гіпотеза «прямування за клієнтами» була висунута й емпірично доведена в ранніх дослідженнях експансії іноземного банківського капіталу, які стосувалися діяльності банків США за кордоном у 1970—1980-х роках. [139; 185; 194—198; 203; 220]. Однак ця гіпотеза, що повністю справджувалася при розгляді розвинутих країн, у випадку введення у вибірку дослідження країн, що розвиваються, не підтверджувалася [166]. Відсутність істотного зв'язку між рівнями інвестиційної та банківської інтеграції менш розвинутих країн свідчила про наявність інших мотивів у банків, що виходили на нові фінансові ринки.

2. **Пошук нових можливостей для бізнесу** (*drive towards new business opportunities*). Іноземні банки виходять за національні межі з метою нарощення прибутковості, збільшення клієнтської бази, використання різниць у відсоткових ставках і навіть отримання доступу до дешевих трудових ресурсів (як це було під час

створення глобальними банками міжнародних *call*-центрів в Індії) [172]. При цьому банки надають перевагу входженню в ті країни, де очікувані прибутки є більшими в результаті очікуваного зростання ВВП чи прогнозованого підвищення ефективності в поглинутих банках [187]. Для використання ринкових можливостей, які надають приймаючі країни, іноземні банки обирають одну з трьох стратегій експансії залежно від своїх цільових пріоритетів і фінансових можливостей:

А) Стратегія ринкової потужності (*market power strategy*), яка передбачає, що іноземні інвестори приходять на нові фінансові ринки з метою збільшення власної частки ринку. Для цього вони купують порівняно ефективні системні банки, що мають розвинену мережу відділень та велику клієнтську базу, у перехідних економіках зі слабкими інституціями. Такий спосіб проникнення передбачає значні витрати на придбання місцевого банку, але винагороджує інвестора швидким захопленням необхідної частки ринку.

Б) Стратегія ефективності (*efficiency strategy*) передбачає поглинання обраного місцевого банку-цілі з метою підвищення його ефективності. Придбання банку з низькою ефективністю або невеликого за розміром активів дозволяє інвестору швидко вийти на новий банківський ринок без проходження тривалої процедури отримання всіх дозволів від регулюючих органів для створення нового банку, тому такі фінансові інституції часто називають «банками-ліцензіями».

В) Стратегія вичікування (*«wait-and-see» strategy*) — закріплення присутності на ринку приймаючої країни через відкриття власного представництва, філії, дочірнього банку або купівлю міноритарного пакету акцій у місцевому банку з наміром потенційної інтенсифікації експансії в майбутньому. Така «обережна» політика дозволяє інвесторам провести ґрунтовний моніторинг ринку і на основі об'єктивної інформації приймати рішення про подальший розвиток конкретного регіонального напрямку бізнесу.

3. Географічна диверсифікація ризиків. Банки виходять за національні межі з метою нарощення прибутковості в межах прийняттого ризику, а також з метою географічної диверсифікації джерел грошових коштів і доходу [247]. Діяльність банку на національних ринках з найрізноманітнішими економічними умовами та потоками надходження коштів дозволяє мінімізувати ризик падіння прибутковості внаслідок внутрішніх макроекономічних потрясінь. Варто зазначити, що за умов глобальної фінансової кризи, яка охоплює більшість країн світу, географічна

диверсифікація не є панацеєю, оскільки знижується дохідність усіх складових інвестиційного портфеля.

4. **Синергетичний ефект** — збільшення можливостей зростання за збереження наявних темпів розвитку завдяки ефекту масштабу [75, с. 54]. Після злиття іноземного банку з вітчизняним (особливо якщо обидва були представлені на національному ринку) відбувається зниження адміністративних та маркетингових витрат унаслідок консолідації фінансових операцій і виключення непотрібного дублювання функцій. Гіпотеза синергії підкреслює важливість синергетичного ефекту економії внаслідок зростання масштабів, а також зниження адміністративних чи маркетингових витрат.

5. **Пошук сприятливих режимів регулювання.** Транснаціональні банки є досить чутливими до умов регулювання. За встановлення жорсткіших правил для діяльності на внутрішньому ринку регуляторними, наглядовими чи антимонопольними органами банківський капітал здатний мігрувати в інші ліберальніші юрисдикції. Такий процес активно відбувався в 1990-х роках, під час відкриття для західноєвропейських інвесторів банківських ринків Центрально-Східної Європи [192]. Дерегуляція банківської сфери здійснюється шляхом зняття обмежень на присутність іноземного капіталу в галузі, спрощення правил транскордонного інвестування, нормативних вимог щодо реєстрації та діяльності іноземних банківських філій і дочірніх установ. Уніфікація систем банківського регулювання та впровадження міжнародних інституційних стандартів також позитивно впливає на експансію іноземного капіталу, оскільки знижує операційні витрати та витрати входження в ринок приймаючої країни [28].

6. **Оптимізація оподаткування** — мотив приходу іноземних банків, що зазвичай реалізується через кілька каналів. По-перше, іноземний банківський капітал може знизити податкове навантаження за відпливу в офшорні юрисдикції з пільговим оподаткуванням або ж у країні з нижчими ставками податку на прибуток. По-друге, іноземні інвестори отримують виграш на податках при списанні у валові витрати ресурсів, направлених на придбання існуючого банку чи створення дочірньої компанії за кордоном, а також на реструктуризацію чи розвиток мережі відділень. Податкова гіпотеза пояснює скорочення податкових зобов'язань фінансовою синергією, яка зменшує обсяги банківського прибутку до оподаткування.

7. **Політико-економічна експансія** — встановлення контролю за ринками іноземних держав не лише через дочірні компанії,

але й за допомогою союзу з політичними елітами, через які здійснюється багатоаспектний вплив на країни, що приймають іноземний капітал [75, с. 260]. Вплив на політичну еліту приймаючої держави можна здійснити шляхом продуманої експансії іноземного банківського капіталу, яка слугуватиме інструментом контролю за національною кредитно-грошовою сферою, наприклад через механізм концентрації більшості кредитних або валютних активів у банках з іноземним капіталом чи маніпулювання можливістю надання необхідних фінансових ресурсів уряду в кризовий час. Політико-економічна експансія переслідує не лише політичні цілі, але й економічні, проте вони не завжди прямо пов'язані зі збільшенням вартості самого банку, а підпорядковані ширшим економічним інтересам власника, яким може бути держава або ж велика міжнародна фінансово-промислова група.

8. Некономічні мотиви — мотиви іноземної експансійної політики банків, які не направлені на збільшення дохідності чи вартості банку, а спрямовані на задоволення різноманітних потреб (як матеріального, так соціального та психологічного характеру) топ-менеджерів — організаторів експансії. Такі мотиви є наслідком агентської проблеми [34]. Гіпотеза максимізації вигоди для менеджерів ґрунтується на тому, що одним зі способів збільшення заробітної плати вищого керівництва може стати зростання розмірів фірми через розширення діяльності банку за кордоном. Мотиви пошуку сенсаційності, влади, престижу є суто психосоціальними і ґрунтуються на прагненні керівників банків до успіху, нових відчуттів, розширення влади та визнання в суспільстві. Зрозуміло, що слідування керівництва компанії неекономічним мотивам може негативно відобразитися на доходах інвесторів.

Кінцевою метою більшості мотивів залишається збільшення вартості банку, проте варто враховувати наявність у деяких іноземних банків мотивів політико-економічної експансії та різноманітних економічних цілей, які можуть суттєво обмежувати дію ринкового механізму в банківських системах приймаючих країн і призводити до посилення нестабільності. Комбінація стимулів і мотивів іноземної експансії змінюється на різних етапах економічного розвитку й часто залежить від кожного окремого суб'єкта експансії. Слід також зауважити, що зазначені мотиви експансії іноземного капіталу є певною мірою суперечливими та взаємовиключаючими. Наприклад, різниці в прибутковості банківської діяльності в різних країнах ґрунтуються на існуванні відмінних режимів регулювання. Тому уні-

фікація регулювання, що також є мотивом входження, послаблює дію мотивів, заснованих на географічних різницях процентної маржі.

1.3. Класифікація іноземних банків

Слід розрізняти два основних **способи проникнення іноземного капіталу** в банківську систему: створення банку з нуля (*greenfield, de-novo bank*) і поглинання існуючого банку (*acquired, takeover bank*). У першому випадку виникає нова юридична особа, а в другому — відбувається заміна вітчизняних власників іноземними без збільшення кількості банків у системі.

Поглинання існуючого банку дозволяє іноземним інвесторам здійснити швидке захоплення ринку, зекономивши часові та фінансові ресурси на реєстрації нової юридичної особи, підборі персоналу й моніторингу ринку. Проте існує неабиякий ризик придбання банку з неякісним портфелем активів, можливим відтоком менеджерів і клієнтів. Іноземні інвестори отримують низку проблем, пов'язаних з реструктуризацією банку, уніфікацією процедур до вимог міжнародної фінансової групи, потребою в скороченні персоналу тощо.

Створення нового банку з іноземним капіталом потребує більше часу та зусиль на бізнес-планування, моніторинг ринку, адаптацію до нових умов, проходження складної процедури отримання банківської ліцензії, залучення нових клієнтів. Проте такий спосіб приходу на ринок позбавляє іноземний банк труднощів, пов'язаних з реструктуризацією кредитного портфеля, удосконаленням кредитних процедур, покращенням систем ризик-менеджменту та транспарентності поглинутих структур.

Вплив іноземних банків на економіку суттєво залежить від способів проникнення іноземного банківського капіталу. Більшість емпіричних досліджень країн з перехідною економікою довели, що іноземні банки, створені з нуля (*greenfields, de-novo banks*), ефективніші за поглинуті банки (*takeover banks*), мають нижчі кредитні ставки та меншу процентну маржу [165; 200; 215]. Дослідження кредитної діяльності іноземних і вітчизняних банків Центральної та Східної Європи протягом 1993—2000 років, здійснені Р. де Хаасом і І. де Лелівелдом, свідчать, що під час криз місцеві й поглинуті банки зменшували обсяги кредитування, тоді як нові банки зберігали наявні обсяги кредитних портфелів

[169]. Цікавого висновку в 2008 році дійшли вчені Н. Во Тхі і Д. Венкаппа, виявивши U-подібний вплив поглинання на ефективність поглинутих банків у країнах ЦСЄ. Відразу після приходу іноземних інвесторів показники ефективності погіршуються, оскільки реструктуризація банку потребує додаткових витрат, що знижує прибутковість. Проте після трьох-чотирьох років діяльності показники ефективності починають стрімко зростати, поглинуті банки досягають рівня створених з нуля конкурентів, при цьому перевершують їх за обсягом кредитного портфеля та клієнтської бази [248].

Характер впливу іноземного банківського капіталу також визначається формами його присутності на ринку. До найпоширеніших **форм присутності іноземних банків** належать:

1) **дочірні банки** (*subsidiaries*) — окремі юридичні особи, зареєстровані в приймаючій країні, у яких іноземні інвестори є мажоритарними власниками;

2) **філії** (*branches*) — банки, що не мають статусу окремої юридичної особи і є частиною материнського банку, зареєстрованого за кордоном. Філії мають право надавати більшість банківських послуг і здійснювати операційну діяльність на основі капіталу материнської структури;

3) **представництва** (*representatives*) — територіально відокремлені структурні підрозділи банку, що не здійснюють банківської діяльності.

Під час виходу банку на новий ринок конкретний вибір між перерахованими варіантами залежить від загальної стратегії банку, видів діяльності, відповідних юридичних і наглядових вимог країни-реципієнта [35]. Усі названі організаційні форми мають свої переваги та недоліки для іноземних інвесторів. **Філії** зазвичай потребують менше витрат на реєстрацію, ведення бухгалтерської звітності, збори ради директорів тощо. Вони доцільніші для обслуговування корпоративних клієнтів. Проте як частина материнського банку філія потребує особливого внутрішнього нагляду, оскільки неконтрольоване кредитування може призвести до банкрутства всієї банківської структури. На відміну від філій, банкрутство **дочірніх банків** жодним чином не відображається на фінансовому стані материнських структур, оскільки вони є незалежними де-юре установами. В Україні створення філій іноземних банків було дозволене в 2006 році в рамках вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). Та іноземні інвестори продовжують входити на банківський ринок через дочірні банки, оскільки внаслідок низького

суверенного рейтингу України під час відкриття філії вимагається резервування коштів у розмірі 100—150 % від суми активів філії [3].

Принциповою відмінністю філій від дочірніх банків є те, що нагляд за діяльністю філій іноземних банків здійснюється насамперед регулятором у країні походження, а не державним органом приймаючої країни. Однак важливо зазначити, що кожна країна може створювати свої правила для іноземних філій. Присутність філій іноземних банків підвищує довіру до економіки і, зрештою, покращує ринкове середовище для іноземних компаній [35]. Оскільки філії іноземних банків мають такий самий кредитний рейтинг, як і головний банк, вони теоретично можуть скористатися низькою вартістю ресурсів для здешевлення наданих кредитів. Водночас філії можуть бути джерелами дещо більших ризиків для банківської системи, порівняно з дочірніми банками.

По-перше, власний капітал головного банку філії може бути в кілька разів вищим за капіталізацію всієї банківської системи країни, що збільшує ймовірність перекредитування та виникнення кредитних бумів. Проте навіть без залучення філій іноземним дочірнім банкам вдається розширити кредитування за рахунок збільшення власного капіталу чи організації міжнародних синдикованих кредитів.

По-друге, існують побоювання, що державний бюджет позбудеться значних надходжень унаслідок «витоку» прибутків, отриманих філіями, оскільки загальною практикою угод про уникнення подвійного оподаткування є сплата податку на прибуток материнською компанією за кордоном. Насправді філії іноземних банків, як і їхні дочірні банки, зобов'язані сплачувати податок на прибуток у країні-реципієнті. Сутність угоди про подвійне оподаткування полягає в тому, що банк, який здійснює діяльність у різних країнах, не сплачує один і той самий податок двічі, за винятком різниці між ставками оподаткування в країні банку-юридичної особи та в країні, де працює філія.

По-третє, існує ризик відпливу коштів вкладників до філій іноземних банків, якщо законодавством приймаючої країни дозволено захист депозитів Фондом гарантування вкладів іноземних держав за місцем реєстрації головного банку.

Представництво — форма присутності іноземного капіталу, яка чинить найменший вплив на банківську систему, оскільки головна функція представництв полягає у зборі даних та інформації в країні-реципієнті. Вони надають інформацію про ринок

та загальні економічні тенденції головному зарубіжному офісу й підтримують зв'язки з наявними та потенційними клієнтами. На відміну від дочірніх компаній та філій іноземних банків, представництвам не дозволяється здійснювати основні банківські операції, як, наприклад, залучення депозитів та надання кредитів, і часто забороняється участь у будь-якій комерційній діяльності. В економіках, що перебувають на стадії становлення, відкриття представництва зазвичай є першим кроком транснаціонального банку на шляху входження на ринок [35]. Вплив діяльності представництв іноземних банків на банківську систему мінімальний і здебільшого має позитивний характер, оскільки вони виконують роль інформаційних агентів під час емісії єврооблігацій чи синдикації міжнародних кредитів материнськими структурами для реципієнтів із приймаючих країн.

Крім основних форм присутності іноземних банків, у деяких країнах світу також існують:

- **агенції** — відділення іноземних банків, яким заборонено приймати вклади населення;

- **дочірні фінансові компанії**, які не виконують усіх головних функцій банку, тому ним не вважаються;

- **консорціумні банки** — створюються кількома фінансовими установами для проведення великих за обсягом операцій;

- **міжнародні корпорації Еджа** — філії банків США, які створені відповідно до вимог Закону Еджа (*Edge Act*) про банківську діяльність (1919), зареєстровані на федеральному рівні або в інших, ніж материнський банк, штатах та отримали право на ведення міжнародних операцій (володіти банками та відкривати відділення банків за кордоном, вкладати кошти в закордонні компанії);

- **іноземні банки, що діють у зонах IBF (*International Banking Facility*)** — міжнародних банківських зонах, звільнених від оподаткування, які виникли на території США в 1980-х роках для часткової репатріації капіталів з євrorинків та світових фінансових центрів. Такі банки мають право оперувати лише визначеними видами активів і пасивів (наприклад, дозволено залучення строкових вкладів до двох років з мінімальною сумою 100 тис. дол. США). У таких зонах відсутні обмеження на відкриття депозитів в іноземній валюті, немає вимог до обов'язкового резервування, але заборонене кредитування резидентів США, операції з цінними паперами і випуск депозитних сертифікатів.

За стратегіями експансії пропонуємо систематизувати іноземні банки таких чином:

1. **Традиційні іноземні банки** — банки, що обирають «стратегію прямування за клієнтами». Традиційні банки найпоширеніші на перших етапах входження в новий ринок. На прикладі України група представлена такими банками, як Петрокомерцбанк (обслуговує Лукойл), Банк Москви, Траст банк, ІНГ Банк Україна, Сіті банк Україна тощо.

2. **Банки-інноватори** — ті, що входять на нові ринки з метою використання нових можливостей, які відкриваються в приймаючих країнах під час дерегуляції, перехідного періоду або кризи. У більшості випадків їхня експансія знаходить підтримку в державній політиці, спрямованій на збільшення впливу іноземних інвестицій. Серед таких банків умовно розрізняємо:

— **банки з іноземною участю** — іноземні інвестиції мають міноритарний характер. Зарубіжні інвестори не можуть повноцінно контролювати діяльність своїх банків, а тому співпрацюють з вітчизняними стратегічними інвесторами. Таких банків з участю в акціонерному капіталі МФК, ЄБРР та іноземних інституційних інвесторів є багато на теренах ЦСЄ та СНД, проте в Україні вони представлені лише кількома банками (Мегабанк, Кредитпромбанк) унаслідок низької захищеності прав міноритарних акціонерів;

— **банки-розвідники** — чутливі до можливостей нових ринків, діють у формі невеликих за обсягом активів та розміром мережі дочірніх банків, філій чи представництв. Такі іноземні банківські інвестиції мають характер «прощупування» й можуть згортися та перенаправлятися на ринки інших держав у разі негативних прогнозів щодо дохідності. Прикладом може бути *CSFB*, що заклав дочірній банк в Україні у 2002 році. Банки-розвідники становлять загрозу фінансовій стійкості, хоча через невеликі розміри мають менший ефект впливу капіталу;

— **банки-реструктуризатори** — характеризуються значними інвестиціями іноземних власників та широкомасштабними зобов'язаннями. Вихід на нові банківські ринки є частиною широкої стратегії групи щодо розвитку свого глобального бізнесу і має на меті системні зміни в придбаних чи створених банках. Банки-реструктуризатори націлені на розбудову широкої філіальної мережі. Ризики діяльності таких банків полягають у втраті національного контролю за банківською системою, а також у можливості збоїв у процесі реструктуризації.

Перш ніж перейти до безпосереднього вивчення впливу іноземного банківського капіталу на банківську систему доцільно виявити головні фактори, що визначають цей вплив і закладені в сутнісних характеристиках іноземних банків. Адже наслідки діяльності іноземних банків випливають з ряду особливостей, що відрізняють їх від вітчизняних.

Специфіка іноземних банків полягає в поєднанні таких трьох параметрів:

1. Зовнішнє фондування. Вільний доступ до ресурсів материнських банків — позитивна риса більшості іноземних банків, що полягає в імпорті капітальних і трудових ресурсів, а також припливі нових банківських технологій з-за кордону. Так, під час кризового 2009 року жоден з іноземних банків в Україні не зазнав уведення тимчасової адміністрації НБУ, оскільки іноземні інвестори надали суттєву фінансову підтримку дочірнім банкам шляхом збільшення обсягів статутного капіталу та внутрішньогрупових кредитів.

2. Зовнішні ризики. Фінансова взаємозалежність дочірніх і материнських банків — зворотний бік вільного доступу до ресурсів, що посилює можливі ризики фінансової нестабільності в дочірніх банках унаслідок проблем материнських структур. Наприклад, фінансова криза в Ісландії у 2008 році призвела до замороження депозитних рахунків громадян Великобританії, які вкладали свої кошти в ісландські банки на території Сполученого Королівства.

3. Зовнішній контроль. Стратегічна залежність від зарубіжних центрів впливу — неоднозначна, але об'єктивна характеристика іноземних банків, що полягає в їхній залежності від стратегічних рішень іноземних власників. Розміщення центрів стратегічного контролю за банком за кордоном, з одного боку, посилює ризик залежного розвитку банківської системи від іноземних стейкхолдерів банків, а з другого, — може бути гарантією стабільного розвитку дочірнього іноземного на основі кращих світових практик банківського менеджменту.

Індивідуальність поєднання зазначених рис зумовлює особливості впливу кожного окремого іноземного банку на банківську систему приймаючої країни. Дочірній банк, створений іноземними інвесторами, що мають низькі кредитні рейтинги, негативну міжнародну репутацію, а також незадовільний фінансовий стан, генеруватиме підвищений ризик відпливу капіталу з банківської системи. Водночас іноземний банк, що входить до складу фінансово стійкого міжнародного холдингу з потужною ресурсною ба-

зою та провідними технологіями у сферах банківського обслуговування, ризик-менеджменту та корпоративного управління, з вищою ймовірністю сприятиме стабільному розвитку банківської системи країни-реципієнта.

Для точнішого обчислення впливу іноземних банків на банківську систему необхідний постійний моніторинг фінансового ризику та потенціалу впливу материнських структур. Загальні висновки про негативну чи позитивну роль іноземного банківського капіталу без урахування індивідуальних характеристик іноземних банків або позбавлені сенсу, або ж спричинені виключно політичними мотивами.

1.4. Потенційні наслідки діяльності іноземних банків

Іноземні банки впродовж другої половини XX ст. та початку XXI ст. невпинно збільшують свою чисельність та частку в активах приймаючих країн. Так, протягом 1995—2006 років у країнах, що розвиваються, кількість вітчизняних банків скоротилася на 24 %, а іноземних зросла на 58 %. Частка іноземних банків в активах банківських систем країн, що розвиваються, зросла з 23 % у 1995 році до 38 % у 2006-му р. У 41 % всіх країн, що розвиваються, понад 50 % активів банківських систем контролюється іноземними інвесторами. У 1995 році таких країн було лише 16 % [189].

Зростання кількості іноземних банків окреслює чітку глобальну тенденцію активної експансії іноземного банківського капіталу, насамперед з розвинутих держав на ринки країн, що розвиваються. Цей процес стає джерелом комплексу якісних змін у банківських системах приймаючих країн. Слід зауважити, що вплив іноземного банківського капіталу має як прямий, так опосередкований характер, і є досить суперечливим. Крім того, потужність, направленість та характер впливу іноземних банків зумовлює, підсилює або ж гальмує низка додаткових факторів, наприклад, режим банківського регулювання приймаючих країн, різниця в економічному розвитку, особливості стратегії іноземних банків тощо.

Існує потреба в детальному розгляді переваг та ризиків припливу іноземного банківського капіталу, а також супутніх факторів, від яких залежить вплив іноземних банків на банків-

ську систему приймаючої країни. Мета цієї частини роботи полягає у формуванні методичного каркаса для об'єктивного вивчення плюсів і мінусів інтернаціоналізації банківської системи України, усуненні похибок, однобічності та упередженості, що характерні багатьом дослідженням на цю тему, урахуванні зовнішніх факторів, яким не завжди приділяли належну увагу попередники.

Наслідки експансії іноземних банків почали активно досліджувати в період фінансової глобалізації. Кількість таких досліджень, здійснених на глобальному, регіональному та національних рівнях, зростає з кожним роком, однак досі відсутня одностайність в оцінці корисності та ризикованості іноземного капіталу для банківських систем.

Здійснивши аналіз численних наукових публікацій зарубіжних і вітчизняних учених, ми дійшли висновку, що іноземні банки впливають на банківські системи приймаючих країн через зміну таких параметрів, як обсяги капіталу, технологічна оснащеність, ефективність і конкуренція, корпоративне управління та фінансова інфраструктура, фінансова стійкість, банківське регулювання та нагляд (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Параметри банківської системи приймаючої країни, на які впливає приплив іноземного банківського капіталу (складено авторами)

Цей поділ є умовним, оскільки всі перераховані характеристики банківської системи взаємозалежні та впливають одна з одною. Прихід іноземного капіталу викликає як позитивні, так і негативні наслідки в кожному з виокремлених параметрів,

що стимулює банківську систему адаптуватися до нових змін. Наприклад, іноземні банки, з одного боку, сприяють насиченню приймаючих банківських систем необхідними кредитними ресурсами, а з другого, — схильні до стратегії «збирання вершків» — вибіркового кредитування, що надає перевагу іноземним підприємствам, або ж великим місцевим компаніям, дискримінуючи решту корпоративних позичальників. Гіпотеза «збирання вершків» іноземними банками потребує емпіричного доведення, оскільки в різних країнах може мати свої особливості. Те саме можна сказати про інші взаємовиключаючі пари ризиків і переваг експансії іноземних банків.

Проаналізувавши розвиток банківських систем різних держав світу, а також урахувавши дослідження й публікації вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених впливу іноземного банківського капіталу на національні економіки, ми розробили комплексну (табл. 1.2) з переліком усіх виявлених ризиків і переваг експансії іноземних банків.

Запропонована класифікація наслідків приходу іноземних інвесторів може бути використана як теоретична база для побудови нових економетричних моделей, які дозволять розрахувати загальний ефект від входження іноземних інвесторів на банківський ринок України.

Капітал. Приплив іноземного банківського капіталу сприяє насиченню національної економіки дешевшими та доступнішими кредитними ресурсами [212]. Іноземна експансія збільшує інвестиційні потоки, направлені на фінансування внутрішніх проектів, у тому числі й у реальному секторі економіки [146, с. 7], стимулює розвиток міжнародної торгівлі, посилює стабільність джерел надходження капіталу, які менш чутливі до внутрішніх криз [81, с. 17]. Значна присутність іноземних банків підвищує довіру іноземних інвесторів до реального сектора економіки приймаючих країн. З іншого боку, підприємства, які відчувають дефіцит інвестиційних ресурсів через іноземні банки отримують розширений доступ до нових альтернативних видів фінансових ресурсів (єврооблігації, синдикувані кредити, приватні розміщення акцій, IPO). Таким чином, відбувається зниження транскордонної інформаційної асиметрії [145], банківська система приймаючої країни інтегрується в глобальну фінансову архітектуру, а національна економіка отримує імпульс до зростання.

Таблиця 1.2

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ *

Позитивні наслідки		Негативні наслідки
1		2
КАПІТАЛ		
підвищення капіталізації банківської системи		вибірковий характер кредитування
зростання обсягів кредитування населення та суб'єктів господарювання (особливо великих і транспарентних підприємств)		обслуговування здебільшого провідних і найбільших за розміром місцевих підприємств, а також компаній країни-донора, кредитна підтримка в просуванні їхніх товарів і послуг
посилення стабільності джерел надходження капіталу		відмова іноземних банків у кредитуванні невеликих і нових підприємств
зростання потоків прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки		відмова в кредитуванні малорентабельних підприємств і фірм, які є конкурентами для країни походження або акціонерів
полегшення доступу до різних видів міжнародного капіталу		збільшення валютного ризику внаслідок росту кредитування в іноземній валюті
сприяння розвитку міжнародної торгівлі		сприяння кредитним бумагам
загалом: економічне зростання держави		загалом: гальмування рівномірного економічного розвитку, збільшення диспропорцій в економіці
ТЕХНОЛОГІЯ		
упровадження нових банківських технологій, ноу-хау, сучасних систем ризик-менеджменту		проблема адаптації продуктів і технологій до умов нового ринку
підвищення кваліфікації персоналу, якості обслуговування клієнтів і доступності банківських продуктів		проблема сумісності технологій з уже існуючими

Продовження табл 1.2

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
1	2
розширення асортименту банківських продуктів, особливо нетрадиційних	при цьому: поширення банківських технологій цілком можливе й без експансії іноземного капіталу
ефект «перетоку» технологій до вітчизняних банків	
загалом: збільшення довіри до банківської системи, особливо іноземних банків	загалом: зниження ефективності банківської системи
ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА КОНКУРЕНЦІЯ	
підвищення ефективності банківської системи та загострення конкуренції	зниження ефективності банківської системи
зниження банківської маржі внаслідок здешевлення кредитів та інших послуг	погіршення фінансового стану або банкрутство вітчизняних банків
зниження накладних витрат	загроза олігополізації ринку іноземними банками
вищі ціни продажу банківських акцій	ріст фондової капіталізації банків часто має спекулятивний характер
загалом: підвищення добробуту клієнтів	загалом: зниження добробуту клієнтів
КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСОВА ІНФРАСТРУКТУРА	
розвиток корпоративного управління	зростання соціальної напруги внаслідок масових звільнень під час реструктуризації
упровадження високих міжнародних стандартів аудиту, бухгалтерського обліку, звітності та внутрішнього нагляду	грозміздки корпоративні структури ТНБ не дозволяють швидко та адекватно реагувати на події внутрішнього ринку
збільшення прозорості банків та безпеки банківської діяльності, зростання ринкової дисципліни	ризик посилення суперечностей між транснаціональними та національними інтересами
розвиток фінансових ринків та фінансової інфраструктури (зростання присутності рейтингових агенцій та аудиторських компаній)	окремі іноземні банки можуть надавати перевагу задоволенню економічних інтересів країни походження капіталу

загалом: задоволення інтересів усіх стейкхолдерів	загалом: задоволення іноземних інтересів за рахунок національних
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ	
підвищення фінансової стійкості банківських систем	зниження фінансової стійкості банківських систем
зменшення залежності банківських систем від внутрішніх політичних та економічних ризиків	іноземні банки можуть стати провідниками криз із країн походження
ріст кредитних і депозитних портфелів іноземних банків під час криз	згортання діяльності іноземних банків і відплив іноземного капіталу під час криз
Підтримка проблемних вітчизняних банків під час криз шляхом поглинань і рекапіталізації	іноземні банки можуть мати короткострокові цілі й бути непередбачуваними кредиторами
зниження ймовірності виникнення криз унаслідок географічної диверсифікації та належності до економічно стабільніших країн	транснаціональні банки можуть протягом значно тривалішого часу концентрувати на своїх балансах значні обсяги проблемної заборгованості та створювати фінансові піраміди
збереження зв'язків із клієнтами після купівлі вітчизняних банків	посилення загрози економічному суверенітету
загалом: стійке економічне зростання	загалом: зниження стійкості системи
РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД	
розвиток банківського та інвестиційного законодавства з огляду на фінансову глобалізацію	ускладнення банківського нагляду за розгалуженими транснаціональними холдинговими структурами
розвиток систем регулювання	проблеми, пов'язані з асиметрією потужності регуляторів різних країн
стимуляція розвитку систем банківського нагляду в руслі останніх світових тенденцій	нав'язування систем регулювання, які не адекватно відображають потреби національної економіки, і просто «копіюються»
розвиток національних систем гарантування вкладів	відплив депозитів у країни із сильними системами гарантування вкладів
загалом: стійке економічне зростання	загалом: зниження стійкості системи

* Складено авторами

Однак під час детальнішого розгляду клієнтів іноземних банків виявляється, що кредитні ресурси направляються переважно до великих місцевих підприємств, які мають тривалий досвід роботи на ринку та кращі фінансові показники, тоді як нові фірми з меншими обсягами продажу отримують відмови за кредитними заявками [168]. Така дискримінаційна вибірковість при кредитуванні гостріше проявляється на нових фінансових ринках з низькою транспарентністю, високою асиметрією інформації та недостатнім правовим захистом кредиторів [153]. Керівництво іноземних банків пояснює таку кредитну політику низькою прозорістю невеликих фірм, що автоматично свідчить про меншу кредитоспроможність [176; 236]. Критики експансії іноземного банківського капіталу звинувачують іноземні банки в стратегії «збирання вершків» (від англ. *«cream-skimming»* або *«cherry-picking»*), що полягає у відборі найкращих вітчизняних клієнтів у місцевих банків і скороченні доступу до кредитів для більшості підприємств малого та середнього бізнесу. Отже, менш конкурентоспроможні банки, що належать місцевим інвесторам, змушені кредитувати ризикованіші підприємства, нарощуючи частку проблемних кредитів [171]. Проте, як свідчить досвід, вітчизняні банки після приходу іноземних концентруються на обслуговуванні місцевих афілійованих структур, пов'язаних з ними соціальними або політичними зв'язками, незважаючи на їх кредитоспроможність, водночас незалежні підприємства малого та середнього бізнесу продовжують відчувати дефіцит кредитування [209; 216]. З таким висновком не погоджуються прихильники іноземних банків, які шляхом інших емпіричних досліджень виявили, що зростання доступу до кредитів для непрозорих фірм все-таки відбувається, але не прямо — через участь іноземних банків, а опосередковано — через місцеві кредитні установи [193]. Незважаючи на підвищення ризикованості діяльності вітчизняних банків, прихильники лібералізації розкривають вигоди процесу «збирання вершків» для всієї національної економіки: посилення конкуренції не дозволяє місцевим банкам отримувати вищі кредитні платежі від надійних клієнтів, субсидуючи в такий спосіб інсайдерів. Отже, прихильники іноземних банків, стверджують що місцеві банки вимушені ретельніше обирати позичальників, упроваджувати нові системи ризик-менеджменту та зменшувати екстенсивні витрати на підвищення частки ринку.

На нашу думку, акцентуючи увагу на проблематиці «збирання вершків», учені випускають з поля зору серйозніші проблеми, пов'язані зі зростанням іноземного капіталу в банківській систе-

мі, як, наприклад, збільшення валютного ризику внаслідок росту кредитування в іноземній валюті, розкручування кредитних бумів чи відмова від обслуговування підприємств стратегічних галузей, що конкурують на зовнішніх ринках з фірмами країни походження.

Як засвідчив досвід 2005—2011 років, проблеми дискримінації іноземними банками позичальників з низькою кредитоспроможністю в Україні не існувало. До того ж саме іноземні банки були першими, хто практикував кредитування без застави та з нульовим початковим внеском, а частка проблемних кредитів на балансах іноземних банків унаслідок кризи була не меншою, ніж у вітчизняних.

Серйознішим був вплив транснаціональних банків через активне поширення довгострокових валютних кредитів, які спокуючили позичальників дешевшими відсотковими ставками, порівняно з гривневими позиками. При цьому НБУ політикою стабільного регульованого курсу протягом семи років знизив у свідомості позичальників імовірність валютного ризику, спричиненого девальвацією національної валюти. Однак різке падіння курсу гривні відносно долара США в листопаді 2008 року зумовило хвилю неплатежів за кредитами, оскільки доходи більшості позичальників (що теж знизилися) номінувалися в гривнях, а розмір кредитних платежів у гривневому еквіваленті зріс майже вдвічі. Отже, режим фіксованого курсу лише на перший погляд знижує ризик клієнта і сприяє збільшенню позик та депозитів в іноземній валюті. Коли регулятор втрачає контроль над стабільністю курсу — під час девальвації зазнають втрат позичальники, під час ревальвації — вкладники, депозити яких номіновані в іноземній валюті.

Гіпотезу про вплив іноземних банків на збільшення частки кредитів та депозитів в іноземній валюті поділяють не всі дослідники, хоча її дотримується Європейська комісія, М. Фарно, Г. Бассо, А. Лука, які зауважують, що іноземні банки в Польщі, Естонії, Болгарії та інших країнах з перехідною економікою схильніші видавати кредити, номіновані в доларах США та євро [143; 148; 182; 184; 213]. При цьому операції в іноземній валюті вигідніші для іноземних банків, оскільки перекладають валютні ризики на клієнтів [149]. П. Сорса додає, що ймовірність кредитної кризи зростає, якщо клієнти іноземних банків не враховують валютні ризики [235].

Заперечуючи традиційну гіпотезу, А. Паулхарт та ін. здійснили власне емпіричне дослідження. На основі порівняння частки іноземного банківського капіталу та рівня валютного кре-

дитування в різних країнах ЦСЄ вчені дійшли висновку, що кореляція між цими показниками відсутня, а отже, іноземні банки не збільшують ризику від валютного кредитування в цьому регіоні [222].

Хоча прямої залежності між іноземною експансією та рівнем валютних кредитів не було знайдено, висновок про відсутність впливу іноземних банків на доларизацію, на нашу думку, є передчасним. Автори дослідження не взяли до уваги фактор регулювання й наявного рівня довіри до національної валюти. Там де урядові структури й регулятор успішно справляються з цією проблемою (Польща, Чехія), вплив іноземних банків звісно послаблюється, але цей тиск залишається постійним. Як тільки економічний клімат країни погіршується внаслідок політичних чи економічних потрясінь, іноземні банки відразу сприяють можливій доларизації, маючи доступ до ресурсів в іноземній валюті. Та попри всю контраверсійність і суперечливість цього дослідження, саме завдяки цьому ми дійшли висновку, що ефективна регуляторна політика зокрема й державна, загалом здатна мінімізувати вплив іноземних банків на доларизацію, а основний корінь проблеми криється не стільки в іноземній експансії, скільки в здатності національних органів влади реагувати на її виклики, довірі населення до системи державного управління та економічного клімату в цілому.

Технологія. Прихід іноземних інвесторів на нові ринки супроводжується активним трансфером нових банківських технологій, ноу-хау, кваліфікованих кадрів керівного складу [150]. Відбувається поліпшення організаційного, фінансового та ризик-менеджменту, якості обслуговування клієнтів, запровадження сучасних видів банківських продуктів, особливо лізингу, факторингу, довірчого управління, інтернет-трейдингу, телефонного банкінгу тощо [212; 222]. Таким чином, від експансії іноземного капіталу у формі глобальних банків виграють клієнти, які починають отримувати якісніші та доступніші банківські продукти, що відповідають міжнародним стандартам. Крім того, приплив технологій, який супроводжує рух іноземного капіталу, стимулює ефект їх швидкого поширення («перетоку», дифузії) (англ. *spillover effect*) серед вітчизняних банків, які переходять на стадію боротьби з іноземними конкурентами. Однак, варто зауважити, що роль іноземних банків у технологічному зростанні галузі може бути дещо перебільшеною, оскільки в умовах сучасного поширення інформації вітчизняні банки можуть переймати міжнародний досвід у закордонних банків та різноманітних консал-

тингових компаній, що не присутні в банківських системах приймаючих країн.

Ефективність і конкуренція. Іноземні банки здатні змінювати взаємопов'язані рівні конкуренції та ефективності національних банківських систем. Більшість дослідників наголошують, що високий конкурентний тиск з боку іноземних банків сприяє зростанню загальної ефективності банківських систем приймаючих країн, зумовлюючи, таким чином, ріст добробуту в національних економіках, у яких проводиться лібералізація банківської сфери [81; 150; 163; 212]. У банківських системах з вищою присутністю іноземного капіталу та меншими регулятивними обмеженнями щодо його входження і діяльності простежувалося зростання рівня конкуренції. Про це свідчить дослідження Клаессенса та ін., які розраховували показники конкуренції в банківських системах 50 країн у період з 1994 по 2001 роки [164]. Зростання конкуренції та ефективності під впливом іноземних банків було підтверджено низкою регіональних досліджень на прикладі Туреччини [173], Філіппін [246], ЦСЄ [245] та Латинської Америки [141; 215]. Іноземні банки, що діють на ринках країн, що розвиваються, є ефективнішими за місцеві банки, що виражається в нижчих накладних витратах та меншій процентній маржі [150]. Загострення конкуренції змушує вітчизняні банки також знижувати витрати та процентну маржу через детальніший аналіз кредитоспроможності позичальників і здешевлення кредитів. М. Болінг та Р. Лієрман [140], погоджуючись із тим, що у вітчизняних банків знижується маржа та дохідність, наголошують на зростанні витрат у цієї групи банків унаслідок посилення інвестування місцевих фінансових інститутів, переорієнтації діяльності на нові сектори банківського ринку та впровадження нових банківських продуктів.

Загалом головними позитивними наслідками експансії іноземних банків через підвищення конкуренції та ефективності банківських систем дослідники вважають:

- зниження кредитних ставок [81; 134; 165; 215];
- раціональніше розміщення кредитних ресурсів [212];
- ресруктуризацію вітчизняних банків шляхом консолідації капіталу [81];
- системні переваги — вищі показники діяльності іноземних банків покращують сумарні по системі [81].

На думку Л. Вейла, до позитивних наслідків приходу іноземних інвесторів належать зростання курсу акцій банків [249]. Щодо останньої тези, ми не можемо дати однозначної оцінки, оскільки

надмірне зростання ціни на акції в умовах «перегрітості» ринку може бути джерелом фінансових проблем під час корекції.

У науковому середовищі існує незначна кількість авторів, що ставлять під сумнів не тільки позитивні наслідки конкуренції внаслідок іноземної експансії, але й наявність самого підвищення конкуренції. Так, емпіричні дослідження банківських систем Латинської Америки призвели до неоднозначних результатів. Деякі вчені [199; 230; 253] дійшли висновку, що іноземні банки знижують ефективність банківських систем і не сприяють конкуренції. Справді, якщо вітчизняні банки не здатні адекватно відреагувати на посилення конкурентного тиску з боку іноземних фінансових інститутів (у тому числі шляхом злиттів і поглинань, або фінансової реструктуризації) — вони можуть бути «витісненими з гри» [150], а іноземні банки отримують можливість олігополізувати банківський ринок. Хоча в більшості випадків у результаті припливу іноземного банківського капіталу зростають обсяги кредитування, ефективність за витратами та дохідність, такі результати не є гарантованими, підкреслює Е. Детрагіаче [174]. За певних умов може виникнути обернений ефект, особливо коли експансія іноземних банків виражається в «збиранні вершків» (*cream-skimming*), що шкодить менш прозорим підприємствам малого та середнього бізнесу, збільшує загальні операційні витрати по банківській системі і знижує загальний добробут.

Корпоративне управління та фінансова інфраструктура. Приплив іноземного капіталу з розвинутих країн також зумовлює впровадження сильніших систем корпоративного управління, підвищення транспарентності банків та банківської безпеки [249]. Цей процес супроводжується зростанням довіри клієнтів до іноземних банків, материнські структури яких належать до країн із сильними регулятивними системами, застосуванням високих міжнародних стандартів аудиту, бухгалтерського обліку, розкриття фінансової звітності, оцінки кредитних ризиків та внутрішнього нагляду [167]. Іноземні банки можуть докорінно змінити фінансову інфраструктуру приймаючих країн, оскільки стимулюють розвиток нових фінансових ринків, зростання присутності рейтингових агентств та аудиторських компаній [223], зниження інформаційної асиметрії на ринках [229]. У такому випадку можуть ефективно вирішуватися проблеми несприятливого відбору (*adverse selection*) та морального ризику (*moral hazard*).

З іншого боку, сильна система корпоративного управління в банках, що побудована за іноземним зразком і не враховує особ-

ливостей приймаючої країни, може становити певну загрозу для банківської системи. Наприклад, після придбання вітчизняного банку іноземні інвестори в рамках реструктуризації можуть загострити соціальну напругу в країні шляхом масових звільнень працівників. У країні походження іноземного банку скорочення витрат за рахунок робочої сили може бути звичною практикою, і виправдовуватися високою трудовою мобільністю населення. Інтереси деяких іноземних банків, що пов'язані з урядами країн походження або великими транснаціональними фінансово-промисловими групами, інколи суперечать інтересам національної економіки. Це може виявлятися в призупинці кредитування тих галузей народного господарства, які становлять конкуренцію для іноземних акціонерів, або підтримці власних підприємств на ринках приймаючих держав. Відбувається посилення контролю транснаціональних банків за світовим ринком, жорстке підпорядкування інтересам ТНБ політики держав, учасників міжнародної взаємодії [75]. Наприклад, Внешкономбанк (головний акціонер — уряд Російської Федерації), що в січні 2008 року придбав контрольний пакет акцій Промінвестбанку (Україна), розглядається урядом Росії як фінансовий посередник між державою та бізнесом, інструмент реалізації державної економічної політики для вирішення задач, серед яких підтримка експорту російської продукції [122].

Під час світової фінансової кризи уряди активно підтримували транснаціональні банки шляхом входження в акціонерний капітал. Унаслідок загострення тенденції до націоналізації системних банків у розвинутих країнах світу центри прийняття рішень зміщуються безпосередньо (чи опосередковано — при купівлі неголосуючих акцій) до урядів країн, а також міжнародних фінансових структур (ЄБРР, Світовий банк). Таким чином, доля дочірніх банків опиняється в залежності від рішень урядів і монетарних органів іноземних держав щодо характеру рекапіталізації материнських структур і їх регіональної політики. Наприклад, під час загострення фінансової кризи в Естонії (де 90 % капіталу банків належить шведським інвесторам) прем'єр-міністр Швеції намагався запевнити населення Естонії, що *SEB* і *Swedbank* будуть вчасно рекапіталізовані державою, а тому їхнім вкладам нічого не загрожує [147]. Як бачимо, так проявляється асиметрична залежність від країн походження іноземного капіталу навіть тих держав, що є повноправними членами ЄС. Ризик того, що банківські системи приймаючих країн можуть потрапити під іноземний контроль

залежить від частки іноземного банківського капіталу і рівня його концентрації в руках однієї країни, блоку країн чи іноземної фінансово-промислової групи.

Звісно, іноземний контроль може бути як негативним, так і (у багатьох випадках) позитивним явищем для економіки. Проблема лише в тому, що стратегічне питання про характер такого контролю вирішується поза національними межами, отже, підконтрольні суб'єкти, якими передусім стають клієнти банків, втрачають формальне право впливати на цей процес. Так, на початку 2008 року від волі акціонерів *BNP Paribas* (Франція) щодо виділення додаткових фінансових ресурсів програвшому через нарощення іпотечного портфеля дочірньому «Укрсиббанку» (Україна) залежало чи стане банкрутом третій за розмірами активів банк країни. За високої частки іноземного капіталу в банківській системі проблеми банківського сектора починають сприйматися як такі, що залежать виключно від зовнішніх факторів, якими важко управляти з національного центру. Таким чином, інтереси виборців чи національних органів влади можуть виявитися поза полем гри, яку визначатимуть іноземні уряди, регулятивні структури та транснаціональні банки.

Фінансова стійкість. Окрім зростання залежності від суб'єктивних факторів (рішень іноземних стейкхолдерів), іноземна експансія банківського капіталу несе ризик посилення об'єктивного тиску зовнішньої кон'юнктури, що не залежить від волі іноземних власників або менеджерів. Наприклад, іноземні банки часом відіграють роль провідників криз із країн походження або ж інших приймаючих кран через збільшення мобільності позичкового капіталу [215]. Діяльність іноземних банків сприяє каталізації таких взаємопов'язаних процесів, як перекредитування, підвищення волатильності цін на активи, створення бульбашок на різних сегментах ринків унаслідок швидкого перекачування надмірної маси інвестиційних ресурсів у ці сфери під час бумів. Фінансова глобалізація, яка підсилюється експансією іноземного банківського капіталу, робить взаємозв'язані національні банківські системи вразливішими до коливань на світових фінансових і банківських ринках. Головною причиною банківських криз є міжнародний дефіцит ліквідності — втрата доступу до додаткових іноземних позик суб'єктів господарювання з приймаючої країни і значні валютні та строкові диспропорції їхніх активів та зобов'язань. Такі диспропорції часто зумовлені попередньою фінансовою лібералізацією, що сприяє накопиченню довгострокових зобов'я-

зань резидентами, доходи яких номіновані в національній валюті. Дефіцит ліквідності виникає тоді, коли приплив іноземного капіталу в країну змінюється відпливом для попередження внутрішніх чи зовнішніх шоків. Наслідком може стати банківська криза, валютна криза (криза платіжного балансу), рецесія або ж їх поєднання.

Багато вчених наголошують, що зниження фінансової стійкості національних банківських систем пов'язане саме з діяльністю іноземних банків. М. Дулей та І. Шин підтвердили, що вихід інвесторів з корейських банків зумовив кризу в Кореї 1997 року [178]. Іноземні банки можуть бути непостійними кредиторами, переслідуючи лише короткострокові цілі в приймаючих країнах, що не дозволяють їм збільшувати довгострокове кредитування. Т. Смовженко наводить такі ризики для фінансової стійкості банківської системи, як відплив капіталу після зниження прибутковості (під час кризи у своїй чи приймаючій країні іноземні банки часто залишають ринок), а також посилення нестабільності через прихід іноземних банків з поганою репутацією, що не мають високих міжнародних рейтингів та достатніх обсягів капіталу. Емпіричний аналіз, здійснений Р. Кулл та М. С. Мартінез Перія, засвідчив, що країни, які переживали кризи в період 1995—2002 років, мали більший рівень участі іноземних банків, ніж ті, у яких не було криз [168]. Проте, додатковий регресійний аналіз виявив, що збільшення участі іноземних банків частіше відбувалось уже після криз, ніж до них.

На думку експертів М. Джанетті та С. Онгеня, загрози, пов'язані з фінансовою інтеграцією, як, наприклад, буми кредитування чи надмірний ріст цін на активи, зазвичай викликані не іноземними банками, а внутрішнім спотворенням фактів та похибками в державній інвестиційній політиці [193]. Так само, надмірні іноземні позики та невідповідності між структурою банківських активів та зобов'язань, які часто простежуються в країнах, що зняли обмеження на рух іноземного капіталів, — наслідки неадекватної внутрішньої політики. Як бачимо, адепти фінансової глобалізації схильні перекладати відповідальність за кризи на органи влади приймаючих держав та населення, що в нових умовах відкритого ринку приймають ризиковані інвестиційні рішення. Іноземні банки, згідно з такою концепцією, просто виконують свою функцію посередника, задовольняючи замовлення клієнтів на додаткові обсяги позик. Отже, підсумовують експерти, необхідно коригувати похибки інвестиційної політики на національному ринку, а не

боротися з фінансовою глобалізацією та припливом іноземного капіталу, оскільки це в довгостроковій перспективі лише погіршить можливості для швидкого економічного зростання.

С. Шмуклер вважає, що ймовірність настання криз через механізм діяльності іноземних банків є набагато вищою на початкових етапах лібералізації раніше закритих економік, про що свідчать азіатська та російська криза (1997—1998), а також кризи в Бразилії (1999), Еквадорі (2000), Туреччині (2001), Аргентині та Уругваї (2002) [229]. За відсутності розвинутої фінансової інфраструктури та банківського нагляду можливі спекулятивні атаки з боку іноземного капіталу. Отже, для успішної фінансової інтеграції необхідне посилення регулювання та нагляду за банківською системою приймаючих країн. Проте, як продемонструвала світова фінансова криза 2008—2009 років, навіть країнам із сильними режимами банківського регулювання не завжди вдається ефективно попереджати та елімінувати такі негативні наслідки фінансової інтеграції, як банківська паніка, стадна поведінка інвесторів та позичальників, цикли бумів і банкрутств, коливальний характер капітальних потоків, концентрація значних обсягів проблемних кредитів у найбільших транснаціональних банках світу через механізм сек'юритизації.

Слід зауважити, що значна кількість дослідників не погоджуються з причетністю іноземних банків до зниження фінансової стійкості національних банківських систем. Прихильники фінансової глобалізації стверджують, що іноземні банки є стабільнішими кредиторами, ніж вітчизняні банки країн, що розвиваються, оскільки меншою мірою вразливі до внутрішніх економічних та політичних ризиків приймаючих держав. Вивчаючи діяльність банків в Аргентині та Мексиці протягом кризи 1994—1995 років, Л. Голдберг і Р. Гулл довели, що іноземні банки переважно мали вищий рівень зростання кредитних портфельів, ніж їхні місцеві конкуренти. Нижча волатильність кредитів у банках з іноземним капіталом сприяла зниженню загальної волатильності кредитів банківських систем. Оцінюючи діяльність іноземних та вітчизняних банків у Малайзії під час азіатської кризи 1997—1998 років, Е. Детрагіаче та ін. не виявили випадків, щоб іноземні банки залишали банківську систему. Р. де Хаас та І. ван Лелівелд досліджували, як іноземні та вітчизняні банки в десяти країнах ЦСЄ реагували на цикли ділової активності. Під час кризи вітчизняні банки скорочували кредитування, тоді як іноземні збе-

рігали пропозицію кредитних ресурсів протягом 1993—2000 років [169; 174].

Участь іноземного банківського капіталу знижує коливання циклів ділової активності, особливо в країнах, що розвиваються. Іноземні банки Мексики меншою мірою, ніж вітчизняні, були схильні обривати зв'язки з клієнтами, навіть упродовж трьох років після поглинання місцевих установ, коли відбувалася реструктуризація кредитного портфеля. Єдиними позичальниками, з якими закінчували співпрацю нові інвестори, були державні підприємства, що переходили на обслуговування інших державних банків. Підтверджуючи зв'язок між присутністю іноземних банків і фінансовою стабільністю, А. Деміргюч-Кунт довів, що за всіх рівних умов присутність іноземного капіталу пов'язана з нижчою ймовірністю виникнення банківських криз.

Дж. Барт та інші підтвердили пряму кореляційну залежність між банківськими кризами та рівнем обмежень на входження іноземного капіталу. Таким чином, на думку дослідників, зняття цих обмежень і полегшення доступу іноземних банків до ринку приймаючих країн знизить ймовірність банківських криз. Прихильники лібералізації банківської сфери наголошують на стабілізаційній ролі експансії іноземного банківського капіталу, що забезпечує безперервний приплив достатніх за обсягами кредитних ресурсів, а також додаткових коштів, необхідних для рекапіталізації проблемних банків у період економічного спаду в приймаючій країні. Іноземні інвестори, долучившись до капіталу проблемних банків, використавши низькі ціни на акції, виконують, таким чином, роль «покупця останньої інстанції» в паралізованих кризою національних економіках [136].

Як бачимо, існують діаметрально протилежні погляди щодо зв'язку «частка іноземного банківського капіталу — рівень стабільності банківської системи». Значна частина експертів вважають, що цей зв'язок — прямий, не менша когорта учених доводять, що така залежність обернена. У науковому середовищі існує навіть гіпотеза про відсутність кореляції між експансією іноземного банківського капіталу та фінансовою стійкістю банківської системи. Так, В. Вербенська на прикладі країн ЦСЄ шляхом використання регресійно-кореляційної моделі довела відсутність суттєвого зв'язку між присутністю іноземних банків (як за кількістю, так і за обсягом активів) і показниками стійкості банківських систем [8]. На нашу думку, такі результати викликані коротким періодом аналізу, який не охоплював повного

циклу розвитку банківських систем і більшою мірою включав роки постійного економічного зростання. Як засвідчив досвід світової фінансової кризи, країни ЦСЄ з найбільшим рівнем присутності іноземних банків (Естонія, Угорщина), які в праці В. Вербенської мають високий індекс фінансової стійкості, зазнали найбільших втрат, особливо в банківському секторі. Крім того, на рівень фінансової стійкості банківської системи впливає низка факторів, які не стосуються іноземного банківського капіталу, а полягають у слабкості реальних секторів економіки, хибній інвестиційній політиці та неефективності регулювання й нагляду. Дія таких додаткових факторів жодним чином не відмінює існування впливу на фінансову стійкість з боку іноземного банківського капіталу.

Слід зауважити, що більшість дослідників, які вивчали діяльність іноземних банків під час криз, у переважній більшості випадків аналізували локальні внутрішні кризи приймаючих країн, або ж глобальну азіатську кризу, що охопила виключно країни, що розвиваються. Країни походження іноземного капіталу (здебільшого розвинуті держави) протягом багатьох десятиліть перебували в стані перманентного економічного зростання. Зрозуміло, що такий стан сприяв збереженню і навіть примноженню частки іноземного капіталу в країнах, що розвиваються, оскільки локальні втрати транснаціональних банків компенсувалися стабільними вхідними фінансовими потоками з інших, не охоплених кризою держав, перш за все розвинутих. Світова фінансова криза 2008—2009 років змінила поведінку іноземних банків, оскільки охопила всі без винятку економіки, у тому числі банківські системи розвинутих країн походження іноземного капіталу. Також не слід забувати про тенденцію збільшення частки іноземних банків, інвесторами яких є фінансові структури з країн, що розвиваються, які мають меншу фінансову стійкість і вищий ризик імпортування криз.

Нові економічні процеси, що змінюють фінансову архітектуру світу вимагають нових підходів до вивчення впливу іноземних банків на рівень фінансової стійкості банківських систем, що враховують період світової фінансової кризи, а також відмінності в іноземних банках, формах, способах та етапах їх проникнення на національні ринки приймаючих країн.

Окрім неоднозначного впливу на ймовірність виникнення криз, іноземні банки стимулюють розвиток банківського законодавства та систем регулювання й нагляду приймаючих країн

[174]. Залучення банківських систем як складових національної економіки до процесу фінансової глобалізації проявляється в адаптації правового поля до міжнародних стандартів і нових викликів, пов'язаних із припливом іноземного капіталу. Наприклад, у країнах, що проводять лібералізацію фінансових ринків, з'являється нове законодавство, що регулює процеси відкриття і діяльності філій іноземних банків. Вступ України до СОТ спровокував прийняття низки змін до Закону «Про банки і банківську діяльність». Якщо конкурентний тиск з боку філій посилюється, то регулятивні органи отримують проблему реструктуризації системи гарантування вкладів, оскільки мінімальний рівень відшкодування за депозитами може бути набагато вищим у держав походження капіталу, що зумовить масову втечу вкладників з вітчизняних банків. Іноземні вчені зауважать, що зростання міжнародної активності банків викликає проблеми, серед яких:

- ускладнення банківського нагляду за розгалуженими транснаціональними холдинговими структурами, що отримують можливість здійснювати бухгалтерські махінації з огляду на колективну безвідповідальність значної кількості національних регулятивних органів;

- регулятивні проблеми, пов'язані з асиметрією економічної потужності регулятивних органів країн, що розвиваються, та іноземних банків з розвинутих країн;

- нав'язування іноземними банками систем регулювання, які не адекватно відображають потреби національної економіки, а просто «копіюються»;

- вплив депозитів у філії іноземних банків, що є членами забезпеченіших систем гарантування вкладів.

Під час визначення впливу іноземного банківського капіталу на розвиток банківської системи доцільно використовувати інституційний підхід і чітко відокремлювати наслідки експансії для кожного типу зацікавлених сторін, що мають відношення до банківської системи. У нашій праці ми виокремимо такі суб'єкти, на які направлений іноземний вплив:

- банківська система в цілому;
- вітчизняні банки;
- регуляторні органи;
- клієнти (великі корпоративні, малий і середні бізнес, населення);
- населення приймаючої країни в цілому;
- фінансова інфраструктура (аудиторські компанії, рейтингові агенції, фінансові консультанти тощо).

Досить часто наслідки припливу іноземного капіталу винагороджують одні сторони, погіршують стан других і жодним чином не впливають на третіх. Крім того, вплив може бути прямим або опосередкованим, унаслідок чого має різний характер. Наприклад, вітчизняні банки через зростання конкурентного тиску з боку іноземних банків втрачають певну частину клієнтської бази, знижують результативність діяльності, у них часто погіршується фінансовий стан. Проте якщо вітчизняним банкам вдається швидко адаптуватися до нових умов бізнес-середовища, то завдяки реструктуризації вони можуть наблизити свої показники до рівня іноземних, що позитивно відобразиться на банківській системі в цілому.

Зауважимо, що навіть для одного суб'єкта вплив іноземних банків може мати різновекторний характер. Наприклад, для державних органів влади приплив капіталу з-за кордону, з одного боку, — вирішення проблеми з додатковими інвестиційними ресурсами, а з другого, — загострення проблеми економічного суверенітету держави. Для прийняття стратегічних регуляторних рішень необхідно зважувати обидві альтернативи. Надалі у пропонованій праці ми вивчатимемо наслідки іноземної експансії саме крізь призму суб'єктів впливу, особливо стейкхолдерів (зацікавлених сторін) іноземних та вітчизняних банків.

У результаті аналізу було виявлено існування значної кількості факторів, що визначають характер, направленість та силу впливу іноземного банківського капіталу на банківську систему. Основними з них є:

- особливості країни походження іноземного капіталу;
- особливості материнського банку;
- особливості приймаючої країни;
- фази бізнес-циклу в приймаючій країні;
- ступінь проникнення іноземного банківського капіталу;
- стратегія експансії іноземного банку;
- спосіб проникнення іноземного банку;
- форма присутності іноземного банку.

Можна сказати, що ризик присутності іноземного капіталу залежить від конкретної країни його належності, рівня і характеру розвитку соціально-економічних відносин у ній, а також від ступеня добросусідства чи партнерства з приймаючою країною. Країни з високим рівнем децентралізації влади, ліберальними моделями ринкових відносин, високим рівнем економічного розвитку й мінімальним втручанням держави в бан-

ківську сферу не несуть такої загрози для економічного суверенітету приймаючої країни, як держави, що володіють акціонерним капіталом материнських банків і схильні використовувати економічні важелі впливу для задоволення власних геополітичних цілей. Якщо іноземні банки належать акціонерам з держави, що перебуває в режимі економічного протистояння з приймаючою країною, різко зростає ризик застосування таких дочірніх банків у політичних цілях.

Отже, проблема регулювання іноземного капіталу особливо гостро проявляється у випадку переведення її в політичну площину. За наявності досконалої конкуренції та ліберальних відносин — роль іноземних банків була б більшою мірою позитивною. Важливим є рівень економічного розвитку країни походження капіталу: чим він вищий, тим менший ризик виникнення внутрішніх криз, а отже, їх імпортування в приймаючі країни. Саме тому регулятивні органи повинні ефективно контролювати і вчасно реагувати на зростання частки іноземних банків із країн, що розвиваються, або офшорних центрів.

Переваги й ризики припливу іноземного капіталу залежать від параметрів самого материнського банку, який є ініціатором експансії та гарантом зовнішньої підтримки. Материнські банки можуть мати різні рейтинги, обсяг та адекватність капіталу, диверсифікованість діяльності, репутацію на міжнародному ринку. Усе це безпосередньо впливає на стабільність діяльності їхніх відділень у приймаючій банківській системі. Отже, аналіз консолідованої фінансової звітності материнських банків повинен бути важливою складовою досліджень іноземних банків в Україні. Зауважимо, що переважна більшість вітчизняних учених фінансовий стан материнських банків майже не враховували.

Особливості приймаючої країни теж відіграють не останню роль. Ученими доведено, що діяльність та вплив іноземних банків значно різняться в розвинутих країнах і країнах, що розвиваються. Наприклад, мотив прямування за клієнтами переважає при експансії на розвинуті банківські ринки, тоді як прихід іноземних інвесторів на нові банківські ринки (*emerging markets*) викликаний мотивом нарощення клієнтської бази, у тому числі й за рахунок її відбору в місцевих банків та захоплення роздрібного сегмента банківського бізнесу. Зрозуміло, що в другому випадку іноземний капітал спричинить значно більші зміни в параметрах банківської системи. Важливими факторами, що впливають на поведінку іноземних інвесторів, є рівень суверенного ризику

країни, відкритість банківської системи, захист прав інвесторів та кредиторів тощо. Різде погіршення цих характеристик банківської системи може призвести до відпливу іноземних капіталів та кризи ліквідності.

Характер впливу іноземних банків, а також пов'язані з ним ризики можуть відрізнятися залежно від макроекономічної ситуації приймаючої країни. У періоди зростання й періоди кризи можна спостерігати різну поведінку іноземного капіталу. Кризи в багатьох випадках ставали поворотними моментами в процесах експансії, стимулюючи або ж гальмуючи їх:

— у період росту — іноземні банки схильні купувати великі системні банки для розвитку роздрібного бізнесу, «банки-ліцензії» для швидкого входу в систему, активно відкривати власні дочірні банки для супроводження бізнесу співвітчизників. Основна перевага приходу іноземних банків — полегшення доступу суб'єктів господарювання до нових інвестиційних ресурсів, основний ризик — перекредитування та стимулювання бумів;

— у кризовий період можливі два основних стратегічних напрями поведінки іноземних банків — згортання діяльності (закриття відділень, скорочення штату працівників, вихід з певних сегментів ринку, ліквідація дочірніх структур) або подальша експансія (купуються проблемні банки з незадовільним фінансовим становищем за низькими цінами). Перше підриває фінансову стійкість банківських систем, а друге загрожує економічному суверенітету.

Можна погодитися з Т. Смовженко [81], яка розділяє наслідки експансії іноземного банківського капіталу залежно від ступеня присутності на приймаючому ринку. При цьому основними рівнями присутності іноземного банківського капіталу науковець називає:

1. Входження на ринок (переважає стратегія прямування за клієнтами і підтримка їх зовнішньоекономічної діяльності на ринках приймаючої країни).

2. Інтенсивне проникнення (розширення діяльності, обслуговування кращих корпоративних клієнтів з приймаючої країни (*«cream-skimming effect»*)).

3. Отримання контролю (захоплення провідних позицій на роздрібному ринку через розвинену мережу філій, у більшості випадків придбаних разом з великими системними банками приймаючої країни).

4. Наповнення і вихід на нові ринки.

У період зростання частки іноземного капіталу перед банківськими регуляторами та дослідниками постає важлива науково-практична проблема: визначення оптимального рівня інтегрованості банківської системи України в міжнародну кредитно-фінансову архітектуру та механізмів його дотримання.

Як продемонстрував наш огляд, переваги й ризики припливу іноземного банківського капіталу не завжди однаково трактуються дослідниками, оскільки мають як прямі, так і опосередковані наслідки, а також залежать від значної кількості факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру. У цьому контексті важливими завданнями регуляторних органів приймаючих країн є постійний моніторинг параметрів експансії іноземних банків для створення адекватної системи регулювання і нагляду з метою максимізації переваг та мінімізації ризиків, пов'язаних з приходом міжнародних інвесторів.

Існує необхідність здійснювати комплекс емпіричних досліджень для визначення як рівнів ризику, так і розміру переваг, пов'язаних з приходом іноземного банківського капіталу. Запропонована класифікація наслідків експансії іноземних банків може бути використана як теоретична база для побудови нових економетричних моделей, які дозволять розрахувати загальний ефект від входження іноземних інвесторів на банківський ринок України.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

2.1 Ретроспективний аналіз розвитку іноземних банків в Україні

Банківська система України протягом 2005—2011 років зазнала суттєвих змін, що виражались у пришвидшеному рості активів, капіталу, кредитів і депозитів у докризовий період, а також спаді, викликаному порушенням фінансової стійкості [70].

Паралельно з кількісними зрушеннями відбулися значні структурні перетворення — частка іноземного капіталу, за даними НБУ, зросла з 9,6 % до 39,5 %. За нашими розрахунками, станом на 01.01.2011 року іноземні інвестори контролюють 47,5 % активів банківської системи, що майже в п'ять разів більше, ніж у 2005 році (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

ЗРОСТАННЯ ЧАСТКИ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ У БСУ
ЗА ПЕРІОД 2005—2011 РОКІВ*

	01.01.2005	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011
Кількість діючих банків	160	165	170	175	184	182	176
з них: з іноземним капіталом	19	23	35	47	53	51	55
у тому числі зі 100 % іноземним капіталом	7	9	13	17	17	18	20
Частка іноземних банків у системі за кількістю, %	11,9	13,9	20,6	26,9	28,8	28,0	31,3
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	9,6	19,5	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6
Частка активів іноземних банків, %	9,8	25,9	32,0	43,0	49,5	49,7	47,5

* Розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ.

За даними НБУ, станом на 01.01.2011 року серед десяти найбільших банків України за обсягом активів сім належить іноземним власникам. Таким чином, банки з іноземними акціонерами відіграють системоутворюючу роль з огляду на суттєву частку на банківському ринку.

Перш ніж досліджувати питання впливу іноземних банків на розвиток банківської системи, доцільно охарактеризувати специфіку, генезис та ключові характеристики іноземних банків, наявних в Україні. Крім того, варто глибше вивчити відмінності, які простежуються в досить неоднорідній підсистемі іноземних банків і мають визначальний вплив на її загальний фінансовий портрет.

Першочерговим завданням під час аналізу впливу й регулювання іноземних банків стає вивчення власників досліджуваних банків, їхніх мотивів та цілей, оскільки «іноземний банк» — широке поняття, яке ґрунтується на особливостях власності та контролю з боку іноземних інвесторів. Індивідуальні характеристики іноземних інвесторів і рівень контролю за дочірніми структурами безпосередньо впливають на стійкість фінансових установ, тому ми здійснили детальний аналіз прямих та опосередкованих власників іноземних банків, результати якого наведено в додатку Б.

За характером власників іноземні банки в Україні пропонуємо поділити на:

- дочірні банки міжнародних фінансових груп. Ці банки позиціонуються на ринку банківських послуг як частини цілісних транснаціональних фінансових холдингів, включені до консолідованої фінансової звітності материнських структур, іноземні інвестори підтримують високий рівень транспарентності таких банків. До цієї групи можна зарахувати Райффайзен банк Аваль, ОТП Банк, ІНГ Банк Україна тощо;

- дочірні банки, власниками яких є зарубіжні банки, що не схильні розголошувати свої причетності до українського бізнесу більше, ніж того вимагає законодавство, менш фінансово відкриті перед громадськістю й не позиціонують себе як єдиний транснаціональний банк (наприклад, Місто-банк (Латвія));

- дочірні банки, акціонерами яких є небанківські корпоративні інвестори з-за кордону. Банківський бізнес для них не є профільним, а тому в більшості випадків дочірні банки відіграють роль обслуговуючих структур для кредитної та розрахунково-касової підтримки інших видів підприємницької діяльності в Україні, а саме: будівництва (Укрбудінвестбанк), металургії (Кредит-Дніпро), енергетики (Енергобанк). Часто серед таких банків є

псевдоіноземні, які належать офшорним компаніям з Кіпру, контролюваним вітчизняними інвесторами (Кредит-Дніпро, Київська Русь тощо);

— дочірні банки, власниками яких є фізичні особи-нерезиденти. Вони найменш інтегровані у світовий ринок банківських послуг. Мають риси вітчизняних банків, оскільки не належать до міжнародних фінансових груп (Кредитпромбанк, Траст банк) або ж їхніми власниками є іноземці українського походження (Індустріал банк, Золоті ворота).

У випадках, коли безпосередні іноземні інвестори володіють менше 50 % акціонерного капіталу українського банку, їхній вплив значно послаблюється, тому такі банки доречно характеризувати як «квазііноземні» й зараховувати до окремої аналітичної групи.

Таблиця 2.2

КІЛЬКІСНИЙ РОЗПОДІЛ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ЗА ХАРАКТЕРОМ ВЛАСНИКІВ СТАНОМ НА 01.10.2010 РОКУ *

Типи банків (частка капіталу нерезидентів): Іноземні власники	Іноземні банки (100 %)	Іноземні банки (50—100 %)	Квазііноземні банки (10—50 %)	Псевдоіноземні банки (офшори та ін.)	Разом
Міжнародні фінансові групи	17	17	0	0	34
Банки	0	2	2	0	4
Небанківські компанії	2	4	1	3	10
Фізичні особи	1	1	0	3	5
Разом	20	24	3	6	53

* Розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ

За нашими підрахунками, відображеними в табл. 2.2, найчисельнішим типом іноземних банків в Україні є дочірні структури міжнародних фінансових груп. При цьому їхня кількість і частка в активах банківської системи суттєво зросла протягом 2005—2011 років. Роль решти перелічених типів іноземних банків настільки знизилась, що їх присутність майже не впливає на загальні результати іноземних банків.

На нашу думку, цей процес є позитивним, оскільки сприяє витісненню менш стратегічно-орієнтованого на розвиток банківської системи спекулятивного та псевдоіноземного капіталу. Як свідчать результати досліджень, банк, що позиціонує себе частиною транснаціонального фінансового холдингу, зазвичай має кращі системи ризик-менеджменту, сильнішу корпоративну культуру, вищі показники якості обслуговування, кращий доступ до зовнішніх ресурсів, здатний надавати консолідовану звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку [212]. Під час світової фінансової кризи ТНБ були підтримані урядами країн базування шляхом пільгового кредитування та фінансових вливань в акціонерний капітал у рамках програм порятунку фінансових систем [44].

Наші дослідження свідчать, що решта банків, до яких належать квазііноземні, псевдоіноземні та вітчизняні банки, зазвичай менш мобільні в залученні зовнішніх ресурсів і дещо відстають у технологічному розвитку.

Наступним фактором, що суттєво впливає на характер діяльності й фінансову стійкість дочірніх банків є політико-економічний стан країни походження капіталу. Про це свідчить негативний досвід банківської системи Великобританії внаслідок експансії ісландських фінансових установ [74] та зниження рейтингу грецьких та іспанських банків після боргової кризи 2010 року [214]. Виникає необхідність вивчення географічної структури іноземного банківського капіталу, представленого в Україні для попередження транзиту фінансової нестабільності з інших національних економік.

Власники іноземних банків, що діють в Україні, зареєстровані в 17 країнах світу. На українському ринку представлені транснаціональні банки, більшість з яких мають складну структуру власності (додаток Б). Інвестори із Західної Європи контролюють 75 % активів банківської системи України, СНД — 24 %, Північної Америки — 1 %. Переважання капіталу з розвинутих країн сприяє підвищенню стандартів ведення банківського бізнесу в Україні з погляду корпоративного управління, що підтверджено дослідженнями МФК [19, с. 17].

Як свідчить аналіз географічної структури власників іноземних банків в Україні, домінування певної країни на українському ринку не простежується. До того ж банківський ринок України сам по собі є досить розконцентрованим: найбільшому за розміром активів Приватбанку належить близько 11 % активів системи [89].

Індекс Герфіндаля — Гіршмана (ГГІ), який характеризує рівень монополізації галузі, упродовж останніх років для банківського сектора України коливається в діапазоні 395—400. Це свідчить про високу конкуренцію на ринку, порівняно з Польщею (ГГІ = 562 у 2008 р.), Францією (681), Румунією (922) та Чехією (1000) [237; додаток А].

Завдяки високій диверсифікації власників банківська система України менш залежна від економіко-політичних умов будь-якої однієї держави. Проте процеси злиття та поглинання можуть з часом суттєво змінювати структуру власності. Так, протягом останніх років простежується зростання частки банків з Російської федерації, Кіпру, Нідерландів, Греції, що менш транспарентні, порівняно з французькими чи німецькими фінансовими інституціями (рис. 2.1).

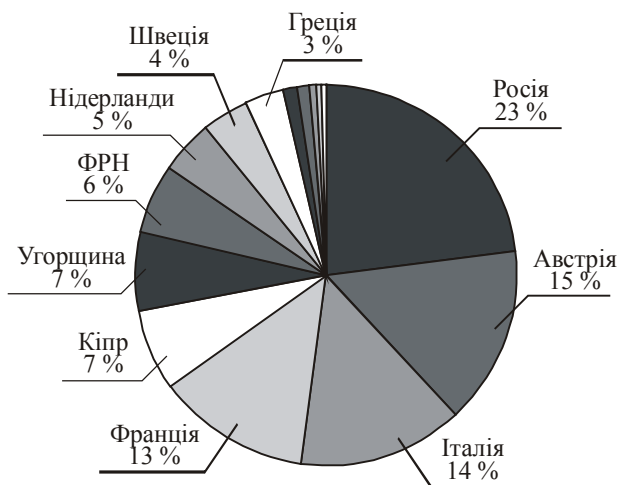

Рис. 2.1. Розподіл банківських активів України, що контролюються нерезидентами, станом на 01.01.2011 (частка в загальних іноземних активах, %) (Розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Варто зауважити, що серед банків, власники яких номінально зареєстровані в Нідерландах, «Кредит Європа банк» належить Фінансбанку (Туреччина), «Хоум кредит банк» контролюється групою Хоум кредит (Чехія), центральний

офіс якої також розташований у Нідерландах. З огляду на складну транснаціональну структуру деяких іноземних банківських холдингів вважаємо за доцільне надалі в дослідженні ідентифікувати іноземні банки за юрисдикціями кінцевих акціонерів, якщо їхній вплив на номінальних власників є вагомим.

Для повноцінного розуміння складності процесу експансії іноземних банків в Україні здійснено ретроспективний аналіз цього процесу. З цією метою виокремлено чотири етапи входження іноземних інвесторів до банківського сектора України, які співпадають з періодизацією О. Чуб [125, с. 77], за винятком уведеного нами п'ятого етапу, що розпочався наприкінці 2008 року з початком глобальної кризи.

Перший етап (1991—1994) — початковий період формування банківської системи України. Недостатня розвиненість механізмів банківського регулювання після здобуття незалежності Україною призвела до приходу на ринок банківських послуг іноземного спекулятивного капіталу (Росія, Латвія, офшорні зони) [7]. Оскільки ці банки завдавали шкоди економіці через валютні спекуляції та нелегальний вивід національного капіталу, НБУ в 1994 р. заборонила діяльність філій і ввела жорсткі обмеження на частку статутного капіталу нерезидентів у БСУ (не більше 15 %) [95, ст. 14].

Протягом другого етапу (1995—1998) більшість іноземних банків були створені «з нуля» з метою підтримки зовнішньоторговельних операцій компаній-нерезидентів на українському ринку, а також забезпечення виходу місцевих емітентів на міжнародні ринки капіталу. Фінансова криза 1998 року спричинила відплив іноземного банківського капіталу. Зокрема, Міжнародний інвестиційний банк «Креді Свісс Фьорст Бостон» причетний до скандалу 1998 року із завищенням резервів НБУ перед МВФ, почав згортати свою діяльність в Україні. З іноземних банків першої хвилі експансії на сьогодні залишилися дочірні структури ІНГ, Сіті, Креді Агріколь, Унікредит, що спеціалізуються на корпоративному та інвестиційному банкінгу.

Третій етап (1999—2004) — період модернізації БСУ, макроекономічної стабілізації та поступової лібералізації регулятивної бази. Зниження капіталізації БСУ і брак довгострокових кредитних ресурсів змушує НБУ зняти обмеження на частку нерезидентів у статутному капіталі банків. Продовжу-

ється очищення банківської системи від спекулятивних інвесторів. Кількість банків з іноземним капіталом скорочується з 30 до 19¹, серед них банків зі 100 % іноземним капіталом — з 9 до 7 [89]. На український ринок увійшли Альфа-Банк (Росія) та Прокредитбанк (ФРН) шляхом придбання невеликих вітчизняних банків та активного розвитку нової територіальної мережі. Однак прихід нових іноземних інвесторів стримується низькою платоспроможністю населення, політико-правовою нестабільністю та несприятливим інвестиційним кліматом в Україні.

Четвертий етап (2005—2008) — період активної експансії іноземного капіталу під час економічного зростання. На український ринок банківських послуг масово приходять транснаціональні банківські групи шляхом поглинання системних вітчизняних банків. Іноземні банки здійснюють кредитну експансію в умовах подальшої лібералізації регулювання. Швидко розвивається іпотечний ринок та ринок споживчого кредитування на основі дешевих валютних ресурсів закордонних материнських структур. Частка банківських активів у ВВП зростає більш, ніж удвічі: з 30,5 % до 63,2 % [89].

П'ятий етап (2008—2010) — період фінансової кризи та посткризового відновлення. Іноземні банки коригують стратегії діяльності через девальвацію гривні, спад кредитування, зростання проблемної заборгованості та відтік внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Збільшується частка в загальному статутному капіталі інвесторів з Російської Федерації та ФРН (додаток Б). Антикризова політика іноземних банків полягала в закріпленні позицій на ринку банківських послуг України завдяки доступу до фінансових ресурсів материнських груп.

Для детальнішого дослідження ми використали дані за дев'ятирічний період, що охоплює частину III етапу експансії (2002—2004), а також IV (2005—початок 2008 рр.) та V (кінець 2008—2010 рр.) етапи. Аналізований період відповідає повному макроекономічному циклу, який пройшла БСУ від підйому до кризи та посткризового відновлення (рис. 2.2).

¹ Значне скорочення статистичної кількості банків з іноземним капіталом частково пояснюється регулятивним фактором: починаючи з 2002 року, до банків з іноземним капіталом включаються лише діючі банки, в яких частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 % [23, ст. 2].

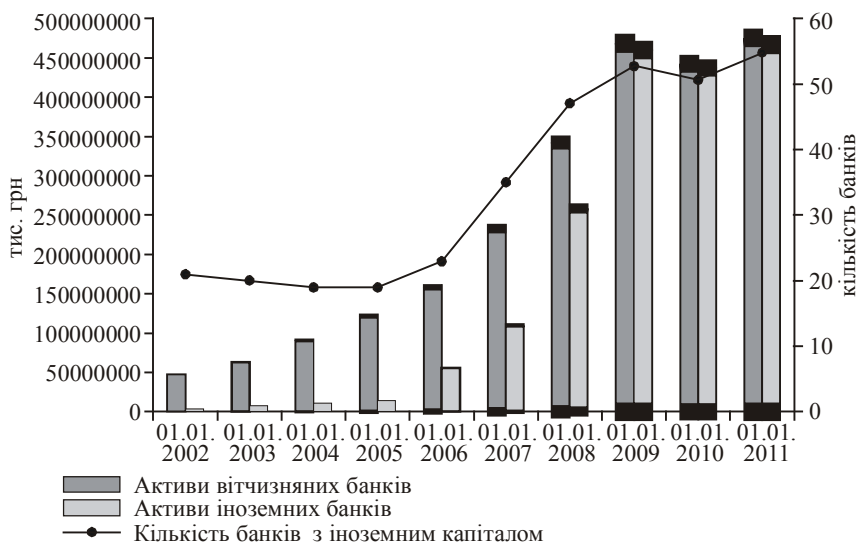

Рис. 2.2. Динаміка експансії іноземних банків в Україні в 2002—2011 роках (розраховано і складено автором на основі даних офіційного сайту НБУ)

Протягом зазначеного періоду в українській банківській системі розпочали діяльність понад 30 іноземних фінансових холдингів, більшість з яких увійшли на ринок шляхом поглинання існуючих банків, що належали резидентам. Отриману в ході дослідження інформацію про прямих та опосередкованих власників усіх іноземних банків і хронологію експансії в банківську систему України подано в додатку Б.

До 2005 року іноземні інвестори надавали перевагу створенню дочірніх банків з нуля (рис. 2.3). Іноземні банки, створені з «нуля», зазвичай фокусуються на обслуговуванні корпоративних клієнтів, вирізняються чіткою спеціалізацією, мають меншу мережу. Ці банки сконцентровані на обслуговуванні специфічних кредитно-фінансових потреб. Наприклад, ІНГ Банк Україна — єдина установа, що надає українським емітентам кастодіальні послуги при випуску депозитарних розписок. Сіті банк (Україна) спеціалізується на обслуговуванні цільових фондів, дипломатичних місій, комерційних банків та корпоративних транснаціональних клієнтів з представництвами в Україні [108, с. 8].

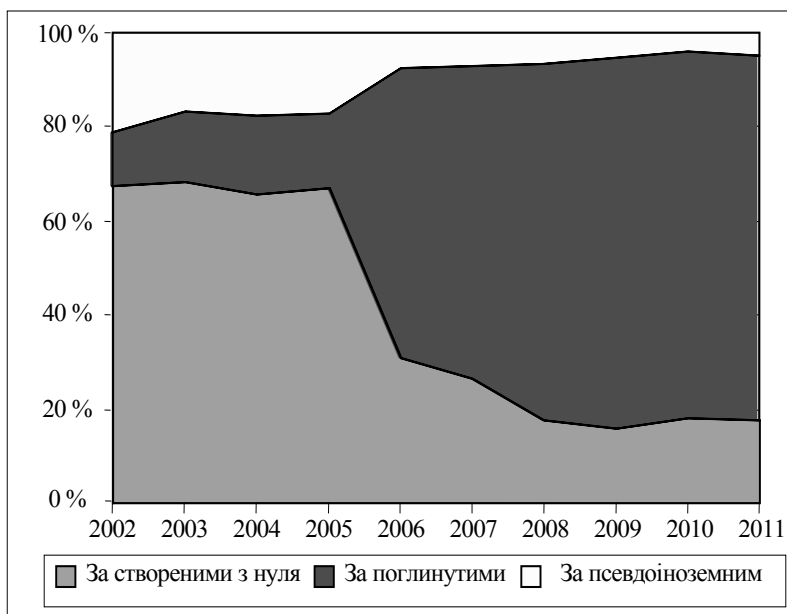

Рис. 2.3. Частка власного капіталу іноземних банків за методом експансії в Україні в 2002—2011 роках (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Після 2005 року стратегія входження змінилася: міжнародні банки проникали в БСУ найшвидшим способом — через купівлю існуючих вітчизняних банків з розгалуженими мережами територіальних відділень і філій. Орієнтація на роздрібний банківський ринок була пов'язана зі стабілізацією макроекономічних показників України, покращенням інвестиційного клімату, зростанням реальних доходів населення та низьким охопленням банківським обслуговуванням. Особливого розмаху зазначені процеси набули в 2005 році, коли сума лише публічних угод щодо злиття та поглинань (*M&A*-угод) у банківському секторі України склала \$1,6 млрд насамперед за рахунок купівлі іноземними інвесторами таких системних банків, як Аваль та Укрсиббанк.

Інвестиційна привабливість банківського бізнесу в країні у 2005 році суттєво зросла, враховуючи, що сумарний обсяг *M&A*-угод в Україні за рік становив \$7,7 млрд [51]. Продовження цієї тенденції простежувалося в 2006 році: були укладені угоди щодо продажу АКБ «Мрія» російському ВТБ, банку «Престиж» — групі Ерсте (Австрія), Райффайзен банку (Україна) — групі ОТП

тощо. У 2007 році нерезиденти поповнили статутний капітал чергових 18 банків з різних груп за обсягом активів. У 2008 році приплив іноземного банківського капіталу уповільнився внаслідок початок світової фінансової кризи: було придбано шість вітчизняних банків, серед яких Правексбанк та «Форум».

Поглинуті системні банки в Україні обрали стратегію універсального банківництва, оскільки активно розвивали роздрібний бізнес та мали широку територіальну представленість. Більшість фінансових інституцій такого типу були придбані протягом 2005—2008 років міжнародними холдингами у вітчизняних власників зі значенням коефіцієнта P/BV порядку 3—6 (*Price / Book Value* — співвідношення суми *M&A*-угоди до балансової вартості капіталу компанії що є об'єктом поглинання).

Дані нашого моніторингу засвідчили, що транснаціональні банки переплачували з огляду на премію за суттєву частку ринку. Поглинання місцевих банків з розгалуженою мережею відділень та сформованою клієнтською базою вимагалося для швидкого проникнення на банківський ринок, ємкість якого протягом 2005—2008 років щороку подвоювалася.

Попит на українські банки з боку іноземних інвесторів упродовж 2005—2008 років підтверджують високі значення показника P/BV . Згідно з нашими розрахунками, середнє значення P/BV для публічних угод у банківському секторі України в 2004 році складало 1,4, у 2005 році — вже 3,14, досягнувши максимуму в 2006 році — 5,2 (додаток Б). Протягом 2007—2008 років коефіцієнт P/BV знизився до 3,0 унаслідок поширення практики поглинання банків без розгалуженої територіальної мережі (рис. 2.4).

Коли більшість системних банків були придбані, а коефіцієнт P/BV для системних банків зріс до 6, іноземні інвестори почали активніше застосовувати стратегію купівлі так званих «банків-ліцензій», які згодом нарошували ділову активність за допомогою капіталу і внутрішньогрупових кредитів з боку материнських структур (наприклад, Універсал банк, Піреус банк МКБ, ВТБ Банк).

«Банки-ліцензії» на момент продажу займали нижчі позиції за розміром активів і купувалися в українських власників з коефіцієнтом 1,5—2,5 P/BV . Мотивами придбання таких невеликих банків був швидкий вихід на специфічний український банківський ринок, уникнення витрат на державну реєстрацію банку, отримання ліцензії та відповідних дозволів НБУ, а також подальше природне розширення шляхом нарошування територіальної сітки відділень у межах обраних бізнес-стратегій.

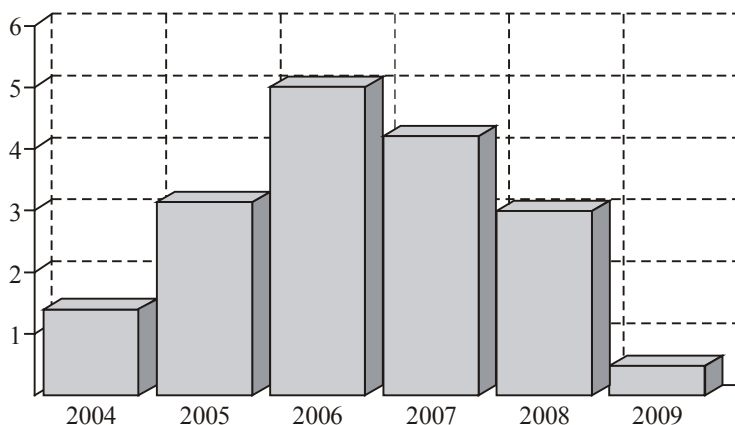

Рис. 2.4. Динаміка показника P/BV публічних $M\&A$ -угод у банківському секторі України в 2004—2009 роках (Розраховано і складено авторами на основі даних додатку Б)

Приплив іноземного капіталу й перекредитування економіки стимулювалися зростанням доходів населення завдяки відновленню експортних галузей та активній соціальній політиці уряду. Так, співвідношення між доходами населення та номінальним ВВП протягом 2003—2007 років зросло на 6,72 % [86]. При цьому, зниження купівельної спроможності долара США в Україні в цей період викликало диспропорції на внутрішньому грошовому ринку та ще більше посилювало привабливість БСУ для розміщення капіталів нерезидентами. Притік іноземних валютних ресурсів сприяв зростанню резервів НБУ навіть за від'ємного сальдо торгового балансу.

Зростання обсягів запозичень великих іноземних банків на зовнішніх ринках та експортної виручки підприємств дозволили НБУ суттєво збільшити золотовалютні резерви. У 2005 році НБУ здійснив ревальвацію офіційного курсу гривні до долара США з 5,35 до 5,05 грн за доллар, зафіксувавши курс гривні на цьому рівні [89]. Це дестимулювало населення тримати заощадження в іноземній валюті та сприяло отриманню кредитів, номінованих у доларах США. Водночас мало місце перевищення темпів росту грошової маси $M0$ над щорічним темпом росту ВВП [89]. Наявність таких тенденцій свідчила про фундаментальні передумови для формування відкладеної інфляції гривні та акумуляції ризиків у банківській системі.

Таблиця 2.3

БАНКИ З НАЙБІЛЬШИМ ПРИРОСТОМ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ЗА 2009 РІК*

№	Банк	Фінансова підтримка (1 — іноземна, 2 — вітчиз- няна недержавна, 3 — державна)	Приріст статутного капіталу за 2009 рік, тис. грн	Статутний капітал, 01.01.2009, тис. грн	Статутний капітал, 01.01.2010, тис. грн
1	РОДОВІД БАНК	3	7 974 298	435 000	8 409 298
2	УКРЕКСІМБАНК	3	6 940 880	3 062 633	10 003 513
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	1	5 098 540	200 175	5 298 715
4	«КІЙВ»	3	3 342 544	225 000	3 567 544
5	УКРГАЗБАНК	3	3 100 000	700 000	3 800 000
6	ПРИВАТБАНК	2	2 125 984	5 684 882	7 810 866
7	УКРСИББАНК	1	1 275 000	4 005 000	5 280 000
8	КРЕДОБАНК	1	1 024 100	526 869	1 550 969
9	ОТП БАНК	1	799 996	2 068 195	2 868 191
10	ВТБ БАНК	1	770 000	2 158 784	2 928 784
11	«ФОРУМ»	1	638 581	1 621 000	2 259 581
12	ПРАВЕКС-БАНК	1	570 124	991 499	1 561 623
13	ІНГ БАНК УКРАЇНА	1	426 537	304 761	731 298
14	ФІНАНСОВА ІНІЦІ- АТИВА	2	350 000	1 200 000	1 550 000
15	МЕГАБАНК	1	300 000	200 000	500 000
16	СЕБ БАНК	1	252 112	113 577	365 689
17	«ШВДЕННИЙ»	2	219 827	646 550	866 377
18	ВЕЙБІ БАНК	1	201 214	341 424	542 638
19	УКРСОЦБАНК	1	200 000	1 070 000	1 270 000
20	УНІВЕРСАЛІ БАНК	1	200 000	837 712	1 037 712

* Розраховано і складено авторами за даними офіційного сайта та НБУ.

Виникнення несприятливої ситуації на міжнародному фінансовому ринку разом з погіршенням кон'юнктури на сировинних ринках могло викликати відхід іноземних банків, які активно кредитували національну економіку. Тим паче, що під час банківської кризи, яка розпочалася в четвертому кварталі 2008 року, мотиви присутності іноземних банків на українському ринку, пов'язані з нарощенням кредитної активності, справді були втрачені. За підсумками 2009 року дві третіх іноземних банків були збитковими внаслідок девальвації гривні на 60 %, зростання проблемної заборгованості за валютними кредитами та відтоку депозитів [57]. Однак фінансові проблеми не призвели до ліквідації чи продажу великих банків з іноземним капіталом.

Іноземні банки в перші місяці кризи були зацікавлені в утриманні й навіть нарощенні своїх позицій у банківському секторі України, про що свідчить їхня вчасна рекапіталізація. Дані табл. 2.3 свідчать, що лише три недержавних вітчизняних банки опинилися серед перших двадцяти за абсолютним приростом статутного капіталу, зайнявши 6, 14 і 17 місця. Більшість вітчизняних недержавних банків виявилися менш стійкими до кризових явищ, порівняно з іноземними, оскільки були позбавлені фінансування з боку зарубіжних акціонерів.

Фінансова підтримка з боку зарубіжних материнських структур може пояснити той факт, що серед банків з уведеною тимчасовою адміністрацією НБУ не було жодного, який би контролювався іноземними власниками. Така поведінка іноземних інвесторів може свідчити про низку довгострокових мотивів щодо подальшої присутності в українському банківському секторі. Фінансову кризу 2008—2010 років деякі зарубіжні фінансові інституції використали для нарощення ринкової частки в українській банківській системі. Цьому сприяло суттєве зниження вартості вітчизняних банківських установ, власники яких готові продати свої активи за суму, що нижча від вартості власного капіталу [44].

Підтримували капіталізацію іноземних банків в Україні не лише материнські структури та національні уряди країн-донорів, але й фінансові організації. Протягом 2008—2009 років ЄБРР виділив близько 800 млн дол. для рефінансування ряду українських банків у формі викупу акцій і субординованих кредитів, Світовий банк — 400 млн дол., МФК — 125 млн дол. [87; 91; 204]. Якщо не брати до уваги державні банки, усі підтримані ЄБРР фінансові інституції належали іноземним власникам, про що свідчать дані табл. 2.4.

Таблиця 2.4

СУБОРДИНОВАНІ КРЕДИТИ БАНКАМ УКРАЇНИ, НАДАНІ ЄБРР
У 2008—2009 РОКАХ *

Банк-позичальник	Обсяг проекту, млн дол. США	Дата підписання договору
Укрексімбанк	179,8	20.05.2009
Райффайзен Банк Аваль	107,9	30.11.2009
Укрсоцбанк	71,9	27.07.2009
Укрсиббанк	71,9	25.09.2009
Форум	57,5	20.07.2009
Райффайзен Банк Аваль	53,9	22.12.2008
ОТП Банк	46,7	09.04.2008

* Складено автором на основі даних офіційного сайту та ЄБРР.

Незважаючи на проблемну ситуацію, у БСУ тривав прихід нових іноземних інвесторів. У січні 2009 року Внешекономбанк, що належить уряду Російської Федерації, викупив 75 % акцій системного Промінвестбанку. Улітку 2009 року ЄБРР та німецький державний банк розвитку «KfW» придбали в цілому 30 % акцій Мегабанку. У вересні 2009 року відкрив дочірній банк в Україні «Дойче Банк» (ФРН). Також збільшилася частка нерезидентів у таких системних банках, як Укрсиббанк, Форум, VAB Банк (додаток Б).

Отже, незважаючи на кризу, банківська експансія триває і транснаціональний капітал з кількох геополітичних полюсів планети стимулює конкурентну боротьбу за поділ українського банківського ринку.

На нашу думку, збереження інтересу материнських холдингів до банківської системи України перш за все пояснюється низькою часткою українських активів у загальному портфелі транснаціональних груп. В іншому випадку негативні фінансові показники дочірніх банків в Україні серйозно похитнули б стабільність пов'язаних європейських фінансових інституцій.

На відміну від низки вітчизняних банків, які були вимушені оголошувати технічні дефолти перед іноземними кредиторами, і вести переговори про реструктуризацію боргу або ж погоджуватися на введення тимчасової адміністрації, націоналізацію чи ліквідацію, іноземні банки покривали фінансовий дефіцит не лише за рахунок суттєвих вливань з боку акціонерів та міжнародних

фінансових організацій, але й упроваджуючи низку антикризових заходів, систематизованих на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Антикризові заходи іноземних банків в Україні протягом 2008—2010 років (складено авторами)

Перш за все іноземні банки проводили політику зниження витрат, яка виражалася в зменшенні видатків на рекламу, маркетинг, адміністративні функції. Важливим резервом для оптимізації витрат став перегляд контрактів з орендодавцями, з огляду на падіння ринку нерухомості. Іноземні банки скорочували мережу банкоматів, платіжних терміналів [89] і навіть територіальних відділень. Так, упродовж 2009 року Райффайзен Банк Аваль закрити 100 відділень (8,6 % мережі), Укрсиббанк — 174 (18,7 %), Промінвестбанк — 272 (31,2 %), Правекс-банк — 52 (8,7 %), Укрсоцбанк — 26 (5,5 %) [12].

Скорочення витрат відбулось і за рахунок мінімізації фонду заробітної плати. Іноземні банки масово знімали премії та надбавки, прив'язували розмір заробітних плат до фіксованого валют-

ного курсу, що був нижчим за ринковий. Іноземні банки скорочували персонал (переважно за рахунок чисельності відділів споживчого кредитування та молодших співробітників бек-офісів). Протягом 2009 року чисельність працівників Укрсоцбанку скоротилася на 500 осіб, Сведбанку — на 478, Промінвестбанку — на 2800 [109]. Іншими методами скорочення фонду заробітної плати було формування агентської мережі продажів та переведення працівників на режим часткової зайнятості.

Втримати докризовий рівень результативності іноземні банки намагалися не лише зменшуючи витрати, але й збільшуючи вхідні грошові потоки. Досягнення такої цілі в умовах спаду платоспроможного попиту на банківські продукти та погіршення фінансового потенціалу банків було проблематичним, однак ряд іноземних банків скористалися кризою для збільшення частки на ринку вкладів фізичних осіб шляхом підвищення депозитних ставок, збільшення привабливості поточних рахунків, збільшення комісій за розрахунково-касове обслуговування, отримання доходів з торгівлі валютою тощо.

Світова фінансова криза стимулювала різноманітні процеси реструктуризації транснаціональних банків, що також передбачали низку організаційних змін на рівні дочірніх структур. Під реструктуризацією ми розуміємо здійснення комплексу організаційно-економічних, фінансових, правових заходів, спрямованих на зміну структури банку (його управління, форми власності, організаційно-правової форми, структури активів і пасивів тощо) з метою збільшення вартості банку, підвищення ефективності його діяльності чи фінансового оздоровлення [64].

Виокремимо основні форми антикризової реструктуризації, що їх застосовували іноземні банки, залежно від обраних стратегічних цілей.

1. Корпоративна реструктуризація (реорганізація), до видів якої належать злиття, приєднання, поділ, виокремлення та перетворення. Її здійснювали шведські банки в Україні з метою консолідації активів кількох дочірніх фінансових інституцій у рамках єдиної материнської групи. Протягом 2009 року відбулося приєднання дочірніх банків Сведбанк Інвест та Факторіал-банку до банків Сведбанк (Швеція) та СЕБ (Швеція) відповідно, що призвело до зменшення кількості банків з іноземним капіталом за статистикою НБУ з 53 до 51 (рис. 2.1). Таку консолідацію активів власники пояснили необхідністю усунення дублювання функцій підрозділами та впровадження єдиних корпоративних стандартів у банках, які перед поглинанням були окремими юридичними особами.

2. **Реструктуризація бізнес-процесів** іноземних банків відбувалась у формі створення нових відділів з роботи з проблемною заборгованістю, упровадження централізованішої моделі прийняття кредитних рішень, закриття збиткових напрямів бізнесу. «ІНГ Банк» відмовився від планів розвитку роздрібного бізнесу та згорнув свою діяльність у сфері ритейлу. Більшість іноземних банків припинили видачу нових іпотечних кредитів. Деякі банки з іноземним капіталом проводили централізацію управління шляхом надання раніше відокремленим територіальним підрозділам статусу безбалансових відділень (Форум, Універсал Банк). Така тенденція, започаткована іноземними банками, може призвести до втрати розуміння банками кредитних потреб споживачів і специфіки регіонів, однак стимулюватиме економію адміністративних витрат і усунення моральних ризиків.

3. **Реструктуризація активів.** Іноземні банки з високим рівнем проблемної заборгованості часто продавали портфелі проблемних кредитів колекторським компаніям (Сведбанк, Унікредит Банк). Хоча дисконтні ставки колекторів були досить високими, іноземні дочірні банки (на відміну від вітчизняних) отримували можливість покращити фінансовий стан, зменшивши відрахування в резерви й покриваючи втрати від продажу частини портфеля капітальними вливаннями материнських структур. Маючи на меті мінімізацію кредитних ризиків, іноземні банки застосовували цілеспрямоване підвищення відсоткових ставок [89], мінімального авансу, розміру регулярних та одноразових комісійних платежів, а також посилення вимог до фінансового стану позичальників. Такі обмеження під час видачі нових кредитів сприяли покращенню якості нових кредитних портфелів і стримували зростання відрахувань у резерви за кредитною заборгованістю [42].

Кілька іноземних інвесторів, яким належали банки з низьким обсягом активів, прийняли рішення про вихід з українського ринку банківських послуг. Так, 24 жовтня 2009 року банк «Гапо Алім» (Ізраїль) розірвав підписану роком раніше угоду про поглинання Укрінбанку з огляду на непередбачувані економічні події в глобальному фінансовому секторі та заборону центрального банку Ізраїлю на входження в банківську систему України, що опинилась у кризовому стані [109]. «Хоумкредит груп» (Нідерланди), якій належали три юридичні особи на вітчизняному кредитному й фінансовому ринку, у 2009 році ліквідувала фінансову компанію «Хоумкредит Фінанс», а також продала свою частку в збитковому банку «Приватінвест» за 74 млн грн [109].

Незважаючи на перелічені випадки, вивід іноземного капіталу з банківської системи України був незначним, порівняно з впливом фінансових ресурсів з-за кордону на підтримку нових та існуючих банків. Під час фінансової кризи 2008—2010 років експансія іноземного капіталу в БСУ продовжувалася.

Підсумовуючи наше ретроспективне дослідження, звертаємо увагу на суттєві відмінності між різними групами банків з іноземним капіталом, що полягали в особливостях власників, країні реєстрації, стратегічній зорієнтованості, історії та масштабах діяльності. Зазначені розбіжності накладали відбиток на особливості й «фінансового портрета» банків.

Під час дослідження було виявлено, що найвагомішу роль серед банків з іноземним капіталом відіграють поглинуті універсальні банки, що увійшли до складу транснаціональних фінансових інституцій. У період економічного зростання іноземні банки стали суттєвим джерелом поповнення економіки дешевими кредитними ресурсами, провідниками новітніх банківських продуктів і каталізаторами розвитку роздрібного сегмента, особливо іпотечного ринку. Під час фінансової кризи іноземні банки розширили свою присутність та відіграли стабілізуючу роль з огляду на доступ до внутрішньогрупового фінансування та ефективну антикризову політику.

Діяльність іноземних банків, зважаючи на високий рівень зовнішньої підтримки та високу частку в системі, лишається одним з вагомих факторів впливу на подальший розвиток банківської системи України. Наукова проблема полягає в тому, щоб визначити ступінь і характер цього впливу. Вирішення зазначеного питання вбачаємо в детальному порівняльному аналізі ключових показників іноземних і вітчизняних банків та розробці комплексної моделі вимірювання ефекту присутності кожного інвесторанерезидента в банківській системі України.

Наше дослідження має на меті здійснення емпіричної роботи з використанням багатостороннього аналізу фінансової звітності іноземних банків, який би дав відповіді на питання:

- чи існують суттєві відмінності між вітчизняними та іноземними банками?

- як прихід іноземних фінансових інституцій вплинув на ключові параметри банківської системи України?

- чи є трансформаційні зміни, викликані експансією іноземних банків, сприятливими для економіки з погляду фінансової стабільності банківської системи та виконання банками основних функцій?

Банківська система України після 2005 року зазнала істотних змін, пов'язаних з високими темпами зростання ділової активно-

сті та приходом іноземних інвесторів. Часто вітчизняні науковці співвідносять паралельні у часі процеси експансії іноземного капіталу та нарощення обсягів банківських активів (зміну загальносистемних показників) в єдину кореляційну залежність. Кореляційно-регресійний аналіз на основі загальносистемних показників неодмінно приводить до висновку про те, що саме зростання частки банків з іноземним капіталом призвело до наявних кількісних та якісних зрушень у БСУ [81, с. 90; 125, с. 164].

На нашу думку, такий підхід до аналізу впливу іноземних банків є досить дискусійним, оскільки лише фіксує одночасність протікання процесів часткового (зростання частки іноземних банків) та загального (зміну показників БСУ), однак не достатній для виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Зміни, що відбулися впродовж цього періоду в БСУ в цілому не завжди були пов'язані з приходом інвесторів-нерезидентів. Насамперед тому що група вітчизняних банків залишалася досить значною для впливу на загальні параметри розвитку БСУ. По-друге, структура групи іноземних банків на ринку банківських послуг змінювалася дуже динамічно: у 2005 році переважали банки, створені з нуля, у 2011-му — поглинуті банки, по-різному впливаючи на БСУ.

У процесі аналізу фінансових показників ми відібрали 50 найбільших за обсягом активів банків України станом на 01.01.2010 року, які становлять 90 % усієї банківської системи України, а тому є репрезентативною вибіркою¹. Умовно виокремивши три групи банків — іноземні, державні та вітчизняні з приватними власниками — ми здійснили відповідні розрахунки, щоб порівняти динаміку середньозважених фінансових показників протягом 2003—2011 років.

Уперше було здійснено порівняльний емпіричний аналіз різних типів іноземних банків за останні дев'ять років. Тоді як у більшості досліджень фігурують загальні статистичні дані щодо банківської системи України в цілому, а іноземні банки розглядаються як однорідна група, ми розраховували коефіцієнти для кожного банку окремо, підсумувавши отримані результати в межах обраних аналітичних груп (за групами банків: іноземні, вітчизняні, державні; за підгрупами іноземних банків: поглинуті банки, іноземні банки, створені з нуля, псевдоіноземні банки). Це дозволило зробити точніші висновки і усунути вплив на загальний ре-

¹ Для коректності аналізу ми були змушені виключити решту дрібних банків, які контролюють лише 10 % активів, у зв'язку з наявністю аномальних значень відносних показників, що спотворювали середньозважений результат. Тим паче, як засвідчив попередній огляд, у групі дрібних банків переважна більшість — кептивні фінансові інститути, впливом яких на банкіську систему можна знехтувати.

зультат таких факторів, як динаміка частки іноземного капіталу в банківській системі та структурні зміни всередині кластера іноземних банків. Детальні формули та результати розрахунків подано в додатку В. Також було здійснено аналіз консолідованої фінансової звітності материнських банківських груп, дочірні відділення яких розміщені в Україні. Ми свідомо відмовилися від побудови факторних моделей наслідків діяльності іноземних банків через багатогранність їх впливу та відсутність усіх необхідних даних. Утім, результати проведеного дослідження дають повноцінне уявлення про вплив діяльності іноземних банків на банківську систему України протягом останнього десятиліття і можуть бути взяті за основу для комплексу регуляторних заходів, націлених на оптимізацію наслідків експансії іноземного капіталу в інтересах національної економіки.

Запропонована на рис. 2.6 методика аналізу впливу іноземних банків на БСУ складається з трьох ключових частин: фінансового аналізу, операційного аналізу (п. 2.2) та аналізу нефінансових показників (п. 2.3).

Фінансовий аналіз	Операційний аналіз	Аналіз нефінансових показників
Ефективність	Ділова активність загалом	Корпоративне управління: — структура власності — структура наглядової ради — структура ради директорів — система бонусів — аудит і контроль — корпоративна етика
Капіталізація	Депозитні операції	
Якість активів	Кредитні операції	
Ліквідність	Валютні операції	
Фондування: — структура пасивів — додаткові емісії — внутрішньогрупові кредити — субординований борг — синдіковані кредити — єврооблігації	Банківські операції з дорогоцінними металами	Менеджмент і стратегії розвитку
	Операції на фондовому ринку	Фінансова прозорість
	Розрахунково-касові операції	Якість обслуговування
		Інформаційні технології

Рис. 2.6. Блок-схема методики аналізу впливу іноземних банків на БСУ (складено авторами)

Структура дослідження (рис. 2.6) сприяє комплексному вивченню наслідків діяльності іноземних банків, що виражаються у змінах як на рівні банківської системи в цілому, так і окремих банківських операцій та фінансових інституцій.

Фінансовий аналіз. Порівняльний аналіз фінансового стану іноземних, вітчизняних та державних банків полягає в розрахунку низки коефіцієнтів на основі оприлюднених даних бухгалтерської звітності та виявленні відмінностей між виокремленими групами банків (табл. В.1).

Оскільки частка іноземних банків в активах постійно зростає, особливості фінансового стану іноземних банків сильніше екстраполюються на БСУ в цілому, визначаючи загальносистемні параметри ефективності, ліквідності, капіталізації, якості активів тощо.

Від приходу іноземних інвесторів експерти очікували підвищення загальної **ефективності** БСУ з огляду на прогнозовану оптимізацію витрат, нижчу вартість залучення капіталу, упровадження передових систем ризик-менеджменту, адекватніше ведення бухгалтерської звітності.

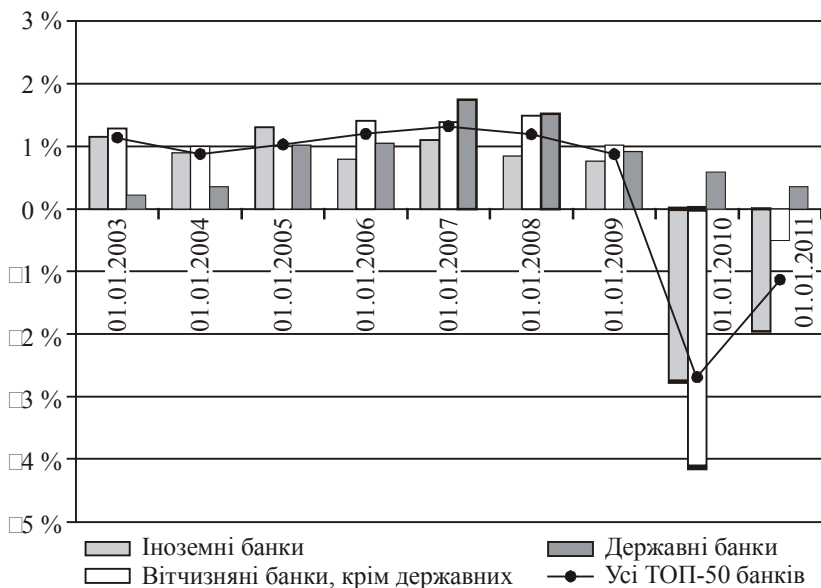

Рис. 2.7. Рентабельність активів банків України протягом 2002—2011 років (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ).

Однак проведені розрахунки засвідчили, що під час початкової експансії 2005—2008 років середньозважена рентабельність активів (*ROA*) та капіталу (*ROE*) іноземних банків зазвичай була нижчою, порівняно з показниками вітчизняних. Результати розрахунків подано у вигляді рис. 2.7 та рис. В. 1—2.

Пояснення феномену нижчої ефективності іноземних банків у період макроекономічного зростання ми схильні вбачати у високих витратах на розширення територіальної мережі та післяпродажну реструктуризацію, які здійснюються за рахунок нових інвестиційних вливань з-за кордону. Дані рис. В.2 свідчать, що підгрупа поглинутих банків має значно нижчу ефективність, порівняно з банками, створеними з нуля.

Існує ризик, що низькі показники рентабельності іноземних банків, які діють в Україні, пов'язані з оптимізацією оподаткування через завищення витрат. Так, отримавши майже половину доходів банківського сектора, іноземці задекларували лише 38,4 % від усіх прибутків у 2008 році [58, с. 200]. Слабкість ринку цінних паперів в Україні позбавляла керівників іноземних банків мотивів демонструвати вищі прибутки, тоді як премії за нарощення обсягів продаж банківських продуктів стимулювали зростання активів, що теж негативно впливало на показники рентабельності активів.

Низька ефективність іноземних банків у період економічного зростання є негативним сигналом з погляду поповнення державного бюджету і вимагає посилення уваги уряду до цієї тенденції. Водночас вплив рентабельності на розвиток самих банків оцінюємо як незначний, оскільки нерозподілений прибуток залишається мало задіяним джерелом для інвестицій у БСУ, порівняно із субординованим боргом, внутрішньогруповим кредитуванням та єврооблігаціями.

За даними рис. 2.7 і В. 1—2, під час фінансової кризи показники ефективності банків України різко погіршилися. При цьому група іноземних банків продемонструвала вищі середньозважені значення *ROA* (–3 %) та *ROE* (–24 %), порівняно, з приватними вітчизняними (відповідно –4 % та –46 %).

Отже, під час кризи вплив присутності іноземних банків на ефективність БСУ був позитивним, порівняно з групою недержавних вітчизняних банків, у якій найбільших збитків зазнали Укргазбанк (– 4 416 млн грн), Родовід банк (–4 215 млн грн), Київ (–2 989 млн грн), що були рекапіталізовані урядом. У групі іноземних банків подібні збитки продемонстрував лише Сведбанк

(–4 342 млн грн), однак вони мали технічний характер, а тому не є значущими для аналізу¹.

Загалом результати аналізу ефективності засвідчили, що іноземні банки характеризуються нижчою волатильністю показників рентабельності впродовж 2003—2010 років, порівняно з вітчизняними, а тому сприяють стабілізації фінансового стану БСУ.

Наступний важливий показник — **адекватність капіталу** в розрізі конкретних банків — ми змушені були розрахувати лише приблизно з огляду на брак даних про структуру активів. Показник концентрації капіталу (відношення власного капіталу до чистих активів) є спрощеним варіантом коефіцієнта адекватності, оскільки активи не зважуються за ступенем ризику.

Протягом 2004—2010 років коефіцієнт концентрації капіталу найбільших 50 банків України стабільно залишався в діапазоні 10—13 %, причому вітчизняні банки демонстрували дещо вищу капіталізацію, порівняно з іноземними (рис. В. 3).

Однак різниця в середньозважених значеннях коефіцієнта концентрації між іноземними й вітчизняними банками є незначною. Серед причин стабільності індикаторів капіталізації можна виокремити такі:

1. Коефіцієнт адекватності капіталу жорстко регулюється НБУ, оскільки є базовим індикатором фінансової стійкості банку згідно з Базельськими рекомендаціями [142, ч. 2].

2. Після поповнення статутного капіталу іноземні банки зазвичай нарощували кредитну активність чи компенсували попередні списання коштів у резерви за кредитними ризиками. Це нівелює абсолютне зростання капіталу, що не відображається на середньозваженому коефіцієнті адекватності іноземних банків.

Особливих відмінностей в адекватності капіталу активам між різними підгрупами іноземних банків також не виявлено, якщо не враховувати аномалії в 2002—2005 роках у підгрупі поглинутих банків, яка на той час була нечисленною і складалася з кількох невеликих банків, капіталізацію яких нарощували нові інвестори. Результати дослідження капіталізації, (рис. В.4) свідчать, що псевдоіноземні банки у свою чергу не змогли швидко поповнити капітал під час кризи, адже не мають доступу до зовнішніх ресурсів.

Суттєвим фактором, що впливає як на адекватність капіталу, так і на ефективність банків, є **якість портфеля активів**. Більшість дочірніх банків в Україні має найвищий рівень простроченої заборговано-

¹ У 2009 році зафіксовано продаж 50 % активів колекторській компанії, вивід з цього банку 60 % загальних депозитів одним вкладником, а також об'єднання Сведбанк та Сведбанк-інвест [113].

сті серед країн Центрально-Східної Європи. Так, за міжнародними стандартами фінансової звітності загальний показник проблемних кредитів групи Райффайзен складає 6,5 %, тоді як в Україні — 23,6 %; Ерсте груп — відповідно 4,1 % і 14,2 %; ОТП груп — 7,9 % і 22,3 %. Відрахування в резерви на покриття проблемної заборгованості складали більше 40 % витрат і призводили до збитковості двох третин іноземних банків України протягом 2009 року.

Структура активів за класом кредитів виявилася ключовим фактором у діяльності українських банків під час фінансової кризи, оскільки зростання частки безнадійних, сумнівних та прострочених кредитів спровокував значне зростання відрахувань на формування резервів під проблемну заборгованість.

Унаслідок погіршення якості кредитних портфелів протягом 2009 року резерви під кредитні ризики в досліджуваній групі іноземних банків зросли з 21,2 до 56,7 млрд грн, вітчизняних недержавних — з 14,4 до 34,2 млрд грн, вітчизняних державних — з 2,1 до 7,1 млрд грн. Відношення витрат на формування резервів до валових доходів БСУ збільшилося з 31 % у 2008 році до 95 % у 2009-му. Водночас якість активів спеціально завищувалася банками з метою мінімізації відрахувань до резервів, а БСУ наприкінці 2009 року затребувала докапіталізації на 100 млрд грн [6].

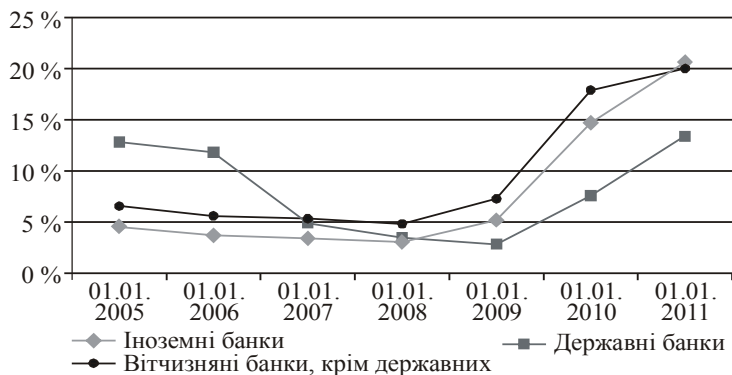

Рис. 2.8. Частка резервів під кредитні ризики в кредитах банків України протягом 2005—2011 років (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Середньозважена частка резервів під кредитні ризики в кредитних портфелях іноземних банків у період економічного зростання була стабільно на 2 процентних пункти нижчою, порівняно з вітчизняними, знижуюючись протягом 2005—2008 років на тлі зростання кредитного портфеля (рис. 2.8).

Однак під час кризи іноземні банки зуміли вчасно знайти необхідні ресурси для поповнення резервів, збільшивши їх частку в кредитах з 5 % до 15 %.

Отже, нижчі значення коефіцієнта резервування під кредитні ризики за групою іноземних банків не варто розглядати як негативний індикатор для БСУ, оскільки реальні резерви формуються за межами України. Гарантією під час управління активами є не стільки обсяг відповідних резервів, скільки готовність материнських структур підтримати дочірній банк, яка була реалізована в 2010—2011 роках. До того ж нижчий рівень резервування під кредитні ризики може свідчити про кращу якість активів в іноземних банків. Варто зазначити, що іноземні банки, створені з нуля, та квазііноземні банки демонструють нижчий рівень захищеності від кредитних ризиків, що особливо чітко проявилось під час кризи (рис. В.5). Однак причини можуть бути різними. Банки, створені з нуля, зазвичай менш активні в сегменті роздрібних позик. Псевдоіноземні — менш залучені до класичного кредитування та позбавлені достатнього обсягу ресурсів для формування резервів.

Ліквідність — наступний фактор нашого фінансового аналізу. Як свідчать результати дослідження (рис. В.6), ліквідність іноземних банків у період експансії та економічного росту була дещо нижчою за середню за вибіркою. Утім, під час кризи частка ліквідних активів у залучених коштах підвищилися у тому числі й за рахунок іноземних банків, які продемонстрували здатність швидко відновлювати ліквідну базу за необхідності. Дані рис. В.7 свідчать, що в умовах економічного спаду проявилися відмінності між коефіцієнтами ліквідності різних підгруп іноземних банків. У 2009 році банки, створені з нуля, мали значно вищу частку грошових коштів (30 %) порівняно з поглинутими (20 %), оскільки були менш чутливими до банківської кризи, так як слабо зав'язані на депозитному ринку, здійснювали менш ризикові види діяльності, спеціалізуючись на комісійних, а не процентних доходах.

На відміну від іноземних, вітчизняні банки протягом кризи зазнали значних труднощів з ліквідністю внаслідок непередбаченого відтоку депозитів, частково зупиненого дією мораторію на дострокове зняття вкладів. Ліквідні позиції вітчизняних банків зазнали тиску з боку рестрикційної політики НБУ та необхідності повернення значних сум за зовнішньою заборгованістю за синдикованими кредитами та єврооблігаціями. Протягом 2010 — початку 2011 років рівень ліквідності обох груп банків знову суттєво підвищився внаслідок невизначеності на ринку кредитування.

Істотним наслідком експансії іноземного капіталу в БСУ стали структурні зміни, пов'язані з **фондуванням** банківських установ.

Прихід іноземних банків сприяв диверсифікації та стабілізації джерел формування ресурсів через отримання «материнських кредитів». У результаті, частка коштів інших банків у структурі ресурсів іноземних банків складає 50 %, що в 1,5 рази більше, ніж вітчизняних [89]. Вартість капітальних ресурсів усередині транснаціональних банків є значно нижчою з огляду на низькі показники інфляції в країнах-донорах та вищі кредитні рейтинги іноземних фінансових інституцій.

У період економічного зростання відбулося збільшення обсягів та зниження вартості залучення ресурсів на міжнародних ринках капіталів через підвищення кредитних рейтингів поглинутих українських банків. Частка банків у структурі зовнішнього державного боргу зросла з 16 % до 30 % упродовж 2006—2010 років (рис. В.9). Унаслідок доступу до зовнішніх позик середньозважена частка процентних витрат у процентних доходах іноземних банків за останні 9 років складала 40—50 %, тоді як у вітчизняних недержавних банках — 55—60 % (рис. 2.9). Утім, особливості фондування іноземних банків не стосуються псевдоіноземних, які подібніші до вітчизняних, демонструючи високу частку процентних витрат (60—70 %) унаслідок дефіциту дешевих ресурсів (рис. В.10).

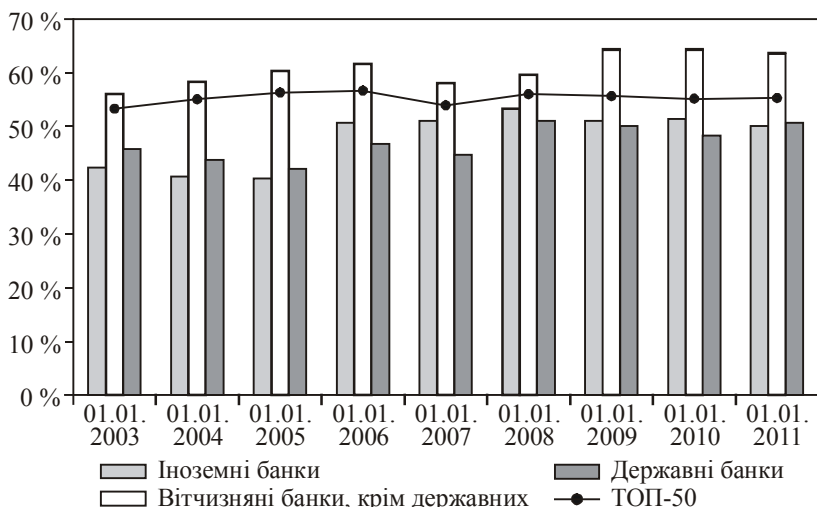

Рис. 2.9. Частка процентних витрат у процентних доходах банків України протягом 2002—2011 років (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Фактор зовнішньої підтримки іноземних дочірніх банків на території України став джерелом фінансової стабілізації БСУ з погляду ефективності, ліквідності та адекватності капіталу в період кризи. Зростання частки конкурентоспроможних банків у БСУ мало важливий системний ефект.

Водночас зовнішня підтримка іноземних банків призвела до росту зовнішньої заборгованості БСУ та появи специфічних ризиків.

1. **Ризик дефолту вітчизняних банків** за зовнішніми зобов'язаннями особливо загострився в 2009 році, коли іноземні інвестори були змушені погодитися на реструктуризацію заборгованості за синдикованими кредитами та єврооблігаціями таких вітчизняних банків, як «Надра», «Родовід», «Укргазбанк», «Фінанси та кредит», «ПУМБ», а також іноземного «Альфа-банка» [46]. Таким чином, підвищення довіри міжнародних інвесторів до українських дочірніх банків у період росту (2005—2008) поширилось на вітчизняні банки, які не виправдали сподівань.

2. **Валютні ризики.** Заміщення внутрішніх гривневих депозитів дешевими зовнішніми позиками та єврооблігаціями, номінованими в іноземній валюті, генерує додаткові валютні ризики для БСУ [79, с. 313]. Девальвація гривні призводить до росту боргового навантаження дочірніх банків, які згідно із законодавством оперують національною валютою для формування резервів та отримання більшості доходів.

3. **Процентні ризики.** Географічний дисбаланс у структурі фондування призводить до невідповідності пасивів та активів іноземних банків за строками (короткострокові пасиви з країн-донорів і довгострокові активи в Україні). В умовах суттєвих коливань відсоткових ставок на міжнародних ринках капіталу банкам загрожують розриви ліквідності. ТНБ з географічно незбалансованою структурою активів та пасивів усе ж таки зацікавлені в збільшенні обсягів депозитних портфелів на ринках приймаючих країн.

4. **Ризик перекредитування економіки.** Іноземні банки призвели до перевищення рівня кредитів над депозитами в банківській системі до 300 % у 2010 році (рис. В.11—12). У світовій практиці показник відношення кредитів до депозитів (loan-to-deposit) відображає рівень перекредитування в економіці. Так, чим показник вищий, тим більша залежність банків від міжбанківського, переважно зовнішнього, боргового фінансування.

2.2. Операційна діяльність іноземних банків в Україні

Операційний аналіз — наступний етап нашого дослідження. Аналіз операцій, які здійснюють іноземні банки, дозволяє виявити структурні зміни, що безпосередньо впливали на споживачів ринку банківських послуг України. Мета операційного аналізу полягає у визначенні причини причин, особливостей та наслідків діяльності іноземних банків на окремих секторах БСУ.

Станом на 01.01.2011 року іноземні банки займають провідні позиції на ринку банківського кредитування населення (63 %), особливо на ринку іпотечного кредитування. Дещо менша частка іноземних банків в обсягах корпоративних кредитів (42 %) та депозитів (42 %). Отже, специфіка діяльності іноземних банків різною мірою проявляється на різних ділянках банківництва.

Результати дослідження депозитних операцій свідчать, що іноземні банки збільшили частку в обсягах **депозитів** з 10 % до 50 % протягом 2005—2010 років (рис. В.13).

Населення, особливо під час кризи, лояльніше ставиться до банків, які мають міжнародну репутацію і фінансову підтримку з боку акціонерів.

Іноземні банки у свою чергу розглядають депозити як засіб диверсифікації ресурсного портфеля, що на 50 % складається з коштів, наданих іншими банками, переважно материнськими холдингами (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Структура пасивів за групами банків станом на 01.01.2011 року (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Залучення депозитів у національній валюті дозволяє дочірнім банкам бути менш залежними від НБУ, ринку міжбанківського кредитування та валютного ринку з погляду формування запасів ліквідності в гривні.

Структура пасивів вітчизняних банків збалансованіша. У ній найбільша частка належить депозитам фізичних осіб, що менш чутливі до глобальних ризиків, однак, як засвідчив досвід 2009 року, більш залежні від внутрішніх банківських панік.

Результати дослідження динаміки депозитів протягом 2009 року засвідчили, що підтримка материнськими структурами дочірніх банків в Україні дозволила іноземним банкам наростити клієнтську базу навіть у несприятливий кризовий період. Незважаючи на масовий відтік вкладів у 1 кварталі 2009 року за всіма групами банків, на балансах іноземних та державних банків простежується загальне зростання депозитів фізичних осіб, що склало за 12 місяців 17 % і 13 % відповідно. Детальні результати порівняльного дослідження динаміки вкладів представлено на рис. В.14.

Варто зазначити, що відновлення обсягів депозитів в іноземних та державних банках розпочалось уже в 2 кварталі 2009 року, тоді як відтік депозитів з вітчизняних банків продовжувався до 4-го кварталу і за підсумками року становив — 7 %. Зазначений процес можна пояснити зниженням довіри населення до банків з українськими приватними власниками, що зумовлено нижчою фінансовою прозорістю, більшими затримками у виплаті вкладів та процентів під час кризи, а також прецедентами кредитування афілійованих компаній у галузі промисловості та будівництва, які стали неплатоспроможними в умовах макроекономічного спаду [71].

Обсяги депозитів юридичних осіб в іноземних банках знижувалися протягом кризи. Згідно з рис. В.15, відтік корпоративних вкладів з іноземних банків склав 24 % за 2009 рік. У вітчизняних банків розмір корпоративних депозитних портфелів скоротився ще більше — на 28 % протягом усього періоду. Ця особливість свідчить про вищу чутливість вітчизняних банків до фінансової кризи внаслідок залежності від коштів пов'язаних експортоорієнтованих фінансово-промислових груп та нижчої довіри з боку корпоративних клієнтів [49]. Державні банки за 12 місяців 2009 року збільшили обсяг залучених вкладів юридичних осіб на 37 %, з огляду на обслуговування антикризових програм уряду та переведення вкладів з балансів проблемних банків.

Отже, присутність іноземних банків на депозитному ринку України була стримуючим фактором для відтоку вкладів під час

фінансової кризи та сприяла збереженню загальної ресурсної бази БСУ. Висока довіра клієнтів до банків з іноземним капіталом сприяє зростанню лояльності споживачів до БСУ в цілому.

Наступним етапом операційного аналізу стало дослідження **кредитних операцій** іноземних банків, порівняно з вітчизняними. Доступ на міжнародні ринки дешевих грошових ресурсів не-депозитного походження породжував схильність іноземних банків до нарощування кредитної активності в Україні протягом періоду економічного зростання (рис. В.16).

Упродовж 2005—2010 років іноземні банки збільшили свою частку на ринку кредитування з 12 % до 56 %, до чого ж на роздрібному сегменті вони — безсумнівні лідери, надавши 68 % усіх кредитів фізичним особам (рис. 2.11).

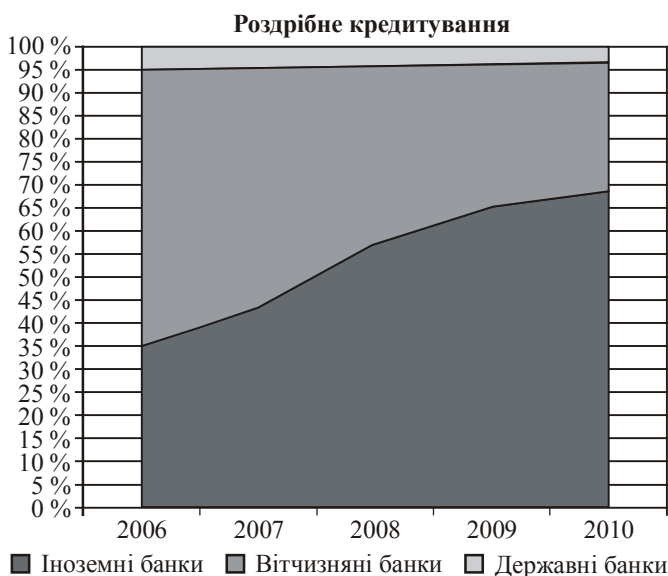

Рис. 2.11. Частка різних груп банків в обсягах роздрібного кредитування в 2005—2010 роках (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Надмірне кредитування споживчого сектору економіки України за участі транснаціональних банків відбувалося за сприятливих умов для процентного арбітражу (високі темпи інфляції та відсоткових ставок, фіксований валютний курс). Іноземні банки сфокусувалися на роздрібному банківництві з огляду на дешевшу

ресурсну базу материнських холдингів і зростаючу платоспроможність населення України.

Згідно з розрахунками (рис. 2.12), іноземні банки максимізували свої конкурентні переваги завдяки вищому коефіцієнту покриття (відношення процентних доходів до витрат). Кількакратне перевищення наданих кредитів над обсягами внутрішніх депозитів іноземних банків підкреслює їх залежність від закордонних джерел фінансування.

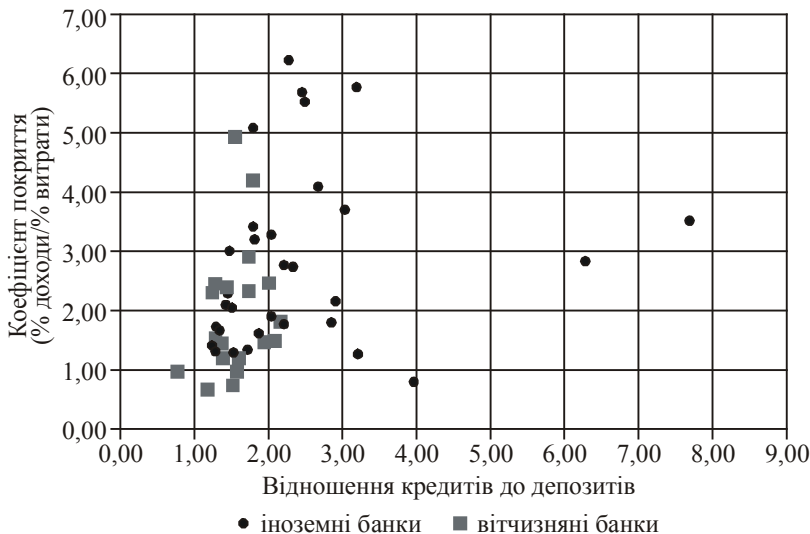

Рис. 2.12. Залежність між відношенням кредитів до депозитів та коефіцієнтом покриття процентних витрат доходами станом на 01.01.2010 рік (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ)

Таким чином, основні конкурентні переваги групи іноземних банків над вітчизняними полягають у високому рівні зовнішньої підтримки, а саме: можливості швидкого доступу до дешевих ресурсів материнських груп. Утім, максимізація чистого процентного доходу іноземних банків здійснювалася за рахунок посилення географічних, строкових і валютних дисбалансів між активами та пасивами, оскільки обсяги й структура кредитних портфелів не відповідала особливостям депозитних.

Низька вартість кредитів, порівняно з темпами інфляції, приваблювала клієнтів. Збільшення притоку дешевих і довгострокових ресурсів з-за кордону протягом 2005—2008 років сприяло

значному зростанню частки довгострокових кредитів населенню в роздрібному кредитному портфелі. За даними НБУ, частка довгострокових позик населенню зросла з 49,7 % до 82,1 % за досліджуваний період [89]. Водночас підвищення частки іпотечного кредитування викликало появу нових іпотечних ризиків, які гостро проявилися під час фінансової кризи 2009—2010 років.

По-перше, українські банки були й залишаються позбавленими джерел ресурсів, часовий горизонт яких покривав би 3—5 років, однак вони видавали іпотечні кредити строком на 20—30 років. Такий дисбаланс між строковістю зобов'язань та активів призвів до проблем із платоспроможністю банків під час кризи.

По-друге, валютний дисбаланс між активами й пасивами під час девальвації національної валюти наприкінці 2008 року призвів до втрати платоспроможності позичальників, які зазвичай отримували доходи, номіновані в гривні. А найвразливішими до валютних ризиків є банківські системи з високими рівнями перевищення кредитів над депозитами та значною часткою кредитів, виданих в іноземній валюті. При цьому, за даними ЄБРР, існує пряма залежність між ступенем присутності іноземних банків та часткою валютних позик (рис. В.17).

По-третє, зниження доходів населення та корекція ринку нерухомості 2008—2009 років призвели до зростання частки проблемних кредитів, ліквідації довгострокових кредитних продуктів, ускладнення вимог до позичальників, росту відсоткових ставок.

Нашу гіпотезу про те, що процеси надлишкового кредитування 2005—2008 років були породжені саме приходом іноземного капіталу в БСУ, підтверджують розрахунки абсолютного та відносного приросту обсягів виданих кредитів населенню в розрізі вибірки найбільших банків (табл. В. 2). За даними аналізу, у період росту найактивніше нарощували обсяги кредитних портфелів такі іноземні банки, як Укрсиббанк, Укрсоцбанк та Райффайзен Банк Аваль. Для кращої порівнюваності різних за масштабом діяльності банків було розраховано коефіцієнт інтенсивності кредитування (КІК): відношення приросту кредитів за 2006—2008 роки до середнього арифметичного активів. Отримані результати свідчать, що лідерами з нарощення обсягів кредитування фізичних осіб були саме іноземні банки. Окремі вітчизняні банки, які прагнули конкурувати з іноземними у сфері роздрібного кредитування протягом 2006—2008 років ($\text{КІК} > 25\%$), зазнали значних фінансових втрат під час кризи (табл. В.2).

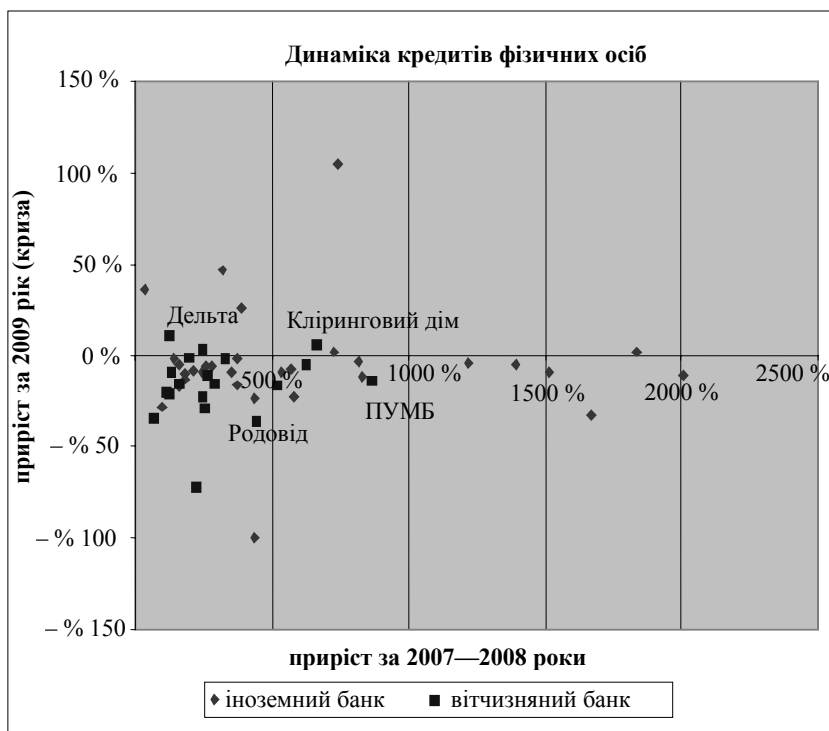

Рис. 2.13. Динаміка роздрібного банківського кредитування в Україні на різних фазах економічного циклу (2007—2010) (розраховано і складено авторами на основі даних офіційного сайту НБУ).

Схожі результати отримані під час порівняння темпів приросту кредитів іноземних та вітчизняних банків у періоди економічного зростання та спаду (рис. 2.13, рис. В.18).

Посилення ролі іноземних банків у кредитній сфері, окрім генерації додаткових валютних, строкових і географічних ризиків у системі, призвело до низки інших структурних зрушень.

По-перше, поглибилась орієнтація БСУ на кредитування транснаціональних підприємств з капіталом країн-донорів. Зазначена стратегія описана у внутрішніх документах таких банків, як ІНГ Україна, Креді Агріколь та Сіті груп. Кредобанк створив окремий департамент польсько-українського бізнесу ¹ [90; 109].

¹ Серед основних завдань департаменту Кредобанку офіційно проголошено: підтримка діяльності підприємств, створених за участю польського капіталу, підтримка інвести-

Така кредитна підтримка створює передумови для посилення конкурентних переваг іноземних компаній над національними виробниками.

По-друге, відбувається посилення орієнтації БСУ на кредитування великих і високоефективних підприємств і нехтування інтересами малорентабельних, однак стратегічних секторів економіки, таких як сільське господарство, малий і середній бізнес тощо [111].

По-третє, простежується зміна структури кредитування за галузями. Іноземні банки схильніші кредитувати торгівлю та підприємства з низькою доданою вартістю, ніж високоризикові, однак інноваційні компанії. Також іноземні банки сприяли нарощенню споживчого кредитування, направлено на купівлю імпортних товарів, що знизило можливості розвитку та фінансування внутрішніх товаровиробників.

По-четверте, приплив іноземного банківського капіталу в 2005—2008 роках не призвів до очікуваного зниження процентних ставок в Україні [89].

На нашу думку, такі результати діяльності іноземних банків у кредитній сфері є об'єктивними й цілком нормальними з погляду концепції ринкового фундаменталізму, в основі якого лежить максимізація вартості банку. Утім, інтерпретація наслідків змінюється у висновку застосування державницького підходу, що вимагає комплексу регулятивних важелів, які б корегували посилені іноземними банками ринкові диспропорції. Важливим завданням регулятора, на нашу думку, є створення стимулів для спрямування іноземних кредитних ресурсів на розвиток внутрішнього реального сектора економіки з метою його розширеного відтворення.

Наслідки діяльності іноземних банків на ринку валютних операцій також є досить дискусійним питанням. Провідні вітчизняні вчені В. М. Геєць [15], А. М. Мороз [79] та М. І. Савлук [111] пов'язували процеси експансії іноземних банків та доларизації економіки. Так, іноземні банки в період економічного зростання 2005—2008 років полегшили доступ БСУ до валютних ресурсів на ринках міжнародного капіталу через материнські структури й стали джерелом нарощування валютного кредитування, яке під час девальвації гривні мало наслідком масові неплатежі [3].

Рівень доларизації, за даними НБУ, збільшився з 19 % до 31,68 % протягом 2002—2010 років [89]. Надмірна доларизація економіки України створює проблеми дестабілізації курсу гривні, нере-

ційної діяльності польських фірм в Україні, забезпечення обслуговування фірм, створених за участю польського капіталу, на високому рівні.

гульованого грошового обігу в країні, витіснення національної валюти іноземною як засобу платежу, накопичення та кредитування.

Так, девальвація гривні наприкінці 2008 року була спровокована не лише негативним сальдо поточного рахунку платіжного балансу, але й відтоком іноземного капіталу з фінансових ринків, у тому числі через банківський канал (іноземні банки обслуговують торговельні операції клієнтів-нерезидентів на ринку цінних паперів). Однак, на нашу думку, звинувачувати виключно іноземні банки в доларизації економіки України було б не зовсім коректно, адже вони, як будь-яка комерційна інституція, виконували суспільне замовлення на іноземну валюту. За даними дослідників «Ерсте-банку», найбільшою проблемою для платіжного балансу під час кризи була купівля населенням готівкової іноземної валюти, що в результаті опинилася поза банками (рис. В. 19). Причинами ажіотажного попиту на долари та євро банкіри вважають емісійний тиск гривневої маси та зниження довіри населення до уряду.

Таким чином, основні причини доларизації перебувають поза межами відповідальності не лише іноземних банків, але й комерційних банків у цілому, оскільки вони діяли в межах чинного законодавства. Навіть припустивши, що банки з власниками-нерезидентами опосередковано стимулювали доларизацію, державні органи влади здатні усунути негативні наслідки їхньої діяльності. Про це свідчить успішність антикризової політики України, направленої на стабілізацію курсу гривні протягом 2009—2010 років. Серед ключових заходів варто виокремити заборону валютного кредитування клієнтів, що не отримують доходів в іноземній валюті, заборону використання іноземної валюти в банківських резервах, серію валютних аукціонів для позичальників.

Значення іноземних банків у проведенні операцій на **фондовому ринку** важко переоцінити. Усі три банки, торгівля акціями яких здійснюється на прийнятному рівні активності, належать нерезидентам. Це — «Райффайзен Банк Аваль», «Форум» та «Укрсоцбанк». Акції решти банків-емітентів є низько ліквідними або ж використовуються для технічних угод.

Згадані банки входять у розрахунок Індексу Української біржі (УБ), складаючи 16 % у його капіталізації [92]. Зважаючи на те що лише на три компанії: Азовсталь, Укрнафта та Укртелеком припадає майже 50 % капіталізації Індексу Української біржі — така сукупна частка банківського сектору а високим показником, що вартий уваги.

Оцінюючи динаміку частки зазначених банків в обсягах та кількості угод на УБ протягом 2009 року, можна стверджувати, що

саме акції іноземних банків уважалися найпопулярнішими під час кризи, незважаючи на тотальне домінування негативних очікувань (рис. В.20). Порівнюючи динаміку акцій вітчизняних банків з динамікою акцій їхніх материнських структур, можна дійти висновку, що вирішальний вплив на попит на акції банків має загальний попит на цінні папери глобальних банківських інституцій. Масштаб зростання акцій українських банків від мінімальних значень 2009 року цілковито відповідає масштабу зростання акцій материнських структур (рис. В. 21—22). На зовнішньому борговому ринку іноземні банки також активні. Станом на 01.10.2010 року вони емітували 42,7 % обсягу єврооблігацій українськими банками, що перебувають в обігу. При цьому емітентами 29,6 % емісії були недержавні вітчизняні банки, 27,7 % випуску припадало на державний «Укресімбанк» [212]. Однак на внутрішньому ринку боргових цінних паперів іноземні банки в ролі емітентів менш представлені.

Результати аналізу свідчать, що активність іноземних банків на внутрішньому ринку акцій та зовнішньому ринку облігацій є визначальним фактором розвитку цих ринків. При цьому вартість цінних паперів тісно корелює з результатами діяльності їхніх материнських компаній за кордоном. Також іноземні банки — найбільші покупці ОВДП та ПДВ-облігацій. Станом на 01.09.2010 року найбільшими портфелями державних цінних паперів володіли Райффайзен Банк Аваль (Австрія) — 8 млрд грн, Укрсиббанк (Франція) — 3,4 млрд грн, ОТП Банк (Угорщина) — 3,3 млрд грн, ВТБ Банк (Росія) — 2,9 млрд грн [13]. Основними банками, що займаються купівлею державних облігацій на користь нерезидентів, є ІНГ Банк Україна (Нідерланди), Райффайзен Банк Аваль та Ерсте банк (Австрія). За таких обставин, парадоксально виглядають статистичні дані рис. В.23 щодо нижчої середньозваженої частки цінних паперів в активах балансу іноземних банків, у порівняно з вітчизняними та державними.

На нашу думку, високий обсяг цінних паперів на балансах вітчизняних банків досягається за рахунок «сміттєвих» корпоративних акцій та облігацій, які використовуються для технічних угод як на біржовому, так і позабіржовому ринку. За даними дослідження, ми дійшли висновку про важливість експансії іноземного капіталу для розвитку повноцінного фондового ринку в Україні. Однак варто зважати на ризики надмірної концентрації державного боргу на балансах фінансових інституцій, що належать іноземним інвесторам.

2.3. Вплив іноземних банків на розвиток транспарентності та корпоративного управління

Аналіз нефінансових показників передбачає переважно вивчення індикаторів розвитку систем корпоративного управління та фінансової прозорості іноземних банків, порівняно з вітчизняними, а також оцінку якості надання послуг, фінансової, маркетингової, продуктової і технологічної стратегій досліджуваних банків.

Варто виокремити позицію вітчизняних дослідників стосовно цього питання. Як зазначає А. М. Мороз, «принципово нові, інноваційні продукти транснаціональних корпорацій виробляються виключно в технологічно високорозвинених країнах, а в країнах, де функціонують відділення та філії материнських компаній, здійснюється здебільшого виробництво слабо конкурентоспроможної, за мірками країни їх походження, продукції. Це означає, що установи іноземних банків, що працюють в Україні, не запроваджують новітні банківські технології, хоч їх технології в перші роки роботи прогресивніші за вітчизняні» [79].

Здійснене нами рейтингове дослідження інформаційної відкритості 35-ти найбільших за обсягом активів банків України частково підтверджує цю тезу. Рейтингове дослідження охоплювало іноземні та вітчизняні роздрібні банки, що входять до першої та другої групи за класифікацією НБУ і контролюють 80 % активів банківської системи України станом на 01.10.2010 року.

Предмет рейтингу — інформаційна відкритість банків щодо роздрібних клієнтів, що визначається кількісно як загальна сума балів груп факторів відкритості (від 1 до 4), зважених на важливість кожної групи факторів (від 0 до 1). Якісно привабливість банків визначається рейтинговою категорією групи банків (а, b, c чи d), що залежить від суми загального заліку. При цьому головне значення має рейтингова категорія групи банку, а не його порядковий номер у таблиці.

Періодичність рейтингування: щороку після опублікування Нацбанком та Асоціацією українських банків показників діяльності установ за 3 квартал.

Джерела даних: офіційні веб-сайти банків, річні та квартальні фінансові звіти із сайтів банків та АРІФРУ, відповіді прес-служб банків.

Під час підготовки методики Рейтингу банків автором було запропоновано для обговорення в професійному середовищі такі фактори, що визначають відкритість банків з погляду клієнтів:

Група 1. Відкритість фінансової звітності (вага групи = 0,25):

- А) нормативи НБУ та фінансові показники;
- Б) ризики, стратегія і плани банку;
- В) фінансова звітність за національними стандартами;
- Г) фінансова звітність за міжнародними стандартами;
- Д) дані про аудитора.

Група 2. Відкритість банківських послуг (вага групи = 0,20):

- А) дані про депозити;
- Б) дані про кредити;
- В) дані про грошові перекази;
- Г) дані про платіжні картки;
- Д) дані про клієнтів.

Група 3. Відкритість менеджменту (вага групи = 0,20):

А) дані про склад та діяльність наглядової ради та менеджменту;

- Б) новини керівництва банку;
- В) схема організаційної структури;
- Г) кваліфікація ТОП-менеджменту;
- Д) система винагородження ТОП-менеджменту.

Група 4. Відкритість власників (вага групи = 0,20):

А) дані про склад акціонерів;

Б) новини щодо зборів акціонерів, зміни власників, дивідендної політики;

- В) дані про кінцевих бенефіціарів;
- Г) дані про дочірні компанії;
- Д) дані про операції з афільованими та пов'язаними компаніями.

Група 5. Відкритість до запитів ЗМІ (вага групи = 0,15):

А) відповідь на журналістський запит.

Експертна рада «Економічної правди» визначила рівень важливості кожного із запропонованих факторів шляхом присвоєння ваг-множників, сума яких дорівнює одиниці.

Наприклад, якщо банк подає на корпоративному сайті повну і своєчасну фінансову звітність, то такому банку за фактором «фінансова звітність за національними стандартами» присвоюється найбільша сума балів — 4.

Якщо ж відсутній якісний останній квартальний звіт або річний звіт представлено не в повному обсязі, банк отримує 3 бали. Якщо фінансова звітність банку представлена виключно річним звітом — 2 бали. Якщо за останній рік фінансові дані відсутні — 1 бал.

Таблиця. 2.5

РОЗРАХУНОК ЗНАЧЕНЬ РЕЙТИНГОВИХ ФАКТОРІВ

Група факторів	ФАКТОР	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛІВ (min = 1, max = 4)
1. Відкритість фінансової звітності	А) нормативи НБУ та фінансові показники	деталізація показників форм звітності (частка проблемних кредитів, розбивка за строками активів і пасивів, структура доходів і витрат, 5 найбільших кредиторів і позичальників, інформація про зобов'язання емітента тощо), наявність нормативів НБУ, повнота і вчасність фінансової інформації
	Б) ризики, стратегія і плани банку	наявність і актуальність детального інвестиційного плану, прогнозу розвитку банку, повнота оцінки ризиків, політики управління ризиками, загальної стратегії розвитку банку
	В) фінансова звітність за національними стандартами	повнота, якість і своєчасність річної та квартальної фінансової звітності за нац. стандартами, наявність приміток
	Г) фінансова звітність за міжнародними стандартами	повнота, якість і своєчасність річної та проміжної фінансової звітності за МСФЗ, наявність приміток
	Д) дані про аудитора	оприлюднення розміру винагороди аудитору та її структури, наявність і якість аудиторського висновку, репутація аудитора, наявність даних про аудитора на сайті банку
2. Відкритість банківських послуг	А) дані про депозити	наявність чітко окреслених прав і обов'язків сторін депозитного договору на сайті банку, детальність опису відсоткових ставок, умов оформлення, існування відповідної веб-сторінки з видами депозитів
	Б) дані про кредити	детальність опису відсоткових ставок, розмірів комісійних та інших платежів, умов оформлення кредиту, формулювання вимог до позичальника, перелік необхідних документів, існування відповідної веб-сторінки з видами кредитів

	В) дані про грошові перекази	наявність детальної тарифної сітки, умов усіх систем переказів, існування відповідної веб-сторінки з видами грошових переказів
	Г) дані про платіжні картки	наявність детальної тарифної сітки усіх супутніх послуг, умов оформлення картки, існування відповідної веб-сторінки з видами платіжних карток
	Д) дані про клієнтів	інформація про співпрацю з найбільшими клієнтами (термін співпраці, опис проєктів тощо), назви конкретних крупних клієнтів, галузеву структуру клієнтів
3. Відкритість менеджменту	А) дані про склад та діяльність наглядової ради та менеджменту	повнота переліку членів наглядової ради та (або) правління банку, склад комітетів при наглядовій раді, розкриття внутрішніх положень (в т. ч. про службу внутрішнього аудиту)
	Б) новини керівництва банку	своєчасність і регулярність повідомлення про управлінські рішення та зміну складу керівництва, наявність поточної інформації на сайті АРІФРУ, висвітлення новин керівництва в пресі та на сайті банку
	В) схема організаційної структури	наявність і повнота схеми з переліком відповідальних менеджерів та членів комітетів наглядової ради, їхніх контактних даних
	Г) кваліфікація ТОП-менеджменту	наявність і деталізація даних про освіту, попередні місця роботи та посади менеджменту та членів наглядової ради, дати приходу в банк
	Д) система винагородження ТОП-менеджменту	перелік афілійованих компаній, що належать керівництву банку, прив'язка винагороди до результатів діяльності банку, фактична інформація про види і суми компенсацій керівництву і членам наглядової ради, розкриття загальних положень про винагороду керівництва банку
4. Відкритість власників	А) дані про склад акціонерів	наявність даних про акціонерів істотної участі, міноритарних акціонерів, інформації про інші акції, що належать мажоритарним інвесторам тощо

Продовження табл. 2.5

Група факторів	ФАКТОР	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛПВ (min = 1, max = 4)
	Б) новини щодо зборів акціонерів, зміни власників, дивіденд-ної політики	розкриття регулярних протоколів зборів акціонерів, наявність прес-релізів про корпоративні події на сайті банку, АРІФРУ, ЗМІ, кодексу про корпоративне управління, кодексу корпоративної поведінки та етики, документальна оформленість дивіденд-ної політики, політики розкриття інформації для інвесторів тощо
	В) дані про кінцевих бенефіціарів	можливість виявлення фактичних власників на сайті, у річному звіті банку, або ж на сайті материнської компанії, глибина розкриття структури власності акціонерів з офшорних зон
	Г) дані про дочірні компанії	наявність даних про решту акціонерів дочірніх компаній, частку капіталу в дочірніх компаніях, яка належить банку, назви дочірніх компаній
	Д) дані про операції з афільованими та пов'язаними компаніями	наявність і повнота інформації про угоди з пов'язаними особами, сума операцій, розмір кредиторської та дебіторської заборгованості за угодами з пов'язаними особами
5. Відкритість ЗМІ до запитів	А) відповідь на журналістський запит	повнота і оперативність відповіді на запит про надання таких даних, як річний звіт, квартальна фінансова звітність, типовий договір банківського вкладу та опис умов класичного депозитного продукту
—	ЗАГАЛЬНИЙ ЗАЛІК	—

Потім отриманий бал множиться на вагу фактора в групі.

Сума зважених балів за групою формує рейтинговий індикатор групи.

Загальний рейтинговий індикатор (33) банку розраховується шляхом додавання чисел, отриманих від множення індикаторів групи на вагу кожної групи факторів.

$$33 = \sum \text{Інд. групи}_n \times \text{вага}_n = \text{ІІ}^1 \times \text{вага1} + \text{ІІ}^2 \times \text{вага2} + \dots \text{ІІ}^n \times \text{вага } n - i \text{ групи,}$$

$$\text{де } \text{ІІ}^n = \sum \text{Фактор}_n \times \text{вага}_n.$$

Чим більше значення загального заліку, тим відкритішим є банк для клієнтів.

Рейтингова таблиця будується шляхом ранжування банків, що беруть участь у рейтингу, у порядку зниження суми їх загального рейтингового індикатора (33).

Після цього залежно від діапазону, у який потрапляє кожен банк, виокремлюють чотири рейтингові групи відкритості банків. Групам присвоюють категорію у вигляді латинських літер *a*, *b*, *c* чи *d*.

Таблиця 2.6

КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ РЕЙТИНГОВИХ КАТЕГОРІЙ

Значення суми загального заліку (33)	Рейтингова категорія	Зміст категорії
3,5 і більше	<i>a</i>	Високий рівень відкритості
від 3,0 до 3,5	<i>b</i>	Достатній рівень відкритості
від 2,5 до 3,0	<i>c</i>	Задовільний рівень відкритості
від 2,0 до 2,5	<i>d</i>	Недостатній рівень відкритості
від 1,0 до 2,0	<i>f</i>	Рівень інформаційної закритості

Результати Рейтингу банків у вигляді рейтингової таблиці та супровідної статті було опубліковано на сайті інтернет-видання «Економічна правда».

Таблиця 2.7

РЕЙТИНГ ВІДКРИТОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ СТАНОМ НА 15.11.2010 РОКУ *

№ у ранкінгу активів НБУ	Банк	Загальний індикатор відкритості	1. Відкритість фінансової звітності	2. Відкритість банківських продуктів	3. Відкритість менеджменту	4. Відкритість власників	5. Відкритість до запитів ЗМІ
29	ВІЕЙБІ БАНК	3,74	3,5	3,9	3,5	3,9	4,0
28	«ХРЕЩАТИК»	3,55	3,7	3,5	3,2	3,5	4,0
7	ВТБ БАНК	3,53	3,3	3,5	3,3	3,7	4,0
1	ПРИВАТБАНК	3,52	3,4	3,8	3,1	3,5	4,0
10	ОТП БАНК	3,49	3,2	3,8	3,0	3,6	4,0
4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЛЬ	3,48	3,4	2,9	3,4	3,9	4,0
14	БАНК ФОРУМ	3,42	3,1	3,6	2,9	3,8	4,0
22	ЕРСТЕ БАНК	3,40	2,7	3,4	3,6	3,7	4,0
3	ОЩАДБАНК	3,38	3,0	3,1	3,1	4,0	4,0
13	ПЕРШИЙ УКР. МІЖНАРОДНИЙ БАНК	3,34	3,0	3,8	3,0	3,2	4,0
35	КРЕДОБАНК	3,31	2,4	3,4	3,4	3,8	4,0
6	УКРСОЦБАНК	3,26	3,5	4,0	3,3	3,9	1,0
27	ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	3,22	2,9	2,9	2,8	3,9	4,0

12	«ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ»	3,11	3,0	3,2	2,6	3,0	4,0
17	СВЕДБАНК	3,07	2,3	2,9	2,9	3,7	4,0
23	ДОНГОРБАНК	3,07	2,3	3,2	2,9	3,4	4,0
9	АЛЬФА-БАНК	3,06	3,4	3,5	3,5	3,4	1,0
2	УКРЕКСІМБАНК	2,97	3,5	3,3	2,4	4,0	1,0
32	ПРАВЕКС-БАНК	2,95	3,1	3,5	2,9	3,8	1,0
20	ДЕЛЬТА БАНК	2,93	2,7	3,1	1,8	3,5	4,0
31	«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	2,91	3,0	2,2	2,2	3,5	4,0
19	УКРГАЗБАНК	2,88	2,9	3,6	3,3	3,2	1,0
36	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	2,83	3,0	3,3	2,7	3,7	1,0
5	УКРСИББАНК	2,83	2,7	3,9	2,2	3,9	1,0
8	ПРОМІНВЕСТ-БАНК	2,81	3,0	3,2	2,6	3,8	1,0
24	УНІВЕРСАЛ БАНК	2,74	3,0	3,5	2,5	3,2	1,0
26	УНІКРЕДИТ БАНК	2,74	2,4	3,2	3,0	3,8	1,0
21	«ПІВДЕННИЙ»	2,68	3,0	2,7	2,7	3,5	1,0
18	РОДОВІД БАНК	2,62	2,5	2,7	2,7	3,8	1,0
34	ІНДЕКС-БАНК	2,59	2,2	2,9	2,7	3,9	1,0

Продовження табл. 2.7

№ у рейтингу активів НБУ	Банк	Загальний індикатор відкритості	1. Відкритість фінансової звітності	2. Відкритість банківських продуктів	3. Відкритість менеджменту	4. Відкритість власників	5. Відкритість до запитів ЗМІ
33	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	2,57	3,1	3,2	2,6	2,6	1,0
15	БРОКБІЗНЕСБАНК	2,48	2,4	3,0	2,4	3,3	1,0
30	ІМЕКСБАНК	2,48	2,3	2,9	2,4	3,5	1,0
16	КРЕДИТПРОМ-БАНК	2,37	2,2	3,6	2,1	2,8	1,0
11	«НАДРА»	2,05	1,9	1,7	1,8	2,2	3,0
—	Середнє значення	3,01	2,9	3,3	2,8	3,5	2,5
—	Середнє значення по групі іноземних банків	3,10	2,9	3,4	3,0	3,7	2,4
—	Середнє значення по групі вітчизняних банків	2,92	2,8	3,1	2,6	3,3	2,7

* Розраховано і складено Р. В. Корнилюком.

У ході дослідження рівня розвитку корпоративних інтернет-сайтів і технологій інформування про продукти не було виявлено суттєвих різниць між іноземними та вітчизняними банками на початковому етапі надання депозитних, кредитних, карткових продуктів, а також обслуговування грошових переказів [60].

Результати рейтингового дослідження інформаційної відкритості банків, представлені в табл. 2.5, свідчать про рівномірний розподіл іноземних та вітчизняних банків у діапазоні значень індикатора відкритості. Утім, середнє значення індикатора відкритості іноземних банків (3,10) є дещо вищим за аналогічний показник вітчизняних (2,92), що забезпечено кращим рівнем прозорості фінансової звітності через канал інтернет-сайтів. Однак вітчизняні банки виявилися значно активнішими за іноземні в безпосередньому спілкуванні з клієнтами, оперативно надсилаючи повний пакет необхідних для аналізу документів.

Склад банків з найвищим рівнем прозорості за методикою нашого дослідження виявився подібним до результатів, отриманих аналітиками рейтингового агентства «Стандарт енд Пурз», які проводять щорічне дослідження інформаційної прозорості банків України для інвесторів, починаючи з 2006 року [241]. За даними їхніх розрахунків, розподіл іноземних і вітчизняних банків за критерієм прозорості поступово вирівнюється. Так, за даними агентства, у 2007 році серед десяти найбільш прозорих банків в Україні сім належали іноземним власникам. Натомість у 2010 році особливих відмінностей у рівнях прозорості між іноземними та вітчизняними банками не простежувалося. Отже, результати рейтингових досліджень підтверджують думку А. М. Мороза про тимчасовий характер технологічної та інформаційної прогресивності банків з іноземним капіталом, який найгостріше відчувається лише в перші роки присутності на ринку.

На нашу думку, згладжування рівнів фінансової прозорості та розвитку банківських технологій пояснюється ефектами дифузії інновацій та адаптації до умов середовища. З одного боку, вітчизняні банки, намагаючись утримати конкурентні позиції нарівні з фінансово потужнішими дочірніми структурами транснаціональних банків, швидко переймають транспортовані з-за кордону інновації й стандарти відкритості та корпоративного управління. З другого боку, іноземні банки, адаптуючись до специфіки регулятивних і ринкових умов, знижу-

ють рівень фінансової прозорості до мінімально можливого значення, чому сприяє відсутність їхніх міноритарних акціонерів в Україні.

Наступним етапом розгляду нефінансових показників є порівняння стратегій розвитку іноземних банків з вітчизняними. Після укладання угод з купівлі банку іноземними інвесторами, нові власники поглинутого банку зазвичай здійснюють реструктуризацію дочірньої структури. Зусилля нових іноземних менеджерів у період економічного зростання були направлені на ребрендинг, уніфікацію методів ведення банківської діяльності, територіальну та функціональну реструктуризацію, впровадження єдиних інтегрованих із центральним офісом інформаційних систем, застосування міжнародних стандартів бухгалтерської звітності, розвиток транснаціональної корпоративної культури. Успадковані від попередніх власників кредитні портфелі часто вимагали очищення від проблемної заборгованості. Надмірно розгалужені мережі філій також потребували переформатування.

У більшості іноземних банків, порівняно з вітчизняними, кардинально відрізняється система корпоративного управління, оскільки вона передбачає підзвітність вищого управлінського персоналу зарубіжним топ-менеджерам іноземного банку, а не безпосередньо інвесторам — фізичним особам.

Так, у Райффайзен банку Аваль (Австрія) управління будується на матричній системі, яка була впроваджена відразу після купівлі колись вітчизняного банку «Аваль». Матрична структура управління полягає в тому, що за кожним з функціональних напрямів банківського бізнесу закріплений член правління, який несе відповідальність за його розвиток перед правлінням і спостережною радою. Голова правління цього іноземного банку відповідає виключно за загальну координацію роботи правління, звітування перед наглядовою радою, розвитком регіональної мережі, однак, на відміну від традиційної управлінської практики вітчизняних банків, має обмежений вплив на розвиток автономних бізнес-напрямів [77]. Прихід іноземного капіталу суттєво впливає на реструктуризації БСУ на мікрорівні, де простежуються активні перетворення системи взаємовідносин менеджменту з інвесторами в рамках нових форм корпоративного управління.

Підсумовуючи результати загального аналізу наслідків присутності іноземних банків, можна стверджувати про існування як позитивних, так і негативних тенденцій для розвитку БСУ,

пов'язаних із входженням зарубіжних інвесторів. Діяльність іноземних банків у період економічного зростання сприяла підвищенню капіталізації БСУ, нарощенню темпів кредитування, розширенню асортименту, підвищенню якості банківських послуг. Іноземні банки займають провідні місця на фодновому ринку як емітенти, торговці та андерайтери.

Основні конкурентні, переваги групи іноземних банків, порівняно з вітчизняними, полягають у високому рівні зовнішньої підтримки, а саме: можливості швидкого доступу до необхідних ресурсів материнських груп. Низька залежність від дорогих внутрішніх депозитних ресурсів виражається в значно вищих показниках *loan-to-deposit ratio*, вищій маржі, вищому відношенні процентних витрат до процентних доходів тощо.

Наші емпіричні розрахунки довели, що іноземні банки спровокували тенденцію до перетворення короткострокових валютних пасивів, залучених з-за кордону, на довгі іпотечні активи, номіновані в іноземній валюті. Оскільки регулювання валютного кредитування було досить м'яким, а курс фіксованим, відбулося нехтування банками впливу валютного ризику на кредитоспроможність позичальників, джерела доходів яких виражались у національній валюті. Як наслідок незбалансованого за валютами та строками перекредитування економіки — після 60 %-ї девальвації гривні іноземні банки зуміли перекрити значні відрахування на кредитні ризики капітальними надходженнями від іноземних інвесторів. Тоді як значна кількість вітчизняних банків втратили фінансову стійкість і були змушені погодитися на націоналізацію, реструктуризацію зобов'язань чи навіть ліквідацію.

Іноземні банки, з одного боку, не виправдали очікувань щодо зниження відсоткових ставок, підвищення прибутковості тощо, оскільки діяли насамперед у власних комерційних інтересах, які були спрямовані на утримання достатнього чистого процентного доходу, кредитну експансію, оптимізацію оподаткування. З другого боку, під час кризи іноземні банки забезпечили фінансову стійкість банківської системи України шляхом збереження внутрішньо-корпоративного припливу дефіцитних капітальних і кредитних коштів. Ризик відпливу капіталу з банківської системи України за кордон не був реалізованим. З огляду на невеликі масштаби вітчизняної банківської системи, закріплення контролю над перспективним ринком для материнських банків було вигіднішим, ніж репатріація не-

значних у масштабах холдингових груп обсягів інвестованого капіталу.

На тлі переважно позитивного впливу іноземних банків на розвиток БСУ існують окремі загрози економічній безпеці держави у зв'язку з розширенням присутності іноземного капіталу в банківському секторі економіки.

Спекулятивний ризик полягає в тому, що іноземні банки можуть змінити стратегії, зорієнтувавшись на спекулятивну діяльність, не надаючи повного асортименту якісних банківських послуг.

Занадто високі рівні лібералізації за слабого консолідованого банківського нагляду можуть посилити ризики залежного розвитку БСУ. Для України це може означати втрату важелів контролю за власною банківською системою та зростання політичної залежності держави [52]. Регуляторам варто звертати більше уваги на банки, через які підвищується рівень концентрації капіталу з однієї країни. Незважаючи на низькі показники індексу Герфіндала — Гіршмана, пропонуємо проводити моніторинг темпів зростання сукупної частки банківського капіталу під контролем окремих держав, а також їхніх інтеграційних об'єднань.

Іноземні банки протягом 2005—2010 років сприяли нарощенню споживчого кредитування, направлено на купівлю імпорتنих товарів. Важливим завданням регулятора, на нашу думку, є створення стимулів для спрямування кредитних ресурсів на розвиток внутрішнього реального сектора економіки.

Як засвідчив аналіз, гірші показники резервування, ліквідності, ефективності іноземних банків у період кризи самі по собі не були критичними для БСУ, оскільки пояснювалися післяпродажною реструктуризацією, активною кредитною політикою та високим рівнем ризик-менеджменту і компенсувалися зовнішньою підтримкою материнських структур. Однак індикатори іноземних банків створювали ефект наслідування вітчизняними банками, що виявилися неспроможними вирішити проблеми незбалансованої структури активів і пасивів за строками та валютою. Оскільки негативний вплив іноземних банків на БСУ був опосередкованим і не залежним виключно від іноземних інвесторів, джерелами проблеми стали інституційні особливості банківської системи, а їх вирішення лежить в регулятивній площині. Здійснений аналіз впливу іноземних банків на БСУ засвідчив існування сут-

тєвих розбіжностей між іноземними й вітчизняними банками та посилення впливу нерезидентів, що вимагає детальнішого вивчення.

У ході дослідження ми дійшли висновку, що аналіз індикаторів фінансової стійкості обмежений рамками України не є достатнім, оскільки показники дочірніх банків не враховують фактор зовнішньої підтримки, що генерується поза межами національної економіки та може швидко змінювати профіль дочірніх банків (підвищувати ліквідність, достатність капіталу, рівень проблемної заборгованості тощо). Для глибшої оцінки та прогнозування впливу іноземних банків на БСУ, було розроблено індексну модель, що включає комплекс внутрішніх та зовнішніх факторів, які визначають силу впливу та фінансові ризики кожного іноземного банку, представленого в Україні.

2.4. Консолідований підхід до оцінювання впливу іноземних банків

Експансія іноземного капіталу впродовж 2005—2011 років залишається основним чинником трансформації банківської системи України. Асиметрична залежність БСУ від транснаціональних фінансових холдингів викликана низькими масштабами розвитку українських банків, порівняно зі світовими конкурентами.

В умовах експансії іноземного капіталу вітчизняні банки стають менш конкурентоспроможними, оскільки банківська система України належить до розряду «молодих» (*emerging*) ринків, враховуючи низьку частку банківських активів у ВВП та низькі показники ВВП на душу населення [181, с. 33].

Роль українського банківського ринку у світових масштабах є мізерною, а тому його показники занадто волатильні й чутливі до міжнародних подій і одиничних рішень керівників фінансових холдингів, дочірні банки яких представлені в Україні. Так, обсяг загальних активів банківської системи України в 3,5 разу менший, порівняно з аналогічним показником Польщі та значно менший за відповідні показники провідних європейських банків [89, с. 115]. Наприклад, у 2010 році активи французької банківської групи БНП Паріба (2,9 трлн дол. США) у 20 разів перевищу-

вали активи БСУ, доходи групи (45 млрд дол. США) були вищими у 2,5 разу (додаток К.4).

Водночас суттєвою перевагою українського ринку банківських послуг є висока чисельність населення, що робить привабливими іноземні інвестиції в банківський сектор у довгостроковій перспективі. Адже за збільшення реальних доходів населення ємкість ринку значно зростає, що відобразатиметься в обсягах доходів іноземних банків в Україні.

На нашу думку, зазначені особливості БСУ сприяли тому, що під час фінансової кризи ризик відтоку іноземного банківського капіталу з України не був реалізованим: навпаки, надавши необхідну підтримку дочірнім банкам, зарубіжні фінансові групи відіграли стабілізуючу роль для національної економіки. Проте питання характеру і міри впливу іноземних банків на банківську систему України залишається відкритим, зважаючи на ризик реалізації сценарію залежного розвитку чи відтоку капіталу в майбутньому.

Високий ступінь впливу країн-базування та материнських структур на діяльність дочірніх іноземних банків підтверджена численними емпіричними дослідженнями зарубіжних учених [150; 170; 202; 245], а також регулятивною практикою країн Центрально-Східної Європи, у яких лібералізація банківського сектора здійснювалася на принципах поступовості та державного контролю.

Основними критеріями відбору зарубіжних банків для допуску на ринки Польщі, Угорщини, Чехії, та Словаччини були:

- країна походження акціонерів (її економічний стан та відповідність національним потребам диверсифікації іноземного входування);

- належність до надійної західної фінансової групи;

- бізнес-стратегія в країні-реципієнті [134, с. 203].

Пропонуємо використати цей досвід для подальшого регулювання експансії та діяльності іноземних банків в Україні. З метою визначення впливу іноземних банків на БСУ ми розробили індексну модель.

Запропонована індексна модель складається з шести компонентів, які характеризують індивідуальний рівень ризику та потенціалу досліджуваного іноземного банку в розрізі країни базування, материнського банку та, власне, дочірнього банку (рис. 2.14). Детальну методику індексної оцінки впливу іноземних банків на БСУ наведено в додатках Д і Ж.

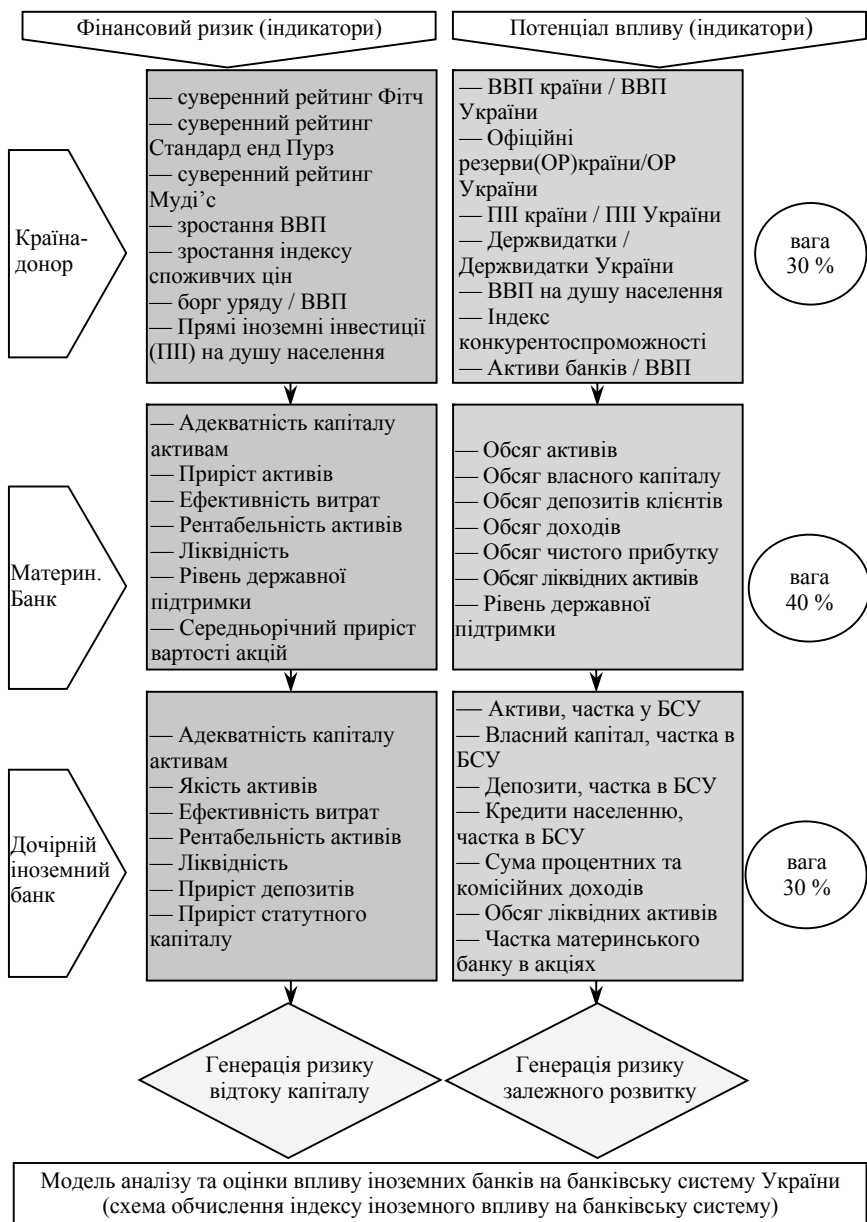

Рис. 2.14. Схема обчислення індексів впливу іноземних банків на БСУ (складено авторами)

Для кількісного розрахунку можливості відтоку іноземного капіталу використаємо індекс фінансового ризику (ІФР), який залежатиме від:

- а) кредитного рейтингу дочірнього банку;
- б) рейтингу материнських структур;
- в) суверенного рейтингу країни базування іноземного банку.

Для кількісного обчислення сили впливу іноземних банків чи їхніх неформальних об'єднань пропонуємо використовувати індекс потенціалу впливу (ІПВ), який також складається з трьох складових.

Чим більший економічний вплив може здійснювати банк з огляду на:

- а) частку в банківській системі України,
- б) масштаби діяльності материнської структури,
- в) економічну потужність країни базування,

тим більший ризик залежного розвитку БСУ від діяльності іноземного банку.

Згідно з рис. 2.14, запропонована індексна оцінка впливу іноземних банків на БСУ здійснюється за такими групами показників:

- фінансовий ризик країни-донора (ІФР 1);
- потенціал впливу країни-донора (ІПВ 1);
- фінансовий ризик материнської структури (ІФР 2);
- потенціал впливу материнської структури (ІПВ 2);
- фінансовий ризик дочірнього банку (ІФР 3);
- потенціал впливу дочірнього банку (ІПВ 3).

Визначені методом рейтингування індекси за шістьма групами зводяться до двох середньозважених індексів потенціалу (ІПВ) та ризику (ІФР) іноземного банку. Комбінація значень ІФР та ІПВ усіх іноземних банків, присутніх в Україні, становитиме загальносистемний індикатор впливу іноземних банків на БСУ, який можна використовувати для банківського регулювання.

Запропонована індексна модель дозволить:

- кількісно оцінити сумарний фінансовий ризик (фінансову стійкість) іноземного банку та його структуру в розрізі країни базування, материнського банку, дочірнього банку;
- кількісно оцінити потенціал іноземного банку (рівень залежності БСУ) та його структуру в розрізі країни базування, материнського банку, дочірнього банку;
- визначити вклад параметрів кожного фактора (країни базування, материнського банку, дочірнього банку) на сукупний ризик та потенціал іноземних банків в Україні;

— порівнювати впливовість та ризикованість різних іноземних банків та їхніх груп між собою, що полегшить задачу моніторингу диверсифікації іноземного входження.

Зупинимось детальніше на методиці індексної оцінки та результатах її застосування.

Економічний потенціал та ризик країн базування впливає на рейтинг відповідних іноземних банків, оскільки рівень міжнародної активності фінансових інституцій тісно пов'язаний з національними умовами накопичення початкового капіталу, формування ресурсної бази, наявності фінансової та регуляторної підтримки з боку державних органів.

Так, у 2010 році рейтингове агентство «Муді'с» знизило рейтинги грецьким банкам «*Alpha Bank*» (дочірній банк в Україні — Астра банк), «*EFG Eurobank*» (Універсал банк), «*Piraeus Bank*» (Піреус банк МКБ), «*National Bank of Greece*» та «*Emporiki Bank*» до спекулятивного рівня [214]. Рішення про зниження рейтингів було прийнято внаслідок незадовільного макроекономічного прогнозу щодо Греції. Отже, суверенний рейтинг країни екстраполюється на її фінустанови.

Щоб зробити оцінку ризику об'єктивнішою, для розрахунку субіндексу фінансового ризику країни базування ми використали суверенні рейтинги, присвоєні країнам походження капіталу трьома найбільшими міжнародними рейтинговими агентствами, а також такі макроекономічні показники, як приріст ВВП, індекс споживчих цін, відношення боргу уряду до ВВП, обсяг вхідних прямих іноземних інвестицій на душу населення.

Під час розробки критеріїв переведення буквенних шкал рейтингових агентств у нашу п'яти бальну шкалу було використано рекомендації базельського комітету для визначення банківських ризиків за суверенними рейтингами (додаток Л). Так, якщо Базель II рекомендує зважувати на 0 % активи із суверенними рейтингами AA- і вище, країнам з такими рейтингами присвоюємо 1 бал, країни з рейтингами від A- до A+ отримують 2 бали тощо. Чим нижчий суверенний рейтинг країни — тим вищим є ризик, а отже, і значення балів.

Аналогічно в п'ятибальну шкалу переводяться значення макроекономічних показників країн-донорів, що детально відображено в додатках К.1—2.

Субіндекс обчислюється для кожного іноземного банку як середнє арифметичне балів, одержаних країною походження капіталу.

Зауважимо, що належність банку до країни інколи важко визначити з огляду на складну структуру власності. У нашій індексній моделі країна базування — це юрисдикція фінансової інституції, що є кінцевим акціонером.

Фінансовий ризик країни базування обмежений її економічним потенціалом. Глобальна фінансова криза засвідчила, що економічні дисбаланси в невеликій країні чинять менший транскордонний ефект, ніж аналогічні явища в світових державах. Отже, постає необхідність розрахунку субіндексу потенціалу впливу країни базування, який показує наскільки суттєво країна-донор впливає на результати дочірніх іноземних банків.

Для розрахунку субіндексу потенціалу впливу країни базування пропонуємо використовувати відносні значення ВВП, офіційних резервів, прямих іноземних інвестицій, державних видатків, порівняно з аналогічними показниками України, а також ВВП на душу населення, індекс конкурентоспроможності Світового форуму та рівень розвитку банківського посередництва (активи банків відносно ВВП).

Результати нашого дослідження (додаток К.2) свідчать про високі індекси потенціалу основних країн базування іноземних банків. Так, ВВП таких країн, як ФРН, Франція, Італія та Росія перевищують ВВП України в понад 10 разів. Схожі пропорції спостерігаються і за рештою показників.

Якщо перевести у графічний вигляд отримані значення пар субіндексів за країнами походження іноземного банківського капіталу, чітко проглядається обернена залежність між потенціалом і ризиком держав-донорів.

Результати індексного дослідження (рис. 2.15) свідчать: чим більшим економічним потенціалом володіє держава, тим менший її суверенний ризик і навпаки. Якщо провести логарифмічну лінію тренду для отриманої множини точок, справа зверху від неї опиняться держави, у яких набір субіндексів «ризик-потенціал» буде вищим, ніж у середньому по системі. У нашому випадку це Росія, Туреччина, Італія тощо.

Рекомендуємо органам нагляду звертати більшу увагу на банки, які належать нерезидентам з цих юрисдикцій, оскільки вони

генерують вище поєднання ризиків залежного розвитку та відтоку капіталу, порівняно з іншими. Водночас жодна з досліджуваних країн не має набору субіндексів одночасно вищих за 3,00 (середини нашої п'ятибальної шкали). Зазначений факт — позитивний сигнал для БСУ, оскільки немає жодної юрисдикції, яка б генерувала високі рівні обох ризиків: фінансового та залежного розвитку.

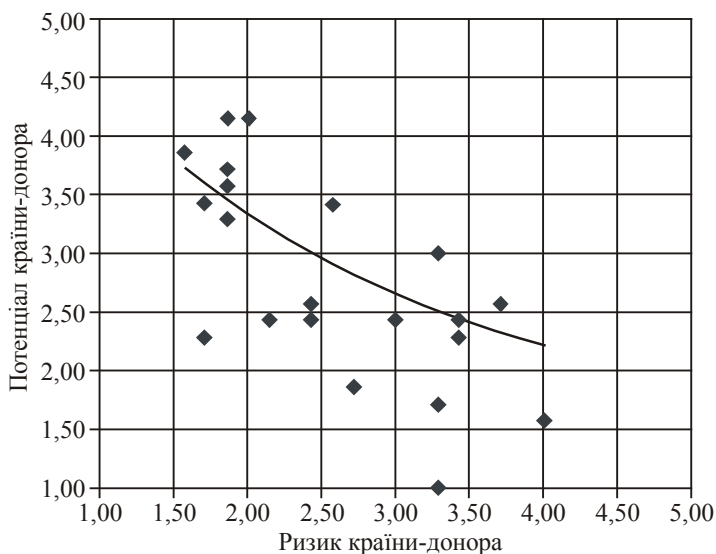

Рис. 2.15. Результати індексної оцінки країн-донорів іноземного капіталу, станом на 01.01.2010 року
розраховано і складено авторами)

Утім, вважаємо за доцільне для НБУ використовувати таку методику оцінки юрисдикцій під час допуску нових фінансових інституцій з країн, які ще не представлені в структурі власності банків України.

Наступним кроком в обчисленні індексів впливу іноземних банків є визначення субіндексів «ризик-потенціал» для відповідних закордонних материнських структур. Цей етап індексної оцінки, на нашу думку, є найважливішим, оскільки відображає індивідуальний фінансовий профіль міжнародних фінансових груп, від якого залежить специфіка розвитку дочірніх банків, представлених в Україні.

Лібералізація банківського ринку в умовах входження в СОТ призвела до того, що система регулювання процесів

експансії іноземних банків в Україні має формальний характер. Під час надання дозволу нерезидентам на купівлю банку з українським капіталом регулятор не здійснює глибокого аналізу іноземних інвесторів. Також відчувається брак наукових досліджень, які б порівнювали між собою іноземні банки, дочірні структури яких представлені в Україні, з погляду масштабів та ефективності. При цьому, для регуляторів і клієнтів важливо оцінити спроможність іноземних інвесторів надавати фінансову підтримку, зважаючи на значну залежність дочірніх банків від внутрішньогрупового кредитування.

Представлений у додатку К.3 індексний аналіз материнських фінансових груп дозволяє адекватніше оцінити ризики, пов'язані з присутністю іноземного капіталу в банківській системі України.

Субіндекс фінансового ризику материнського банку, згідно з нашою методикою, розраховується як середнє арифметичне класичних показників, поширених у банківському аналізі та системі *CAMELS* [96]:

1) адекватність капіталу активам (відображає здатність материнського банку забезпечувати фінансову стійкість за рахунок власних коштів);

2) приріст активів (свідчить про динаміку ділової активності банку);

3) ефективність витрат (розраховується як відношення операційних витрат до чистих процентних доходів банку, показує якість управління витратами в аналізованій фінансовій інституції);

4) рентабельність активів (свідчить про рівень достатності доходів для розширення банківської діяльності в майбутньому);

5) ліквідність (розраховується як відношення високоліквідних активів до пасивів банку, визначає рівень їх достатності для виконання зобов'язань);

6) рівень державної підтримки (виражає ймовірність отримання допомоги з боку уряду в разі дефолту, залежить від частки держави в капіталі банку, фактів державного фінансування під час кризи, системності банку);

7) середньорічний приріст вартості акцій за останні 3 роки (свідчить про динаміку ринкової оцінки вартості банку в середньостроковому періоді).

Міжнародні рейтинги материнських банків ми свідомо не залучали до розрахунку субіндексу, оскільки на світовому рівні до-

сі не вирішена агентська проблема, пов'язана з тим, що отримання рейтингу фінансується банками-замовниками. Вплив морального ризику на кінцевий результат рейтингування підтвердили керівники самих агентств. Причетність рейтингових агентств до поглиблення фінансової кризи вивчається спеціальними урядовими комісіями в США [147]. Саме тому для ефективного банківського нагляду вважаємо доречним проводити моніторинг рейтингів іноземних материнських банків, однак розглядати їх як додаткові уточнюючі індикатори.

Згідно з індексною моделлю, найвищий рівень ризику продемонстрували БТА банк (Казахстан), Свед груп, СЕБ груп (Швеція), Траста Комерчбанка (Латвія). Найнижчі значення ризик-субіндексу у Внешекономбанку, Сбербанку, ВТБ (Росія), ПКО БП (Польща), ОТП груп (Угорщина).

Після розрахунку зведеного ризику материнських банків варто визначити субіндекс потенціалу впливу (додаток К.4). З цією метою ми використали абсолютні показники: обсяг активів, власного капіталу, депозитів, доходів, чистого прибутку, ліквідних активів. Чим більший за масштабами операцій та мережі материнський банк — тим вагоміший його вплив на БСУ, що здійснюється через дочірні структури. Також вагомим фактором не тільки фінансового ризику, але й потенціалу материнської структури вважаємо рівень державної підтримки.

Результати розрахунків засвідчили високий потенціал таких материнських банків, як БНП Паріба, Креді Агріколь (Франція), Унікредит груп (Італія), Дойче банк (ФРН), індекс потенціалу яких перевищував 4,5.

У ході дослідження виявлено, що масштаби материнських банків прямо корелюють із часткою їхніх дочірніх структур на українському ринку. Винятком є крупні транснаціональні холдинги Дойче банк та Сосьєте Джeneralь, що володіють невеликими за обсягом активів дочірніми банками, оскільки відносно короткий період часу функціонують на ринку України. Існує висока ймовірність нарощення частки ринку цими кредитними установами, зважаючи на схожу стратегію експансії, яку проводили ВТБ, Альфа банк, Сбербанк, Ерсте банк після поглинання невеликих українських банків.

Множина значень субіндексів ризику та потенціалу материнських банків утворює обернену статистичну залежність (рис. 2.16).

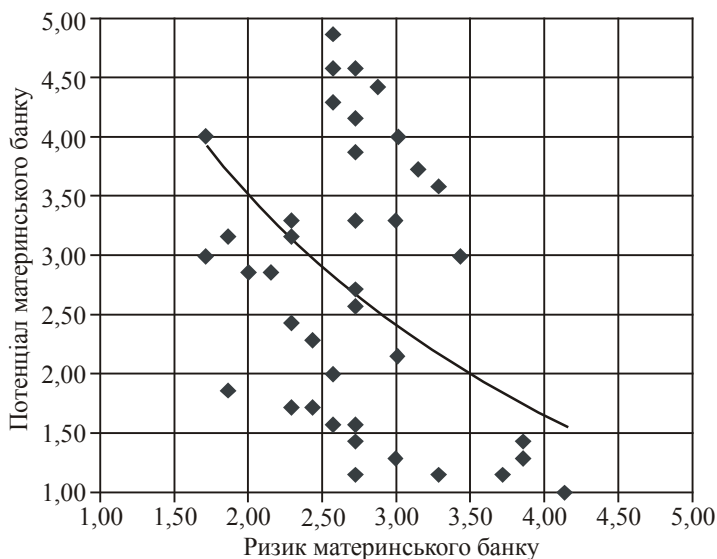

Рис. 2.16. Результати індексної оцінки іноземних материнських структур, станом на 01.01.2010 розраховано і складено авторами)

Однак, на відміну від країн, субіндекси потенціалу та ризику материнських банків сильніше відхиляються від лінії тренду, що свідчить про слабшу кореляцію. Інакше кажучи, банки з високим потенціалом часто володіють дещо вищим рівнем ризику, порівняно з деякими меншими за масштабами діяльності конкурентами.

Найменш ризикованими виявилися банки так званого «середнього ешелону», найбільші банки характеризувалися середнім рівнем ризику, а малі банки з потенціалом менше 1,5 були середньо — та високоризикованими.

Зауважимо, що під час інтерпретації результатів субіндексів материнських банків варто зважати на технічні проблеми під час обчислення — національні відмінності між способами ведення бухгалтерської звітності та відсутність консолідованої звітності в деяких міжнародних холдингів.

Третій етап розрахунку індексів фінансового ризику та потенціалу впливу пов'язаний з аналізом діяльності дочірніх банків, що належать інвесторам-нерезидентам. Необхідність урахування безпосередніх показників структур, які присутні на українському ринку банківських послуг, пояснюється юридич-

ною незалежністю дочірніх банків від материнських фінансових холдингів, що інколи впливає на економічну самостійність. Наприклад, деякі іноземні інвестори можуть дотримуватися стратегії повної самоокупності дочірніх структур, і внаслідок цього не надавати фінансової допомоги. Субіндекси дочірніх банків, наведені в додатках К. 5—6, демонструють безпосередній результат впливу іноземних інвесторів на параметри потенціалу та ризику даних структур, які проявилися під час аналізованого періоду.

Субіндекс фінансового ризику дочірнього банку пропонуємо виражати через середнє арифметичне таких показників, як адекватність капіталу активам; якість активів; ефективність витрат; рентабельність активів; ліквідність; приріст депозитів; приріст статутного капіталу (додаток К.5).

Зазначений набір індикаторів ризику схожий на той, що використовувався для розрахунку ризику материнських структур, однак ми були змушені вилучити такі показники, як рівень державної підтримки (фінансові вливання НБУ та уряду в іноземні банки є незначними, порівняно з підтримкою материнських структур), а також середньорічний приріст вартості акцій (через відсутність реальної пропозиції акцій більшості іноземних банків на фондовому ринку в Україні).

Натомість було введено такий показник як якість активів, що розраховують як відношення резервів під кредитні ризики до чистого процентного доходу. Зростання цього показника свідчить про погіршення якості активів, а отже зниження фінансової стійкості. Також для опосередкованого вимірювання довіри до дочірніх банків використано показник приросту депозитів, а для оцінки капітальних вливань — приріст статутного капіталу за рік.

Найвищий рівень ризику продемонстрували такі дочірні банки, як Сведбанк (Швеція) і Місто банк (Латвія). Найнижчі значення ризик-субіндексу виявлено в Дойче банку Україна (ФРН), ІНГ банку Україна (Нідерланди) та Астра банку (Греція).

Для розрахунку субіндексу потенціалу впливу дочірніх банків пропонуємо порівнювати їх за часткою у власному капіталі, активах, депозитах, кредитах населенню, а також за обсягами доходів та ліквідних активів. Важливою складовою субіндексу є частка нерезидентів у капіталі, яка відображає можливість впливу іноземних інвесторів на стратегію діяльності банку (додаток К.6). За результатами розрахунків най-

вищий потенціал виявлено в таких дочірніх банках як Райффайзен банк Аваль (Австрія), Укрсиббанк (Франція), Укрсоцбанк (Італія), ОТП банк (Угорщина), Промінвестбанк, Альфа-банк (РФ), значення субіндексу яких складало 4,0 та вище.

Головною проблемою в обчисленні субіндексів дочірніх банків вважаємо низьку якість фінансової звітності. Бухгалтерські маніпулювання фінансовими показниками українських банків підтверджуються порушенням виявленої раніше оберненої залежності між ризиком та потенціалом (рис. 2.17).

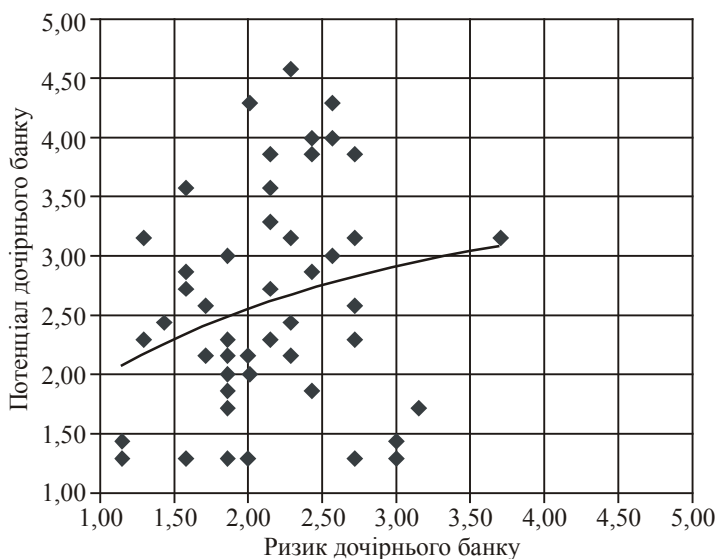

Рис. 2.17. Результати індексної оцінки дочірніх банків, станом на 01.01.2010 (розраховано і складено авторами)

Таким чином, ми отримали ще один доказ правильності нашого підходу, який не обмежувався вивченням дочірніх банків, а передбачав комплексну оцінку фінансового профілю відповідних материнських структур і країн походження капіталу.

Загальні результати нашого дослідження підтверджують існування оберненої залежності між ризиком та потенціалом іноземних банків. Чим більший вплив здатний чинити іноземний банк на БСУ, тим меншим є ризик згортання його діяльності через дію непередбачених факторів і навпаки.

Враховуючи виявлену закономірність, вважаємо доцільним розділити сукупність іноземних банків, що діють в Україні, на чотири основні групи, які на графіку результатів індексної оцінки розміщуються в секторах 1—4 (рис. 2.18). Для кожної групи варто застосовувати різні методи регулювання.

Першу групу банків, що характеризується високим потенціалом впливу і низьким фінансовим ризиком, рекомендуємо вивчати з погляду особливостей розміщення ресурсів, антимонопольних заходів, підтримки експансії іноземних ФПГ на стратегічні сфери економіки тощо. Дочірні банки таких зарубіжних структур зазвичай є фінансово стабільними і закриття таких відділень рідко буває викликане фінансовими потрясіннями. Однак регулятори країни-реципієнта повинні звертати увагу на контроль за материнськими структурами банків такого типу, оскільки вони можуть зашкодити БСУ через внутрішньогрупові переміщення капіталу на інші, привабливіші ринки. Роль суб'єктивного фактора є вирішальною для банків цієї групи: рішення топ-менеджменту, що приймаються за кордоном, можуть суттєво впливати на економічні процеси країни-реципієнта. Ключова загроза для БСУ від цієї групи банків — ризик залежного розвитку.

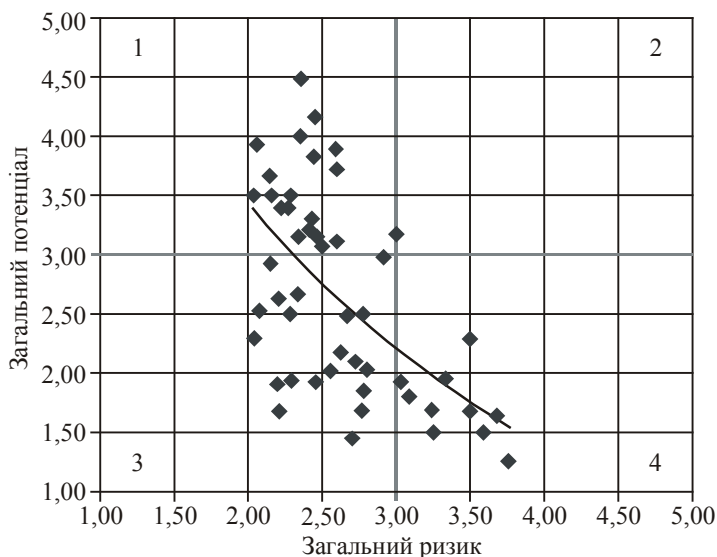

Рис. 2.18. Зведені результати індексної оцінки іноземних банків станом на 01.01.2010 (розраховано і складено авторами)

У групі № 4 (низький потенціал — високий фінансовий ризик) пропонуємо здійснювати регулярний моніторинг для оцінки фінансових ризиків. Хоча вплив фінансових труднощів таких банків на систему обмежений їхнім потенціалом, імовірність їхнього настання більша. Крім того, серія дефолтів невеликих іноземних банків може спровокувати банківську паніку, яка пошириться і на більші та надійніші установи. Регулятору варто застосовувати превентивні методи для попередження втрати платоспроможності таких банків. Ключова загроза для БСУ від цієї групи банків — ризик відтоку капіталу через фінансову нестабільність.

Кілька банків потрапили до групи 2, яка характеризується високим рівнем як ризику, так і потенціалу. Такі банки потребують найпильнішої уваги регулятора й першочергових дій для мінімізації ризиків їх діяльності, зважаючи на значну кількість пов'язаних стейкхолдерів та високу ймовірність настання фінансового стресу. Наші розрахунки підтверджуються практикою. Альфа-банк, розміщений на межі поля № 2, був змушений провести реструктуризацію зовнішнього боргу, а найближчий до поля № 2 Сведбанк отримав найгірший фінансовий результат за банківську систему та відтік депозитів у 2009 році.

Банки, що потрапили в групу 3, є найбезпечнішими з погляду впливу на БСУ, оскільки мають низькі рівні потенціалу та ризику. Ця група в Україні досить чисельна (40 % усіх іноземних банків, 16 % активів), що є позитивним фактором для розвитку БСУ.

Загалом результати дослідження підтвердили необхідність диференційованого підходу до регулювання різних груп банків. Уважаємо за доцільне глибше вивчати індивідуальні набори фінансових ризиків та потенціалів кредитних установ замість розгляду групи іноземних банків у цілому. Загальні регулятивні ініціативи, у тому числі й законодавчі, які не враховують різноманітності групи іноземних банків, менш ефективні в утриманні балансу між економічним суверенітетом БСУ та її фінансовою стабільністю. За таких умов критичного значення набуває впровадження міжнародного нагляду за діяльністю транснаціональних банків на консолідованій основі, оскільки між дочірніми компаніями та материнськими структурами існує стійкий взаємозв'язок.

НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Інструментарій регулювання діяльності іноземних банків

Історія свідчить, що прихід іноземного банківського капіталу породжує численні економічні суперечності на території приймаючих країн, розв'язання яких визначає подальші напрями розвитку іноземних банків у тій чи іншій країні.

В усі часи визначальним стимулюючим або бар'єрним фактором, що впливав на діяльність іноземного банківського капіталу, був інститут держави. При цьому органи влади широко використовували фінансові та організаційні можливості іноземних банків. Так, середньовічні монархії активно залучали кошти із-за кордону для покриття бюджетних дефіцитів, які обумовлювалися війнами та схильністю аристократичних кіл до споживання. Суверенні позики зазвичай надавали банки з нейтральних вільних міст, а не великих сусідніх метрополій, заборгованість перед якими могла призвести до втрати незалежності. Активне кредитування найбільших європейських дворів було однією з причин небувалого розквіту Генуї, Венеції, а пізніше Нідерландів [5, т. 3, с. 109].

Інструменти регулювання іноземного банківського капіталу в часи середньовіччя полягали в наданні владою платних дозволів іноземцям на ведення банківської діяльності, контролі за валютно-обмінними операціями, затвердженні нормативного вексельного курсу тощо. Середньовічні монархії часто не повертали взяті позики, проте в обмін на лояльність іноземні кредитори отримували право доступу до нового ринку або ж навіть право збору королівських податків [110, с. 46].

Після Великих географічних відкриттів меркантилістичні концепції державного регулювання передбачали обмеження допуску іноземних банків на внутрішній ринок, а також жорсткий контроль за їх діяльністю. Політика меркантилістів мала на меті кон-

троль за рухом золота і не допускала значного відпливу капіталів за кордон.

У XIX ст: розпочалося формування міжнародної системи країн-донорів та країн — реципієнтів банківського капіталу. Активна експансія за кордон здійснювалася банками Великобританії, Франції та Нідерландів, які стали флагманами політики вільної торгівлі та економічного лібералізму. Проте не потрібно забувати, що цьому процесу передували століття жорстких протекціоністських заходів, які дозволили виростити повноцінний внутрішній банківський ринок, досить розвинутий для того, щоб стати базою подальшої експансії.

Отже, протягом усієї історії банківництва іноземний банківський капітал тісно взаємодіяв з державою. Регулювання експансії іноземних банків дозволяло органам влади отримувати численні прямі та опосередковані вигоди, що сприяли економічному розвитку територій. За вмілого регламентування діяльності присутність фінансових інституцій з-за кордону сприяла зростанню товарообороту, збалансуванню бюджетів та ефективному використанню вільних грошових коштів. Водночас вихід національного капіталу на банківські ринки інших країн часто використовували уряди розвинутих держав як інструмент ширшої економіко-політичної експансії. Наприклад, діяльність англійських банків у численних країнах Співдружності допомогла Великобританії втримати геополітичний контроль за колишніми колоніями.

У сучасних економічних системах прихід банківського капіталу з-за кордону національними органами регулювання може розглядатися двозначно:

- як нова можливість, яку доцільно використати для стимулювання внутрішнього економічного розвитку (ліберальний підхід);

- як загроза економічній незалежності країни внаслідок розходження цілей транснаціональних корпорацій з державними цілями (протекціоністський підхід).

У першому випадку під час регулювання допуску й діяльності іноземних банків акцентується увага на ліберальних інструментах взаємодії, що не тільки стимулюють процес надходження зовнішніх грошових потоків, але й створюють умови для спрямування банківських ресурсів у пріоритетні сфери економічного життя країни. Результати досліджень Х. Донга та інших довели, що банки з країн, які мають менш

суворі нормативи регулювання та кращу ринкову дисципліну, зазвичай є привабливішими для поглинання [177]. Якщо банківська система країни відчуває дефіцит капіталу, то національні регулятори можуть здійснити низку заходів, направлених на зняття обмежень у банківській діяльності, які сприятимуть зростанню обсягів іноземних фінансових вливань.

У другому випадку за виявлення реальних чи уявних загроз з боку транснаціональних банків державне втручання набуває обмежувального, протекціоністського характеру і стає необхідним для захисту національних виробників та підтримки економічної безпеки держави.

Таким чином, без адекватного регулювання процесу експансії іноземних банків держава може втратити як потенційні інвестиційні, кредитні й технологічні ресурси, так і важелі впливу на розвиток банківської системи. Відсутність цілісної національної системи регулювання й нагляду за діяльністю іноземних банків може призвести до непрогнозованих притоків та відтоків капіталу, що впливають на стан платіжного балансу. Саме тому органи влади більшості країн світу приділяють значну увагу експансії іноземних банків.

Для адекватного реагування на можливості та загрози, пов'язані з припливом іноземного банківського капіталу, національні регулятори застосовують низку методів та інструментів як обмежувального, так і стимулюючого характеру.

Інструментарій регулювання діяльності іноземних банків — це певна система заходів впливу на причину виникнення ризиків, пов'язаних із присутністю іноземних банків, з метою отримання необхідних економічних, соціальних та політичних ефектів або їх поєднання.

Отже, під час формування інструментарію регулювання діяльності іноземних банків основну увагу необхідно спрямувати на ризики, які необхідно мінімізувати. Так, Т. Смовженко наголошує на ризику втрати економічного суверенітету країни внаслідок збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі [188, с. 62]. Погоджуючись з тим, що ризик залежного розвитку є основним і найнебезпечнішим, у пропонованій монографії ми не обмежилися його розглядом, значно розширивши перелік ризиків іноземних банків (див. табл. 1.2). Це дало змогу сформулювати нову, повнішу класифікацію методів регуляторного впливу для мінімізації ризиків (рис. 3.1).

Методи регулювання діяльності іноземних банків

За напрямками діяльності банку: — порядок реєстрації банку — порядок надання ліцензій — регулювання персоналу — регламентація операцій: а) кредитних б) депозитних в) розрахунково-касових г) інших — порядок гарантування вкладів — заборона застави вітчизняних підприємств — регулювання транскордонного руху капіталу — оподаткування іноземних банків	За сферами впливу: — політичні — економічні — інформаційні	За масштабом впливу: — загальноекономічні — загальносистемні — загальні для вітчизняних банків — загальні для іноземних банків — індивідуальні для іноземного банку
	За юридичною силою: — законодавчі — адміністративні — неформальні	
	За правовим характером: — обмежувальні — нормативні — стимулюючі (пільгові)	За юридичними формами присутності банків: — регулювання філій — нових дочірніх банків — поглинутих банків — представництв
	За спрямованістю на іноземні банки: — прямі — опосередковані	

Рис. 3.1. Методи регулювання діяльності іноземних банків
(складено авторами з використанням джерел
[81; 177 і 188 та ін.])

Основною метою запропонованої класифікації є структуризація підходів до визначення методів регулювання іноземних банків. Авторська класифікація методів регулювання іноземних банків ґрунтується на семи різних критеріях. Такий підхід видається практичнішим та комплекснішим, оскільки позбавлений недоліків, пов'язаних зі змішуванням та перетинанням різноаспектних понять. Наприклад, деякі автори включали законодавчі, економічні та нормативні методи в єдину групу [81, с. 63], хоча численні нормативи можуть встановлюватися в законодавчому порядку й давати можливість регулювати рівень присутності іноземного капіталу природними конкурентними економічними важелями. Отже, виокремлення таких методів регулювання коректне виключно в межах трьох різних груп залежно від класифікаційних критеріїв.

Найпрактичнішою, на нашу думку, є класифікація методів регулювання **за напрямками діяльності** іноземного банку. Специфіка регламентативних заходів, які використовуються стосовно

до нерезидентів, виявляється ще на етапі приходу іноземного капіталу на банківський ринок приймаючої країни. Метою *регулювання процесу входження іноземного капіталу* в більшості країн світу є насамперед недопущення на ринок ненадійних та фінансовонестабільних банків. При цьому існуючі критерії відбору заявлених іноземних банків можуть стосуватися як самих банків, так і країн їх походження. Перш за все регулятор здійснює контроль за цілями входження нерезидентів, зазвичай вимагаючи від інвесторів подання бізнес-плану діяльності іноземного банку в приймаючій країні. Контроль за цілями здійснюється з метою виключення припливу короткострокового спекулятивного капіталу, що погіршує стабільність банківської системи. Особливо важливими критеріями допуску нерезидентів на ринок можуть бути вимоги регуляторів до фінансових показників діяльності материнських банків, вимоги щодо подання та оприлюднення звітності, вимоги щодо компетенції нового керуючого складу банку, міжнародної репутації іноземного інвестора, виявлення кінцевих власників ТНБ, країн їх реєстрації та джерел отримання капіталів іноземного походження.

Щодо країн реєстрації материнського банку, регулятор країни-реципієнта звертає увагу на рівень нагляду та регулювання за материнськими банками, а також може вимагати підписання договорів про обмін фінансовою інформацією з регуляторами країни походження капіталу. Важливим пунктом є дозвіл на відкриття відділень за кордоном з боку іноземного органу, що здійснює консолідований нагляд за транснаціональним банком.

Після реєстрації нового іноземного банку чи філії або ж придбання нерезидентами існуючого банку методи регулювання експансії іноземних банків можуть виявлятися в особливостях *надання дозволів на ведення різних видів банківської діяльності*. Так, у деяких країнах існує обмеження кількості дозволів за визначений період часу або ж заборона видачі певних видів банківських дозволів для іноземних банків. Крім того, може застосовуватись обмеження на частку участі нерезидентів у статутному капіталі банку. Так, у Бразилії такий ліміт складає 49 %, а в Україні до 1998 року діяла заборона на володіння іноземними інвесторами більше 15 % капіталу банку [94]. Якщо на державному рівні провадиться протекціоністська економічна політика, то регулятори можуть також заборонити подальше збільшення статутного капіталу за рахунок коштів нерезидентів або ж дозволити поповнення статутного капіталу лише за умови пропорційного зростання участі вітчизняних власників.

Протекціоністська політика також може стосуватися регламентації щодо керівного складу та персоналу іноземного банку в приймаючій країні. Деякі національні органи влади обмежують частку нерезидентів в органах управління банку або ж час перебування працівників-нерезидентів на території держави-реципієнта.

На етапі ведення операційної діяльності регулювання іноземних банків продовжується і полягає в особливих вимогах, правилах та процедурах щодо надання окремих банківських продуктів і послуг. Розглянемо можливі напрямки регламентації пріоритетних сфер діяльності іноземних банків.

1. **Порядок ведення депозитного бізнесу.** У деяких країнах існує обмеження на відкриття іноземними банками відділень, що приймають депозити від населення. Наприклад, в Іспанії кількість ощадних кас в одного іноземного банку не повинна перевищувати трьох. Також на депозитну активність іноземних банків суттєво впливає заборона їхньої участі в національній системі страхування вкладів (як у США) або ж заборона гарантування вкладів на території приймаючої країни іноземними структурами. Усі перераховані методи регулювання депозитної діяльності мають на меті мінімізацію впливу нерезидентів на стабільність ринку вкладів населення для збереження національного контролю за цим соціально важливим сектором банківництва.

2. **Регламентація кредитування** полягає в стимулюванні використання позикового капіталу іноземних банків у пріоритетних секторах національної економіки. Так, органи влади можуть встановлювати мінімальні ліміти обов'язкової участі іноземних банків у державних проектах або ж кредитуванні малого та середнього бізнесу. Для уникнення дискримінаційного кредитування пов'язаних іноземних підприємств на ринках приймаючих країн регулятор має можливість знизити норматив кредитування одного позичальника чи інсайдера. З метою уникнення перекредитування на роздрібному ринку в деяких країнах діє заборона надання іноземними банками позик населенню. Якщо державна політика передбачає збереження національного капіталу у важливих галузях реального сектора економіки, може вводитися заборона застави вітчизняних підприємств під час кредитування іноземними банками.

3. **Регламентація розрахунково-касових операцій.** Зазвичай у цій сфері іноземні банки регулюються на однакових засадах з вітчизняними. Проте якщо іноземні банки досить активні на ринку міжнародних розрахунків, вони стають залежнішими від особ-

ливостей національних систем валютного регулювання. Наприклад, вимога щодо обов'язкової конвертації іноземної валюти в національну за відсутності дієвих інструментів хеджування валютного ризику знижує ефективність діяльності інтегрованих у світовий банківський ринок фінансових інституцій.

4. **Заборона надання певних видів банківських послуг** стосується насамперед здійснення іноземними банками діяльності у сфері страхування чи андерайтингу. Такі обмеження можуть бути як загальносистемними, так і направленими виключно на банки з іноземним капіталом.

5. **Регулювання операцій, пов'язаних з рухом капіталу**, суттєво впливає на активність експансії банків із-за кордону. Так, транскордонний рух банківського капіталу може бути загальмований такими заходами регуляторів, як обов'язкове конвертування інвестицій у національну валюту, обмеження конвертації виручки банків в іноземну валюту, ліцензування операцій експорту капіталів, реєстрація кредитів, наданих нерезидентами тощо.

Важливе значення для активізації входження іноземних банків має підписання договорів про уникнення подвійного оподаткування. Таким чином, оподаткування іноземних банків у країні-реципієнті можна зарахувати до окремого методу регулювання експансії банківського капіталу з-за кордону. Якщо державні органи приймаючої країни зацікавлені в приході зарубіжних інвесторів, вони застосовують комплекс методів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату та лібералізацію регуляторних умов для здійснення операційної діяльності.

Одним із критеріїв, що визначає специфіку методів регулювання іноземних банків, є **сфера впливу методу**. За такою ознакою було виокремлено три групи: економічні, політичні та інформаційні.

До **економічних методів** належать такі заходи органів регулювання, що здійснюються за допомогою природних конкурентних важелів впливу, поширених переважно в найрозвинутіших країнах світу з високим рівнем ринкової дисципліни. Економічні методи передбачають детінізацію економіки, побудову ефективного національного ринку цінних паперів, створення сприятливих умов для спрямування іноземного банківського капіталу на розвиток пріоритетних секторів економіки (малий і середній бізнес, високотехнологічні галузі промисловості тощо), застосування механізму рефінансування національним банком комерційних вітчизняних банків, що мають менші можливості поповнення

власного капіталу, порівняно з іноземними, наявність дієвих інструментів монетарної політики.

Політичні методи регулювання полягають у політичних діях щодо присутності іноземних банків в країні-реципієнті, що спрямовані на дотримання національних пріоритетів розвитку економіки. Органи влади можуть провадити як ліберальну, так і протекціоністську політику щодо іноземних банків з різних держав з огляду на політичну доцільність.

За ліберальної політики регулятор дотримується принципу «гроші не пахнуть», зосереджується на використанні економічних методів, не беручи до уваги особливості країн походження власників банку.

Під час протекціоністської політики регулятор може встановлювати додаткові бар'єри для банків з певних країн з метою здійснення політичного тиску або захисту. До політичних методів регулювання експансії іноземних банків належать також вимоги країн-реципієнтів щодо надання права доступу власним банкам на банківські ринки країн-донорів згідно з принципом «взаємності». Якщо політичні методи застосовуються для захисту інтересів окремих бізнесово-політичних груп у межах однієї країни, їх варто виокремити в підгрупу «методи лобіювання». Зазвичай вони направлені на підтримку вітчизняних банків. Політичні методи є допоміжними серед інших інструментів регулювання, проте, за певних умов можуть відігравати визначальну роль.

Інформаційні методи передбачають створення системи адекватного інформування населення про стан банківської системи, а також стимулювання іноземних та вітчизняних банків до підвищення транспарентності. Результативність застосування інформаційних методів регулювання експансії іноземних банків полягає в можливості клієнтів отримати доступ до повної та актуальної інформації про фінансову стійкість та ризики кожного банку. Іноземні банки з країн, у яких не приділяється достатньої уваги розкриттю фінансової інформації, діючи на ринку країни-реципієнта, можуть залишатися ризикованими «чорними скриньками» для клієнтів, якщо місцеві регулятори також нехтувати цим питанням.

За ступенем юридичної сили було виокремлено **законодавчі методи**, які впливають на діяльність іноземних банків, враховуючи їх затвердження в законодавстві приймаючої країни; **адміністративні методи**, які затверджені у формі підзаконних нормативно-правових актів, деталізують положення законодавства і мають нижчу юридичну силу; **неформальні методи** регулювання

іноземних банків, які не мають юридичної сили, проте в умовах трансформаційної економіки відіграють важливу роль (звичайно країни, рівень бюрократизації, корумпованість чиновників). Так, сприятлива для іноземних банків юридична база може втратити своє значення, якщо в країні відсутній дієвий механізм її застосування, а органи, які відповідають за надання банківських дозволів чи ліцензій, свідомо перешкоджають процесу входження іноземного капіталу на ринок. Висока забюрократизованість процесу ліцензування стає бар'єром для іноземної експансії.

Важливою тенденцією розвитку сучасних національних систем регулювання іноземного банківського капіталу стало заміщення прямих методів регулювання опосередкованими. Прямі методи стосуються виключно іноземних банків, і виражаються в особливих заборонах, обмеженнях чи пільгах для нерезидентів. Дискримінаційне оподаткування чи контроль за іноземними банками або ж, навпаки, їх відсутність нерідко призводять до гострих міжнародних конфліктів, оскільки такі дії національних регуляторів шкодять інтересам інших держав. Маючи на меті активну участь у глобальних економічних процесах і міжнародному поділі праці, більшість країн нівелюють різниці між регулюванням вітчизняних та іноземних банків, залишаючи лише найнеобхідніші прямі нормативи та обмеження, схвалені міжнародним співтовариством.

Особливості національних систем загального банківського регулювання можуть опосередковано впливати на процеси експансії іноземного банківського капіталу. Інакше кажучи, навіть однакові вимоги регулятора як до іноземних, так і до вітчизняних банків інколи мають суттєвий вплив на процес діяльності іноземних банків. Запроваджуючи певні норми, обов'язкові для виконання всіма без виключення учасниками банківського ринку, можна опосередковано здійснювати як стимулюючу, так і дискримінаційну політику стосовно до іноземних банків. Наприклад, заборону НБУ резервування в іноземній валюті в 2009 році негативно сприйняли саме банки з іноземним капіталом, які були змушені негайно здійснити не вигідний на той час обмін валютних коштів на гривню [36]. Вітчизняні банки, позбавлені фондування в іноземній валюті, підтримали політику регулятора, оскільки на міжбанківському ринку збільшилася пропозиція і знизилася вартість іноземної валюти.

Продовжуючи розгляд опосередкованих методів регулювання, варто зауважити, що характер діяльності іноземних банків також залежить від впливу національних органів влади на економічну

систему в цілому, банківську систему та підсистему вітчизняних банків. У свою чергу, прямий регуляторний вплив може стосуватись як усіх іноземних банків, так і конкретної фінансової інституції з іноземною участю.

Розглянемо можливі методи регулювання іноземного капіталу через механізм впливу на вітчизняні банки. Т. Смовженко називає такі заходи методами регулювання на мікроекономічному рівні, що включають сприяння спеціалізації, регіоналізації, капіталізації, консолідації серед вітчизняних банків [81, с. 68]. Особлива роль відводиться застосуванню бенч-маркінгу, впровадженню інновацій, удосконаленню систем ризик-менеджменту та підвищенню якості наданих послуг вітчизняними банками. Завдяки таким методам держава здійснює фінансову, організаційну та інформаційну підтримку банків із приватним капіталом для зниження ризику їх банкрутства внаслідок різкого зниження їхньої відносної конкурентоздатності після активного входження іноземного банківського капіталу. У результаті відбувається посилення загального рівня конкурентного тиску на іноземні банки. Використання цих методів потребує постійного моніторингу регуляторами, оскільки може призвести до таких побічних наслідків, як руйнування ринкового механізму банківської системи через надмірний рівень державної підтримки.

Оскільки існують певні розбіжності в регулюванні різних юридичних форм присутності іноземних банків на внутрішніх ринках, можна виокремити методи регулювання іноземних поглинутих банків, дочірніх банків, що створені «з нуля», а також методи регулювання філій та представництв.

Оскільки дочірні банки можуть бути створені шляхом отримання нової ліцензії нерезидентами або ж шляхом входження в капітал існуючого вітчизняного банку, то відмінності в регулюванні цих двох груп іноземних банків проявляються лише на початковому етапі й полягають в особливостях процедур отримання банківської ліцензії нерезидентом, або ж набуття права власності іноземними інвесторами. Подальше регулювання діяльності дочірніх банків обох типів проникнення зазвичай ідентичне.

Філії, які, на відміну від дочірніх банків, працюють з головним офісом на консолідованій основі, залежніші від фінансового стану материнських структур, а отже, регуляторам з приймаючої країни важче здійснювати моніторинг їхньої діяльності. Таким чином, регуляторні органи приймаючих країн повинні покладатися на адекватність банківського регулювання й нагляду в країні

походження капіталу. Допуск філій іноземних банків вимагає підписання договорів про обмін фінансовою інформацією тісної співпраці між національними органами банківського регулювання.

Для України проблема регулювання філій на сьогодні залишається теоретичною, оскільки наявний суверенний рейтинг країни зумовлює потребу материнських банків у створенні резервів для покриття можливих ризиків розміром 100 % від суми розміщених активів [125, с. 280]. Станом на 01.10.2010 року жодної філії іноземного банку в Україні не було зареєстровано.

За правовим характером методи регулювання іноземних банків ми поділяємо на обмежувальні, нормативні та стимулюючі. **Обмежувальні методи** виражаються у встановленні чітких лімітів та заборон для експансії іноземних банків: максимальної частки іноземного капіталу, активів чи пасивів у банківській системі, визначення квот участі в банківській системі для кожної окремої країни, заборона відкриття відділень для банків з низьким значенням міжнародних рейтингів, обмеження певних форм присутності іноземних банків (наприклад, філій). Унаслідок фінансової глобалізації прямі юридичні обмежувальні методи дедалі рідше використовуються, зникаючи або трансформуючись в опосередковані та неформальні.

Нормативні методи полягають у встановленні різноманітних норм, принципів і правил діяльності іноземних банків на території приймаючої країни. Наприклад, регулятори деяких країн встановлюють норматив щодо максимальної частки акцій банку, яка може належати нерезидентам. За проведення протекціоністської політики норматив виданих кредитів одному позичальнику в іноземних банків може бути нижчим, ніж у вітчизняних, для іноземних банків можуть встановлюватися відмінні від інших нормативи валютної позиції тощо. **Стимулюючі методи** полягають у сприянні притоку іноземного банківського капіталу з боку органів регулювання через надання спеціальних пільг, покращення юридичних умов для входження або ж зняття існуючих обмежень. Найкращим прикладом стимулювання входження іноземних банків є дії органів влади офшорних юрисдикцій, що захищають банківську таємницю, підтримують мінімальні ставки оподаткування банків, звільняють від необхідності готувати докладну фінансову звітність тощо.

Різнманітність комбінацій інструментів обмежувального та стимулюючого характеру створює особливості національних систем регулювання діяльності іноземних банків. Застосовуючи

комплексний підхід до вибору методів регулювання іноземних банків у рамках національних стратегій економічного розвитку, регуляторні органи країн-реципієнтів матимуть змогу ефективніше використовувати переваги іноземного банківського капіталу та зменшувати негативні наслідки експансії.

В умовах посилення фінансової глобалізації національні регулятивні системи втрачають свою ефективність без координації на міжнародному рівні. Як засвідчує досвід, якщо дії національних регуляторів не узгоджуються на міжнародному рівні, то значно посилюються ризики розгортання банківських криз.

Упровадження міжнародних стандартів для банківського сектора, гармонізація вимог і правил національних регуляторів передбачає наявність певної глобальної інституційної системи, яка на сьогодні складається з різноманітних міжнародних організацій, що сприяють вирішенню проблем, з якими стикаються національні регулятори в період росту транскордонного руху банківського капіталу. Роль регуляторів як на міжнародному, так і на національному рівнях полягає у виявленні міжнародних трансакцій спекулятивного характеру і створенні дієвого механізму для їх трансформації на стабільні інвестиційні потоки, які мають на меті сталий розвиток реального сектора економіки. Також суттєве регуляторне значення має закріплення економічного суверенітету, у тому числі незалежності банківської системи від спланованих зовнішніх впливів.

Важливо не гальмувати процеси глобалізації, а створити адекватну регулятивну систему, яка б дозволила уникнути руйнівних наслідків, що викликані розбіжностями в стратегіях розвитку транснаціональних банків і національних банківських систем [76]. Для побудови ефективної національної системи регулювання експансії іноземного банківського капіталу доцільно використати міжнародний досвід і критично переосмислити діяльність регуляторів провідних країн світу в цій сфері.

3.2. Економіко-правовий аналіз регулювання іноземних банків в Україні

Банківська система потребує адекватного регулювання з боку держави внаслідок особливих функцій та операцій, які виконують банки в економіці. Мультиплікативний ефект, що визначає параметри грошового обороту держави, залежить від

здатності банків акумулювати й розміщувати грошові кошти. Приплив іноземного капіталу у свою чергу здатний швидко та істотно змінювати структурні характеристики джерел ресурсів та напрямів їх використання [65]. Отже, виникає необхідність регулювання процесів створення, діяльності, реорганізації та ліквідації іноземних банків для забезпечення стабільності банківської системи, що впливає на економічний та соціальний розвиток держави.

Від ефективності регулювання іноземних банків в Україні залежить економічний добробут значної і постійно зростаючої кількості стейкхолдерів зазначених фінансових установ — працівників, клієнтів, кредиторів. За таких умов важливою метою регуляторів БСУ є створення реально діючих правил і процедур ризик-менеджменту, направлених на мінімізацію суб'єктивних та об'єктивних банківських ризиків.

Регулювання об'єктивних ризиків іноземних банків потребує від уповноважених органів влади здійснення моніторингу фінансового стану іноземних банків та адекватного реагування на порушення граничних значень індикаторів стабільності: 1) недопущення фінансово слабких міжнародних банківських холдингів; 2) стимулювання дотримання обов'язкових та індикативних нормативів; 3) чіткі процедури санації чи ліквідації, які зменшують імовірність поширення ефекту банківської паніки в БСУ.

Регулювання суб'єктивних ризиків іноземних банків передбачає недопущення ризику залежного розвитку, продиктованого конфліктами інтересів між акціонерами іноземного банку та приймаючою країною; а саме: 1) запобігання умисного віддтоку капіталів за кордон; 2) боротьбу з недобросовісною конкуренцією стосовно вітчизняних банків; 3) недопущення «націоналізації» збитків за одночасної «інтернаціоналізації» доходів; 4) запобігання іноземному впливу на макропараметри грошового обігу, що веде до втрати суверенності в реалізації економічної політики.

Утім, національні інтереси під час регулювання іноземного капіталу в Україні перебувають у діалектичній залежності з потребами глобалізації. Потреба держави в іноземних інвестиціях та низка загальнодержавних стратегічних задач вимагають інтенсивного залучення України до розвитку глобалізаційних процесів. Таким чином, регулювання іноземних банків в Україні обмежене рамками міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, а також звичаєвого права.

Враховуючи вищезазначені аспекти проблеми, пропонуємо виокремлювати три рівні регулювання іноземних банків в Україні:

— **міжнародне регулювання**, що здійснюється міжнародними фінансовими організаціями та міждержавними утвореннями шляхом упровадження рамкових угод, директив, конвенцій для гармонізації та уніфікації національних правових систем банківського регулювання;

— **національне регулювання**, яке здійснюється органами влади суверенної держави України в межах її правової юрисдикції з урахуванням норм міжнародного банківського права;

— **корпоративне регулювання**, яке проводиться на рівні окремого іноземного банку та його материнських структур і є складовою процесу корпоративного управління.

Серед основних суб'єктів міжнародного рівня у виявленій нами інституційній структурі регулювання іноземних банків пропонуємо розглянути такі організації, як Базельський комітет з нагляду, СОТ, МВФ, *FATF* тощо (рис. 3.2).

Міжнародне регулювання	Національне регулювання	Корпоративне регулювання
Базельський комітет з банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків	Верховна Рада України (ВРУ)	Іноземні акціонери
Світова організація торгівлі (СОТ)	Президент України	Наглядова рада материнського банку
Світовий економічний форум	Кабінет Міністрів України	Правління материнського банку
Група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (<i>FATF</i>)	Національний банк України (НБУ)	Наглядова рада дочірнього банку
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Антимонопольний комітет України АМКУ)	Правління дочірнього банку
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Державна податкова адміністрація (ДПАУ)	Саморегулівні організації
Європейський центральний банк (ЄЦБ)	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	Біржі
	ДКЦПФР, Міністерство закордонних справ тощо	Інші зацікавлені сторони

Рис. 3.2. Інституційна структура регулювання іноземних банків в Україні (складено авторами)

Базельський комітет з банківського нагляду було створено з метою уникнення регуляторного арбітражу, яким користувалися недокапіталізовані японські та французькі банки під час кредитної експансії на ринках США та Західної Європи в 1970-х роках [85]. Базельська угода 1975 року затвердила важливий принцип, що полягав у спільній відповідальності регуляторів із приймаючих країн та країн походження іноземного банківського капіталу за всю діяльність банку за кордоном. Регуляторний вплив Базельського комітету на іноземні банки, що діють в Україні, здійснюється опосередковано через вимоги НБУ та національних регуляторів з країн базування. Базельський комітет розробляє численні банківські стандарти, вказівки й рекомендації кількісного та якісного характеру, що згодом впроваджуються на національному рівні державами, інтегрованими у світове господарство.

Світова організація торгівлі (СОТ) відіграла важливу роль у трансформації національного регулювання експансії іноземного банківського капіталу. Україна, як і більшість країн — членів СОТ, зняла обмеження на присутність іноземного капіталу через укладання договорів щодо лібералізації ринків фінансових послуг [251]. Головною вимогою СОТ до нових країн-членів є відкриття національних банківських ринків для філій іноземних банків. Важливо зауважити, що поступки в політиці банківського регулювання, на які пішла Україна, були спричинені не стільки потребами БСУ, скільки бажанням відкрити доступ до нових товарних ринків для національних виробників.

Світовий економічний форум країн «Великої двадцятки» ініціював проект введення глобального банківського податку на міжнародні банківські транзакції¹. Хоча на світовому рівні ідея не була реалізована, такі європейські країни, як Угорщина, Великобританія, та ФРН увели цей податок, що безпосередньо стосується деяких ТНБ, які діють в Україні: ОТП, Коммерцбанк, Дойче Банк. Отримані від подібного податку фінансові кошти витрачатимуться на підтримку стабілізації банків у разі критичного зниження їхньої платоспроможності.

¹ Експансія іноземних банків зумовлює зростання обсягів внутрішньокорпоративного транскордонного кредитування, яке меншою мірою залежить від ефективності діяльності зарубіжних філій, і часто спричинене привабливістю арбітражних операцій типу «*carry trade*» — коли найбільші оператори ринку отримують спекулятивний прибуток від запозичень, виражених у низькодохідних валютах, і розміщення коштів у валютах країн з вищими відсотковими ставками.

ЄБРР активно впливає на розвиток процесів експансії іноземного банківського капіталу, надаючи цільову фінансову підтримку дочірнім структурам європейських банків. У 2009 році в рамках «Віденської ініціативи» ЄБРР став координатором діалогу між банківськими регуляторами й банками з різних країн Західної та Центрально-Східної Європи з метою узгодження процесу рекапіталізації та рефінансування. Зусилля ЄБРР були спрямовані на уникнення дискримінації окремих країн і дочірніх банків протекціоністськими програмами антикризової підтримки в державах-донорах [87].

Група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) упроваджує заходи протидії фінансуванню тероризму та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, що часто здійснюється через великі транснаціональні банки з розгалуженою глобальною мережею.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) у рамках угоди про надання кредиту за умовами «стенд-бай» у 2010 році стимулював упровадження НБУ низки заходів, що стосуються регулювання іноземного банківського капіталу. Серед них: розробка нормативної бази консолідованого нагляду, повне розкриття інформації щодо остаточних контролерів іноземних банків, укладання меморандумів про взаєморозуміння з наглядовими органами іноземних держав, банки яких широко представлені в Україні [120, ст. 23].

Європейський союз (ЄС) приймає директиви щодо банківського регулювання, які з, одного боку, є обов'язковими рамковими документами для присутніх в Україні європейських фінансових холдингів, а з другого, — активно використовуються органами банківського регулювання України для гармонізації та адаптації національного законодавства до норм права Європейського Союзу [125, с. 247; 183].

До інших міжнародних інституцій, що опосередковано впливають на регулювання іноземних банків в Україні, слід зарахувати Раду з міжнародних стандартів фінансової звітності (*IASB*), Міжнародну організацію комісій з цінних паперів (*IOSCO*), Форум фінансової стабільності (*FSF*).

Результати дослідження свідчать, що діяльність міжнародних інституцій банківського регулювання спрямована на підтримку світової тенденції до скорочення протекціоністських заходів та уніфікацію банківського законодавства. Варто наголосити, що імплементація норм міжнародного права на національному чи корпоративному рівнях відіграє позитивну роль у зменшенні

об'єктивних ризиків іноземних банків і сприяє утвердженню фінансової стійкості БСУ. Суб'єктивна проблема ризику залежного розвитку може вирішуватися лише на національному рівні, оскільки його подолання не належить до сфери ні міжнародних, ні корпоративних інтересів. Діалектичне протиріччя між міжнародною та національною підсистемою регулювання іноземних банків проявляється в тому, що для держави за певних умов протекціонізм і жорстка банківська таємниця можуть бути вигіднішими, ніж продиктовані міжнародними організаціями лібералізм та відкритість.

Реформування національної системи регулювання експансії іноземного банківського капіталу — складний і тривалий процес, що потребує постійної трансформації методів впливу на діяльність іноземних банків з огляду на національні інтереси та нові умови світової економіки.

Національна підсистема регулювання іноземних банків в Україні складається з низки інституцій, до яких ми зараховуємо ВРУ, Кабмін, Президента, НБУ, ДКЦПФР, ДПА, АМКУ, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, МЗС та інші державні структури, які опосередковано регламентують порядок створення, діяльності, реструктуризації та ліквідації іноземних банків [11].

Верховна Рада України (ВРУ) — вищий законодавчий орган, що впливає на розвиток іноземних банків у рамках загальнодержавної стратегії. Серед ключових нормативно-правових актів ВРУ, які регламентують діяльність іноземних банків, варто назвати Закони України «Про банки та банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про режим іноземного інвестування», «Про основи національної безпеки України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» від 27.04.2010 тощо [23; 24; 27].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, регулює процес припливу іноземних інвестицій в Україну на основі Положення «Про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій» від 07.08.1996 року [99].

Президент України може впливати на розвиток іноземного банківництва через укази, законодавчі ініціативи, міждержавні угоди, які відображають його стратегічні рішення щодо захисту національних інтересів чи інтеграції України у світове співтовариство [119]. Він також має право вето на закони, прийняті ВРУ.

Національний банк України (НБУ) — основний регулятор іноземного банківського капіталу в Україні, що розробляє підзаконні нормативно-правові акти, які детально регламентують найрізноманітніші аспекти входження та діяльності іноземного капіталу. Банківське регулювання — одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [27, ст. 1].

Згідно із Законом України «Про НБУ», Правління Національного банку уповноважене приймати рішення про умови допуску іноземного капіталу до банківської системи України [27, ст. 15]. Окрім регулювання, НБУ зобов'язаний здійснювати постійний нагляд за дотриманням банками, їхніми підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків на території України та за кордоном, представництвами та філіями іноземних банків в Україні, а також іншими юридичними та фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів та економічних нормативів [27, ст. 55].

Антимонопольний комітет України (АМКУ) уповноважений підтримувати конкуренцію в банківській сфері та перешкоджати негативним наслідкам монополізації, контролювати злиття і поглинання банків, а також процес концентрації¹ банківського капіталу іноземними власниками. Отримання дозволу АМКУ на концентрацію є обов'язковим першим етапом під час проходження дозвільної процедури іноземним інвестором.

Для іноземних дочірніх банків і філій зарубіжних банків обов'язковою є участь у **Фонді гарантування вкладів фізичних осіб** [31, ст. 2]. З метою забезпечення захищеності вкладів Фонд встановлює для учасників обов'язкові стандарти, а також видає інструкції, положення та правила з питань, віднесених до його повноважень.

Державна податкова адміністрація України (ДПАУ) є виконавчим органом влади, що контролює функціонування системи оподаткування дочірніх структур та філій іноземних банків.

Міністерство закордонних справ (МЗС) України створює умови для розвитку співробітництва з урядами, регуляторами та

¹ Згідно із ЗУ «Про захист економічної конкуренції», концентрація — придбання акцій іншого суб'єкта господарювання, що забезпечить перевищення 25 % або 50 % голосів у найвищому органі управління такого суб'єкта господарювання.

посольствами країн базування іноземних банків. МЗС може брати участь у вирішенні спірних питань міжнародного характеру, які виникають на корпоративному рівні.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР), Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ), СБУ [1] та інші міністерства й відомства регулюють окремі аспекти діяльності іноземних банків нарівні з вітчизняними, тому їх регуляторний вплив має загальний характер.

Згадані національні інституції сформували законодавчо-правове поле, що регламентує більшість аспектів життєвого циклу банків, у тому числі іноземних. У нашому дослідженні ми зосередимо увагу лише на тих специфічних правових нормах, що стосуються саме іноземного банківського капіталу, оскільки загальні питання регулювання та нагляду банків виходять за межі предмета дослідження й детально висвітлені іншими авторами [118; 123].

Сутність регулювання іноземних банків в Україні доречно розглядати крізь призму різних етапів існування цих кредитних установ. Ми вирізняємо чотири етапи існування іноземного банку: 1) заснування (або прихід іноземного капіталу); 2) діяльність; 3) реорганізація; 4) припинення діяльності.

На етапі заснування іноземного банку або ж придбання нерезидентами істотної частки вітчизняного банку НБУ здійснює вирішальний регуляторний вплив. Приплив іноземного капіталу в БСУ регламентується такими нормативними документами, як Закони України «Про банки і банківську діяльність» [23, ст. 21, 22, 24], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [25, ст. 5], Положеннями «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» від 08.09.2011 року № 306 [98], «Про порядок іноземного інвестування в Україну» від 10.08.2005 року № 280 [97] та ін. [24; 99; 101].

Правовою базою передбачається, що в Україні можуть створюватися дочірні банки зі 100 % участю іноземного капіталу, з частковою участю іноземних інвесторів, а також філії та представництва іноземних банків. Оскільки представництвам заборонене ведення банківських операцій, а філії не набули поширення в Україні [20; 38; 124], ми сконцентруємося на аналізі регулювання дочірніх банків.

Для створення банку з іноземним капіталом (набуття статусу банку з іноземним капіталом) в Україні необхідний попередній дозвіл НБУ. Для цього засновникам (раді директорів існуючого банку) потрібно подати: 1) клопотання про надання попереднього

дозволу; 2) інформацію про склад засновників, їхню ділову репутацію; 3) анкету, засвідчену підписом і печаткою уповноваженої особи; 4) копію висновку аудиторської фірми про наявність необхідних власних коштів для заснування банку; 5) дозвіл іноземного контролюючого органу на створення або перетворення банку на банк з іноземним капіталом, якщо це передбачено законодавством країни базування головного офісу іноземного учасника; 6) повідомлення іноземного регулятора про здійснення достатнього контролю за діяльністю банку, якщо інвестор — банк [23, ст. 21].

НБУ має право відмовити в наданні попереднього дозволу в разі неповної подачі, неналежного оформлення документів, відсутності в інвесторів бездоганної репутації чи необхідних власних коштів.

Якщо окреслених порушень не виявлено, протягом місяця Правління НБУ надає попередній дозвіл на створення (отримання статусу) банку з іноземним капіталом, а також попередній дозвіл на придбання істотної участі, що є дійсними під час трьох наступних місяців.

У межах зазначеного терміну засновники нового іноземного банку повинні подати в НБУ документи для державної реєстрації банку з іноземним капіталом. Від інвестора-юридичної особи додатково вимагається: 1) копія рішення уповноваженого органу управління іноземного інвестора про участь у банку в Україні [23, ст. 22]; 2) офіційний документ, що підтверджує реєстрацію іноземного учасника в країні, у якій зареєстровано головний офіс іноземного інвестора; [23, ст. 22]; 3) копія висновку іноземної аудиторської організації про фінансовий стан іноземного інвестора на кінець останнього повного календарного року та про можливість здійснення заявленого внеску до статутного капіталу банку за рахунок власних коштів (власного капіталу) [23, ст. 22]; 4) фінансова звітність юридичних осіб — учасників банку окремо за кожний з останніх чотирьох звітних періодів, установлених законодавством країни походження іноземного інвестора, засвідчені підписами керівника та головного бухгалтера (за наявності посади), а також відбитком печатки юридичної особи) [98, ст. 1.8]; 5) копії установчих документів власників істотної участі інвестора, який матиме істотну участь у банку; 6) копія рішення органів Антимонопольного комітету України про надання згоди на створення відповідного банку у випадках, передбачених чинним законодавством України. Іноземний інвестор — фізична особа для реєстрації банку з іноземним капіталом — зобов'язаний надати

письмову згоду контролюючого органу країни перебування на участь іноземного інвестора у банку в Україні та анкету, яка повинна містити, зокрема, інформацію про відсутність судимості [23, ст. 22].

У тижневий строк від дати подання документів на державну реєстрацію іноземного банку уповноважена засновниками особа подає до НБУ заяву про відкриття накопичувального рахунку, куди з підтверджених джерел перераховуються кошти для формування статутного капіталу в іноземній вільно конвертованій валюті або в гривнях [98, ст. 2.4].

Іноземні інвестори, які купують істотну участь в діючому банку, подають документи на реєстрацію змін у його статуті, у тому числі: рішення зборів банку про прийняття до складу учасників банку нерезидентів України та перетворення банку на банк за участю іноземного капіталу; копії установчих документів власників (акціонерів, учасників) істотної участі в нового учасника, який матиме істотну участь у банку, а також їх фінансову звітність за останні чотири звітних періоди. Рішення про реєстрацію змін до статуту банку у зв'язку зі збільшенням частки статутного капіталу нерезидентів приймається Комісією НБУ [98, ст. 7.4].

Додатково НБУ вимагає пакет документів для отримання дозволу на придбання істотної участі за набуття контролю чи власності 10 %, 25 %, 50 % і 75 % статутного капіталу банку або права голосу в органах управління банку. У майбутньому НБУ вимагає повторного проходження дозвільної процедури, якщо придбання акцій іноземним інвестором призводить до перевищення порогових значень у 25 %, 50 % і 75 % статутного капіталу чи права голосу в органах управління [80].

Регулювання діяльності іноземних і вітчизняних банків в Україні майже не відрізняється внаслідок дії національного режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності, а також національного режиму валютного регулювання й справляння податків, що затверджено Законами України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 року [29, ст. 7], «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» [30, ст. 1]. Законодавством і міжнародними договорами України гарантується захист іноземних інвестицій незалежно від форм власності. Іноземним і вітчизняним інвесторам забезпечується рівноправний режим, який виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, а також передбачаються

умови й порядок вивозу капіталовкладень та результатів інвестиційної діяльності [26, ст. 19].

Незалежно від національної належності власників банків, НБУ здійснює загальний моніторинг банківських ризиків через єдину систему нормативів ліквідності, адекватності капіталу, валютної позиції тощо [37].

Хоч іноземні банки на рівні з вітчизняними функціонують в однакових юридичних рамках, усе ж таки присутні деякі специфічні риси щодо вимог до діяльності іноземних банків, що пов'язано з особливостями останніх.

Наприклад, коли 100 % акцій товариства належать нерезидентам, загальні збори акціонерів не зобов'язані проводитися на території України, у межах населеного пункту за місцезнаходженням товариства [22, ст. 35].

Закони ВРУ та підзаконні акти НБУ чітко регламентують процеси призначення керівників банків іноземного походження. Якщо на посади голови, його заступників та членів правління, головного бухгалтера та його заступників претендують іноземні громадяни, НБУ приймає рішення про погодження кандидатур на основі документів про наявність економічної освіти, стаж роботи на відповідних керівних посадах, законність перебування на території України, інформації центрального банку країни базування іноземного банку про відсутність правопорушень у його роботі. У випадках, передбачених законодавством, також необхідний дозвіл на працевлаштування [98, ст. 3.7]. Зауважимо, що на ранніх етапах формування банківської системи України існувала норма, яка обмежувала кількість іноземців у топ-менеджменті банків.

З метою здійснення контролю за рухом капіталів, що надходять в Україну у вигляді кредитів в іноземній валюті, НБУ проводить реєстрацію одержання юридичними особами кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів [103]. Таким чином, контролюється вплив грошових потоків, що здійснюються всередині транснаціональних банківських груп.

Після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів іноземним інвесторам гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їхніх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах у результаті здійснення іноземних інвестицій. Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних у результаті здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України [29, ст. 12].

Від початку III тис. в Україні простежується лібералізація національного режиму інвестиційного контролю за вводом та виводом капіталу, у тому числі банківського. Так, у 2010 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» [24], згідно з яким державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється НБУ в добровільному порядку, іноземні інвестиції можуть здійснюватися не тільки в національній валюті й не лише в грошовій формі. На сьогодні інвестиційний клімат в Україні став де-юре сприятливішим для іноземних інвесторів, оскільки було усунуто обмеження у видах і формах здійснення іноземних інвестицій та скасовано посилений контроль за іноземними інвестиціями з боку держави.

На етапі реорганізації іноземних банків регулюються процеси злиття, приєднання, поділу, виокремлення та перетворення організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття їхнього майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам. Згідно зі ст. 26 ЗУ «Про банки і банківську діяльність», реорганізація банку може здійснюватися добровільно за рішенням його власників або примусово за рішенням НБУ. Для добровільної реорганізації, яка поширена серед іноземних банків, що об'єднуються, необхідне одержання попереднього дозволу НБУ, який вимагає обґрунтування позитивних результатів для вкладників та кредиторів. Іноземні банки, що здійснюють *M&A*, зобов'язані підписати угоду про злиття або приєднання, затверджену більшістю у дві третини акціонерів кожного з банків. Банк вважається реорганізованим після внесення НБУ змін до Державного реєстру [23, ст. 26—29].

На етапі ліквідації іноземних банків регулюються питання призначення ліквідатора, розподілу ліквідаційної маси, можливої кримінальної відповідальності керівників та власників іноземного банку за його доведення до умисного банкрутства, а також гарантування вкладів. Ці процеси регламентуються Законами України «Про банки і банківську діяльність» [23, р. V], «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» [31], Положеннями «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів» від 08.09.2011 року № 306 [98], «Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства» № 369 [102, ст. 1.3—1.4]. Припинення діяльності дочірніх іноземних банків відбувається за такою самою процедурою, що й вітчизняних. Деяку специфіку

процедури ліквідації мають лише філії іноземних банків [33, ст. 11, 34—38].

Результати дослідження продемонстрували високий рівень ліберальності підсистеми національного регулювання іноземних банків в Україні. Основні обмежуючі процедури для експансії іноземного банківського капіталу зосереджені на етапі проникнення в БСУ і направлені на недопущення фінансово слабких фінансових інституцій та інших інвесторів з поганою репутацією на міжнародному ринку. При цьому відсутні будь-які обмеження на частку інвесторів-нерезидентів у статутному капіталі банку й банківській системі загалом. Під час наступної діяльності, реорганізації та ліквідації іноземні банки мають ідентичні права й обов'язки з вітчизняними, що відображає відсутність дискримінації та відкритість БСУ до вхідних банківських інвестицій з-за кордону. Регулювання філій та представництв іноземних банків здійснюється у відповідності з міжнародними стандартами і вимогами СОТ, Базельського комітету, більшістю директив ЄС тощо.

Паралельно з національною та міжнародною підсистемами банківського регулювання суттєвого значення набув **корпоративний рівень регламентації** іноземних банків, який формується в рамках транснаціональних банківських холдингів та їх об'єднань.

ТНБ створюють внутрішньогрупові регуляторні поля, що виражаються в уніфікованих корпоративних правилах, інструкціях, наказах та інших продуктах корпоративного управління, спрямованих на захист своїх інтересів та формування транскордонної ідентичності. Головні офіси материнських банків упроваджують єдині системи ризик-менеджменту та спільні стандарти транспарентності для всіх дочірніх відділень і філій. Також під час фінансової кризи провідні ТНБ брали активну участь у переговорах з урядами та міжнародними організаціями з питань майбутньої архітектури міжнародного банківництва, виступаючи в ролі рівноправних політичних гравців [87]. Дев'ять іноземних банків, представлених в Україні, у 2010 році створили Форум міжнародних провідних фінансових установ з метою відстоювання власних інтересів перед національними регуляторами [14]. При цьому системні іноземні Райффайзен банк Аваль та Укрсоцбанк вийшли зі складу традиційної саморегулювальної організації АУБ, обґрунтувавши рішення тим, що ця організація більше не захищає їхніх інтересів, зайнявши позицію опіки над малими і середніми вітчизняними банками [40].

Відтак, іноземні банки в Україні розпочали формування відокремленої підсистеми в межах БСУ за критерієм наявності інозем-

них власників. В умовах поступового зростання напруженості між корпоративними та національними інтересами, посилення позицій ТНБ варто критично переглянути державну регуляторну політику щодо регулювання іноземного банківського капіталу. Виникає необхідність створення системи стримувань та противаг, яка б нівелювала зростання ризиків залежного розвитку і водночас максимізувала позитивні наслідки присутності іноземного банківського капіталу в БСУ.

Регуляторам варто зосередити увагу на специфічних ризиках, притаманних іноземним банкам, здійснювати їх постійний моніторинг і вчасно приймати адекватні превентивні заходи. Рекомендуємо сфокусуватися на вирішенні таких питань:

- політика захисту національних інтересів у БСУ;
- упровадження системи консолідованого транскордонного нагляду за наявними в Україні ТНБ;
- постійний обмін необхідною інформацією з банківськими регуляторами країн походження іноземних банків;
- регулювання відпливу капіталу та згортання діяльності іноземних банків;
- мінімізація спекулятивного руху міжнародного банківського капіталу;
- запобігання поглибленню структурних дисбалансів у кредитуванні та формуванні банківських ресурсів;
- захист соціальних прав банківських працівників;
- дедоларизація економіки.

Виявлена необхідність формування єдиного стратегічного підходу й створення ефективнішої системи державного регулювання іноземних банків, яка була б позбавлена фрагментарності та направлена на постійний моніторинг особливих параметрів діяльності транскордонних фінансових груп, а не лише їхніх дочірніх структур в Україні. Також актуальним лишається питання офіційної оцінки ризиків залежного розвитку БСУ та реакції на їх посилення, що може бути вирішеним лише на національному рівні.

3.3. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків

В умовах глобалізації невідворотним процесом стає підвищення ролі універсальних іноземних банків в Україні. Посилення міжнародного руху банківського капіталу вимагає зваженої дер-

жавної регуляторної політики, спрямованої на запобігання впливу світових фінансових криз та мінімізацію ризиків залежного розвитку банківської системи України. Актуальною стає побудова ефективної національної системи регулювання іноземних банків, що передбачає вирішення накопичених проблем як на стратегічному, так і на тактичному рівні.

На нашу думку, стратегічні завдання мають першочергове значення і включають обґрунтування необхідності змін у регулюванні іноземних банків; гармонізацію регуляторної політики у сфері іноземного банківництва із загальнодержавним економіко-політичним курсом; визначення пріоритетних напрямів регулювання та нагляду; створення механізму для реалізації стратегії регулювання. Натомість тактичні завдання полягають у деталізації обраної стратегічної програми, тобто виявленні та вирішенні конкретних проблем, пов'язаних зі сферою іноземного банківництва.

Оскільки головною метою будь-якої стратегії є забезпечення адекватної реакції системи на втручання з боку зовнішніх сил та обставин [21, с. 10], державна стратегія регулювання іноземних банків потребує врахування комплексу можливих впливів та розробки довгострокової програми реагування на нього. Слід розуміти, що такі впливи можуть бути непередбачуваними, а отже стратегію не варто зводити до простого фіксованого плану дій. Стратегія — це обраний курс, генеральний напрям руху, генеральна лінія поетапного досягнення мети, еволюція первинної керівної ідеї відповідно до обставин, які постійно змінюються [21, с. 10]. Для утримання регулятором обраного стратегічного напрямку кожне тактичне рішення має співвідноситися з окресленими генеральними цілями.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про банки і банківську діяльність», стратегічними цілями регулювання БСУ вважаються «правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника» [23, ст. 1]. На нашу думку, зазначені цілі, що зводяться до захисту національних інтересів в умовах ринку, повинні залишитися незмінними й у сфері регулювання іноземних банків. Адже складність системи регулювання іноземного капіталу в БСУ полягає в тому, що її неможливо розглядати відокремлено від державних пріоритетів внутрішньої і зовнішньої економічної політики. Без

урахування політико-економічного курсу держави найдосконаліша стратегія регулювання у сфері іноземного банківництва втратить свою ефективність.

Для успішного стратегічного планування у сфері іноземного банківництва державним регуляторам необхідно визначити національний шлях України під впливом переваг і недоліків фінансової інтеграції. Вітчизняні й зарубіжні вчені, серед яких С. Шмуклер [229], Т. Смовженко [81] та О. Прімерова [107], виокремлюють три основні стратегічні підходи держави до реагування на виклики глобалізації в цілому та регулювання іноземного банківництва зокрема. Пропонуємо окреслити ці підходи як ліберальний, протекціоністський та змішаний.

Ліберальний підхід ґрунтується на тезі, що державне втручання в економіку спричиняє кризові явища в господарстві, а урядові інтервенції та обмежуючі заходи посилюють проблему морального ризику і знижують переваги ефективної ринкової системи, що здатна до саморегуляції. Такої позиції дотримуються П. Ромер та Дж. Акерлоф [229]. Логічним продовженням ліберального зовнішньоекономічного курсу у сфері регулювання іноземного банківництва стає відкритість банківської системи до припливу іноземного капіталу й усунення обмежень у діяльності банків.

Протекціоністський підхід полягає в обмеженні транскордонного руху іноземного капіталу та жорсткому регулюванні діяльності нерезидентів. Увага фокусується на вразливості національної економіки до негативних наслідків фінансової глобалізації: асиметричної інформації, морального ризику, «бульбашок» на ринках інвестиційних активів, спекулятивних атак, стадної поведінки, що наявні на міжнародному фінансовому ринку. Зважаючи на уроки глобальної фінансової кризи 2007—2010 років, П. Кругман, Дж. Стігліц, Дж. Тобін виправдовують державне втручання в економіку, у тому числі обмеження транскордонних потоків іноземного капіталу, згладжуванням притаманної їм високої волатильності та зниженням надмірного апетиту до ризику [4].

Змішаний шлях передбачає поетапне посилення внутрішнього кредитно-фінансового ринку й розуміння ризикованості відкриття слабкої банківської системи для припливу іноземного капіталу. Негативні наслідки діяльності іноземних банків зростають за відсутності адекватної системи управління системними банківськими ризиками, а також необхідних обсягів резервів та капіталу. Неконтрольована іноземна конкуренція також здатна пригнічувати розвиток вітчизняних банків.

Прихильники змішаного підходу зазвичай націлені на створення системи регулювання та нагляду іноземного капіталу нарівні з вітчизняним, однак з посиленням функції моніторингу генерованих банками ризиків. Особливої ваги за змішаного підходу набуває контроль за транскордонним рухом капіталу та ліквідністю, вимоги до формування банківських резервів, фінансова прозорість, а також система консолідованого нагляду, без якої в умовах глобалізації національні регулятори позбавлені можливості контролювати транзакції зарубіжних материнських банків.

З огляду на зовнішньоекономічний курс України та потреби БСУ в зовнішніх банківських ресурсах і технологіях найоптимальнішим нам видається третій стратегічний підхід до регулювання іноземних банків, який дозволяє мінімізувати загрози та максимізувати переваги транскордонного припливу капіталу. З іншого боку, такий шлях найскладніший, оскільки передбачає постійне балансування між полюсами лібералізму та протекціонізму. Це створює проблему утримання цілісності, гармонійності, взаємозгодженості методів регулювання іноземних банків, які здатні легко перетворитися на еkleктичне нагромадження взаємоподавляючих ініціатив.

У дослідженнях вітчизняних учених трапляються рекомендації, поєднання яких набуває досить суперечливого характеру. Наприклад, пропонується «ввести особливі нормативи для іноземних банків», «тимчасово на 3—5 років обмежити частку іноземного капіталу в БСУ на рівні 40—45 % від усіх банків» і водночас «сприяти припливу іноземного капіталу», оскільки «БСУ недостатньо готова до масштабного кредитування реального сектору економіки» [81]. Паралельна реалізація цих ініціатив породжує обернений синергетичний ефект, що виражається формулою « $2 + 2 = 3$ » і нівелює індивідуальну корисність кожного методу в межах відповідних стратегічних підходів.

Окрім гармонізації цілей, змішаний підхід на основі ризикорієнтованого регулювання та нагляду в умовах України варто модифікувати так, щоб урахувувати специфіку іноземних банків не лише на етапі входження на ринок, але й у період функціонування. Наприклад, рекомендується проводити глибший моніторинг фінансового стану та структури власності транснаціональних банків з огляду на її більшу складність, порівняно з вітчизняними банками. Система консолідованого нагляду за міжнародними банками нагляду потребує активізації співпраці НБУ з уповноваженими наглядовими органами зарубіжних держав щодо обміну необхідною інформацією. Важливим завданням по-

стає юридичне оформлення процесу консолідованого нагляду за іноземними банками.

При цьому регулятивні заходи щодо іноземних банків повинні мати адекватний характер, обґрунтований потребами національної економіки та національної безпеки України. Незважаючи на специфічні риси іноземних банків, важливо не допускати дискримінації банків за географічною належністю капіталу, щоб не зашкодити позитивним ефектам ринкового механізму та фінансової глобалізації, а також сприяти залученню іноземних інвестицій у реальний сектор економіки.

Ми знову підходимо до того, що ключовим завданням для НБУ має бути не вибір стратегічного підходу самого по собі, а визначення системи пріоритетних цілей регулювання іноземного банківництва і безумовне прямування до них з можливістю модифікації стратегії відповідно до мінливих умов середовища.

Важливими проблемами стратегічного характеру, що постають перед регуляторами іноземних банків, також є:

- проблема діалектики стратегії і тактики;
- проблема невизначеності майбутнього;
- подвійна агентська проблема.

Проблема діалектики стратегії і тактики пов'язана із суперечністю між принципами регулювання та короткостроковими потребами економічного розвитку, для задоволення яких регулятор змушений іти на порушення чи зміну декларованих довгострокових орієнтирів. Нобелівський лауреат Е. Прескотт писав, що суспільство виграє від послідовної політики держави, яка жорстко дотримується задекларованих економічних принципів, незважаючи на бізнес-цикли, очікування населення та можливості отримання тактичних переваг [53]. Адже нестабільність дій економічних регуляторів, у тому числі в рамках антициклічної та банківської політики, дезорієнтує економічних суб'єктів і підвищує транзакційні витрати.

Суттєва проблема стратегічного державного планування в Україні — концентрація на методах (вступ до СОТ, кредитування в МВФ, інтеграція в ЄС, посилення співпраці з Російською Федерацією тощо), замість чіткого та безумовного прямування до основних цілей вищого порядку. Унаслідок руйнації ієрархії цілей Україна потрапляє в залежність від стратегічних рішень інших держав, міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій. Зокрема, у сфері національного регулювання іноземного банківництва впроваджуються правила, які мають не стільки внутрішній характер, скільки пов'язані із зов-

нішніми вимогами. Це призводить до фрагментарності, порушення цілісності правового поля. Регулятори втрачають стратегічний простір для маневрування, звужуються рамки прийняття тих рішень, які були б пріоритетними насамперед для національної економіки.

Вирішення зазначеної проблеми ми вбачаємо в утвердженні взаємоузгоджених макроекономічних цілей вищого порядку та державному контролі за дотриманням обраного курсу реформ.

Проблема невизначеності майбутніх процесів експансії та поведінки іноземних банків ускладнює адекватну оцінку стратегій регулювання іноземних банків. Наприклад, якби було наперед відомо, що частка іноземного капіталу в БСУ стабілізується на рівні 35—40 %, різкого відтоку банківського капіталу за кордон не відбудеться, а іноземні банки не стимулюватимуть процесів транспортування криз, доларизації чи надмірного кредитування, то необхідність у введенні більшості протекціоністських заходів в Україні зникла б назавжди. Однак наявність песимістичних сценаріїв розвитку подій вимагає від регуляторів підготовки до найбільших загроз, які, між іншим, можуть назавжди лишитися потенційними.

Від сценарію майбутньої експансії іноземного капіталу залежить характер регулювання. Якщо домінуватиме тенденція проникнення нових іноземних інвесторів через появу нових іноземних банків, то регуляторам слід сконцентруватися на етапі започаткування діяльності іноземних банків, щоб не допустити фінансово слабкі установи з поганою репутацією. Якщо відбуватиметься експансія іноземного капіталу шляхом розширення частки існуючих іноземних банків, то регуляторам слід зосередитися на контролі за дотриманням чесної конкуренції та регулюванні специфічних аспектів діяльності.

На нашу думку, другий сценарій є імовірнішим та актуальнішим, про що свідчать тенденції, виявлені за результатами наших досліджень [41]. Приділення уваги процесам консолідованого нагляду та моніторингу фінансової стійкості ТНБ є необхідним і з огляду на слабку розробленість, порівняно з правилами започаткування діяльності.

Подвійна агентська проблема — наступний потужний бар'єр на шляху до ефективного регулювання іноземних банків. Вона полягає в тому, що не тільки менеджери іноземних банків, але й державні регулятори схильні використовувати свої повноваження у власних інтересах і всупереч інтересів інших зацікавлених сторін [238, ст. 48].

Подвійна агентська проблема поглиблюється внаслідок інституційної слабкості регуляторів та систем корпоративного управління банків. Декларовані стратегічні цілі замінюються прихованими індивідуальними цілями державних і корпоративних зацікавлених сторін унаслідок асиметрії інформації, низького рівня знань банківських клієнтів та міноритарних акціонерів, слабкості механізмів захисту їхніх прав. Негативний вплив подвійної агентської проблеми на розвиток БСУ полягає в тому, що зацікавлені сторони намагаються підтримувати ілюзію руху до стратегічної мети, одочасно максимізуючи власну корисність шляхом реалізації тактичних рішень, що шкодять інтересам суб'єктів з нижчим рівнем повноважень, дійсних прав чи контролю.

В умовах посилення агентського конфлікту за напрямками «стейкхолдери — регулятори», «стейкхолдери — менеджери» навіть ідеально продумана стратегія регулювання іноземних банків стає неефективною через деформацію механізму її реалізації. Отже, зниження моральних ризиків та агентських проблем на корпоративному та державному рівні — першочергове завдання для системи державного регулювання і нагляду за іноземними банками.

На нашу думку, вирішення виявлених стратегічних проблем регулювання іноземного капіталу в БСУ повинне розпочинатися із централізованого й громадського контролю за дотриманням регуляторами таких принципів:

- 1) принцип найвищої пріоритетності національних інтересів;
- 2) принцип системності, що передбачає узгодженість стратегічних цілей між собою та їх відповідність загальноекономічному курсу держави;
- 3) принцип обачності, що реалізується шляхом постійного моніторингу та прогнозування іноземного впливу;
- 4) принцип реальності виконання стратегічних програм.

Рекомендуємо використати критерій життєвого циклу іноземного банку для розробки основних стратегічних напрямів регулювання та нагляду в секторі іноземного банківництва, серед яких варто виокремити:

- 1) регулювання процедури приходу іноземного інвестора в БСУ (допуск до БСУ виключно фінансово надійних інвесторів та уточнення відповідних критеріїв відбору; удосконалення критеріїв відбору країн походження капіталу; встановлення вимог щодо розкриття й перевірки цілей входження іноземного капіталу в БСУ);

2) регулювання та нагляд за діяльністю іноземного банку (постійний моніторинг ризиків іноземних банків на індивідуальній та консолідованій основі з використанням індексної методики; посилення наглядових заходів щодо іноземних банків, що демонструють аномальні значення рівнів фінансового ризику чи потенціалу впливу; контроль за рівнем корпоративного управління, фінансовою прозорістю банків);

3) регулювання реорганізації та припинення діяльності іноземного банку (створення чітких і прозорих процедур для реорганізації банків згідно з міжнародними стандартами; забезпечення прав вкладників і кредиторів іноземного банку, що припиняє діяльність; недопущення суттєвих відтоків капіталу за кордон унаслідок ліквідації іноземних банків).

Запропоновані у другому розділі індексна модель та методика порівняльного ретроспективного аналізу іноземних банків можуть бути використані національними регуляторами для вдосконалення систем моніторингу іноземних банків та прийняття превентивних рішень з метою попередження негативних наслідків впливу іноземного капіталу на БСУ. Також індексну модель варто застосовувати під час експрес-оцінки заяв іноземних інвесторів на входження до статутного капіталу чи заснування нового банку або ж філії.

Стратегія регулювання сектора іноземного банківництва має ґрунтуватися на наукових стратегічних дослідженнях, що забезпечують інтегральний системний підхід до аналізу впливів та надання практичних рекомендацій, створених на цій методологічній основі. Особливо доцільним у цьому контексті є використання досягнень інституціонального, системного та діалектичного методів економічної науки, а також застосування сучасного економетричного апарату для глибокого аналізу показників діяльності банків та БСУ в цілому.

3.4. Напрями вдосконалення національної системи регулювання діяльності іноземних банків

У ході аналізу існуючої моделі регулювання іноземних банків в Україні та численних рекомендацій дослідників стосовно напрямів її вдосконалення було виявлено суттєві суперечності та невідповідності. Зокрема, досить дискусійною нам видається ефективність більшості пропонованих заходів протекціоністсько-

го характеру в умовах фактичної відкритості економіки України до глобалізаційних процесів. Серед регулятивних заходів, рекомендованих ученими для застосування в достатньо відкритій банківській системі України, наявні:

- обмеження частки іноземного капіталу в БСУ [15; 75; 111; 117; 134];

- обмеження присутності іноземного державного капіталу [113, с. 162];

- обмеження притоку іноземного капіталу за міжнародним рейтингом інвестора чи країни базування, у тому числі заборона для банків з офшорних зон [81, с. 66];

- обмеження частки іноземців в органах управління банків, як це реалізовано в Російській Федерації [134, с. 69];

- квотування банківських інвестицій з однієї і тієї самої країни [114];

- підтримка вітчизняних банків [32, с. 118; 81 с. 66];

- сприяння розвитку банків з державним капіталом та збільшення їхньої частки в банківській системі шляхом докапіталізації [79, с. 89; 107, с. 124];

- включення в зобов'язання іноземних банків надання пільгових кредитів компаніям АПК, високотехнологічного сектора економіки або сфери малого та середнього бізнесу [81, с. 66];

- посилення обов'язкового нормативу максимального розміру кредиту, виданого одному інсайдеру виключно для банків з участю іноземного капіталу [81, с. 67].

Практична реалізація зазначених рекомендацій є досить проблематичною у світлі підписаних Україною договорів із СОТ, МВФ та інших двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод. Виконання цих заходів часто суперечить чинному законодавству щодо недопущення дискримінації нерезидентів, рівноправності форм приватної та державної форм власності, курсу на європейську інтеграцію тощо. Виникає необхідність упровадження «м'якших» інструментів регуляторного впливу на сектор іноземного банківництва, які у свою чергу були б ефективнішими за існуючі.

Частина прихильників ідеї обмеження припливу та функціонування іноземного банківського капіталу в Україні обґрунтовує свої жорсткі рекомендації необхідністю укріплення національного фінансово-кредитного ринку протягом певного інкубаційного періоду. На їхню думку, лібералізація здатна принести позитивний ефект лише після підвищення конкурентоспроможності БСУ. Деякі рецепти поміркованих протекціоністів мають тимчасовий характер, наприклад:

— часткове обмеження присутності іноземного капіталу в банківській системі України квотою в 40—60 % статутного капіталу, що діятиме протягом перехідного періоду [81];

— обмеження частки іноземного капіталу в стратегічних секторах банківської системи на 3—5 років [133];

— посилення вимог до філій іноземних банків під час перехідного періоду тощо [117].

На нашу думку, такий «поступовий» підхід породжує нові запитання й проблеми, що стосуються тривалості перехідного періоду, відкладання реформ до «кращих часів», зниження припливу необхідних інвестицій з-за кордону, а також відповідності цих заходів курсу на підвищення інвестиційної привабливості України і викликам глобалізації. У цьому питанні ми погоджуємося з авторами стратегії «Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015», які ствержують: «Не можна спочатку створити національний комплекс, а потім вбудовувати його в інтеграційний простір, як і навпаки, не будувати національний комплекс, а поклатися тільки на самоплив глобалізаційних тенденцій. Обидва шляхи у своїй самостійності неефективні й руйнівні для економіки України» [82, с. 6].

Україні варто вирішувати паралельні завдання, створюючи національний економічний комплекс з одночасною органічною інтеграцією в систему міжнародного поділу праці. За таких умов надмірне застосування інструментів регулювання протекціоністського характеру не лише гальмуватиме інтеграційні процеси, але й суттєво знизить існуючий позитивний ефект від діяльності іноземних банків в Україні. Імовірність сценарію відтоку іноземного банківського капіталу в такому випадку збільшується через посилення світової тенденції до регуляторного арбітражу — втечі капіталів із країни внаслідок різниць жорсткості національних режимів банківського регулювання та нагляду.

Варто наголосити, що в окремих екстрених випадках застосування арсеналу обмежуючих регуляторних заходів може бути виправданим, тому їх не варто повністю відкидати. Такими екстреними можуть бути ситуації, пов'язані з різким виведенням капіталу за кордон, нав'язуванням іноземними банками дій, що суперечать національним інтересам, а також різким погіршенням фінансового стану іноземних банків. Замість загальних обмежуючих або дискримінаційних заходів стосовно групи банків з іноземним капіталом ми рекомендуємо проводити адекватну оцінку існуючої ситуації в БСУ, зміцнювати готовність до захи-

сту інтересів БСУ, розвивати систему вчасного виявлення конкретних індивідуальних, а не загальних ризиків групи іноземних банків. Поглиблення аналізу та врахування українськими регуляторами специфіки іноземних банків залишаються вкрай актуальними, однак не повинні перетворюватися на сегрегацію та подальшу дискримінацію всієї групи банків, що належать нерезидентам.

НБУ та іншим суб'єктам регулювання іноземного банківського капіталу доречніше діяти за принципом «сталевої руки в оксамитовій рукавичці» — дозволяючи, однак контролюючи процес експансії іноземних банків. Адже звинувачення зовнішніх агентів чи обставин у власних проблемах — це ознака безвідповідальності та безпорадності перед дією зовнішніх факторів, що не сумісне із суттю ефективного національного регулювання та нагляду. На цьому етапі розвитку БСУ потрібно максимально використовувати вигоди від присутності іноземних інвесторів, одночасно мінімізуючи ризики шляхом встановлення ефективної, а не формальної, системи регулювання, що ґрунтується на принципах транскордонного консолідованого нагляду.

З метою утвердження фінансової безпеки держави в умовах зростання частки іноземного капіталу в БСУ пропонуємо здійснити комплекс заходів, які для зручності аналізу поділимо на три основні групи за масштабом охоплення: **макроекономічні, організаційні та операційні**. Необхідність запропонованих інструментів регулювання іноземних банків і їх відповідність сучасним потребам розвитку БСУ ґрунтується на детальному аналізі наслідків діяльності іноземних банків в Україні, що міститься в II розділі монографії.

До **групи макроекономічних заходів** регулювання іноземних банків слід зарахувати всю множину інструментів державної економічної політики, які мають на меті досягнення цілей вищого порядку (зайнятість, цінова стабільність, економічне зростання) і суттєво, хоч і опосередковано, впливають на діяльність іноземних банків в Україні. Наприклад, удосконалення монетарного режиму, що передбачає гнучкий валютний курс і посилення значення процентної ставки в регулюванні, знизить ризик різкого притоку й впливу іноземного банківського капіталу спекулятивного характеру. Крім того, рестрикційна грошово-кредитна політика, упровадження заходів детінізації національної економіки, розвиток ринку цінних паперів мо-

жуть забезпечити стійкість розвитку БСУ. Фіскальний режим і його гармонізація з монетарним, режим антимонопольного регулювання теж відіграють важливу роль у створенні умов функціонування іноземних банків. Завдяки фіскальним, монетарним, антимонопольним важелям держава здатна регулювати обсяги притоку іноземного банківського капіталу. Особливістю макроекономічних методів є менша орієнтованість на специфічні потреби БСУ. Їх важко змінювати виключно заради проведення політики регулювання іноземного капіталу. Утім, за відповідності загальним потребам економічного розвитку згадані заходи варто враховувати під час банківського регулювання.

Організаційні заходи мають на меті цілеспрямоване регулювання іноземних банків і БСУ в цілому. Серед них особливо актуальними є формування системи транскордонного консолідованого нагляду, удосконалення оцінки системних та індивідуальних банківських ризиків, підвищення транспарентності, гармонізація банківської нормативно-правової бази відповідно до європейського законодавства та міжнародних стандартів, розвиток корпоративного управління в банках.

Першочерговим завданням на шляху до адекватної оцінки ризиків іноземних банків, представлених в Україні, є налагодження системи **транскордонного консолідованого нагляду**. Нинішня система нагляду сфокусована на фінансових показниках дочірніх банків, що являють собою лише невеличку вершину айсберга ТНБ, до якої мають інформаційний доступ національні регулятори. Про недостатність уваги, яку НБУ приділяє афілійованим особам банків або спорідненим з ними особам, неодноразово заявляли представники МВФ та Світового банку, оскільки в законодавстві України досі не врахований Базельський основний принцип № 20 щодо здійснення банківського нагляду на консолідованій основі [85]. Зарубіжні регулятори прийшли до необхідності оцінки банку з урахуванням фінансового стану учасників фінансової групи та їхніх афілійованих осіб після кількох гучних банкрутств унаслідок конфлікту інтересів між материнською структурою і вкладниками дочірнього банку [161].

Як засвідчили наші дослідження, показники ліквідності, резервування та капіталізації іноземних банків в Україні більш волатильні за рахунок існування каналу внутрішнього транскордонного фінансування всередині фінансових груп. Таким чином,

значення нормативів фінансової стійкості дочірніх банків має формальний характер, тоді як інформативнішими є консолідовані показники зарубіжного материнського банку чи міжнародного холдингу в цілому.

Пропонуємо розширити повноваження НБУ у сфері консолідованого нагляду шляхом юридичного затвердження можливостей:

- 1) отримувати необхідну інформації про зарубіжних інвесторів та споріднених осіб від уповноважених органів нагляду та регулювання країн базування капіталу;

- 2) здійснювати оцінку впливу кожного учасника транснаціонального холдингу на стабільність роботи банку;

- 3) вимагати дотримання високих стандартів внутрішнього контролю, ризик-менеджменту та корпоративного управління від транснаціональних холдингових компаній, до складу яких входять дочірні іноземні банки в Україні;

- 4) застосовувати примус до транснаціональних банків у випадку порушення банківського законодавства.

Для того, щоб національна система транскордонного консолідованого нагляду не залишилася на стадії нормативних декларацій, вона має формуватися в межах тісної співпраці з органами нагляду країн базування, що передбачає підписання угод про порозуміння, постійний обмін інформацією між регуляторами країн походження та перебування іноземних банків, здійснення виїзного інспектування установ консолідованої групи. Органам нагляду слід використовувати ефективний, а не формальний підхід. Наприклад, до об'єктів консолідованого нагляду можна включати не лише компанії, що володіють істотною часткою дочірнього банку, але й опосередкованих акціонерів та компанії зі спільними особами в органах управління. Робота наглядового органу ускладнюється потребою у співпраці із зарубіжними небанківськими регуляторами та уповноваженими органами контролю. Для ефективного транскордонного нагляду на консолідованій основі необхідно, щоб орган банківського нагляду регулярно отримував інформацію про осіб, які здійснюють реальний контроль за іноземним банком, структуру власності та детальну організаційну структуру, системи корпоративного управління та ризик-менеджменту, а також дані про всі суттєві ризики кожної групи компаній, які контролюють іноземний банк.

Потребує негайного вирішення проблема визначення кінцевих власників і країн базування іноземних банків, присутніх в

Україні. Розмитість та розконцентрованість структури акціонерів міжнародних фінансових груп становить значну проблему у визначенні національної належності іноземних банків. Корпоративна структура транснаціональних холдингів буває настільки складною, що досить важко виявити місце перебування їхніх центрів прийняття стратегічних рішень. Незважаючи на складність цього завдання, вважаємо доречним не обмежуватись аналізом прямих власників, зазвичай номінальних посередників, а здійснювати моніторинг усього ланцюжка опосередкованих акціонерів, що контролюють суттєву частку транснаціонального холдингу.

Банківським регуляторам важливо визнавати, що дочірня структура, яка є значною в рамках транснаціонального холдингу, може бути не обов'язково значною для України. І навпаки, іноземна фінансова установа провідного міжнародного банку може бути значною на вітчизняному ринку, навіть якщо вона є відносно меншою за значенням для банківської групи в цілому. Пропонується методика індексної моделі впливу допоможе чіткіше визначити пропорції, які обумовлюють силу та характер впливу іноземного банку на БСУ.

Постійна **оцінка ризиків і переваг іноземного капіталу** на рівні БСУ та окремих іноземних банків дозволить удосконалити інструментарій регулювання відповідно до національних інтересів. Чітке розуміння загроз і вигащів від допуску на ринок різних видів іноземних банків сприяє створенню адекватних бар'єрів для затримки спекулятивного банківського капіталу та стимулювання приходу транснаціональних банків з надійною репутацією. Уважаємо необхідними заходи, що обмежують прихід банків з офшорних юрисдикцій чи з низьким міжнародним кредитним рейтингом, а також дію жорстких вимог щодо професійної придатності менеджерів-нерезидентів.

Зниження технічної складності проходження дозвільних процедур варто компенсувати посиленням моніторингу під час їх подальшого функціонування, а саме: фіксувати зміни в структурі власності та фінансовому стані засновників іноземних банків.

Наступний метод покращення регулювання іноземних банків — **сприяння розвитку транспарентності** (фінансової прозорості) шляхом посилення вимог до публічної інформації щодо фінансового стану, власників і структури управління банків. Інформаційна прозорість щонайменше полягає в повному,

вчасному та регулярному оприлюдненні квартальної фінансової звітності та змін у складі правління чи акціонерній структурі банку на шпальтах офіційних засобів масової інформації. Однак слід враховувати, що на сьогодні основним джерелом інформації про банки є корпоративні сайти. Тому рекомендуємо НБУ розробити комплекс регуляторних вимог до обов'язкового змісту та граничних норм подачі фінансової інформації на інтернет-сайтах. Упровадження заходів щодо підвищення транспарентності сприятиме адекватнішій оцінці ризиків клієнтами та партнерами банків, а також укріпленню довіри до вітчизняних та іноземних банків.

Гармонізація банківської нормативно-правової бази України відповідно до європейського законодавства та міжнародних стандартів — необхідна складова побудови ефективної системи регулювання іноземних банків, що здатна забезпечити високий рівень нагляду, посилення привабливості міжнародних інвесторів, зниження суверенних ризиків, вплив інвестиційних ресурсів в Україну через канал транснаціональних фінансових і банківських холдингів. Першочерговими заходами є впровадження основних Базельських принципів, перехід банків на повноцінне ведення бухгалтерії за Міжнародними стандартами фінансової звітності, а також гармонізація законодавства України з основними банківськими директивами ЄС.

Розвиток корпоративного управління в банках України підсилюватиме національну систему регулювання іноземними банками, оскільки має низку спільних цілей. Серед них: уникнення надмірного інсайдерського кредитування як прояву морального ризику та агентської проблеми, удосконалення системи розкриття фінансової інформації та оцінки ризику, що сприяють повноцінній реалізації прав усіх стейкхолдерів банку. Удосконалення корпоративного управління в Україні передбачає такі невідкладні заходи, як розробка національного інституту незалежних членів наглядової ради банків; підвищення вимог до незалежних директорів; ефективніша співпраця зі службами внутрішнього аудиту; упровадження ефективних і прозорих систем матеріального винагородження членів наглядової ради; підвищення можливості для реалізації прав на участь у корпоративному управлінні міноритарних акціонерів.

Група операційних заходів регулювання іноземних банків, на відміну від організаційних, стосується виконання банками

окремих функцій, а не діяльності банків у цілому. Удосконалення регулювання іноземних банків варто здійснювати на етапах формування й розміщення банківських ресурсів, а також у сфері розрахунково-касових та валютних операцій.

Оптимізація **формування ресурсів** іноземними банками має відбуватися за такими напрямками:

1) розвиток внутрішнього ринку банківських ресурсів шляхом виводу вітчизняного капіталу з тіньового обороту;

2) подолання диспропорцій у структурі банківських ресурсів: підвищення питомої ваги довгострокових депозитів у національній валюті;

3) розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб шляхом диверсифікації джерел накопичення ресурсів фонду, надання йому додаткових повноважень щодо реорганізації і ліквідації банків, застосування диференційованих ставок сплати внесків, що ґрунтується на оцінці ризиків у діяльності кожного банку.

Досягнення окреслених цілей сприятиме зниженню залежності національної економіки України від зовнішнього боргового фінансування через канал транснаціональних банків. Роль іноземних банків у посткризовому відновленні довіри вкладників до БСУ є визначальною, оскільки вони мають кращі можливості для залучення коштів фізичних осіб у результаті вищих рівнів лояльності клієнтів, порівняно з вітчизняними, а також достатнього рівня фінансової стійкості.

Операційне регулювання іноземних банків на етапі **розміщення ресурсів** рекомендуємо розвивати за напрямками:

1) стимулювання кредитного фінансування реального сектора економіки України без застосування прямих адміністративних важелів впливу;

2) забезпечення ефективного механізму іпотечного кредитування з одночасним посиленням вимог до банківської оцінки ризиків у цій соціальноважливій сфері;

3) упровадження дієвого юридичного механізму захисту прав кредиторів за умови повного виконання обов'язків перед позичальниками (особливо у сфері повного інформування клієнтів щодо тонкощів умов кредитного договору). Нашу думку підтверджують результати досліджень Марії Мауер [227], які засвідчили, що в країнах з низьким рівнем захисту прав кредиторів присутність іноземних банків частіше призводить до кредитних криз. Якщо ж рівень захисту прав кредиторів адекватний — більше підпри-

ємств отримують позитивні результати від приходу іноземних банків.

Іноземні банки з огляду на високу частку в кредитних операціях і високий рівень зовнішньої фінансової підтримки слугують провідним фактором відновлення докризових обсягів кредитування та притоку іноземних інвестицій. Отже, регулювання їхніх кредитних та інвестиційних операцій варто здійснювати на загальних недискримінаційних умовах, порівняно з вітчизняними банками.

Оптимізація регулювання **розрахунково-касових операцій** іноземних банків, на нашу думку, передбачає вдосконалення контролю за транскордонним рухом капіталів, який включає контроль за відпливом капіталу за кордон; контроль за сукупним припливом капіталу; контроль за короткостроковими надходженнями капіталу для уникнення надмірного зростання короткострокових зобов'язань; контроль за міжнародними валютними операціями, особливо типу «кері-трейд»¹, шляхом встановлення податку на такі транзакції. Особливого значення набуває боротьба зі спекулятивним «гарячим» капіталом, що генерує стрибки волатильності на фондовому та валютному ринках України. Банківська система України потребує формування ефективної системи запобігання відмиванню «брудних» грошей у рамках програми на основі «Сорока рекомендацій» *FATF* та положень відповідних комітетів Банку Міжнародних розрахунків.

Удосконалення інструментарію **валютного регулювання** іноземних банків варто спрямовувати на подолання доларизації економіки України та зниження валютних ризиків. Як свідчать результати наших досліджень, іноземні банки схильні бути провідниками таких негативних процесів за відсутності дієвого режиму валютного контролю. Станом на 01.10.2010 року 47,3 % кредитів і 43,1 % депозитів БСУ були номіновані в іноземній валюті [89] — це нижчий рівень, ніж у попередні роки, однак досить високий. Така валютна структура банківських ресурсів і строкові диспропорції між валютними активами та зобов'язаннями породжують низку банківських ризиків, що особливо гостро проявляються в іноземних банках, які формують значну частину ресурсів за рахунок іноземної ва-

¹ Кері-трейд (*Carry Trade*) — утримання відкритої позиції на валюту з позитивним своїм з метою отримання прибутку не від зміни її курсу, а від різниці у відсоткових ставках.

люти. За кредитування в іноземній валюті банки стикаються з ризиком втрати платоспроможності позичальників унаслідок девальвації гривні. З іншого боку, зростання обсягів наданих позик у національній валюті призводить до диспропорцій у балансі між короткостроковими пасивами в іноземній валюті та довгостроковими гривневими активами. Крім того, існує проблема резервів під кредитні ризики, які згідно з Постановою НБУ від 28.02.2009 року № 108 повинні формуватися виключно в національній валюті, що послаблює фінансову стійкість іноземних банків [100, ст. 2]. Така ситуація значно обмежує темпи відновлення кредитування економіки України.

Оптимізацію регулювання залучення й використання валютних ресурсів в умовах нестабільності курсу гривні в довгостроковому періоді ми вбачаємо в налагодженні механізмів хеджування валютних ризиків, які стримуються відсутністю ринку форвардів, ф'ючерсів та валютних деривативів. Вирішення проблеми доларизації передбачає насамперед утвердження довіри до гривні та вдосконалення механізму рефінансування банків НБУ, яке унеможливило б використання гривні в спекулятивних валютних операціях. Зазначені заходи повинні співвідноситися з процесом поступового переходу до режиму гнучкого курсоутворення та системи інфляційного таргетування в Україні.

Реалізація комплексу запропонованих макроекономічних, організаційних та операційних заходів сприятиме зниженню ризиків, притаманних іноземному банківському капіталу та укріпленню стабільності БСУ. Жорсткі протекціоністські методи регулювання обмежуючого та дискримінаційного характеру стосовно до іноземних банків ми вважаємо такими, що суперечать інтеграційному зовнішньополітичному курсу України та внутрішнім економічним потребам у підвищенні капіталізації, ліквідності, транспарентності та обсягів іноземних інвестицій. Недоцільність надмірних обмежень для функціонування іноземного капіталу підтверджена результатами нашого дослідження впливу іноземних банків на БСУ, що свідчать про важливу роль іноземних банків у подоланні фінансової кризи 2008—2009 років. Завжди актуальним лишається моніторинг індивідуальних показників фінансового ризику та потенціалу впливу іноземних банків для адекватного реагування на нові виклики глобалізації.

Література

1. *Атанасов В.* Не винні вони [Електронний ресурс] / Атанасов В. // *finance.ua*. — К., 2010. — Режим доступу: www.news.finance.ua/2010/05/12.
2. *Барановський О.* Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії, Білорусі // *Вісник НБУ*. — 2007. — № 9. — С. 12—20.
3. *Береславська О.* Курсова політика в умовах припливу іноземного капіталу в Україну // *Вісник НБУ*. — 2008. — № 2. — С. 18—99.
4. Блог Пола Кругмана [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.krugman.blogs.nytimes.com.
5. *Бродель Ф.* Матеріальна цивілізація, економіка та капіталізм, 15—18 ст.: у 3 т. / Бродель Ф. — К.: Основи, 1998. — Т. 3. Час світу / пер. з фр. Григорій Філіпчук. — 631 с.
6. В Fitch вважають, що українським банкам потрібно ще 100 млрд грн [Електронний ресурс] // *Фокус*. — Режим доступу: focus.ua/economy/75775
7. *Васильченко З. М.* Трансформація діяльності комерційних банків в економіці держави: дис.... д-ра екон. наук: 08.04.01 / Васильченко З. М. — КНУ ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — 443 с.
8. *Вербенська В. М.* Стійкість банківської системи в умовах лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами (на прикладі країн Центральної та Східної Європи): дис.... канд. екон. наук: 08.05.01 / Вербенська В. М. — КНУ ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — 240 с.
9. *Владичин У. В.* Економічна сутність іноземного банківництва / Владичин У. В. // *Науковий вісник*. — Л.: Національний лісотехнічний університет України, 2007. — Вип. 17.2.
10. *Владичин У. В.* Особливості регуляторної політики НБУ у секторі іноземного банківництва / Владичин У. В. — 2009. — С. 91—99.
11. *Владичин У. В.* Систематизація норм правового регулювання іноземного банківництва / Владичин У. В. // *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. — 2009. — Вип. 4.
12. *Войтицкая Л.* Банки сокращают свои сети [Електронний ресурс] / Войтицкая Л. // *Дело*. — 2010. — Режим доступу: www.delo.ua/dengi/banki/banki-sokracshajut-svoi-seti-138935.
13. *Войтицкая Л.* ОТП Банк и УкрСиббанк «затарилсь» госбумагами на 3 млрд грн [Електронний ресурс] / Войтицкая Л. // *Дело*. — 2010. — Режим доступу: www.delo.ua/dengi/banki/otp-bank-i-ukrsibbank-gosbumagami.
14. *Галицкая О.* Банки с иностранным капиталом объединились [Електронний ресурс] / Галицкая О. // *Экономические известия*. — 2010. — Режим доступу: finance.eizvestia.com/full/nezakrytyj-klub-dlya-inostancev.
15. *Гесць В.* Іноземний капітал у банківській системі України / Гесць В. // *Дзеркало тижня*. — 2006. — № 26 (605). — С. 7.

16. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О. Дзюблюк // Банківська справа. — 2008. — № 2. — С. 37—45.

17. Дзюблюк О. Розвиток банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу / Дзюблюк О., Прийдун Л. // Світ фінансів. — 2008. — № 2 (15). — С. 9—19.

18. Диба М. І. Вплив іноземного капіталу на економічні процеси в Україні / Диба М. І., Осадчий Є. С. // Фінанси України. — 2009. — № 11. — С. 35—46.

19. Дослідження корпоративного управління в банківському секторі України. / КПМГ Україна, замовлено та редактовано Міжнародною Фінансовою Корпорацією. 2004.

20. Дюфло Р. Доступ філій іноземних банків в Україну / Дюфло Р., Юргелевич С., Савельєв О. — К. : TACIS, 2002. — 15 с.

21. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Жаліло Я. А. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.

22. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 року № 514—VI.

23. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 № 2121—III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5, 6.

24. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» від 27.04.2010 р. № 2155—VI // ВВР. — 2010. — № 26. — Ст. 270.

25. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 р. № 960—XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 29. — Ст. 377.

26. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560—XII // Голос України. — 1991.

27. Закон України «Про Національний банк України» від 20. 05. 1999 р. № 679—XIV // Вісник НБУ. — 1999. — № 7.

28. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964—IV // ВВР. — 2003. — № 39. — Ст. 7.

29. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96—ВР // ВВР. — 1996. — № 19. — Ст. 80.

30. Закон України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» від 17.02.2000 р. № 1457—III // ВВР. — 2000. — № 12. — Ст. 97.

31. Закон України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р. № 2740—III // Урядовий кур'єр. — 2001. — 24 жовтня. — С. 7—12.

32. Зеліско Н. Б. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи в Україні / Зеліско Н. Б. // Вісник Університету банків-

ської справи Національного банку України. — 2008. — № 3. — С. 116—118.

33. Зміни до Положення «Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень (про реєстрацію філій іноземних банків)» від 04.08.2009 р. № 446 // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 10.

34. *Івасів І. Б.* Управління вартістю банку: монографія / Івасів І. Б. — К.: КНЕУ, 2008. — 288 с.

35. *Івасів І. Б.* Філії зарубіжних банків як форма експансії іноземного банківського капіталу / Івасів І. Б. // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць молод. учених та аспірантів. — 2007. — Вип. 18.1 — С. 320—25.

36. Іноземні банки в Україні обурюються рішенням НБУ [Електронний ресурс] // УНІАН. — 2009. — Режим доступу: www.unian.net/ukr/news/news-313144.htm.

37. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 26.09.2001 р. № 368 (зі змін. і доп.) // Вісник Національного банку України. — 2001. — № 11.

38. *Кларотті П.* Доступ іноземних банків на ринок України / Кларотті П. — К.: Європейський консультативний центр з питань законодавства, 2004.

39. *Коваль Г. І.* Аналіз діяльності банків з іноземним капіталом в Україні / Коваль Г. І., Зуй М. М. // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. — 2007. — № 12. — С. 109—117.

40. Коммерсант [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.kommersant.ua/doc.html?path=\komua\2010\084\12556550.htm.

41. *Корнилюк Р. В.* Антикризова політика іноземних банків в Україні / Корнилюк Р. В. // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2010. — Вип. 16.1. — С. 99—108.

42. *Корнилюк Р. В.* Антикризіві стратегії іноземних банків в Україні / Корнилюк Р. В. // Світова економічна криза: причини, наслідки та перспективи подолання: зб. матеріалів Міжнар. студ.-асп. наук. конф. — Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — С. 125—127.

43. *Корнилюк Р. В.* Банки в інтернеті: фінансова п'ітьма [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua/columns/2010/04/21/233340.

44. *Корнилюк Р. В.* Банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів: гео економічний контекст / Корнилюк Р. В. // Світ фінансів. — Т.: ТНЕУ, 2009. — № 3 (20). — С. 74—80.

45. *Корнилюк Р. В.* Банківська система України під впливом іноземних фінансових інститутів: геополітичний контекст / Корнилюк Р. В. // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. — Т. — 2009. — С. 67—69.

46. *Корнилюк Р. В.* Борги банків: відкласти у довгу скриньку [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. В. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/4b7c0b404c331/

47. Корнилюк Р. В. Вплив іноземних банків на розвиток кредитного ринку України / Корнилюк Р. В. // Банківська справа. — К.: Знання, 2011. — № 2.

48. Корнилюк Р. В. ЄБРР в Україні: любов до своїх / Корнилюк Р. В. // Фондовий ринок. — 2009. — № 44. — С. 2—6.

49. Корнилюк Р. В. Іноземні банки в Україні: особливості розвитку в період фінансової кризи [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. В. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — Ірпінь: НУ ДПСУ, 2010. — № 1 — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/Znprnudps/2010_1/zmist.html.

50. Корнилюк Р. В. Класифікація методів регулювання діяльності іноземних банків / Корнилюк Р. В. // Формування ринкової економіки. — К.: КНЕУ, 2010. — Вип. 23. — С. 422—429.

51. Корнилюк Р. В. Консолідаційні процеси в банківській системі України / Івасів І. Б., Корнилюк Р. В. // Економіка та підприємництво: зб. наук. праць мол. учених та аспірантів. — К.: КНЕУ, 2006. — Вип. 16. — 280 с.

52. Корнилюк Р. В. Консолідація банківського капіталу в період глобалізації / Р. В. Корнилюк, Л. Л. Антонюк // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: зб. матеріалів X Міжнар. наук. конф. — Луцьк: ВДУ, 2005. — С. 110—113.

53. Корнилюк Р. В. Мічені Нобелем: «прісноводні» технократи Фін Кідланд та Едвард Прескот [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua.

54. Корнилюк Р. В. Мотиви та цілі виходу банківського капіталу за національні межі / Корнилюк Р. В. // Економіка і регіон: Науковий вісник. — Полтава: ПолтНТУ, 2010. — № 4 (23). — С. 212—217.

55. Корнилюк Р. В. Наслідки експансії іноземних банків у національні банківські системи / Корнилюк Р. В. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. — Суми: УАБС НБУ, 2010. — Вип. 28. — С. 148—155.

56. Корнилюк Р. В. Оптимізація державного регулювання іноземних банків в Україні / Корнилюк Р. В. // Вісник КНТЕУ. — К.: КНТЕУ, 2011.

57. Корнилюк Р. В. Оцінка діяльності іноземних банків у період фінансової кризи / Корнилюк Р. В., Корнилюк С. В. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції: у 2 т. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. — Т. 1. — С. 135—136.

58. Корнилюк Р. В. Результативність банків у період експансії іноземного капіталу / Корнилюк Р. В. // Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття: зб. доп. 75-ї наук. конф. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 199—203.

59. Корнилюк Р. В. Рейтинг банку як інструмент PR / Корнилюк Р. В. // Реформування економіки України: стан та перспективи: зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. — К.: МІБО КНЕУ, 2008. — С. 67—70.

60. Корнилюк Р. В. Рейтинг інформаційної відкритості банків України [Електронний ресурс] / Корнилюк Р., Шпитко Є. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua.

61. Корнилюк Р. В. Рейтинг надійності українських банків. Иностранные дочки надежнее / Шапран В., Корнилюк Р. // Эксперт Украина. — 2008. — № 16. — С. 74—85.

62. Корнилюк Р. В. Рейтинг надійності банківських внесків [Електронний ресурс] / Корнилюк Р., Шпитко Є. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/4b7a756276ba6.

63. Корнилюк Р. В. Реструктуризація банків та її вплив на розвиток банківської системи України / Корнилюк Р. В. // Розвиток фінансової системи України в умовах інтеграції до світових економічних організацій: Збірник праць всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. — Ч. I. Проблеми трансформації фінансово-кредитного ринку України до умов глобальної фінансової системи. м. Полтава, 5—6 грудня 2006 р. — Полтава: ПолтНТУ, 2006. — 125—126 с.

64. Корнилюк Р. В. Реструктуризація банків як механізм реалізації стратегії росту / Корнилюк Р. В. / Соціально-економічний розвиток України на початку 21 століття: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2006. — 336 с.

65. Корнилюк Р. В. Реструктуризація банків як фактор розвитку кредитної системи України / Корнилюк Р. В. // Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття: зб. доп. 74-ї наук. конф. студ. КНЕУ 11—12 квітня 2007 р. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 164—167.

66. Корнилюк Р. В. Ретроспективний аналіз діяльності іноземних банків в Україні / Корнилюк Р. В. // Економіка і регіон: Науковий вісник. — Полтава: ПолтНТУ, 2010. — № 3 (26). — С. 146—152.

67. Корнилюк Р. В. Роль експансії іноземних банків у формуванні конкурентоспроможної банківської системи / Р. В. Корнилюк // Конкуренто-спроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. — Х.: ФОП Лібуркіна; ІНЖЕК, 2009. — С. 54—60.

68. Корнилюк Р. В. Системні банки: занадто великі, щоб...? [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/4b8f981ab004b.

69. Корнилюк Р. В. Стратегічні проблеми регулювання сфери іноземного банківництва / Корнилюк Р. В. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. — Суми: УАБС НБУ, 2011. — № 30. — С. 157—164.

70. Корнилюк Р. В. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. // Економічна правда. — 2009. — Режим доступу: www.epravda.com.ua.

71. Корнилюк Р. В. Українці більше не довіряють банкам олігархів? [Електронний ресурс] / Корнилюк Р. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua/publications/4b5580f0c44fd.

72. Корнилюк Р. В. Час розплати: як банки повертатимуть зовнішні борги / Корнилюк Р. // Фондовый рынок. — 2009. — № 28. — С. 12—17.
73. Крамаренко Г. А. Банковская система Украины в условиях глобализации: защита национальных интересов, безопасность развития и конкурентоспособность / Крамаренко Г. А. // Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму. — 2008. — № 1. — С. 197—206.
74. Кругман П. Хорошие новости, Исландия: все могло бы быть еще хуже [Електронний ресурс] / Кругман П. // Независимая газета. — Режим доступу: www.ng.ru/krugman/2010-07-12/5_iceland.html.
75. Левківський В. М. Міжнародний рух капіталу в глобальному економічному просторі (системно-функціональний аналіз): дис. ... д-ра екон. наук: 08.05.01 / Левківський В. М. — КНУ ім. Т. Шевченка. — К., 2004. — 489 с.
76. Лиу Конг Тхань. Формування механізму міжнародного регулювання іноземних інвестицій в процесі глобалізації економіки: дис. ... канд. екон. наук: 08.05.01 / Лиу Конг Тхань. — 2002.
77. Лямець С. Володимир Лавренчук: треба або не приймати депозити, або активно кредитувати [Електронний ресурс] / Лямець С. // Економічна правда. — 2010. — Режим доступу: www.epravda.com.ua.
78. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси: навч. посіб. / Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. — К.: КНЕУ, 2005. — 557 с.
79. Мороз А. М. Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні / Мороз А. М. // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць — К.: КНЕУ, 2009. — Вип. 13. — 313 с.
80. Неруш І. М&A у банківському секторі РФ та України [Електронний ресурс] / Неруш І., Гусев Є. // Legal Weekly. — 2008. — № 27 (100). — Режим доступу: www.legalweekly.com.ua/issue/?uid=100.
81. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: монографія / [Смовженко Т. С., Кіреєв О. І., Другов О. О. та ін.]; під ред. Т. С. Смовженко. — К.: УАБС НБУ, 2008. — 231 с.
82. Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
83. Особливості діяльності іноземних банків у країнах Центральної та Східної Європи. — К.: Центр наукових досліджень НБУ. — 2002.
84. Офіційний сайт Асоціації розвитку інформатизації фондового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.smida.gov.ua.
85. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків та Базельського комітету [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.bis.org.
86. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
87. Офіційний сайт ЄБРР [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ebrd.com/russian/pages/country/ukraine.shtml.
88. Офіційний сайт міжнародного рейтингового агентства Стандарт енд Пулз [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.standardandpoors.com/ratings/articles/en/us/?assetID=1245214509131.

89. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.

90. Офіційний сайт ПАТ «Кредобанк» [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.kredobank.com.ua/biznes/pub_general.html.

91. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.worldbank.org.ua.

92. Офіційний сайт Української біржі [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ux.ua.

93. Платон. Законы: собрание сочинений в 4 т. / Платон. — М.: Поли-тия, 1994. — Т. 3.

94. Положення «Про порядок видачі ліцензій на створення комерцій-них банків за участю іноземних юридичних та фізичних осіб». Затверджено постановою Правління НБУ від 7.02.1994 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.

95. Положення «Про порядок видачі ліцензій на створення комерцій-них банків за участю іноземних юридичних та фізичних осіб». Затверджено постановою Правління НБУ від 07.02.94, № 24. (Втратило чин-ність).

96. Положення «Про порядок визначення рейтингових оцінок за рей-тинговою системою CAMELS». Затверджено постановою Правління НБУ № 171 від 8.05.2002 р. // Вісник Національного банку України. — 2002. — № 7.

97. Положення «Про порядок іноземного інвестування в Україну». Затверджено постановою Правління НБУ від 10.08.2005 № 280 // Віс-ник Національного банку України. — 2005. — № 9.

98. Положення «Про порядок реєстрації та ліцензування банків, від-криття відокремлених підрозділів». Затверджено постановою правління НБУ № 306 від 08.09.2011 р. // Офіційний вісник України від 07.11.2011. — № 84.

99. Постанова КМУ «Про затвердження положення про порядок дер-жавної реєстрації іноземних інвестицій» від 07.08.1996 р. № 928 [Елек-тронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

100. Постанова правління НБУ «Про внесення змін до деяких норма-тивно-правових актів Національного банку України» від 28.02.2009 р. № 108 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

101. Постанова Правління НБУ «Про врегулювання питань щодо здійснення та реєстрації іноземних інвестицій» від 23.12.2009 р. № 762 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.

102. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за пору-шення банківського законодавства» від 28.08.2001 року № 369 // Вісник Національного банку України. — 2001. — № 10.

103. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезиде-

нтам» від 17.06.2004 р. № 270 // Вісник Національного банку України. — 2004. — № 8.

104. Примостка Л. О. Банківська система України: основні тенденції розвитку / Примостка Л. О. // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2009. — Вип. 14. — С. 104—114.

105. *Примостка Л. О.* Вплив кризи на фінансовий стан банків України / Примостка Л. О. // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2010. — Вип. 16.1. — С. 137—152.

106. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі та вплив на нього. — К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2004.

107. *Прімерова О. К.* Розвиток банківської системи України в умовах фінансової глобалізації: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Прімерова О. К. — К., 2010. — 215 с.

108. Річний звіт 2009 р. [Електронний ресурс] / Citi банк (Україна). — 2010. — Режим доступу: www.citigroup.com/citi/global/ukr.htm.

109. Річні звіти материнських структур іноземних банків в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.google.com.

110. *Рота П.* История банковъ. Выпускъ первый. История старинныхъ кредитныхъ учреждений. С введениемъ примечаниемъ и дополнениями И. И. Кауфмана / Рота П. — С. Пб.: типография А. К. Ландау, 1877—161 с.

111. *Савлук М.* Банківська система — барометр економіки [Електронний ресурс] / Савлук М. // Урядовий кур'єр. — 2005. — Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=23711757.

112. Сайт ТОВ «Сбондс-Україна» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.cbonds.info.

113. *Свечкіна А.* Іноземний капітал як складова розширення ресурсної бази вітчизняних банків / Свечкіна А., Хомич І. // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 4. — Т. 3. — С. 158—161.

114. *Смовженко Т. С.* К вопросу о регулировании уровня иностранного капитала в банковской системе (на примере Украины) / Смовженко Т. С., Другов А. А. // Деньги и кредит. — 2008. — № 4. — С. 49—53.

115. Создание супербанка как вынужденная мера // Банковская практика за рубежом. — 2004. — № 9.

116. *Стиглиц Дж. Е.* Правосудие для избранных [Електронний ресурс] / Стиглиц Дж. // Проджект-синдикат. — 2010. — Режим доступу: www.project-syndicate.org/contributor/184.

117. *Сугоняко О.* Експансія іноземного капіталу: пошук міри / Сугоняко О. // Урядовий кур'єр. — 2006. — № 121. — 4 липня — Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=40890702.

118. *Суржинський М.* Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні [Електронний ресурс] / Суржинський М. // Юстиніан — 2004. — Режим доступу: www.justinian.com.ua/8/2004.

119. Указ Президента України «Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавст-

ва» від 27.06.99 р. № 734/99 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

120. Україна — меморандум про економічну та фінансову політику. — К., 2010.

121. Федеральный закон о банках и банковской деятельности [Електронний ресурс] // Российская федерация — 1990. — № 395—1. — Режим доступу: www.consultant.ru/popular/bank.

122. Федеральный закон Российской Федерации «О банке развития» от 17.05.2007 г. № 82—ФЗ.

123. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підручник / за ред. А. М. Мороза, М. Ф. Пуховкіної. — К.: КНЕУ, 1999.

124. Чи слід дозволити діяльність філій іноземних банків в Україні? — К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні; Німецька консультативна група з питань економічних реформ, 2004. — 12 с.

125. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці: монографія / О. О. Чуб. — К.: КНЕУ, 2009. — 340 с.

126. Шамова І. В. Еволюція міжнародного банківництва / Шамова І. В. // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. — К.: КНЕУ, 2008. — Вип. 12. — С. 174—181.

127. Шапран В. Большой банковский дом / Шапран В. // Эксперт Украина — 2009. — № 39 (230). — С. 40—41.

128. Шапран В. Рейтинг надежности иностранных банковских холдингов / Шапран В., Духненко В. // Эксперт Украина. — 2009. — № 37 (228). — С. 26—33.

129. Шапран В. С. ПРО от «А» до «Я»: справочник эмитента 2009 / Шапран В. С., Корнилюк Р. В. — К.: РА «Эксперт-рейтинг», 2008. — 120 с.

130. Шкодін І. В. Особливості інституційних перетворень та концентрація банківського капіталу в Україні / Шкодін І. В., Підліснюк О. В. // Економікотеоретичні аспекти розвитку фінансово-кредитної системи України: (Х.: ХІВС, 2008. — № 215) — Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — С. 77—81.

131. Школьник І. О. Вплив міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України / Школьник І. О., Кремень В. М. // Фінанси України. — 2009. — № 9. — С. 34—43.

132. Школьник І. О. Міжнародні фінансові конгломерати у банківському секторі України / І. О. Школьник // Вісник НБУ. — 2010. — № 2. — С. 32—36.

133. Шляхи вирішення проблеми доларизації української економіки в умовах розширення присутності іноземних банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.niss.Gov.ua/Monitor/March/01.htm.

134. Шпиг Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу / Шпиг Ф. І. — Суми: Ділові перспективи, 2006. — 288 с.

135. Aburime U. T. Foreign Bank Penetration: an Expose of the Pros and Cons / Aburime U. T. — Lagos: University of Nigeria, 2008.

136. *Acharya V. V.* Fire Sales, Foreign Entry and Bank Liquidity / Acharya V. V., *Shin H. S.*, *Yorulmazer T.* — London Business School; CEPR; Princeton University, Federal Reserve Bank of New York, 2008.
137. *Altmann T. C.* Cross-Border Banking in Central and Eastern Europe. Issues and Implications for Supervisory and Regulatory Organization on the European Level / Altmann T. C. — The Wharton School at the University of Pennsylvania. — 2006.
138. Anyanwaokoro M. Banking Methods and Processes / Anyanwaokoro M. — Enugu: Hosanna Publications, 1996.
139. Ball C. A. The Decision to Establish a Foreign Branch or Subsidiary: An Application of Binary Classification Procedures / Ball C. A., *Tschoegl A. E.* // Journal of Financial and Quantitative Analysis. — 1982. — № 17 (3). — p. 411—24.
140. *Balling M.* Financial Markets in Central and Eastern Europe: Stability and Efficiency / Balling M., Lierman F., Mullineux A. — Routledge, 2004. — 382 p.
141. *Barajas A.* The Impact of Liberalization and Foreign Investment in Colombia's Financial Sector / Barajas A., Stein R., Salazar, №. // Journal of Development Economics. — 2000. — № 63 (1). — p. 157—196.
142. *Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework* [Электронный ресурс]. — November 2005. — Режим доступа: www.bis.org/publ/bcbs118.htm.
143. *Basso H.* Financial Dollarization: The Role of Banks and Interest Rates/ Basso H., Calvo-Gonzalez O., Jugilas M. // ECB Working Paper. — 2007. — № 748.
144. *Beck T.* Bank Concentration and Crises / Beck T., Demirguc-Kunt A., Levine R. // World Bank Working Paper. — Washington DC: World Bank, 2004.
145. *Berger A. N.* The Ability of Banks to Lend to Informationally Opaque Small Businesses / Berger A. N., Klapper L. F., Udell G. F. // Journal of Banking and Finance. — 2001. — № 25. — p. 2127—2167.
146. *Bitzenis A.* Why Foreign Banks Are Entering Transition Economies: The Case of Bulgaria / Bitzenis A. // Global Business & Economics Review Journal. — 2004. — June. Retrieved on December 27.
147. Bloomberg news [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.bloomberg.com.
148. *Boissay F.* Is Lending in Central and Eastern Europe developing too fast? / Boissay F., Calvo-Gonzalez O., Kozluk T. — Preliminary draft, paper presented on the Conference on European Economic Integration, 14—15th November 2005, Vienna.
149. *Bokor L.* Foreign Currency Denominated Borrowing in Central Europe: Trends, Factors and Consequences / Bokor L., Pellenyi G. — ICEG EC Opinion, 2005. — № 5.
150. *Bonin J. P.* Bank performance, efficiency and ownership in transition countries / Bonin J. P., Hasan I., Wachtel P. — BOFIT: Bank of Finland Institute for Economies in Transition, 2004.

151. *Bonin J.* Polish Bank Consolidation and Foreign Competition: Creating a Market-Oriented Banking Sector / Bonin J., Leven B. // *Journal of Comparative Economics*. — 1996. — Vol. 23. — Issue 1. — p. 52—72.
152. *Brealey R.* The Determination of Foreign Banking Location / Brealey R., Kaplanis E. C. // *Journal of International Money and Finance*. — 1996. — Vol. 15. — p. 577—597.
153. *Brown M.* Information Sharing and Credit Market Performance: Firm-Level Evidence from Transition Countries / Brown M., Jappelli T., Pagano M. // *Journal of Financial Intermediation* Forthcoming. — 2008.
154. *Bruno V.* The Real Effect of Foreign Banks / Bruno V., Hauswald R. — American University, 2009.
155. *Buch C.* FDI versus Cross-Border Financial Services: The Globalization of German Banks / Buch C., Lipponer A. // Discussion Paper Series 1: Studies of the Economic Research Centre. — 2004. — № 05/2004.
156. *Buch C.* Cross Border Bank Merger: What Lures the Rare Animal? / Buch C., DeLong G. // *Journal of Banking and Finance*. — 2004. — 28 (9) — P. 2077—2102.
157. *Campbell D.* International Protection of Foreign Investment / Campbell D. — Yorkhill Law Publishing, 2008. — 2023 p.
158. Canada Bank Act [Электронный ресурс] / Minister of Justice. — Ottawa, 1991. — Режим доступа: laws-lois.justice.gc.ca.
159. *Carstenausberg L.* Motives and non-economic reasons for bank mergers and acquisitions / Carstenausberg L., Stahl T. — Berlin Catholic University, 2006.
160. *Cetorelli N.* Globalized Banks: Lending to Emerging Markets in the Crisis / Cetorelli N., Goldberg L. / Federal Reserve Bank of New York Staff Report — June 2009. — № 377.
161. *Chorafas D. N.* New Regulation of the Financial Industry // Book by Dimitris N. Chorafas. — Macmillan, 2000. — 275 p.
162. CIA Factbook [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.cia.gov/cia/publications/factbook.
163. *Claessens S.* How Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market? / Claessens S., Demirguc-Kunt A., Huizinga H. — The World Bank, Development Research Group; CentER, Tilburg University, 1998.
164. *Claessens S.* What Drives Bank Competition? Some International Evidence / Claessens S., Laeven L. // *Journal of Money, Credit and Banking*. — 2003. — № 36 (3). — p. 563—583.
165. *Claeys S.* Acquisition versus Greenfield: the Impact of the Mode of Foreign Bank Entry on Information and Bank Lending Rates / Claeys S., Hainz C. — 2007.
166. *Clarke G.* Foreign Bank Participation and Access to Credit Across Firms in Developing Countries / Clarke G., Cull R. and Martinez Peria M. S. // *Journal of Comparative Economics*. — 2006. — № 34. — p. 774—795.
167. *Crystal J. S.* Has Foreign Bank Entry Led to Sounder Banks in Latin America? / Crystal J. S., Dages B. G., Goldberg L. S. // *Current Issues in*

Economics and Finance. — N.-Y.: Federal Reserve Bank of New York, 2002. — Vol. 8. — No. 1. — p. 1—6.

168. *Cull R.* Foreign Bank Participation and Crises in Developing Countries / Cull R., Martinez Peria M. S. — The World Bank Finance and Private Sector Development Research Group — 2007.

169. *De Haas R.* Foreign Banks and Credit stability in Central and Eastern Europe: A Panel Data Analysis / De Haas R., Van Lelyveld I. // Journal of Banking and Finance. — 2006. — № 30 (7). — p. 1927—1952.

170. *De Haas R.* Internal Capital Markets and Lending by Multinational Bank Subsidiaries / De Haas R., Van Lelyveld I. / EBRD, Bank of England, De Nederlandsche Bank — 2009. — January.

171. *Dell’Ariccia G.* Information and Bank Credit Allocation / Dell’Ariccia G., Marquez R. // Journal of Financial Economics. — 2004. — № 72. — p. 185—214.

172. *Denise Winterman.* Just returning your call... to the UK [Электронный ресурс] / Denise Winterman // BBC News Magazine. — 2007. — Режим доступа: www.news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/6353491.stm.

173. *Denizer C.* Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980—1997 / Denizer C., Claessens S., Jansen M. // The Internationalization of Financial Services: Issues and Lessons for Developing Countries. — Boston: Kluwer Academic. — 2000.

174. *Detragiache E.* Foreign Banks in Poor Countries: Theory and Evidence / Detragiache E., Gupta P., Tressel T. // IMF Working Paper. — 2006. — № 06/18.

175. *DeYoung R.* Foreign Banks in the United States: Earning Market Share or Buying It / De Young R., Nolle D. E. // Journal of Money, Credit and Banking. — 1996. — Vol. 28. p. 622—636.

176. Does Function Follow Organizational Form? Evidence from the Lending Practices of Large and Small Banks / [Berger A. N., Miller N. M., Petersen M. A., Rajan R. G., Stein J. C.] // Journal of Financial Economics. — 2005. — № 76. — p. 237—269.

177. *Dong H.* The Role of Bank Regulation on Banking Mergers and Acquisitions across Countries / Dong H., Song F. M., Tao L. — Hong Kong: University of Hong Kong, 2009.

178. *Dooley M.* Private Inflows When Crises are Anticipated: a Case Study of Korea / Dooley M., Shin I. // NBER Working Paper. — 2000. — № 7992.

179. ECB Financial Stability Review [Электронный ресурс] // ECB. — June 2010. — Режим доступа: www.ecb.int/pub.

180. ЕСВ Офіційний сайт Європейського центрального банку [Електронний ресурс]. — Режим доступа: www.ecb.int.

181. Erste Annual Report 2009 [Электронный ресурс] / Erste Group. — 2010. — Режим доступа: www.erstegroup.com.

182. EU Banking Sector Stability [Электронный ресурс] // ECB papers. — 2006. — Режим доступа: www.ecb.int/pub/pdf/other/eubankingsectorstability2006en.pdf.

183. EU Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ec.europa.eu.
184. *Farnoux M.* Foreign Direct Investment in the Polish Financial Sector / Farnoux M., Lanteri M., Schmidt J. — Case study prepared for the CGFS Working Group on Financial Sector FDI. — 2004.
185. *Fisher A.* A Note on the Determinants of Foreign Bank Activity in London Between 1980—1989 / Fisher A., Molyneaux P. // *Applied Financial Economics*. — 1996. — №6 (3). — p. 271—277.
186. Fitch: Ukrainian Bank Asset Quality Remains Under Pressure. New Capital Support Needed [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.fitchratings.com.
187. *Focarelli D.* The Patterns of Cross-Border Bank Mergers and Shareholdings in OECD Countries / Focarelli D., Pozzolo A. // *Journal of Banking and Finance*. — 2001. — Vol. 25 (12). p. 2305—2337.
188. Foreign bank entry and credit allocation in emerging markets / [Degryse H., Havrylchuk O., Jurzyk E., Kozak S.]. / IMF, CentER, Tilburg University. — 2009.
189. Foreign Bank Presence in Developing Countries 1995—2006: Data and Trends / [Claessens S., Van Horen N., Gurcanlar T., Mercado J.]. / World Bank, United Kingdom's Department for International Development (DECRG trade and services project). — 2008.
190. *Fritsch M.* Bank M&A in Central and Eastern Europe / Fritsch M., Gleisner F., Holzhauser M. / Johann Wolfgang Goethe-University. — 2007.
191. *Fritsch M.* Long Term Effects of Bank Acquisitions in Central and Eastern Europe / Fritsch M. — 2008.
192. *Galindo A.* Better the Devil That You Know: Evidence on Entry Costs Faced By Foreign Banks / Galindo A., Micco A., Serra C. / IDB; Research Department Working Paper. — 2003. — № 477.
193. *Giannetti M.* «Lending by Example»: Direct and Indirect Effects of Foreign Banks in Emerging Markets / Giannetti M., Ongena S. / CEPR. — 2009.
194. *Goldberg L. G.* The Causes of U.S. Bank Expansion Overseas: The Case of Great Britain / Goldberg L. G., Saunders A. // *Journal of Money, Credit and Banking*. — 1980. — № 12 (4). — p. 630—643.
195. *Goldberg L. G.* The Determinants of Foreign Banking Activity in the United States / Goldberg L. G., Saunders A. // *Journal of Banking and Finance*. — 1980. — № 5 (1). — p. 17—32.
196. *Goldberg L. G.* The Determinants of U.S. Banking Activity Abroad / Goldberg L. G., Johnson D. // *Journal of International Money and Finance*. — 1990. — № 9 (2). — pp. 123—37.
197. *Goldberg L. G.* The Growth of Organizational Forms of Foreign Banks in the U.S.: A Note / Goldberg L. G., Saunders A. // *Journal of Money, Credit and Banking*. — 1981. — № 13 (3). — p. 365—374.
198. *Grosse R.* Foreign Bank Activity in the United States: An Analysis by Country of Origin / Grosse R., Goldberg L. G. // *Journal of Banking and Finance*. — 1991. — Vol. 15. — p. 1092—1112.

199. *Haber S.* Contract Rights and Risk Aversion: Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997—2000 / Haber S., Musacchio A. — Stanford, 2005.

200. *Havrylchuk O.* Inherited or earned? Performance of foreign banks in Central and Eastern Europe / Havrylchuk O., Jurzyk E. / CEPIL. — 2008.

201. *Houston J. F.* Regulatory Arbitrage and International Bank Flows [Електронний ресурс] / Houston J. F., Lin Ch., Ma Y. — December 18, 2009. — Режим доступу: www.ssrn.com/abstract=1525895.

202. *Hryckiewicz A.* Why Do Foreign Banks Withdraw from Other Nations / Hryckiewicz A., Kowalewski O. — Frankfurt: Goethe University, 2009.

203. *Hultman C. W.* Factors Affecting the Foreign Banking Presence in the United States / Hultman C. W., McGee R. // Journal of Banking and Finance. — 1989. — № 13 (3). — p. 383—396.

204. IFC Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ifc.org.

205. *Kane E. J.* Regulation and Supervision: An Ethical Perspective / Kane E. J. // NBER Working Paper. — 2008. — № 13895.

206. *Kaufman G. G.* Bank regulation and foreign-owned banks / Kaufman G. G. // Reserve Bank of New Zealand: Bulletin. — 2004. — Vol. 67. — № 2.

207. *Kern A.* Global Governance of Financial Systems: The International Regulation of Systemic Risk / Kern A., Dhumale R., Eatwell J. — New York: Oxford University Press, Inc., 2006.

208. *Kraft E.* Lending booms, foreign bank entry and competition: the Croatian case / Kraft E. // Banking and the Financial Sector in Transition and Emerging Market. — Dubrovnik: 9th Dubrovnik Economic Conference, 2003.

209. *La Porta R.* Related Lending / La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Zamarripa G. // Quarterly Journal of Economics. — 2003. — № 128. — p. 231—268.

210. *Langohr H. M.* The Rating Agencies and their Credit Ratings: What They Are, How They Work and Why They Are Relevant / Langohr H. M., Langohr P. T. — Chichester: John Wiley & Sons Ltd., 2008. — 526 p.

211. *Lehner M.* Entry of Foreign Banks and their Impact on Host Countries / Lehner M., Schnitzer M. — Munich: University of Munich, 2007.

212. *Levine R.* Foreign Banks, Financial Development, and Economic Growth / Levine R. // International Financial Markets. — Washington, D. C.: AEI Press. — 1996.

213. *Luca A.* What drives credit dollarization in transition economies? / Luca A., Petrova I. // Journal of Banking and Finance. — 2007. — № 10.

214. *Magnusson N.* Nine Greek Banks Downgraded by Moody's; Piraeus Cut to Junk [Електронний ресурс] / Magnusson N. // Businessweek. — Режим доступу: www.businessweek.com/news/2010-04-30/nine-greek-banks-downgraded-by-moody-s-piraeus-cut-to-junk.html.

215. *Martinez Peria M. S.* How Foreign Participation and Market Concentration Impact Bank Spreads: Evidence from Latin America /

Martinez Peria M. S., Mody A. // Journal of Money, Credit, and Banking. — 2004. — № 36 (3). — p. 511—537.

216. *Mian A.* Distance Constraints: The Limits of Foreign Lending in Poor Economies / Mian A. // Journal of Finance. — 2006. — № 61. — p. 1005—1056.

217. *Micco A.* Bank Ownership and Performance. Does Politics Matter? / Micco A., Panizza U., Yanez M. // Journal of Banking and Finance. — 2007. — Vol. 31. — p. 219—241.

218. *Miklaszewska E.* Foreign Bank Entry and Bank Performance in Poland: Questions of Efficiency and Stability / Miklaszewska E., Mikołajczyk K. — Kraków, Economic University of Kraków, 2009.

219. *Moreno R.* The Increased Role of Foreign Bank Entry in Emerging Markets / Moreno R., Villar A. // BIS Papers. — 2006. — № 23.

220. *Nigh D.* The Role of Location-Related Factors in U.S. Banking Involvement Abroad: An Empirical Analysis / Nigh D., Cho K. R., Krishnan S. // Journal of International Business Studies. — 1986. — № 17. — p. 59—72.

221. *Pasiouras F.* What Drives Acquisitions in the EU Banking Industry? The Role of Bank Regulation and Supervision Framework, Bank Specific and Market Specific Factors / Pasiouras F., Tanna S., Gaganis C. // Working Paper Series Coventry University, Economics, Finance and Accounting Applied Research. / 2007. — № 3.

222. *Paulhart A.* Do Foreign Banks Drive Foreign Currency Lending in Central and Eastern Europe? / Paulhart A., Rainer W. and Haiss P. / Paper for presentation at the 36 annual EFA meeting, 19—22 august 2009. — Bergen: Norwegian School of economics and business administration, 2009.

223. *Peek J.* Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience / Peek J., Rosengren E. // New England Economic Review. — Federal Reserve Bank of Boston, 2000. — September/October.

224. *Petreski M.* Entry of Bank Foreign Capital in Developing Economies: Measuring Profit & Cost Efficiency / Petreski M. // Economist. — 2006.

225. *Poghosyan T.* Determinants of Cross-Border Bank Acquisitions in Transition Economies: A Latent Class Analysis / Poghosyan T., De Haan J. // CESIFO Working paper. — 2008. — № 2372.

226. *Rogoff K. S.* The Aftermath of Financial Crises / Rogoff K. S., Reinhart C. M. // American Economic Review / American Economic Association. — 2009. — Vol. 99 (2). — p. 466—472.

227. *Rueda Maurer M. C.* Foreign bank entry, institutional development and credit access: firm-level evidence from 22 transition countries / Rueda Maurer M. C. — Bern: Swiss National Bank, 2008.

228. *Schmautze D.* Cross-Border Bank Mergers: Who Gains and Why? / Schmautze D. — University of Muenster, 2006.

229. *Schmukler S. L.* Financial Globalization: Gain and Pain for Developing Countries / Schmukler S. L. — The World Bank Research Group, 2004.

230. *Schulz H.* Foreign Banks in Mexico: New Conquistadors or Agents of Change? / Schulz H. // Working Paper. / The Wharton School, Financial Institutions Center. — 2006. — № 06—11.
231. *Sengupta R.* Foreign Entry and Bank Competition / Sengupta R. — St. Louis: Federal Reserve Bank of St. Louis; Vanderbilt University, 2006.
232. *Smith R.* Global Banking / Smith R., Walter I. — Oxford: Oxford University Press, 1997. — 490 p.
233. *Song I.* Foreign Bank Supervision and Challenges to Emerging Market Supervisors / Song I. / IMF Working Paper. — May 2004.
234. *Sonin C.* Impact of Foreign Bank Admission at Domestic Banking Sectors in Transitional Economies on Financial Institutions and Enterprise Restructuring / Sonin C., Yudkevich M. / Research Center of the New Economic School. — Moscow, 2000.
235. *Sorsa P.* Vulnerabilities in Emerging Southeastern Europe — How Much Cause for Concern? / Sorsa P., Bakker B., Duenwald C., Maechler A., Tiffin A. // IMF Working Paper. — 2007. — № 07/236.
236. *Stein J.* Information Production and Capital Allocation: Decentralized vs Hierarchical Firms / Stein J. // Journal of Finance. — 2002. — № 57. — p. 1891—1922.
237. Structural Indicators for the EU Banking Sector 2010 [Электронный ресурс] // ECB papers — Frankfurt am Main: ECB, 2010. — 16 p. — Режим доступа: www.ecb.europa.eu.
238. *Stulz R. M.* The Limits of Financial Globalization / Stulz R. M. — 2002.
239. The Banker Top 1000 World Banks [Электронный ресурс] // The Banker. — 2010. — Режим доступа: www.thebanker.com/top1000.php.
240. The Bankig Act [Электронный ресурс] // Narodowy Bank Polski — Warsaw, 29.08.1997. — Режим доступа: www.nbp.pl/homen.aspx?f=en/aktyprawne.
241. Transparency and Disclosure by Ukrainian Banks 2010: Decline in Transparency amid Financial Difficulties and Flawed Disclosure Infrastructure // Joint Research of the Financial Initiatives Agency and Standard & Poor's with support from USAID Capital Markets Project. — 2010. — 8 October.
242. *Tsahelnik I.* Foreign Bank Entry in CIS Countries: MA thesis / Tsahelnik I. — National University «Kyiv-Mohyla Academy». — 2006.
243. *Tschoegl A. E.* Financial Crises and the Presence of Foreign Banks / Tschoegl A. E. // Financial Institutions Center Working Paper. — The Wharton School, 2003. — № 03—35.
244. *Uche C. U.* Bank Share Capital Regulation in Nigeria / Uche C. U. // Journal of International Banking Law. — London: Sweet & Maxwell, 1998. — Vol. 13. — Issue 1. P. 30—34.
245. *Uiboupin J.* Effects of Foreign Banks Entry on Bank Performance in the CEE Countries / Uiboupin J. // Working Paper. — Tartu: University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration, 2004. — № 33.
246. *Unite A. A.* The Effect of Foreign Entry and Ownership Structure on the Philippine Domestic Banking Sector / Unite A. A., Sullivan M. J. // Journal of Banking and Finance. — 2002. — № 27. — p. 2249—2271.

247. *Van Horen N.* Foreign Banking in Developing Countries / Van Horen N. — the World Bank and the University of Amsterdam, 2006.

248. *Vo Thi N. A.* Does the Entry Mode of Foreign Banks Matter for Bank Efficiency? Evidence from the Czech Republic, Hungary, and Poland / Vo Thi N. A., Vencappa D. — William Davidson Institute Working Paper, July 2008. — № 925.

249. *Weill L.* Banking Efficiency in Transition Economies: The Role of Foreign Ownership / Weill L. // *Economics of Transition*. — 2003. — Vol. 11 (3). — p. 569—592.

250. *Williams B.* Factors Affecting the Performance of Foreign-Owned Banks in Australia: A Cross-Sectional Study / Williams B. // *Journal of Banking and Finance*. — 1998. — Vol. 22. — p. 197—219.

251. WTO Commitments vs. Reported Practices on Foreign Bank Entry and Regulation: A Cross-Country Analysis / [Barth J. R., Marchetti J. A., Nolle D. E., Sawangngoenyung W.]. — Auburn University, 2007 — November.

250. *Yamori N. A.* Note on the Location Choice of Multinational Banks: the Case of Japanese Financial Institutions / Yamori N. A. // *Journal of Banking and Finance*. — 1998. — Vol. 22. — p. 109—200.

253. *Yeyati E. L.* Concentration and Foreign Penetration in Latin American Banking Sectors: Impact on Competition and Risk / Yeyati E. L., Micco A. — Inter-American Development Bank Working Paper, 2003. — № 499.

Додатки

Додаток А

ІНДЕКС ГЕРФІНДАЛЯ — ГІРШМАНА ТА ЧАСТКА АКТИВІВ П'ЯТИ
НАЙБІЛЬШИХ БАНКІВ У НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМАХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН — ДОНОРІВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ [237]

Країна	Індекс Герфіндаля — Гіршмана			Частка активів п'яти найбільших банків у системі		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Нідерланди	1822	1928	2168	85,1	86,3	86,8
Латвія	1271	1158	1205	69,2	67,2	70,2
Греція	1101	1172	1172	66,3	67,7	69,5
Кіпр	1056	1089	1024	63,9	64,9	63,9
Чехія	1104	1100	1000	64,1	65,7	62,0
Швеція	856	934	953	57,8	61,0	61,9
Угорщина	823	840	822	53,5	54,1	54,5
Ірландія	600	600	800	44,8	46,1	55,7
Франція	726	679	681	52,3	51,8	51,2
Польща	599	640	562	46,1	46,6	44,2
Австрія	534	527	454	43,8	42,8	39,0
Італія	220	328	344	26,2	33,1	33,0
ФРН	178	183	191	22,0	22,0	22,7

БАНКИ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ
СТАНОМ НА 01.01.2011 РОКУ [84; 89]

Дочірній банк	Прямий інвестор	Міжнародна холдингова група або кінцевий бенефіціар	Активи дочірнього банку, тис. грн., станом на 01.10.2010	Рік приходу іноземних інвесторів	Оголошена сума угоди, млн дол. США (при поглинанні банку)
1	2	3	4	5	6
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЛЬ	Raiffeisen International (Австрія)	RZB (Австрія)	55 931 952	2005	520 000
УКРСИББАНК	BNP Paribas (Франція)	BNP Paribas (Франція)	43 300 992	2005	—
УКРСОЦБАНК	Unicredit Bank Austria (Австрія)	Unicredit (Італія)	42 948 730	2007	10 350 000
ВТБ БАНК	ВТБ (РФ)	ЦБ РФ	30 826 219	2006	350 000
ПРОМІНВЕСТ-БАНК	Внешэкономбанк (РФ)	Уряд РФ	28 913 755	2009	1 300 750
АЛЬФА-БАНК	АВН Ukraine Limited (Кіпр)	Альфа-банк (РФ)	27 142 343	2000	—
ОТП БАНК	ОТР Bank Plc. (Угорщина)	ОТР (Угорщина)	26 203 768	2006	4 135 000
БАНК ФОРУМ	Commerzbank Auslandsbanken Holding AG (ФРН)	Commerzbank (ФРН)	15 522 829	2008	3 000 000

Продовження табл. Б. 1

Дочірній банк	Прямий інвестор	Міжнародна холдингова група або кінцевий бенефіціар	Активи дочірнього банку, тис. грн., станом на 01.10.2010	Рік приходу іноземних інвесторів	Оголошена сума угоди, млн дол. США (при поглинанні банку)
1	2	3	4	5	6
КРЕДИТПРОМ-БАНК	Homertton Trading Ltd (Ірландія)	н/д	13 852 885	н/д	—
СВЕДБАНК	Swedbank (Швеція)	Swedbank	12 325 060	2007	4 000 000
ЕРСТЕ БАНК	Erste Bank (Австрія)	Erste	10 814 031	2006	520 000
УНІВЕРСАЛ БАНК	EFG Eurobank (Швейцарія)	Dr. Spiro J. Latsis (Греція)	9 473 093	2007	250 000
ІНГ БАНК УКРАЇНА	ING Bank N. V. (Нідерланди)	ING (Нідерланди)	8 896 176	1998	—
УНІКРЕДИТ БАНК	Bank Polska Kasa Opieki SA. (Польща)	Unicredit (Італія)	8 676 110	1997	—
ДОЧІРНІЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	Сбербанк России	Уряд РФ	8 394 495	2007	750 000
ПРАВЕКС-БАНК	Intesa San Paolo (Італія)	Intesa San Paolo (Італія)	5 890 629	2008	3 451 000
БАНК КРЕДИТ ДНПРО	Brancroft Enterprises Limited (Кіпр)	Віктор Пінчук	5 174 091	2007	—

ІНДЕКС-БАНК	Credit Agricole (Suisse) SA	Calyon Corporate and Investment Bank	5 052 981	2006	1 300 000
КРЕДОБАНК	PKO Bank Polski	Уряд Польщі	4 810 017	2007	104 400
МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТ- НИЙ БАНК	Marfin Popular Bank	н/д	4 373 504	2006	685 000
КІБ КРЕДІ АГ- РІКОЛЬ	Credit Agricole	Calyon Corporate and Investment Bank	4 091 690	1993	—
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	Citibank (США)	Citigroup (США)	5 414 416	1998	—
«КІЇВСЬКА РУСЬ»	Sharp Arrow Holdings Limited (Kipr)	Growth Management Limited, SFL Clover Limited	4 663 210	2006	—
БТА БАНК	«ТуранАлем Секьюрітіс»	Банк ТуранАлем (Казахстан)	3 764 287	2002	—
МЕГАБАНК	ЄБРР, KfW	міжн. орг., ФРН	3 524 069	2007	95 000
ПРЕУС БАНК МКБ	Piraeus Bank SA	Piraeus	3 483 080	2007	376 500
ІНДУСТРІАЛБАНК	Солдатенко Микола Петрович		3 377 071	н/д	—
СЕБ БАНК	Vilniaus Bank (Литва)	SEB grou	3 272 065	2005	—
БМ БАНК	АКБ «Банк Москвы»	н/д	2 804 583	2006	—

Продовження табл. Б. 1

Дочірній банк	Прямий інвестор	Міжнародна холдингова група або кінцевий бенефіціар	Активи дочірнього банку, тис. грн., станом на 01.10.2010	Рік приходу іноземних інвесторів	Оголошена сума угоди, млн дол. США (при поглинанні банку)
1	2	3	4	5	6
ФОЛЬКСБАНК	Volsbank International AG	Volsbank AG	2 803 218	2007	345 000
ПРОКРЕДИТ БАНК	ПроКредит Холдинг, СБРР, Western NIS Enterprise Fund	н/д	2 496 321	2001	—
УКРІНБАНК	BNY Mellon (США)	н/д	2 179 519	2007	680 000
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	Credit Europe Bank (Finansbank N. V.)	Fiba Group (Туреччина) Mr Husnu Ozyegin	1 579 161	2006	—
МІСТО БАНК	СП (Юнімакс), ДП «Ролвенден стандарт»	Trasta Komercbanka	2 179 298	2008	125 000
ЕНЕРГІОБАНК	Національна резервна корпорація	Лєбедєв (РФ)	1 824 447	2006	—
БАНК КІПРУ	Bank of Cyprus Public Company Ltd.	Bank of Cyprus	1 743 681	2008	364 000
АСТРА БАНК	Alpha Bank A.E.	Alpha (Греція)	1 681 487	2008	—
ІПЛАТИНУМ БАНК	IMB Group	IMB Group (США)	1 290 835	2005	—
БГ БАНК	Bank of Georgia	Bank of Georgia	1 219 038	2007	—
БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА	Вишневецький Вадим	Вишневецький Вадим	1 092 512	н/д	—

БАНК ПЕТРО-КОММЕРЦ-УКРАЇНА	Петрокоммерцбанк	Лукойл	916 987	2002	—
БАНК РЕНЕСАНС КАСПІАЛ	Ренессанс Капітал	Ренессанс Капітал	744 025	2006	—
«Львів»	Нью Прогрес Холдинг — де-факто, СК РЕ-НЕСАНС, ЗАТ Львів-інвест, ТОВ Синдикат — де-юре	Vostock Holdings ehf, Hraunbjarg ehf (Ісландія)	724 748	2006	6 770
ПЛЮС БАНК	Getin Holding SA	Getin (Польща)	621 131	2007	103 000
БАНК ТРАСТ	Громадяни РФ	Громадяни РФ	344 865	2007	—
ПРОМЕКОНО-МБАНК	ЗАТ «СК «Інтегріті» (60 %)	Фізичні особи не-резиденти (82,5 %)	326 772	2003	—
КРЕДИТІВЕСТ БАНК	Алтинбаш Холдинг (Туреччина)	Алтинбаш Холдинг (Туреччина)	325 093	2006	—
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	(ФРН)	(ФРН)	264 054	2009	—
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	Русский стандарт	н/д	253 245	2006	47 500
ПРОФІН БАНК	Societe Generale Consumer Finance (Франція)	Societe Generale Group	210 428	2007	200 000
УКРБУДІНВЕСТБАНК	Aspra Finanz Holding AG	н/д	111 082	2004	—
РАДАБАНК	Веб-інвест (КІТФінанс)	н/д	108 370	2007	50 000

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ. ФОРМУЛИ РОЗРАХУНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ

Сфера аналізу	Показник	Позначення	Формула розрахунку
ефективність	Рентабельність активів	ROA	ЧП/ЧА
ефективність	Рентабельність статутного капіталу	ROE	ЧП/СК
ефективність	Рентабельність власного капіталу	ROC	ЧП/БК
адекватність капіталу	Показник концентрації капіталу	CapAd	БК/ЧА
якість портфеля активів	Коефіцієнт резервування під кредитні ризики	LoanRes	Рез./К
ліквідність	Коефіцієнт ліквідності	Liq	ГК/Пасиви
фондування	Відношення процентних витрат до процентних доходів	Cost-Income Ratio	Проц. витрати / Проц. доходи
депозитні операції	Частка депозитів у пасивах	Dep	Деп./Пасиви
кредитні операції	Коефіцієнт покриття	Cover Ratio	Проц. доходи / Проц. витрати

кредитні операції	Відношення кредитів до депозитів	Loan-to-Deposit Ratio	К/Деп.
кредитні операції	Процентна маржа	NIM	ЧПД/К
кредитні операції	Коефіцієнт інтенсивності кредитування	КІК	абс. приріст кредитів / сер. арифм. активів за період
операції з цінними паперами	Частка цінних паперів в активах	Частка цп в активах	ЦП/А

Умовні позначення:

Деп. — депозити

ВК — власний капітал

СК — статутний капітал

Рез. — резерви під кредитні ризики

К — кредити надані

чА — чисті активи — активи банку, зменшені на суму резервів за активними операціями

ГК — грошові кошти — кошти в НБУ, в інших банках та готівкові кошти банку

ЧП — чистий прибуток або збиток

ЧПД — чистий процентний дохід

ЦП — цінні папери

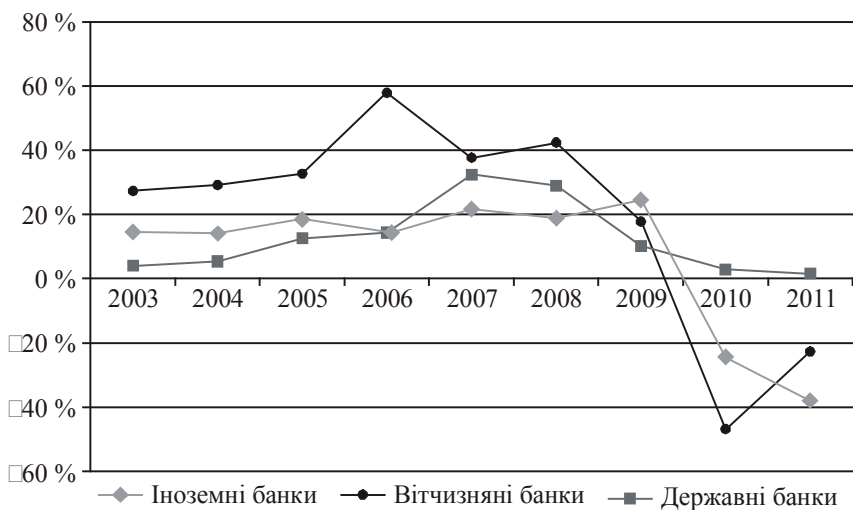

Рис. В.1. ROE першої 50-ки банків України за період 2003—2011 років*

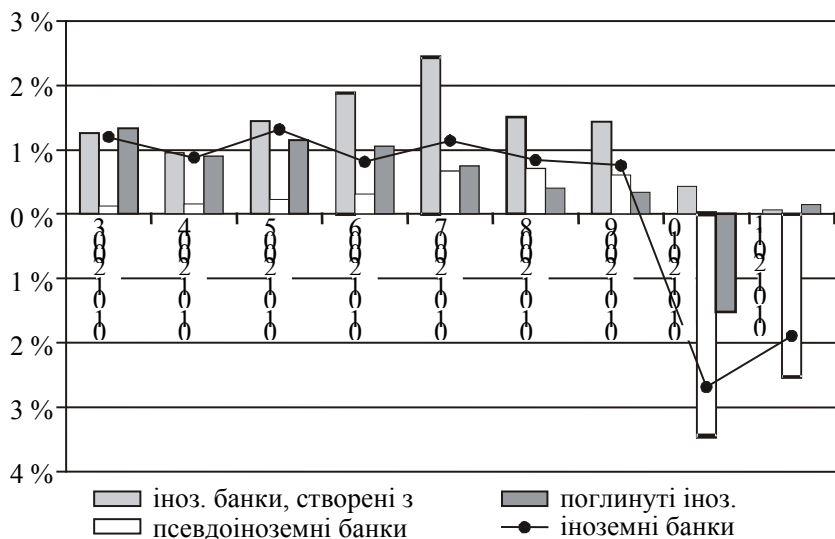

Рис. В.2. ROA іноземних банків за період 2003—2011 років розраховано і складено автором на основі даних офіційного сайту НБУ

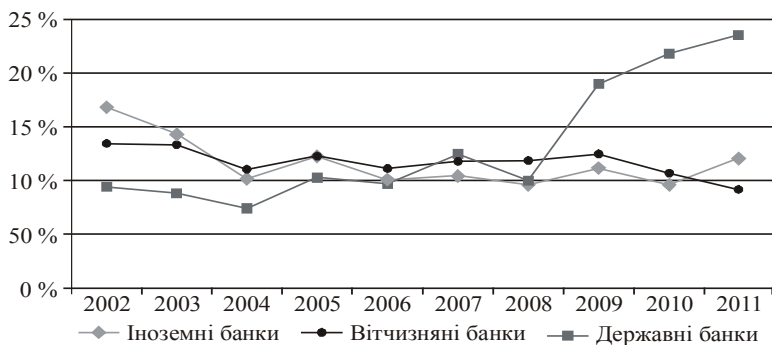

Рис. В.3. Коеф. концентрації капіталу першої 50-ки банків України за період 2002—2011 рр.*

Рис. В.4. Коеф. концентрації капіталу іноземних банків за період 2002—2011 років

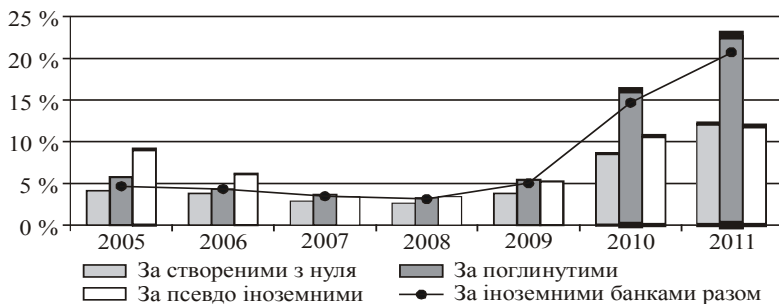

Рис. В.5. Частка резервів під кредитні ризики в кредитах за період 2005—2011 років

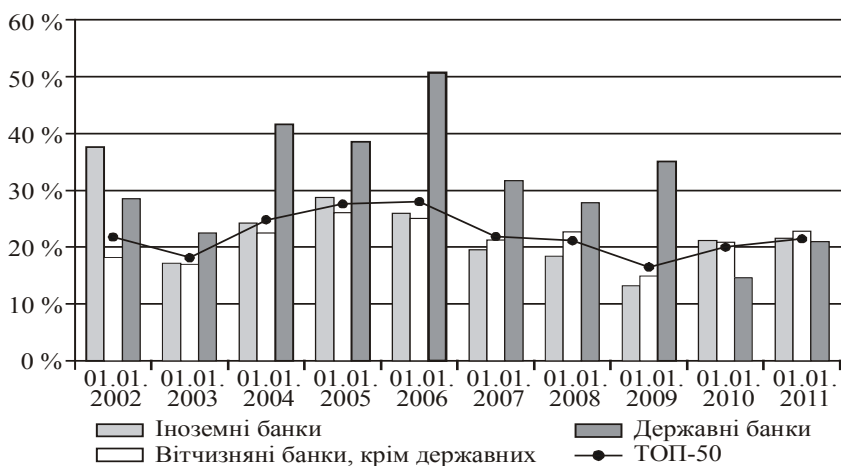

Рис. В.6. Ліквідність за період 2002—2011 років

Рис. В.7. Ліквідність іноземних банків за період 2002—2011 років

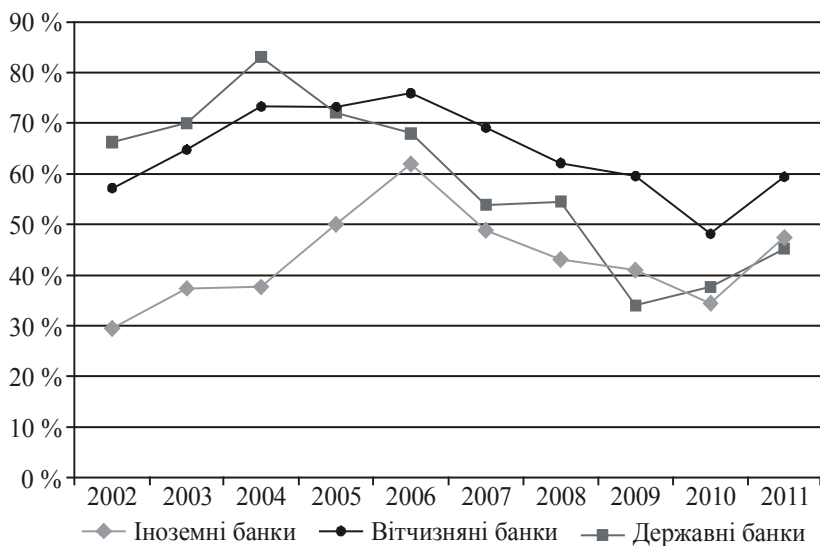

Рис. В.8. Частка депозитів у пасивах за період 2002—2011 років

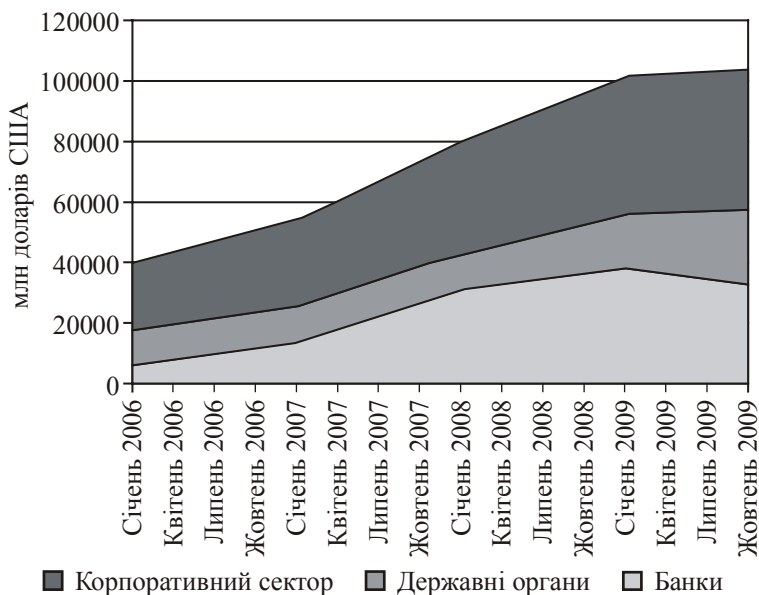

Рис. В.9. Структура зовнішнього боргу України, 2006—2009 роки*

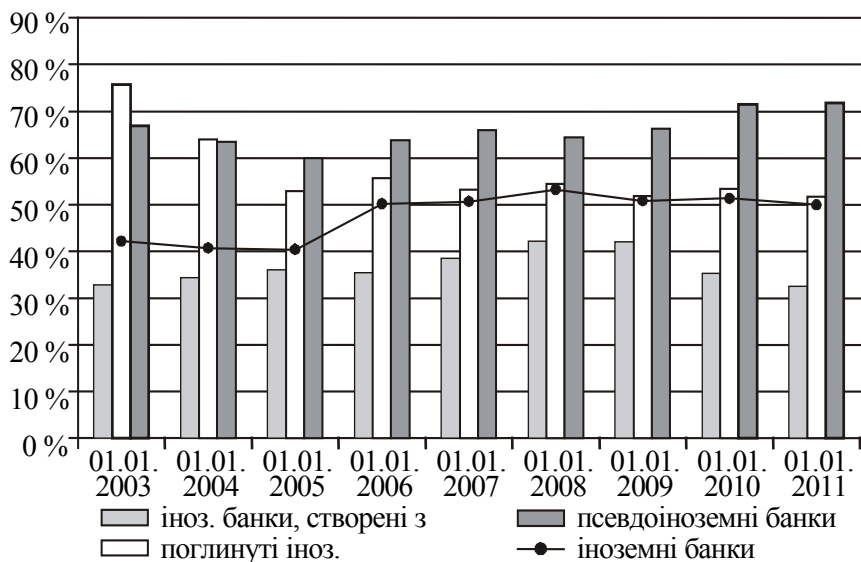

Рис. В. 10. Частка процентних витрат у процентних доходах за період 2003—2011 роки

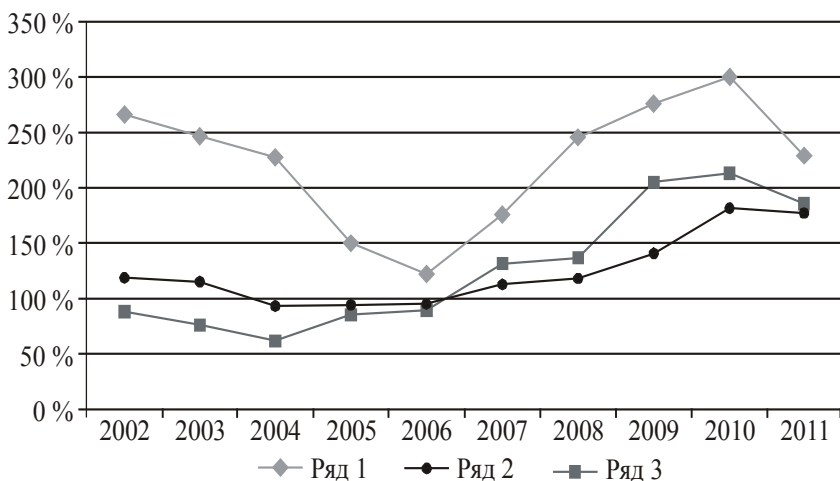

Рис. В. 11. Відношення кредитів до депозитів за період 2002—2011 рр.*

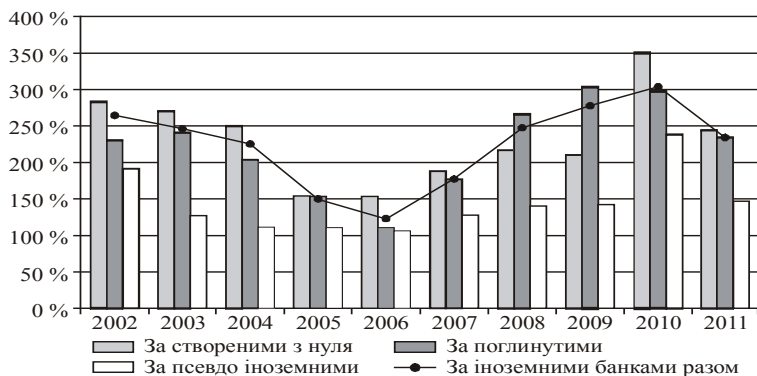

Рис. В.12. Відношення кредитів до депозитів в іноземних банках за період 2002—2011 роки

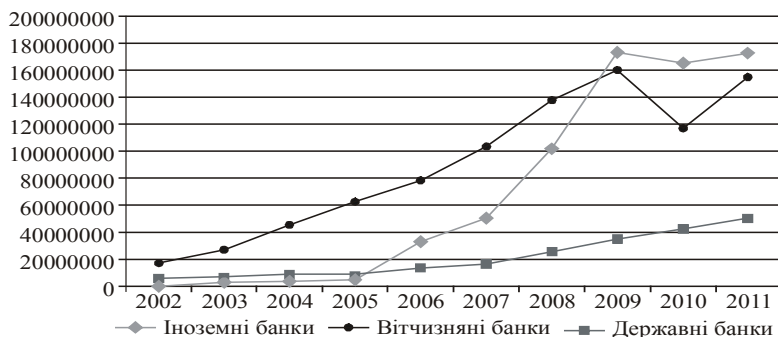

Рис. В.13. Динаміка депозитів за період 2002—2011 роки

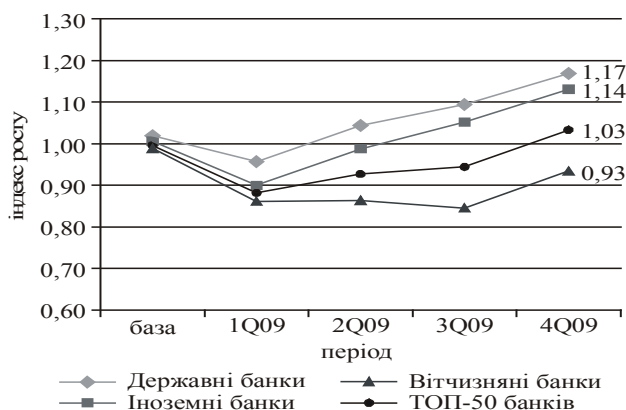

Рис. В. 14. Зміна обсягів банківських депозитів фізичних осіб під час кризи 2009 року

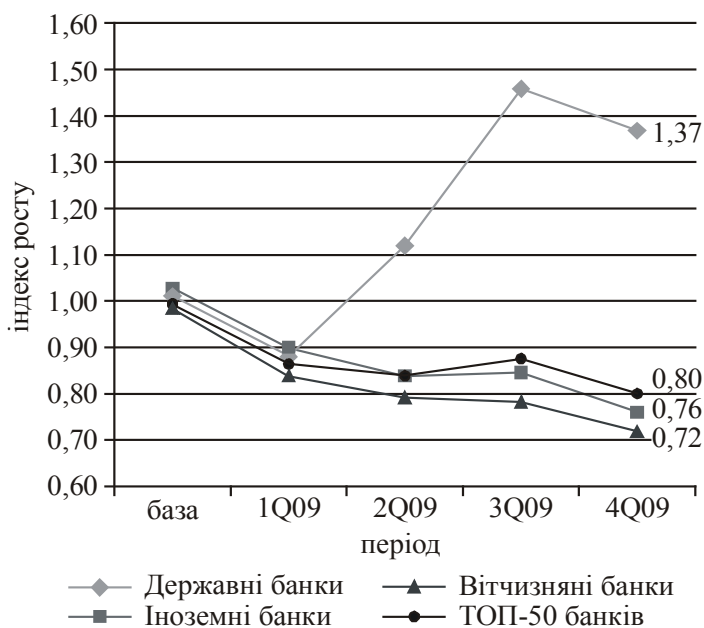

Рис. В.15. Зміна обсягів банківських депозитів юридичних осіб у 2009 році

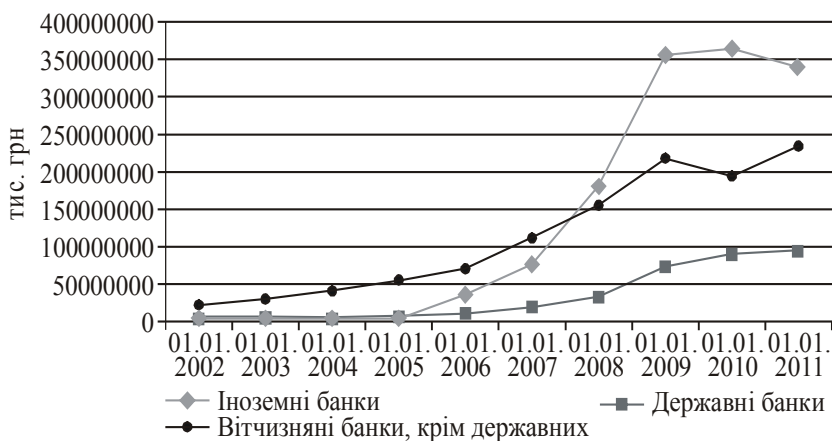

Рис. В.16. Динаміка кредитів за період 2002—2011 років

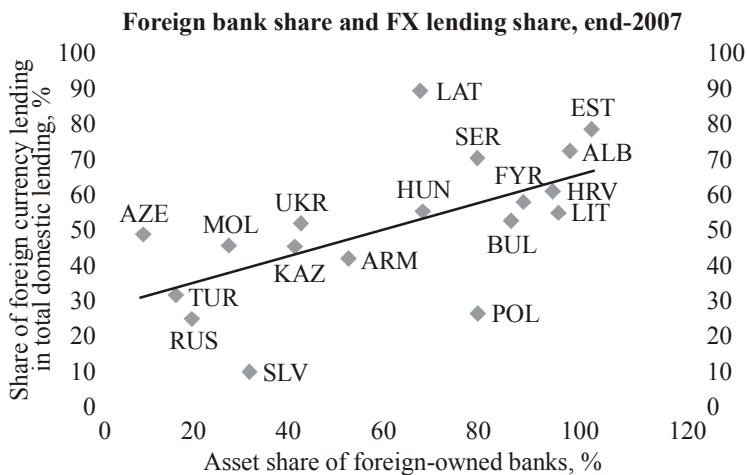

Рис. В. 17. Кореляція між часткою валютних кредитів і часткою активів іноземних банків у країнах Східної та Центральної Європи

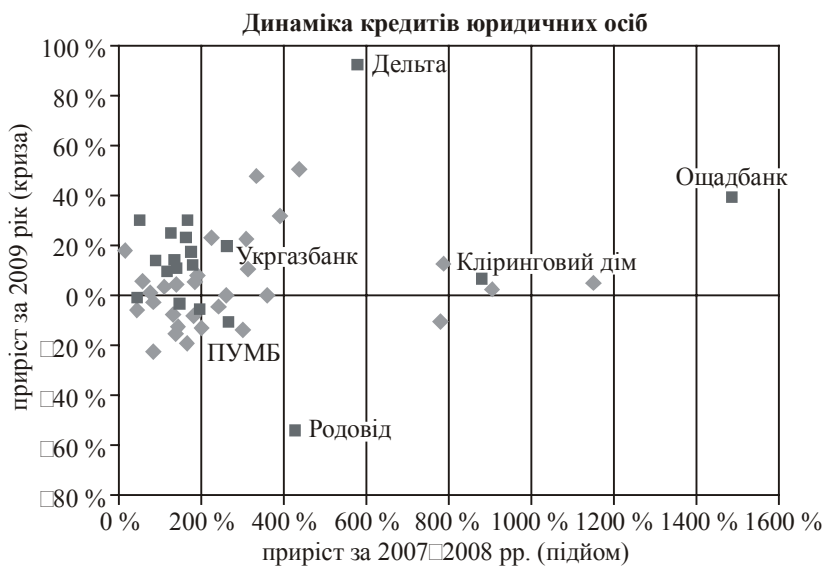

Рис. В.18. Динаміка корпоративного банківського кредитування в Україні на різних фазах економічного циклу (2007—2010 рр.)

Таблиця В. 2

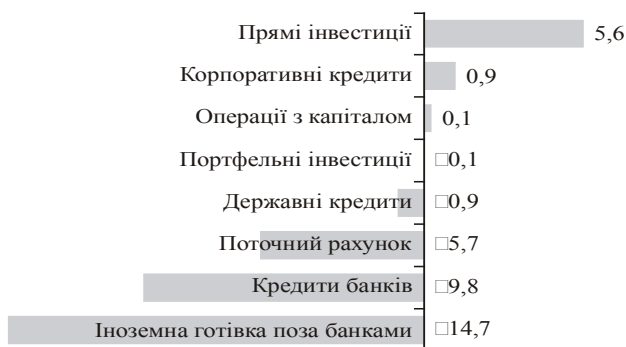
ПРИРІСТ ОБСЯГІВ КРЕДИТІВ НАСЕЛЕННЮ,
НАДАНИХ НАЙБІЛЬШИМИ ІНОЗЕМНИМИ ТА ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ
ЗА 2006—2008 РОКИ. [89]

Назва банку	Абсолютний приріст роздрібних кредитних портфелів за 2006—2008 рр., тис. грн	Відношення приросту кредитів населення до середніх активів банку (КПК), %	Примітки («і» — іноземний банк, «в» — вітчизняний банк)
ФОЛЬКСБАНК	1 810 934	62	і
ПРАВЕКС-БАНК	4 515 009	60	і
НАДРА	14 773 038	59	в — банк став проблем- ним під час кризи
УКРСИББАНК	27 330 446	59	і
ПРОКРЕДИТ БАНК	1 547 533	54	і
УНІВЕРСАЛ БАНК	4 857 430	53	і
ОТП БАНК	15 068 111	51	і
ЕРСТЕ БАНК	4 225 672	50	і
УКРСОЦБАНК	21 201 077	49	і
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	21 170 436	39	і
СВЕДБАНК	5 337 940	39	і

ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	2 022 346	36	і
УКРГАЗБАНК	3 511 591	29	в — банк став проблемним під час кризи
ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	5 564 018	29	в — технічний дефолт за еврооблігаціями
АЛЬФА-БАНК	8 152 613	28	і
ФОРУМ	4 922 882	25	і
ПУМБ	4 387 133	25	в — технічний дефолт за еврооблігаціями і синд. кредитами
КРЕДОБАНК	1 377 328	25	і
ВІЕЙБІ БАНК	1 803 754	25	і
КРЕДИТПРОМБАНК	3 229 453	24	і
ПРИВАТБАНК	19 429 321	23	в
ДОНГОРБАНК	1 581 996	22	в
ДОЧІРНІЙ БАНК СБЕР-БАНКУ РОСІЇ	1 354 878	22	і
МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	1 100 385	22	і
МЕГАБАНК	669 045	21	і
СЕБ БАНК	689 988	20	і

Назва банку	Абсолютний приріст роздрібних кредитних портфелів за 2006—2008 рр., тис. грн	Відношення приросту кредитів населення до середніх активів банку (КПК), %	Примітки («і» — іноземний банк, «в» — вітчизняний банк)
КІЇВСЬКА РУСЬ	738 174	20	і
ЕКСПРЕС-БАНК	515 768	19	в
ПРЕУС БАНК МКБ	599 955	19	і
РОДОВІД БАНК	3 123 925	18	в
БТА БАНК	538 499	17	і
БМ БАНК	462 503	16	і
УНІКРЕДИТ БАНК	1 318 929	15	і
ДЕЛЬТА БАНК	1 283 335	15	в
КІЇВ	463 790	13	в
БРОКБІЗНЕСБАНК	2 004 969	12	в
ПІВДЕННИЙ	1 254 995	12	в
КРЕДИТ-ДНІПРО	550 734	11	в
ХРЕЩАТИК	726 140	11	в
ВТБ БАНК	3 243 927	11	і

ІМЕКСБАНК	630 544	11	В
КЛІРИНГОВИЙ ДІМ	260 217	10	В
ОЩАДБАНК	5 770 538	10	В
ІНДУСТРІАЛБАНК	323 456	9	В
ПРОМІНВЕСТБАНК (був вітчизняним)	2 474 134	8	В
УКРЕКСІМБАНК	1 986 504	3	В
ІНГ БАНК	131 156	1	і — інвестбанк, не працює в роздрібному сегменті
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	19 547	0	і — інвестбанк, не працює в роздрібному сегменті
«ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	5 174	0	В
КРЕД АГРІКОЛЬ	1 607	0	і — інвестбанк, не працює в роздрібному сегменті
по ТОП-50	210 062 877	27	—
Усього по банках	235 701 135	27	—

Джерело: Національний банк України, дослідження Ерсте Банку

Рис. В.19. Структура платіжного балансу України, вересень 2008 — грудень 2009, млрд дол. США

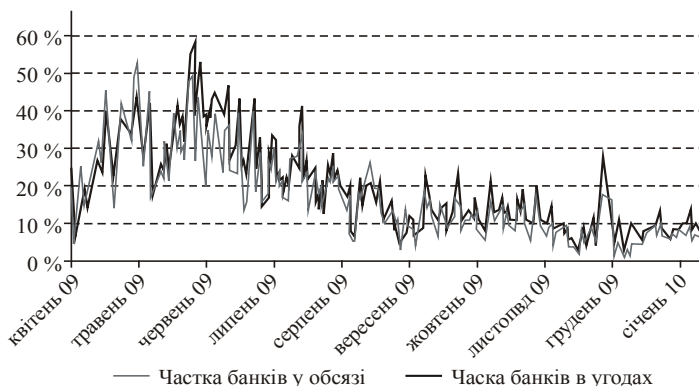

Рис. В. 20. Частка банків в активності на Українській біржі

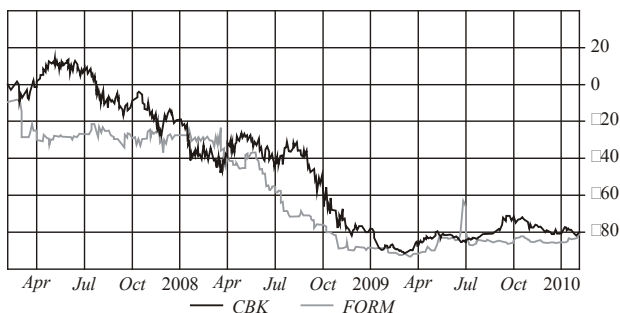

Рис. В.21. Порівняльна динаміка акцій банку Форум (FORM) і материнського холдингу Commerzbank (CBK)*

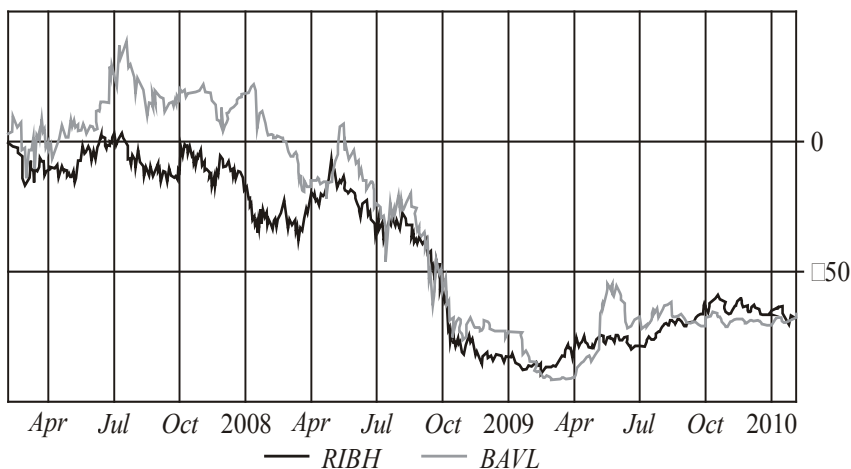

Рис. В.22. Порівняльна динаміка акцій банку Райффайзен банк Аваль (BAVL) і материнського холдингу Raiffeisen International (RIBH) *

* складено на основі даних Української біржі, Yahoo Finance.

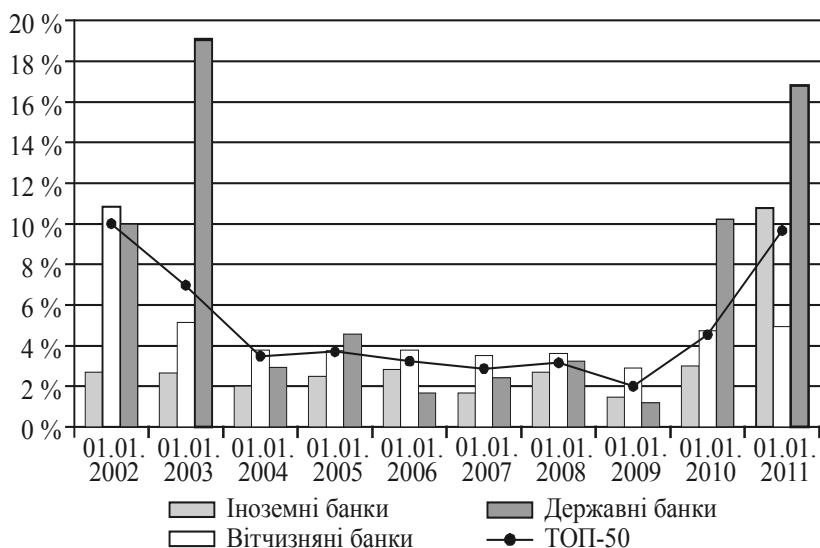

Рис. В.23. Частка цінних паперів в активах за період 2002—2011 років

МЕТОДИКА ОБЧИСЛЕННЯ ІНДЕКСУ ФІНАНСОВОГО РИЗИКУ (ІФР)

№	ПОКАЗНИК	ФОРМУЛА *	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛІВ					ВАГА
			1 б.	2 б.	3 б.	4 б.	5 б.	
1. Фінансовий ризик країни базування								
1.1	Суверенний рейтинг Фітч	—	від AAA до AA—	від A+ до A—	від BBB до BBB—	від BV+ до B—	ССС і нижче	1/7
1.2	Суверенний рейтинг Стандарт енд Пулз	—	від AAA до AA—	від A+ до A—	від BBB до BBB—	від BV+ до B—	ССС і нижче	1/7
1.3	Суверенний рейтинг Муді'с	—	від Aaa до Aa3	від A1 до A3	від Baa1 до Baa3	від Ba1 до B3	Саa1 і нижче	1/7
1.4	Ріст ВВП, %	(%)	> 2	> 0	> (–3)	> (–5)	< (–5)	1/7
1.5	Ріст споживчих цін, %	(%)	< 3	< 5	< 10	< 20	> 20	1/7
1.6	Борг уряду / ВВП, %	БУ / ВВП, (%)	< 20	< 40	< 60	< 100	> 100	1/7
1.7	Вхідні ПП на душу населення	ПП / ЧН, (дол.США)	> 20 000	> 10 000		> 5000	< 1000	1/7
Субіндекс 1		(1.1 + 1.2 + 1.3 + 1.4 + 1.5 + 1.6 + 1.7) / 7						30 %

2. Фінансовий ризик материнської структури									
2.1	Адекватність ка- піталу активам	ВК / Акт, %	> 12	> 7	> 5	> 2	< 2	1/7	
2.2	Приріст активів	(Акт – Акт (t–1)) / Акт (t–1), %	> 10	> 5	> (–5)	> (–20)	< (–20)	1/7	
2.3	Ефективність витрат	Витрати / Доходи, %	< 70	< 90	< 100	< 120	> 120	1/7	
2.4	Рентабельність активів	ФР / Акт, %	> 0,5	> 0	> (–0,5)	> (–2)	< (–2)	1/7	
2.5	Ліквідність	(ГК + ЦПНП) / Зоб, %	> 20	> 10	> 7	> 4	< 4	1/7	
2.6	Рівень державної підтримки	—	Держава — мажори- тарний влас- ник	Держа- ва — мініор- итарний власник	Державні під- вливання під час кризи	Банк є сис- темним	Держ. під- тримка від- сутня	1/7	
2.7	Середньорічний приріст вартості акцій за останні 3 роки	(сум((ЦАt – ЦА(t–1)) / ЦА(t–1)) / 3	> 2	> 0	> (–3)	> (–5)	< (–5)	1/7	
Суб-індекс 2		(2.1 + 2.2 + 2.3 + 2.4 + 2.5 + 2.6 + 2.7) / 7							
3. Фінансовий ризик дочірнього банку									

№	ПОКАЗНИК	ФОРМУЛА *	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛІВ					ВАГА
			1 б.	2 б.	3 б.	4 б.	5 б.	
3.1	Адекватність капіталу активам	ВК / Акт, %	> 15	> 10	> 5	> 0	< 0	1/7
3.2	Якість активів	Рез / ЧПД, %	< 100	< 300	< 200	< 400	> 400	1/7
3.3	Ефективність витрат	Витрати / Доходи, %	< 40	< 60	< 70	< 80	> 80	1/7
3.4	Рентабельність активів	ФР/ Акт, %	> 0	> (-3)	> (-5)	> (-10)	< (-10)	1/7
3.5	Ліквідність	(ГК + КБ×0,75) / Зоб, %	> 12	> 10	> 8	> 4	< 4	1/7
3.6	Приріст депозитів	(Деп – Деп (t-1)) / Деп (t-1), %	> 10	> 0	> (-10)	> (-30)	< (-30)	1/7
3.7	Приріст статутного капіталу	(СК – СК (t-1)) / СК (t-1), %	> 50	> 10	>= 0	> (-10)	< (-10)	1/7
Субіндекс 3			(3.1 + 3.2 + 3.3 + 3.4 + 3.5 + 3.6 + 3.7) / 7					30 %
Загальний фінансовий ризик								
Індекс фінансового ризику		1×0,3 + 2×0,4 + 3×0,3					100 %	

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ІНДЕКСУ ПОТЕНЦІАЛУ ВПЛИВУ (ІПВ)

№	ПОКАЗНИК	ФОРМУЛА *	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛІВ					ВАГА
			5 б.	4 б.	3 б.	2 б.	1 б.	
1. Потенціал впливу країни базування								
1.1	ВВП країни, порівняно з Україною	ВВП / ВВП У, %	> 1000	> 500	> 200	> 50	< 50	1/7
1.2	Офіційні резерви порівняно з Україною	ОР / ОР У, %	> 1000	> 500	> 200	> 50	< 50	1/7
1.3	ІПЗ, порівняно з Україною	ІПЗ / ІПЗ У, %	> 1000	> 500	> 200	> 50	< 50	1/7
1.4	Держ. Видатки, порівняно з Україною	ДержВид / ДержВид У, %	> 1000	> 500	> 200	> 50	< 50	1/7
1.5	ВВП на душу населення	ВВП / ЧН, дол. США	> 40 000	> 20 000	> 10 000	> 5000	< 5000	1/7
1.6	Індекс конкурентоспроможності країни	за даними Світового Форуму	> 5,0	> 4,5	> 4,0	> 3,0	< 3,0	1/7
1.7	Рівень розвитку банківського сектора	Акт банків / ВВП, дол. США	> 300	> 200	> 100	> 50	< 50	1/7
Субіндекс 1		(1.1 + 1.2 + 1.3 + 1.4 + 1.5 + 1.6 + 1.7) / 7						30 %

№	ПОКАЗНИК	ФОРМУЛА *	КРИТЕРІЙ ПРИСВОЄННЯ БАЛІВ					ВАГА
			5 б.	4 б.	3 б.	2 б.	1 б.	
2. Потенціал впливу материнської структури								
2.1	Обсяг активів	Акт, млн дол. США	> 1 000 000	> 100 000	> 50 000	> 10 000	< 10 000	1/7
2.2	Обсяг власного капіталу	ВК, млн дол. США	> 50 000	> 10 000	> 5000	> 1000	< 1000	1/7
2.3	Обсяг депозитів клієнтів	ДепН, млн дол. США	< 800 000	< 80 000	< 40 000	< 8000	> 8000	1/7
2.4	Обсяг доходів	Дох, млн дол. США	> 20 000	> 10 000	> 2000	> 1000	< 1000	1/7
2.5	Обсяг чистого прибутку	ЧП, млн дол. США	> 1000	> 500	> 100	> (-1000)	< (-1000)	1/7
2.6	Обсяг ліквідних активів	ГК+ЦПНП, млн ол. США	> 100 000	> 10 000	> 3000	> 1000	< 1000	1/7
2.7	Рівень державної підтримки	—	Держава — мажоритарний власник	Держава — міноритарний власник	Державні вливання під час кризи	Банк є системним	Держ. підтримка відсутня	1/7
Субіндекс 2			(2.1 + 2.2 + 2.3 + 2.4 + 2.5 + 2.6 + 2.7) / 7					40 %

3. Потенціал впливу дочірнього банку										
3.1	Активи, частка у БСУ	Акт / Акт БСУ, %	> 5	> 1	> 0,5	> 0,1	< 0,1	1/7		
3.2	Власний капітал, частка в БСУ	ВК / ВК БСУ, %	> 5	> 1	> 0,5	> 0,1	< 0,1	1/7		
3.3	Депозити, частка в БСУ	Деп / Деп БСУ, %	> 5	> 1	> 0,5	> 0,1	< 0,1	1/7		
3.4	Кредити населенню, частка в БСУ	КредН / КредН БСУ, %	> 5	> 1	> 0,5	> 0,1	< 0,1	1/7		
3.5	Сума процентних та комісійних доходів	ПДдох + Ндох, млн. грн	> 5000	> 1000	> 500	> 100	< 100	1/7		
3.6	Обсяг ліквідних активів	ГК + КБ×0,75, млн. грн	> 5000	> 1000	> 500	> 100	< 100	1/7		
3.7	Частка материнського банку в акціях	%	—	—	> 50 %	—	<= 50 %	1/7		
Субіндекс 3		(3.1 + 3.2 + 3.3 + 3.4 + 3.5 + 3.6 + 3.7) / 7							30 %	
Загальний потенціал впливу										
Індекс потенціалу впливу			1×0,3 + 2×0,4 + 3×0,3						100 %	

РЕЗУЛЬТАТИ ОБЧИСЛЕННЯ ІНДЕКСІВ ВПЛИВУ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ІФР ТА ПІВ

Банк	Загальний РИЗИК (ІФР)	Загальний ПОТЕНЦІАЛ (ПІВ)	Ризик країни походження	Потенціал країни походження	Ризик мате- ринського банку	Потенціал материнсько- го банку	Ризик дочір- нього банку	Потенціал дочірнього банку
	100 %	100 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 40 %	Вага ком- поненти = 40 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 30 %
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	2,16	3,67	1,86	3,29	2,29	3,29	2,29	4,57
УКРСИБАНК	2,36	4,47	1,86	4,14	2,57	4,86	2,57	4,29
УКРСОЦБАНК	2,46	4,14	2,57	3,43	2,71	4,57	2,00	4,29
ПРОМІНВЕСТ- БАНК	2,44	3,30	3,29	3,00	1,71	3,00	2,57	4,00
ОТП БАНК	2,49	3,07	3,00	2,43	2,14	2,86	2,43	4,00
ВТБ БАНК	2,43	3,31	3,29	3,00	2,00	3,14	2,14	3,86
АЛЬФА-БАНК	2,91	2,96	3,29	3,00	3,00	2,14	2,43	4,00
«ФОРУМ»	2,59	3,89	2,00	4,14	3,14	3,71	2,43	3,86
СВЕДБАНК	3,00	3,17	1,71	3,43	3,43	3,00	3,71	3,14
КРЕДИТПРОМ- БАНК	3,50	2,29	3,43	2,43	4,14	1,00	2,71	3,86
ІНГ БАНК УКРАЇНА	2,14	3,66	1,86	3,71	3,00	4,00	1,29	3,14

УНІВЕРСАЛ БАНК	2,59	3,11	3,43	2,43	2,71	3,29	1,57	3,57
УНІКРЕДИТ БАНК	2,59	3,71	2,57	3,43	2,71	4,57	2,43	2,86
ЕРСТЕ БАНК	2,29	3,51	1,86	3,29	2,71	3,86	2,14	3,29
ПРАВЕКС- БАНК	2,44	3,81	2,57	3,43	2,57	4,29	2,14	3,57
ВІЕЙБІ БАНК	2,63	2,17	2,43	2,57	2,71	1,14	2,71	3,14
СБЕРБАНК РО- СІІ	2,23	3,40	3,29	3,00	1,71	4,00	1,86	3,00
ІНДЕКС-БАНК	2,36	3,97	1,86	4,14	2,57	4,57	2,57	3,00
КРЕДОБАНК	2,16	2,93	2,43	2,43	1,86	3,14	2,29	3,14
ПРЕУС БАНК МТБ	2,07	2,53	1,71	2,29	2,71	2,57	1,57	2,71
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	3,50	1,69	4,00	1,57	4,14	1,00	2,14	2,71
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	2,06	3,93	1,86	4,14	2,57	4,57	1,57	2,86
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	2,16	3,50	1,86	3,57	2,71	4,14	1,71	2,57
«КИЇВСЬКА РУСЬ»	3,67	1,64	4,00	1,57	4,14	1,00	2,71	2,57
СЕБ БАНК	2,47	3,14	1,71	3,43	3,29	3,57	2,14	2,29

Продовження додатку 3

Банк	Загальний РИЗИК (ІФР)	Загальний ПОТЕНЦІАЛ (ІПВ)	Ризик країни походження	Потенціал країни походження	Ризик мате- ринського банку	Потенціал материнсько- го банку	Ризик дочір- нього банку	Потенціал дочірного банку
	100 %	100 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 40 %	Вага ком- поненти = 40 %	Вага ком- поненти = 30 %	Вага ком- поненти = 30 %
БТА БАНК	2,79	1,86	2,71	1,86	3,86	1,43	1,43	2,43
ПРЕУС БАНК МКБ	2,67	2,50	3,43	2,43	2,71	2,71	1,86	2,29
МЕГАБАНК	2,36	3,16	2,00	4,14	3,00	3,29	1,86	2,00
БМ БАНК	2,77	2,50	3,29	3,00	2,43	2,29	2,71	2,29
ФОЛЬКСБАНК	2,27	2,51	1,86	3,29	2,57	2,00	2,29	2,43
ПРОКРЕДИТ БАНК	2,21	2,61	2,00	4,14	2,43	1,71	2,14	2,29
КРЕДИТ ЄВ- РОПА БАНК	2,80	2,04	3,71	2,57	2,71	1,57	2,00	2,14
АСТРА БАНК	2,33	2,67	3,43	2,43	2,29	3,14	1,29	2,29
БАНК КІПРУ	2,03	2,30	1,71	2,29	2,29	2,43	2,00	2,14
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	2,29	1,94	2,14	2,43	2,71	1,43	1,86	2,14
ПЛАТИНУМ БАНК	2,77	1,69	1,71	2,29	4,14	1,00	2,00	2,00
БГ БАНК	2,70	1,46	3,29	1,00	3,00	1,29	1,71	2,14

ЕНЕРГОБАНК	3,33	1,94	3,29	3,00	4,14	1,00	2,29	2,14
МІСТО БАНК	3,24	1,49	3,29	1,71	3,29	1,14	3,14	1,71
ПЕТРОКОМ- МЕРЦ- УКРАЇНА	2,74	2,09	3,29	3,00	2,57	1,57	2,43	1,86
БАНК РЕНЕ- САНС КАШ- ТАЛ	3,03	1,91	3,29	3,00	3,71	1,14	1,86	1,86
«ЛЬВІВ»	3,59	1,51	3,43	2,29	4,14	1,00	3,00	1,43
ІЛЮС БАНК	2,20	1,93	2,43	2,43	2,29	1,71	1,86	1,71
«ГРАСТ»	3,24	1,69	3,29	3,00	4,14	1,00	2,00	1,29
ПРОМЕКОНО- МБАНК	3,76	1,26	4,00	1,57	4,14	1,00	3,00	1,29
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	2,03	3,50	2,00	4,14	2,71	4,57	1,14	1,43
ПРОФІН БАНК	2,26	3,40	1,86	4,14	2,86	4,43	1,86	1,29
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	2,54	2,03	3,29	3,00	1,86	1,86	2,71	1,29
«ПРИВАТІН- ВЕСТ»	2,20	1,69	2,14	2,43	2,71	1,43	1,57	1,29
УКРБУДІНВЕ- СТБАНК	2,47	1,86	1,57	3,86	4,14	1,00	1,14	1,00
РАДАБАНК	3,09	1,80	3,29	3,00	3,86	1,29	1,86	1,29
РАЗОМ	133,37	136,29	135,43	149,71	150,00	129,43	109,14	132,00

ОБЧИСЛЕННЯ СУБ-ІНДЕКСУ «РИЗИК КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ»

Банк	Країна походження	Ризик країни походження	Суверенний рейтинг Фітч		Суверенний рейтинг Стандарт енд Пузр		Суверенний рейтинг Муді'с		Ріст ВВП		Ріст складових цін		Борг уряду ВВП		Вхідні ПП на душу населення	
			Категорія	Бал	Категорія	Бал	Категорія	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Дол. США	Бал
РАЙФФАЙЗЕН АВАЛЬ	Австрія	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-3,6	4	0,4	1	66,5	4	20 171	1
УКРСИБАНК	Франція	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-2,2	3	0,1	1	79,7	4	19 202	2
УКРСОЦБАНК	Італія	2,57	AA-	1	A+	2	Aa2	1	-5,0	5	0,8	1	115,2	5	6469	3
ПРОМІНВЕСТ-БАНК	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
ОТП БАНК	Угорщина	3,00	BBB	3	BBB-	3	Baa1	3	-6,3	5	4,2	2	78,0	4	23 824	1
ВТБ БАНК	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
АЛЬФА-БАНК	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
«ФОРУМ»	ФРН	2,00	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-5,0	4	0,1	1	77,2	4	12 447	2
СВЕДБАНК	Швеція	1,71	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-4,4	4	2,2	1	43,2	3	32 364	1
КРЕДИТПРОМБАНК	Греція	3,43	BBB-	3	BB+	4	Ba1	4	-2,0	3	1,4	1	113,4	5	3859	4
ІНГ БАНК УКРАЇНА	Нідерланди	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-4,0	4	1,0	1	62,2	4	40 107	1

УНІВЕРСАЛ БАНК	Греція	3,43	BBB-	3	BB+	4	Ba1	4	-2,0	3	1,4	1	113,4	5	3859	4
УНІКРЕДИТ БАНК	Італія	2,57	AA-	1	A+	2	Aa2	1	-5,0	5	0,8	1	115,2	5	6469	3
ЕРСТЕ БАНК	Австрія	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-3,6	4	0,4	1	66,5	4	20 171	1
ПРАВЕКС- БАНК	Італія	2,57	AA-	1	A+	2	Aa2	1	-5,0	5	0,8	1	115,2	5	6469	3
ВІЕЙБІ БАНК	Ізраїль	2,43	A	2	A	2	A1	2	0,7	2	3,3	2	78,0	4	8347	3
СБЕРБАНК РОСІЇ	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
ІНДЕКС-БАНК	Франція	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-2,2	3	0,1	1	79,7	4	19 202	2
КРЕДОБАНК	Польща	2,43	A-	2	A-	2	A2	2	1,7	2	3,5	2	47,5	3	4406	4
ПРЕУС БАНК МТБ	Кіпр	1,71	AA-	1	A+	2	Aa3	1	-1,7	3	0,2	1	52,4	3	21 179	1
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	Україна	4,00	B-	4	B	4	B2	4	-15,1	5	15,9	4	30,0	2	844	5
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	Франція	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-2,2	3	0,1	1	79,7	4	19 202	2
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	США	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-2,4	3	-0,3	1	52,9	3	7802	3
«КИЇВСЬКА РУСЬ»	Україна	4,00	B-	4	B	4	B2	4	-15,1	5	15,9	4	30,0	2	844	5
СЕБ БАНК	Швеція	1,71	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-4,4	4	2,2	1	43,2	3	32 364	1

Продовження таб. К.1

Банк	Країна походження	Ризик країни походження	Суверенний рейтинг Фітч		Суверенний рейтинг Стандарт енд Пулз		Суверенний рейтинг Мулі'с		Ріст ВВП		Ріст споживчих цін		Борг уряду / ВВП		Вхідні ПП на душу населення	
			Категорія	Бал	Категорія	Бал	Категорія	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Дол. США	Бал
БТА БАНК	Казахстан	2,71	ВВВ-	3	ВВВ-	3	Вaa2	3	1,2	2	7,3	3	14,0	1	4087	4
ПІРЕУС БАНК МКБ	Греція	3,43	ВВВ-	3	ВВВ+	4	Ba1	4	-2,0	3	1,4	1	113,4	5	3859	4
МЕГАБАНК	ФРН + ЄБРР	2,00	ААА	1	ААА	1	Aaa	1	-5,0	4	0,1	1	77,2	4	12 447	2
БМ БАНК	Росія	3,29	ВВВ	3	ВВВ	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
ФОЛЬКСБАНК	Австрія	1,86	ААА	1	ААА	1	Aaa	1	-3,6	4	0,4	1	66,5	4	20 171	1
ПРОКРЕДИТ БАНК	ФРН	2,00	ААА	1	ААА	1	Aaa	1	-5,0	4	0,1	1	77,2	4	12 447	2
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	Туреччина	3,71	ВВВ+	4	ВВ	4	Ba2	4	-4,7	4	6,3	3	48,5	3	2906	4
АСТРА БАНК	Греція	3,43	ВВВ-	3	ВВВ+	4	Ba1	4	-2,0	3	1,4	1	113,4	5	3859	4
БАНК КІПРУ	Кіпр	1,71	АА-	1	А+	2	Aa3	1	-1,7	3	0,2	1	52,4	3	21 179	1
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	Чехія	2,14	А+	2	А	2	A1	2	-4,3	4	1,0	1	32,8	2	11 325	2
ПЛАТИНУМ БАНК	Кіпр	1,71	АА-	1	А+	2	Aa3	1	-1,7	3	0,2	1	52,4	3	21 179	1

БГ БАНК	Грузія	3,29	V+	4	V+	4	Ba2	4	-4,0	4	1,7	1	16,4	1	173	5
ЕНЕРГОБАНК	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
МІСТО БАНК	Латвія	3,29	BB+	4	BB	4	Baa3	3	-18,0	5	3,3	2	32,5	2	5069	3
ПЕТРОКО- МЕРЦ- УКРАЇНА	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
«ЛЬВІВ»	Ісландія	3,43	BB+	4	BBB-	3	Baa3	3	-6,5	5	12,0	4	95,1	4	28 840	1
ПЛЮС БАНК	Польща	2,43	A-	2	A-	2	A2	2	1,7	2	3,5	2	47,5	3	4406	4
«ТРАСТ»	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
ПРОМЕКО- НОМБАНК	Україна	4,00	B-	4	B	4	B2	4	-15,1	5	15,9	4	30,0	2	844	5
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	ФРН	2,00	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-5,0	4	0,1	1	77,2	4	12 447	2
ПРОФІН БАНК	Франція	1,86	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-2,2	3	0,1	1	79,7	4	19 202	2
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4
«ПРИВАТІН- ВЕСТ»	Чехія	2,14	A+	2	A	2	A1	2	-4,3	4	1,0	1	32,8	2	11 325	2
УКРБУДІНВЕ- СТБАНК	Швейцарія	1,57	AAA	1	AAA	1	Aaa	1	-1,5	3	-0,4	1	43,5	3	54 036	1
РАДАБАНАК	Росія	3,29	BBB	3	BBB	3	Baa1	3	-7,9	5	11,7	4	6,9	1	1808	4

Таблиця К. 2

ОБЧИСЛЕННЯ СУБ-ІНДЕКСУ «ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ»

Банк	Країна походження	Потенціал країни походження	ВВП країни / ВВП України		Офіційні резерви / Офіційні резерви України		ІПШ / ІПШ в Україні		Держ. видатки / Держ. видатки України		ВВП на душу населення		Індекс конкурентоспроможності країни WF		Активи банків / ВВП	
			%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Дол. США	Бал	—	Бал	Дол. США	Бал
РАЙФФАЙ-ЗЕН АВАЛЬ	Австрія	3,29	357,0	3	56,3	2	434,1	3	392,5	3	49 955	5	5,1	5	370,7	5
УКРСІБ-БАНК	Франція	4,14	2303,1	5	585,9	4	3114,8	5	2719,0	5	42 746	5	5,1	5	388,8	5
УКРСОЦ-БАНК	Італія	3,43	1823,1	5	495,8	3	1002,1	5	1971,3	5	35 434	4	4,3	3	246,7	4
ПРОМІНВЕСТБАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
ОТП БАНК	Угорщина	2,43	111,4	2	161,9	2	618,0	4	125,0	2	12 926	3	4,2	3	138,7	3
ВТБ БАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
АЛЬФА-БАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
«ФОРУМ»	ФРН	4,14	2885,6	5	686,6	4	2645,8	5	2879,1	5	40 874	5	5,4	5	338,2	5
СВЕДБАНК	Швеція	3,43	348,9	3	173,5	2	773,0	4	413,5	3	43 988	5	5,5	5	319,6	5
КРЕДИТПРОМБАНК	Греція	2,43	284,7	3	21,8	1	111,6	2	282,8	3	29 634	4	4,0	3	201,1	4

ІНГ БАНК УКРАЇНА	Нідерланди	3,71	684,0	4	152,1	2	1712,9	5	699,5	4	48 223	5	5,3	5	405,0	5
УНІВЕРСАЛ БАНК	Греція	2,43	284,7	3	21,8	1	111,6	2	282,8	3	29 634	4	4,0	3	201,1	4
УНІКРЕДИТ БАНК	Італія	3,43	1823,1	5	495,8	3	1002,1	5	1971,3	5	35 434	4	4,3	3	246,7	4
ЕРСТЕ БАНК	Австрія	3,29	357,0	3	56,3	2	434,1	3	392,5	3	49 955	5	5,1	5	370,7	5
ПРАВЕКС- БАНК	Італія	3,43	1823,1	5	495,8	3	1002,1	5	1971,3	5	35 434	4	4,3	3	246,7	4
ВІЕЙБІ БАНК	Ізраїль	2,57	167,7	2	222,3	3	157,2	2	175,6	2	26 798	4	4,8	4	148,6	3
СБЕРБАНК РОСІЇ	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
ІНДЕКС- БАНК	Франція	4,14	2303,1	5	585,9	4	3114,8	5	2719,0	5	42 746	5	5,1	5	388,8	5
КРЕДОБАНК	Польща	2,43	370,3	3	291,9	3	435,1	3	351,9	3	11 288	3	4,3	3	88,1	2
ПІРЕУС БАНК МТБ	Кіпр	2,29	20,3	1	7,4	1	43,7	1	19,7	1	29 614	4	4,6	4	720,8	5
БАНК КРЕ- ДИТ ДНІПРО	Україна	1,57	100,0	2	100,0	2	100,0	2	100,0	2	2542	1	4,0	2	95,8	2
КАПОН БАНК УКРА- ІНА	Франція	4,14	2303,1	5	585,9	4	3114,8	5	2719,0	5	42 746	5	5,1	5	388,8	5
СІТБАНК (УКРАЇНА)	США	3,57	12269,8	5	481,1	3	6214,0	5	10 358,7	5	46 380	5	5,6	5	82,6	2

Продовження таб. К. 2

Банк	Країна походження	Потенціал країни походження	ВВП країни / ВВП України		Офіційні резерви / Офіційні резерви України		ПП / ПП в Україні		Держ. видатки / Держ. видатки України		ВВП на душу населення		Індекс конкурентоспроможності країни WF		Активи банків / ВВП	
			%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Дол. США	Бал	—	Бал	Дол. США	Бал
«КИЇВСЬКА РУСЬ»	Україна	1,57	100,0	2	100,0	2	100,0	2	100,0	2	2542	1	4,0	2	95,8	2
СЕБ БАНК	Швеція	3,43	348,9	3	173,5	2	773,0	4	413,5	3	43 988	5	5,5	5	319,6	5
БТА БАНК	Казахстан	1,86	94,0	2	85,2	2	164,9	2	51,0	2	7019	2	4,1	3	63,6	2
ПРЕУС БАНК МКБ	Греція	2,43	284,7	3	21,8	1	111,6	2	282,8	3	29 634	4	4,0	3	201,1	4
МЕГАБАНК	ФРН	4,14	2885,6	5	686,6	4	2645,8	5	2879,1	5	40 874	5	5,4	5	338,2	5
БМ БАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8 693	2	4,2	3	75,3	2
ФОЛЬКС-БАНК	Австрія	3,29	357,0	3	56,3	2	434,1	3	392,5	3	49 955	5	5,1	5	370,7	5
ПРОКРЕДИТ БАНК	ФРН	4,14	2885,6	5	686,6	4	2645,8	5	2879,1	5	40 874	5	5,4	5	338,2	5
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	Туреччина	2,57	529,6	4	274,5	3	531,2	4	275,0	3	8723	2	4,2	3	76,0	2
АСТРА БАНК	Греція	2,43	284,7	3	21,8	1	111,6	2	282,8	3	29 634	4	4,0	3	201,1	4
БАНК КІПРУ	Кіпр	2,29	20,3	1	7,4	1	43,7	1	19,7	1	29 614	4	4,6	4	720,8	5
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	(Чехія)	2,43	167,7	2	153,2	2	308,1	3	161,2	2	18 556	3	4,7	4	114,6	3

ПЛАТИНУМ БАНК	Кіпр	2,29	20,3	1	7,4	1	43,7	1	19,7	1	29 614	4	4,6	4	720,8	5
БГ БАНК	Грузія	1,00	9,2	1	4,0	1	2,0	1	7,1	1	2448	1	3,8	2	45,6	1
ЕНЕРГО- БАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
МІСТО БАНК	Латвія	1,71	22,6	1	29,9	1	29,7	1	19,2	1	11 608	3	4,1	3	176,9	3
ПЕТРОКО- МЕРЦ	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
«ЛЬВІВ»	Ісландія	2,29	10,4	1	14,2	1	23,8	1	10,0	1	38 034	4	4,8	4	336,7	5
ПІЛНОС БАНК	Польща	2,43	370,3	3	291,9	3	435,1	3	351,9	3	11 288	3	4,3	3	88,1	2
«ТРАСТ»	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
ПРОМЕКО- НОМБАНК	Україна	1,57	100,0	2	100,0	2	100,0	2	100,0	2	2542	1	4,0	2	95,8	2
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	ФРН	4,14	2885,6	5	686,6	4	2645,8	5	2879,1	5	40 874	5	5,4	5	338,2	5
ПРОФІН БАНК	Франція	4,14	2303,1	5	585,9	4	3114,8	5	2719,0	5	42 746	5	5,1	5	388,8	5
РУСКИЙ СТАНДАРТ	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	662,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2
«ПРИВАТНІ- ВЕСТ»	Чехія	2,43	167,7	2	153,2	2	308,1	3	161,2	2	18 556	3	4,7	4	114,6	3
УКРБУДІН- ВЕСТБАНК	Швейцарія	3,86	425,7	3	580,7	4	1025,1	5	309,4	3	67 562	5	5,6	5	521,9	5
РАДА БАНК	Росія	3,00	1057,9	5	1614,7	5	62,3	4	797,6	4	8693	2	4,2	3	75,3	2

Таблиця К.3

ОБЧИСЛЕННЯ СУБ-ІНДЕКСУ «РИЗИК МАТЕРИНСЬКОГО БАНКУ»

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Ризик материнського банку	Адекватність капіталу активам		Приріст активів		Ефективність витрат		Рентабельність активів		Ліквідність		Рівень державної підтримки		Середньорічний приріст вартості акцій за останні 3 роки	
			Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Держава.	Бал	%	Бал
РАЙФФАЙ-ЗЕН АВАЛЬ	RAIFFEISEN INT BANK	2,29	7,9	-10,7	4	85,5	2	0,3	2	7,2	3	мінор.	2	14,9	1	
УКРСИБ-БАНК	BNP PARIBAS	2,57	3,4	-0,9	3	4,3	1	0,3	2	6,8	4	мінор.	2	9,5	2	
УКРСОЦ-БАНК	UNICREDIT	2,71	6,4	-11,2	4	78,3	2	0,2	2	16,8	2	вли-вала	3	-8,5	3	
ПРОМІНВЕСТБАНК	Внешэкономбанк	1,71	16,5	0,0	3	60,2	1	0,6	1	27,1	1	мажор.	1	н	4	
ОТП БАНК	OTP BANK	2,14	12,2	4,1	3	54,7	1	1,5	1	5,8	4	вли-вала	3	7,9	2	
ВТБ БАНК	ВТБ банк	2,00	13,9	-2,3	3	-3861	1	-1,8	4	16,2	2	мажор.	1	4,3	2	
АЛЬФА-БАНК	Альфа банк	3,00	9,6	-12,0	4	102,7	4	-0,4	3	20,5	1	вли-вала	3	н	4	
«ФОРУМ»	COMMERZBANK	3,14	3,1	35,0	1	122,1	5	-0,5	4	27,0	1	Мінор.	2	-31,5	5	

СВЕДБАНК	SWEDBANK	3,43	5,0	4	-0,9	3	174,3	5	-0,6	4	12,3	2	вли- вала	3	-2,9	3
КРЕДИТІ- РОМБАНК	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
ІНГ БАНК УКРАЇНА	ING GROEP	3,00	3,1	4	-12,7	4	67,9	1	-0,1	3	11,8	2	мінор.	2	-24,6	5
УНІВЕРСАЛ БАНК	EFG EUROBANK	2,71	7,2	2	2,5	3	77,4	2	0,4	2	6,2	4	вли- вала	3	-7,6	3
УНІКРЕДИТ БАНК	UNICREDIT	2,71	6,4	3	-11,2	4	78,3	2	0,2	2	16,8	2	вли- вала	3	-8,5	3
ЕРСТЕ БАНК	ERSTE GROUP	2,71	6,3	3	0,1	3	70,2	2	0,4	2	7,5	3	вли- вала	3	-4,5	3
ПРАВЕКС- БАНК	INTESA SANPAOLO	2,57	8,4	2	-1,8	3	64,5	1	0,4	2	13,7	2	вли- вала	3	-11,2	5
ВІЕЙІ БАНК	KARDAN	2,71	5,2	3	7,3	2	63,2	1	-1,6	4	8,9	3	—	5	32,7	1
СБЕРБАНК РОСІЇ	Сбербанк	1,71	10,9	2	5,5	2	72,3	2	0,3	2	12,5	2	мажор.	1	23,9	1
ІНДЕКС- БАНК	CREDIT AGRICOLE	2,57	2,9	4	-5,8	4	5,0	1	0,1	2	28,3	1	вли- вала	3	-4,9	3
КРЕДОБАНК	PKO BANK POLSKI	1,86	13,1	1	16,2	1	58,1	1	1,5	1	4,8	4	мінор.	2	-3,2	3

Продовження таб. К.3

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Ризик материнського банку	Адекватність капіталу активам		Приріст активів		Ефективність витрат		Рентабельність активів		Ліквідність		Рівень державної підтримки		Середньорічний приріст вартості акцій за останні 3 роки	
				Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Держава.	Бал	%	Бал
ПРЕУС БАНК МТБ	MARFIN POPULAR	2,71	8,7	2	9,0	2	75,3	2	0,4	2	11,6	2	системний	4	-10,4	5
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
КАЛПОН БАНК УКРАЇНА	CREDIT AGRICOLE	2,57	2,9	4	-5,8	4	5,0	1	0,1	2	28,3	1	вливала	3	-4,9	3
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	CITIGROUP	2,71	8,2	2	-4,2	3	88,1	2	-0,1	3	21,0	1	вливала	3	-58,4	5
«КИЇВСЬКА РУСЬ»	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
СЕБ БАНК	SEB	3,29	4,3	4	-8,1	4	64,2	1	0,1	2	5,6	4	вливала	3	-10,5	5
БТА БАНК	БанкТуран-Алем	3,86	-85,8	5	-10,3	4	-4,9	1	-56,6	5	2,7	5	вливала	3	н	4
ПРЕУС БАНК МКБ	PIRAEUS BANK	2,71	6,4	3	-1,1	3	71,7	2	0,4	2	7,4	3	вливала	3	-7,1	3
МЕГАБАНК	KfW	3,00	3,3	4	1,3	3	39,1	1	0,3	2	0,1	5	мінор	2	н	4
БМ БАНК	Банк Москвы	2,43	10,6	2	3,0	3	88,3	2	0,1	2	11,5	2	мажор	1	-22,2	5

ФОЛКСБА НК	VOLKSBAN К	2,57	8,3	2	- 5,7	4	50,8	1	0,2	2	17,4	2	вли- вала	3	н	4
ПРОКРЕДИТ БАНК	Procredit Holding	2,43	7,8	2	3,4	3	94,5	3	0,2	2	20,6	1	мінор	2	н	4
КРЕДИТ ЄВ-РОПА БАНК	СЕВ	2,71	6,2	3	422	1	75,4	2	0,5	2	16,6	2	—	5	н	4
АСТРА БАНК	ALPHA BANK	2,29	7,7	2	6,6	2	66,9	1	0,5	1	4,0	4	вли- вала	3	- 6,4	3
БАНК КІПРУ	BANK OF CYPRUS	2,29	6,1	3	9,1	2	47,8	1	0,8	1	17,2	2	—	5	8,6	2
ХОУМ КРЕ-ДИТ БАНК	Home Credit	2,71	28,6	1	- 28,9	5	86,6	2	2,0	1	33,5	1	—	5	н	4
ПЛАТИНУМ БАНК	Horizon Capital (не банк)	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
БГ БАНК	BANK OF GEORGIA	3,00	19,9	1	- 10,6	4	101,3	4	- 3,1	5	14,5	2	систем- ний	4	13,5	1
ЕНЕРГО-БАНК	НРК (не банк)	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
МІСТО БАНК	TRASTA КОМЕРСВА НКА	3,29	12,1	1	- 4,7	3	82,3	2	- 1,4	4	6,0	4	—	5	н	4
ПЕТРОКО-МЕРЦ	Банк Петро-коммерц	2,57	12,0	2	- 10,5	4	79,0	2	0,2	2	47,7	1	вли- вала	3	н	4
РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	Банк Ренес-санс Кредит	3,71	17,8	1	- 33,9	5	97,8	3	- 0,5	4	5,2	4	—	5	н	4

Закінчення таб. К.3

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Ризик материнського банку	Адекватність капіталу активам		Приріст активів		Ефективність витрат		Рентабельність активів		Ліквідність		Рівень державної підтримки		Середньорічний приріст вартості акцій за останні 3 роки	
				Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	Держава.	Бал	%	Бал
«ЛЬВІВ»	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
ПЛЮС БАНК	GETIN HOLDING	2,29	10,8	2	14,6	1	69,1	1	0,8	1	2,0	5	системний	4	9,7	2
«ТРАСТ»	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
ПРОМЕКОНОМБАНК	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	DEUTSCHE BANK	2,71	2,4	4	— 31,9	5	74,5	2	0,3	2	61,5	1	вливала	3	4,1	2
ПРОФІН БАНК	SOCIETE GENERALE	2,86	4,1	4	— 9,4	4	50,8	1	0,1	2	38,5	1	вливала	3	— 11,9	5
РУССКИЙ СТАНДАРТ	РУССКИЙ СТАНДАРТ	1,86	12,8	1	13,7	1	84,7	2	1,9	1	23,2	1	вливала	3	н	4
«ПРИВАТІНВЕСТ»	Home Credit	2,71	28,6	1	— 28,9	5	86,6	2	2,0	1	33,5	1	—	5	н	4
УКРБУДІНВЕСТБАНК	Інвестор — не банк	4,14	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	—	5	н	4
РАДАБАНК	КИТ Финанс	3,86	—	4	—	4	—	4	—	4	—	4	вливала	3	н	4

Таблиця К.4

ОБЧИСЛЕННЯ СУБІНДЕКСУ «ПОТЕНЦІАЛ МАТЕРИНСЬКОГО БАНКУ»

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Потенціал материнського банку	Активи		Власний капітал		Депозити		Доходи		Чистий прибуток		Ліквідні активи		Рівень державної підтримки	
			млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	Держава..	Бал
РАЙФ-ФАЙЗЕН АВАЛЪ	RAIFFEISEN INT BANK	3,29	109 318	4	8603	3	61023	3	3805	3	304	3	7276	3	мі-нор	2
УКРСІБ-БАНК	BNP PARIBAS	4,86	2 949 093	5	99609	5	866947	5	45732	5	8358	5	193792	5	мі-нор	2
УКРСОЦ-БАНК	UNICREDIT	4,57	1 331 098	5	85547	5	546942	4	26622	5	2440	5	209077	5	вливала	3
ПРОМІН-ВЕСТ-БАНК	Внешэкономбанк	3,00	53153	3	8771	3	14945	2	790	1	311	3	12028	4	мажор	1
ОТП БАНК	OTP BANK	2,86	52153	3	6338	3	18010	2	2735	3	808	4	2665	2	вливала	3
ВТБ БАНК	ВТБ банк	3,14	0	4	16716	4	52209	3	-60	1	-2110	1	16753	4	мажор	1
АЛЬФА-БАНК	Альфа банк	2,14	19 468	2	1868	2	13156	2	828	1	-72	2	3610	3	вливала	3
«ФОРУМ»	COMMERZ BANK	3,71	1 209 768	5	37272	4	379251	4	9651	3	-6502	1	317017	5	мінор	2
СВЕДБАНК	SWEDBANK	3,00	250 893	4	12536	4	70517	3	1392	2	-1469	1	29234	4	вливала	3

Продовження табл. К.4

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Потенціал материнського банку	Активи		Власний капітал		Депозити		Доходи		Чистий прибуток		Ліквідні активи		Рівень державної підтримки	
			млн. дол.	Бал	млн. дол.	Бал	млн. дол.	Бал	млн. дол.	Бал	млн. дол.	Бал	млн. дол.	Бал	Держава..	Бал
КРЕДИТ-ПРОМ-БАНК	Інвестор — не банк	1,00	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	5
ІНГ БАНК УКРАЇНА	ING GROEP	4,00	1 662 472	5	51769	5	672899	4	17181	4	— 2039	1	189685	5	мінор	2
УНІВЕРСАЛ БАНК	EFG EUROBANK	3,29	120 774	4	8655	3	82549	4	2671	3	437	3	7003	3	вливала	3
УНІКРЕДИТ БАНК	UNICREDIT	4,57	1 331 098	5	85547	5	546942	4	26622	5	2440	5	209077	5	вливала	3
ЕРСТЕ БАНК	ERSTE GROUP	3,86	289 091	4	18214	4	160579	4	7774	3	1295	5	20300	4	вливала	3
ПРАВЕКС-БАНК	INTESA SANPAOLO	4,29	895 526	4	75502	5	358954	4	19364	4	4020	5	112129	5	вливала	3
ВІЕЙБІ БАНК	KARDAN	1,14	8073	1	420	1	4300	1	195	1	— 132	2	684	1	—	5
СБЕРБАНК РОСІЇ	Сбербанк	4,00	236454	4	25750	4	181004	4	9047	3	812	4	26290	4	мажор	1
ІНДЕКС-БАНК	CREDIT AGRICOLE	4,57	2231983	5	65149	5	828284	5	18953	4	1612	5	614037	5	вливала	3

КРЕДО- БАНК	РКО BANK POLSKI	3,14	54763	3	7149	3	43412	3	2517	3	807	4	2303	2	мінор	2
ПРЕУС БАНК МТБ	MARFIN POPULAR	2,57	59948	3	5211	3	34233	2	1162	2	249	3	6344	3	сист.	4
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	Інвестор — не банк	1,00	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	5
КАЛОН БАНК УКРАЇНА	CREDIT AGRICOLE	4,57	2231983	5	65149	5	828284	5	18953	4	1612	5	614037	5	вли- вала	3
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	CITIGROUP	4,14	1856646	5	152388	5	836000	5	41525	5	— 1606	1	357049	5	вли- вала	3
«КІЇВСЬ- КА РУСЬ»	Інвестор — не банк	1,00	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	5
СЕБ БАНК	SEB	3,57	322685	4	13933	4	111990	4	6181	3	165	3	17410	4	вли- вала	3
БТА БАНК	БанкТуран- Алем	1,43	13261	2	— 11382	1	4418	1	— 7503	1	— 7507	1	655	1	вли- вала	3
ПРЕУС БАНК МКБ	PIRAEUS BANK	2,71	77794	3	4968	2	43087	3	1687	2	289	3	5386	3	вли- вала	3
МЕГА- БАНК	KfW	3,29	573400	4	18805	4	34841	2	2717	3	1615	5	483	1	мінор	2
БМ БАНК	Банк Моск- вы	2,29	26138	2	2758	2	14842	2	668	1	37	2	2696	2	мажор	1
ФОЛЬКСБ АНК	VOLKSBANK	2,00	19869	2	1657	2	6755	1	704	1	48	2	3177	3	вли- вала	3

Закінчення табл. К.4

Банк	Материнський банк чи фінансова група	Потенціал материнського банку	Активи		Власний капітал		Депозити		Доходи		Чистий прибуток		Ліквідні активи		Рівень державної підтримки	
			млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	млн.дол	Бал	Держава..	Бал
ПРОКРЕДИТ БАНК	Procredit Holding	1,71	7093	1	557	1	4296	1	542	1	17	2	1345	2	мінор	2
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	CEB	1,57	14715	2	914	1	10353	2	452	1	72	2	2287	2	–	5
АСТРА БАНК	ALPHA BANK	3,14	99745	3	7699	3	61507	3	2446	3	501	4	3724	3	вли-вала	3
БАНК КІ-ПРУ	BANK OF CYPRUS	2,43	56484	3	3473	2	40967	3	1456	2	449	3	9140	3	-	5
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	Home Credit	1,43	3922	1	1122	2	230	1	1088	2	78	2	937	1	–	5
ПЛАТИНУМ БАНК	Horizon Capital (не банк)	1,00	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	5
БГ БАНК	BANK OF GEORGIA	1,29	1728	1	343	1	755	1	117	1	–54	2	201	1	сист.	4
ЕНЕРГО-БАНК	НРК (не банк)	1,00	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	1	–	5
МІСТО БАНК	TRASTA KOMERCB ANKA	1,14	549	1	66	1	456	1	19	1	–8	2	29	1	–	5

ПЕТРОКО МЕРЦ	Банк Петро- коммерц	1,57	5721	1	685	1	3394	1	208	1	14	2	2401	2	впли- вала	3
РЕНЕ- САНС КАПІТАЛ	Банк Ренес- санс Кредит	1,14	1299	1	232	1	207	1	141	1	-7	2	55	1	-	5
«ЛЬВІВ»	Інвестор — не банк	1,00	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	5
ПЛЮС БАНК	GETIN HOLDING	1,71	12445	2	1340	2	9884	2	425	1	97	2	221	1	сист.	4
«ТРАСТ»	Інвестор — не банк	1,00	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	5
ПРОМЕ- КОНОМ- БАНК	Інвестор — не банк	1,00	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	5
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	DEUTSCHE BANK	4,57	2150752	5	52522	5	493336	4	37116	5	7127	5	1290971	5	впли- вала	3
ПРОФІН БАНК	SOCIETE GENERALE	4,43	1467168	5	60487	5	430103	4	23811	5	972	4	541076	5	впли- вала	3
РУСКИЙ СТАН- ДАРТ	РУССКИЙ СТАНДАРТ	1,86	6938	1	890	1	3077	1	1231	2	130	3	1402	2	впли- вала	3
«ПРИВА- ТІНВЕСТ»	Home Credit	1,43	3922	1	1122	2	230	1	1088	2	78	2	937	1	-	5
УКРБУД- ІНВЕСТ- БАНК	Aspra Finanz (не- банк)	1,00	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	5
РАДА- БАНК	КИТ Финанс	1,29	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	впли- вала	3

Таблиця К.5

ОБЧИСЛЕННЯ СУБІНДЕКСУ «РИЗИК ДОЧІРНЬОГО БАНКУ»

Банк	Ризик дочірнього банку	Адекватність капіталу активам		Якість активів		Ефективність витрат		Рентабельність активів		Ліквідність		Приріст депозитів		Приріст статутного капіталу	
		%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал
РАЙФФАЙЗЕН АВАЛЬ	2,29	12,0	2	223,8	3	40,9	2	-3,7	3	12,9	1	1,6	2	0,0	3
УКРСИБАНК	2,57	12,4	2	216,4	3	51,6	2	-2,7	2	9,4	3	-16,1	4	31,8	2
УКРСОЦБАНК	2,00	15,4	1	146,3	2	45,7	2	0,3	1	7,4	2	-13,5	4	18,7	2
ПРОМІНВЕСТ-БАНК	2,57	22,0	1	507,0	5	66,6	3	-9,0	4	19,9	1	-3,0	3	2547,0	1
ОТП БАНК	2,43	11,0	2	146,9	2	35,6	1	-1,5	2	9,7	3	-74,9	5	38,7	2
ВТБ БАНК	2,14	12,2	2	130,9	2	52,8	2	0,0	1	11,1	4	2,4	2	35,7	2
АЛЬФА-БАНК	2,43	11,8	2	177,6	2	54,1	2	-1,2	2	16,0	1	-61,2	5	0,0	3
«ФОРУМ»	2,43	10,5	2	215,1	3	65,6	3	-3,4	3	15,8	1	-6,3	3	39,4	2
СВЕДБАНК	3,71	-26,7	5	410,5	5	39,1	1	-31,3	5	5,8	2	-31,2	5	0,0	3
КРЕДИТПРОМ-БАНК	2,71	10,0	2	221,4	3	64,5	3	-2,3	2	13,1	1	-48,8	5	0,0	3
ІНГ БАНК УКРАЇНА	1,29	14,6	2	16,0	1	38,8	1	1,5	1	25,2	1	0,6	2	140,0	1
УНІВЕРСАЛ БАНК	1,57	10,2	2	122,0	2	34,5	1	-2,5	2	17,9	1	33,6	1	23,9	2

УНІКРЕДИТ БАНК	2,43	10,3	2	123,5	2	40,3	2	0,0	1	9,5	3	- 13,0	4	0,0	3
ЕРСТЕ БАНК	2,14	13,8	2	207,6	3	41,9	2	-4,1	3	20,1	1	98,6	1	0,0	3
ПРАВЕКС- БАНК	2,14	18,9	1	424,5	5	52,5	2	-9,4	4	29,4	1	14,4	1	57,5	1
ВІЕЙІ БАНК	2,71	10,3	2	250,9	3	62,8	3	-5,3	4	13,2	1	-33,7	5	58,9	1
СБЕРБАНК РОСІЇ	1,86	18,9	1	130,5	2	39,8	1	0,2	1	16,1	1	-15,4	4	0,0	3
ІНДЕКС-БАНК	2,57	5,0	4	247,6	3	42,3	2	-5,3	4	40,5	1	1,1	2	37,5	2
КРЕДОБАНК	2,29	14,2	2	352,0	4	51,0	2	-9,6	4	19,7	1	3,9	2	194,4	1
ПРЕУС БАНК МТБ	1,57	11,1	2	165,1	2	31,6	1	0,0	1	40,3	1	29,3	1	0,0	3
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	2,14	12,7	2	297,9	3	69,0	3	0,3	1	28,8	1	-8,4	3	14,5	2
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	1,57	16,1	1	46,5	1	31,5	1	5,7	1	27,9	1	-8,5	3	0,0	3
СІПІБАНК (УКРАЇНА)	1,71	19,9	1	20,3	1	25,5	1	10,8	1	20,3	1	-14,8	4	0,0	3
«КИЇВСЬКА РУСЬ»	2,71	8,1	3	182,8	2	72,4	4	-2,2	2	13,9	1	-14,2	4	0,0	3
СЕБ БАНК	2,14	14,3	2	202,6	3	40,4	2	-6,6	4	13,6	1	9,1	2	222,0	1
БТА БАНК	1,43	52,3	1	79,5	1	15,0	1	0,1	1	43,0	1	7,4	2	0,0	3

Продовження табл. К.5

Банк	Ризик дочірнього банку	Адекватність капіталу активам		Якість активів		Ефективність витрат		Рентабельність активів		Ліквідність		Приріст депозитів		Приріст статутного капіталу	
		%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал
ПРЕУС БАНК МКБ	1,86	10,6	2	185,4	2	32,0	1	-9,0	4	17,7	1	45,8	1	27,5	2
МЕГАБАНК	1,86	20,6	1	112,7	2	63,2	3	0,0	1	15,1	1	-26,5	4	150,0	1
БМ БАНК	2,71	8,8	3	109,1	2	62,7	3	-3,9	3	19,3	1	-22,0	4	0,0	3
ФОЛЬКСБАНК	2,29	8,7	3	185,4	2	29,3	1	-3,8	3	25,5	1	-8,9	3	0,0	3
ПРОКРЕДИТ БАНК	2,14	10,3	2	101,6	2	45,3	2	-2,3	2	17,5	1	-56,5	5	51,3	1
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	2,00	32,0	1	53,3	1	31,6	1	-0,8	2	34,6	1	-57,4	5	0,0	3
АСТРА БАНК	1,29	73,7	1	40,6	1	9,0	1	0,2	1	20,6	1	386,6	1	0,0	3
БАНК КІПРУ	2,00	45,9	1	92,3	1	35,6	1	0,1	1	4,7	2	-48,7	5	0,0	3
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	1,86	31,6	1	224,5	3	39,4	1	1,2	1	18,8	1	-4,2	3	0,0	3
ПЛАТИНУМ БАНК	2,00	33,9	1	187,1	2	25,4	1	0,1	1	18,1	1	-89,8	5	0,0	3
БГ БАНК	1,71	25,4	1	151,0	2	56,7	2	-1,7	2	20,9	1	11,5	1	0,0	3
ЕНЕРГОБАНК	2,29	24,2	1	108,4	2	55,5	2	0,1	1	11,5	4	-24,2	4	29,5	2

МІСТО БАНК	3,14	15,9	1	392,8	4	77,9	4	-5,1	4	8,9	3	-49,2	5	64,9	1
ПЕТРОКО- МЕРЦ	2,43	12,7	2	284,5	3	56,1	2	-4,9	3	39,2	1	-2,9	3	0,0	3
РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	1,86	27,6	1	69,4	1	48,1	2	0,2	1	31,0	1	-99,5	5	40,4	2
«ЛЬВІВ»	3,00	13,4	2	247,5	3	65,0	3	-9,9	4	9,5	3	-20,0	4	24,9	2
ПЛЮС БАНК	1,86	48,8	1	95,7	1	36,3	1	0,2	1	20,8	1	-39,9	5	0,0	3
«ТРАСТ»	2,00	21,0	1	27,5	1	43,3	2	0,0	1	12,2	1	-77,2	5	0,0	3
ПРОМЕКО- НОМБАНК	3,00	22,3	1	138,1	2	66,6	3	-3,8	3	10,6	4	-53,5	5	0,0	3
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	1,14	98,9	1	0,0	1	1,1	1	-2,9	2	18,4	1	-	1	-	1
ПРОФІН БАНК	1,86	67,0	1	212,0	3	25,0	1	0,4	1	35,7	1	-50,8	5	175,0	1
БАНК РУС- КИЙ СТАН- ДАРТ	2,71	26,7	1	1386,8	5	53,9	2	-10,8	5	40,7	1	-28,7	4	80,0	1
«ПРИВАТІН- ВЕСТ»	1,57	38,8	1	10,8	1	15,0	1	1,2	1	8,0	3	40 366,3	1	0,0	3
УКРБУДІН- ВЕСТБАНК	1,14	63,1	1	52,3	1	14,5	1	0,8	1	14,8	1	69,9	1	19,4	2
РАДАБАНК	1,86	90,7	1	39,0	1	4,9	1	2,2	1	41,0	1	-40,1	5	0,0	3

Таблиця К.6

ОБЧИСЛЕННЯ СУБІНДЕКСУ «ПОТЕНЦІАЛ ДОЧІРНЬОГО БАНКУ»

Банк	Потенціал дочірнього банку	Активи, частка в БСУ		Власний капітал, частка в БСУ		Депозити, частка в БСУ, %		Кредити населенню, частка в БСУ, %		Процентні та комісійні доходи		Ліквідні активи		Частка материнського банку в акціонерному капіталі	
		%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	млн грн	Бал	млн грн	Бал	%	Бал
РАЙФФАЙЗЕН АВАЛЬ	4,57	6,19	5	4,42	4	7,91	5	10,74	5	9220	5	6954	5	> 50	3
УКРСИБАНК	4,29	5,31	5	4,08	4	4,05	4	11,99	5	7471	5	4336	4	> 50	3
УКРСОЦБАНК	4,29	5,00	4	5,01	5	3,53	4	9,36	5	6559	5	3245	4	> 50	3
ПРОМІНВЕСТ-БАНК	4,00	3,48	4	4,67	4	4,17	4	1,07	4	4269	4	6067	5	> 50	3
ОТП БАНК	4,00	3,37	4	2,36	4	2,04	4	6,73	5	4312	4	2864	4	> 50	3
ВТБ БАНК	3,86	3,29	4	2,70	4	1,48	4	1,37	4	4106	4	3187	4	> 50	3
АЛЬФА-БАНК	4,00	3,29	4	2,39	4	2,12	4	2,35	4	5941	5	4583	4	> 50	3
«ФОРУМ»	3,86	2,23	4	1,55	4	2,11	4	2,05	4	2659	4	3075	4	> 50	3
СВЕДБАНК	3,14	1,59	4	-1,52	1	0,91	3	3,06	4	3027	4	798	3	> 50	3
КРЕДИТПРОМ-БАНК	3,86	1,55	4	1,02	4	1,12	4	1,43	4	2087	4	178 ₃	4	> 50	3
ІНГ БАНК УКРАЇНА	3,14	1,11	4	1,16	4	0,57	3	0,05	1	844	3	2445	4	> 50	3

УНІВЕРСАЛ БАНК	3,57	1,04	4	0,70	3	0,93	3	2,17	4	1140	4	1634	4	> 50	3
УНІКРЕДИТ БАНК	2,86	1,00	3	0,69	3	0,41	2	0,56	3	968	3	826	3	> 50	3
ЕРСТЕ БАНК	3,29	0,97	3	0,85	3	0,28	2	1,72	4	1085	4	1703	4	> 50	3
ПРАВЕКС- БАНК	3,57	0,86	3	0,99	3	1,25	4	2,29	4	1051	4	2220	4	> 50	3
ВІЕЙБІ БАНК	3,14	0,83	3	0,56	3	0,84	3	0,78	3	1168	4	958	3	> 50	3
СБЕРБАНК РО- СІ	3,00	0,71	3	0,88	3	0,51	3	0,62	3	787	3	998	3	> 50	3
ІНДЕКС-БАНК	3,00	0,65	3	0,21	2	0,60	3	0,80	3	758	3	2286	4	> 50	3
КРЕДОБАНК	3,14	0,63	3	0,49	2	1,03	4	0,62	3	967	3	1079	4	> 50	3
ПРЕУС БАНК МТБ	2,71	0,58	3	0,43	2	0,48	2	0,47	2	556	3	2055	4	> 50	3
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	2,71	0,55	3	0,47	2	0,69	3	0,00	1	563	3	1391	4	> 50	3
КАЛОН БАНК УКРАЇНА	2,86	0,52	3	0,58	3	0,74	3	0,00	1	600	3	1257	4	> 50	3
СІТБАНК (УКРАЇНА)	2,57	0,48	2	0,68	3	0,88	3	0,02	1	586	3	847	3	> 50	3
«КІЇВСЬКА РУСЬ»	2,57	0,43	2	0,24	2	0,63	3	0,26	2	654	3	519	3	> 50	3
СЕБ БАНК	2,29	0,39	2	0,35	2	0,29	2	0,64	3	449	2	460	2	> 50	3

Продовження табл. К.6

Банк	Потенціал дочірнього банку	Активи, частка в БСУ		Власний капітал, частка в БСУ		Депозити, частка в БСУ, %		Кредити населенню, частка в БСУ, %		Процентні та комісійні доходи		Ліквідні активи		Частка материнського банку в акціонерному капіталі	
		%	Бал	%	Бал	%	Бал	%	Бал	млн грн	Бал	млн грн	Бал	%	Бал
БТА БАНК	2,43	0,37	2	1,28	4	0,17	2	0,23	2	436	2	1376	4	< 50	1
ПІРЕУС БАНК МКБ	2,29	0,36	2	0,24	2	0,21	2	0,28	2	350	2	562	3	> 50	3
МЕГАБАНК	2,00	0,36	2	0,53	3	0,40	2	0,29	2	459	2	478	2	< 50	1
БМ БАНК	2,29	0,33	2	0,20	2	0,32	2	0,18	2	408	2	565	3	> 50	3
ФОЛЬКСБАНК	2,43	0,33	2	0,18	2	0,12	2	0,73	3	335	2	742	3	> 50	3
ПРОКРЕДИТ БАНК	2,29	0,33	2	0,23	2	0,34	2	0,63	3	463	2	497	2	> 50	3
КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК	2,14	0,19	2	0,41	2	0,03	1	0,10	2	258	2	582	3	> 50	3
АСТРА БАНК	2,29	0,17	2	0,88	3	0,11	2	0,13	2	210	2	310	2	> 50	3
БАНК КІПРУ	2,14	0,17	2	0,51	3	0,12	2	0,25	2	223	2	69	1	> 50	3
ХОУМ КРЕДИТ БАНК	2,14	0,15	2	0,29	2	0,21	2	0,34	2	384	2	246	2	> 50	3
ПЛАТИНУМ БАНК	2,00	0,14	2	0,30	2	0,02	1	0,43	2	271	2	221	2	> 50	3
БГ БАНК	2,14	0,14	2	0,23	2	0,19	2	0,10	2	192	2	250	2	> 50	3

ЕНЕРГОБАНК	2,14	0,13	2	0,22	2	0,17	2	0,13	2	222	2	135	2	> 50	3
МІСТО БАНК	1,71	0,12	2	0,12	2	0,12	2	0,13	2	146	2	93	1	< 50	1
ПЕТРОКО- МЕРЦ- УКРАЇНА	1,86	0,11	2	0,09	1	0,17	2	0,06	1	129	2	374	2	> 50	3
РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	1,86	0,09	1	0,18	2	0,00	1	0,14	2	287	2	255	2	> 50	3
«ЛЬВІВ»	1,43	0,08	1	0,07	1	0,13	2	0,12	2	117	2	65	1	< 50	1
ПЛЮС БАНК	1,71	0,05	1	0,15	2	0,06	1	0,10	2	120	2	88	1	> 50	3
«ТРАСТ»	1,29	0,04	1	0,06	1	0,00	1	0,05	1	48	1	46	1	> 50	3
ПРОМЕКОНО- МБАНК	1,29	0,04	1	0,06	1	0,04	1	0,02	1	68	1	37	1	> 50	3
ДОЙЧЕ БАНК ДБУ	1,43	0,03	1	0,18	2	0,00	1	0,00	1	2	1	41	1	> 50	3
ПРОФІН БАНК	1,29	0,02	1	0,10	1	0,02	1	0,02	1	27	1	74	1	> 50	3
БАНК РУСКИЙ СТАНДАРТ	1,29	0,02	1	0,04	1	0,01	1	0,04	1	39	1	81	1	> 50	3
«ПРИВАТНІ- ВЕСТ»	1,29	0,02	1	0,06	1	0,03	1	0,03	1	11	1	16	1	> 50	3
УКРБУДІНВЕ- СТБАНК	1,00	0,01	1	0,06	1	0,01	1	0,02	1	20	1	18	1	< 50	1
РАДАБАНК	1,29	0,01	1	0,07	1	0,00	1	0,00	1	22	1	43	1	> 50	3

ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНИХ РЕЙТИНГІВ МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГОВИХ
АГЕНТСТВ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКОВАНOSTІ АКТИВІВ
ТА РЕЗЕРВУВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ «БАЗЕЛЬ ІІ» [210]

Рейтингова категорія	Активи із кор- поративним рейтингом, %	Активи з суверенним рейтингом, %	Активи з рейтингом банків, %	Рейтинги сек'юрити- заційних цін- них паперів, %
AAA	20	0	20	20
AA+	20	0	20	20
AA	20	0	20	20
AA-	20	0	20	20
A+	50	20	50	50
A	50	20	50	50
A-	50	20	50	50
BBB+	100	50	100	100
BBB	100	50	100	100
BBB-	100	50	100	100
BB+	100	100	100	350
BB	100	100	100	350
BB-	100	100	100	350
B+	150	100	100	експ. оцінка
B	150	100	100	експ. оцінка
B-	150	100	100	експ. оцінка
CCC+	150	150	150	експ. оцінка
CCC	150	150	150	експ. оцінка
CCC-	150	150	150	експ. оцінка
CC	150	150	150	експ. оцінка
C	150	150	150	експ. оцінка
Без рейтингу	100	100	100	експ. оцінка

Наукове видання

**КОРНИЛЮК Роман Васильович
ІВАСІВ Ігор Богданович
ДИБА Олександр Михайлович**

**ІНОЗЕМНІ БАНКИ В УКРАЇНІ:
ВПЛИВ ТА РЕГУЛЮВАННЯ**

Монографія

Редактор *Н. Джумаєва*
Художник обкладинки *Є. МIRONENKO*
Коректор *Т. Мизгаєва*
Верстка *Н. Чуприна*

Підп. до друку 15.02.12. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 13,60.
Обл.-вид. арк. 15,48. Наклад 300 пр. Зам. 11-4279.

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua